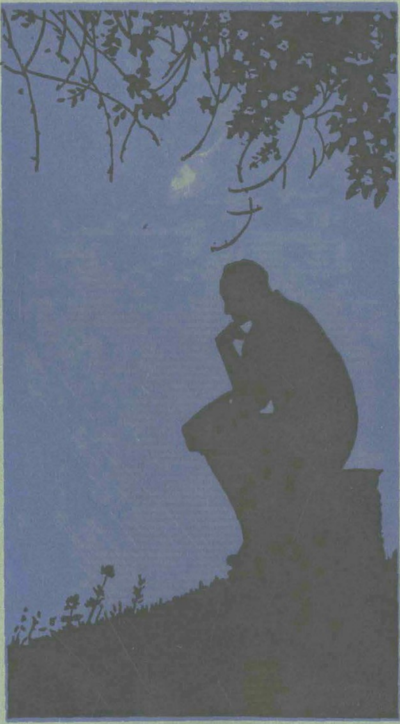

سېغىنىش

مللەتلەر نەشرياتى

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

سېغىنىش

مللەتلەر نەشرياتى

مۇندەرىجە

تېيىپجان ھادى	پالۋان كەلدى	1
قېيۇم تۇردى	گۈلزارلىق ھويلىدىكى كىشىلەر	23
جاپپار قاسىم	ھازازۇل	57
ئەخەت تۇردى	ئۇ، يولۋاستىن چۇشتى...	81
مۇھەممەت باغراش	"ساۋاپ"...............	110
ھېلىم موللايۇپ	دەل مۇشۇ ئورۇندا......	127
ئېزىز ساۋۇت	سېغىنىش	144
قاھار جېلىل	چاكار	178
توختى ئايۇپ	ۋىسال كېچىسى.........	206
ئىسلام سادىق	ناخشىچى قىز...........	230
مۇھەممەت روزى	گۈل - چېچەككە پۈر - كەنگەن قەۋرە	250
تۇرسۇن قاسىم	بۇلۇڭ - پۇشقاقتىكى ئىشلار.....................	260
ھەسەن سامساق	ئۇچرىشىش.............	271
مەمتىمىن ھوشۇر	يىراقتىن يېزىلغان خەت	285
ھىلمىنىياز قادىرى	ئەجدەرھا جىلغىسىدا...	295
ئابدىرېھىم تۆنىياز	كومۇلگەن كىتاپ......	305

www.uyghurkitap.com

پالۋان كەلدى

تېيىپجان ھادى

1

سۈمبۈلە ئېيىنىڭ باشلىرى. قىيامدىن ئېگىلگەن ئوچۇق كۈن غۇلجا شەھىرىنىڭ ئۈستىدە يالتىرايتتى. بەيتۇللانىڭ ئاركىلىق تاشقارقى دەرۋازىسىدىن زىندانغىچە سوزۇلغان مەيدانىدا جۈمە نامىزىدىن يانغان جامائەت مىغىلدىشىپ جامەنىڭ ئىچىگە قاراپ تۇراتتى. دەرۋازا ئىچىدىن يۇرت چوڭلىرى سىپايە ھالدا چىقىپ كېلىشىۋاتاتتى. توپ دەرھال ئىككىگە بۆلۈنۈپ، يول ئېچىپ، ئەدەپ بىلەن قوللىرىنى قوشتۇرۇپ، باشلىرىنى ئېگىپ ئېھتىرام بىلدۈرۈشتى. ئېگىز بوي، كەكە ساقال، دوقا ماڭلاي، يېشى ئاتمىشتىن ھالقىغان مەززەم زات ھېكىم كىمخاپ تۇماق، مۇۋۇت پېرىجە كىيگەن ھالدا غادىيىپ ھەممىنىڭ ئالدىدا كىبىرانە قەدەم تاشلاپ چىقىۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئىككى تەرىپىدە ئاپپاق ساقال، سېرىق يىپەك سەللىلىك موللا ناسىر ئەلەم ئاخۇن، كەڭ ماڭلاي، قوي كوز، قىسقا قارا ساقال، بېشىغا ئورە مۇۋۇت توپە كىيگەن ئابدۇرۇسۇل شاغىبەگ ۋە باشقا يۇرت ئۇلىمالىرى ياندىشىپ كەلمەكتە ئىدى.

جامەنىڭ شىمال دوخمۇشىدا ئىگەر-جابدۇقلىرى ياسداق، سېمىز، چىرايلىق بوز ئات، باغلاقلىق ئورنىدا تېپچەكلەپ تۇراتتى. ئوردا خىزمەتكارلىرى توپىنىڭ ئالدىدا چىقىپ كېلىۋاتقان مەززەم زات

ھېكىمنى كورۇپ، دەرھال ئاتنى ئۇنىڭ يېنىغا ئېلىپ كەلدى. شۇ ئەسنادا ھەممىنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە تارتىپ شەنگەن يامۇل تەرەپتە جاڭ-جاڭ قىلغان كۈچلۈك جاڭ ئاۋازى كۆتىرىلدى. مەززەم زات ھېكىمنىڭ خىيالى بۆلۈندى، قول ئىشارىتى بىلەن ئاتنى بىر پەس ئىبىراق تۇتۇپ تۇرۇشنى بۇيرۇپ، جاڭ ئاڭلانغان شەنگەن يامۇل تەرەپكە قارىدى. گۆرەن تومۇرلىرىنى كۆپتۈرۈپ، جاڭ ئۇرۇپ جىنە-نىڭ بىرىچە توۋلاپ كېلىۋاتقان باقى لوزۇڭغا كۆزى چۈشتى. ئۇنىڭ يان تەرىپىدە چىرىكچە ئالا بولماش كىيىم كىيگەن، بويۇنلىرىغا ئۆزۈن قىلىچ ئېسىپ، پۇتىغا گۆجەيىنى گۈل چىقىرىپ يوگىگەن توت چىرىك بىللە كېلىۋاتاتتى. باقى لوزۇڭ مەززەم زات ھېكىمگە كۆزى چۈشكەندىن كېيىن ئادەت بويىچە ئوڭ قولىنى كوكسىگە ئېلىپ سالام بىجا كەلتۈرۈپ قوللۇق قىلدى ۋە ئۇنىڭ جاۋاب سالىمىنى ئىجازەت بىلىپ قولىدىكى جاڭنى قاتتىق بىر-ئىككى ئۇرغاندىن كېيىن، كوپچىلىككە قاراپ ۋاقىرىدى:

— ئەييۇھانناس، ئاڭلىمىدىم دىمەڭلا خالايىق! شەنگەن دارىنى-نىڭ بۇيرۇغى: كېلەر كۈنى جۈمە نامىزىدىن كېيىن، سوگو سادىرى-نىڭ خوتۇنى شەرۋانىخان ئىككى بالىسى بىلەن تىرەكلىكتە چېپىلىدۇ. ياخشىلار بۇنىڭدىن ئىبرەت ئالسۇن، يامانلار ئۆز كۈنىنىڭ نىمە بولىدىغانلىغىنى بىلسۇن. جاڭ-جاڭ-جاڭ...

تۇيۇقسىز قارا بوران چىقىپ ئوچۇق-سۈزۈك ھاۋانى چاڭ-توزاڭ بىلەن بۇلغىغاندەك، جۈمە نامىزىدا خۇداغا سىغىنىپ ياخشى ئار-زۇلار بىلەن كۆڭلى بۇرۇپ تۇرغان شەھەر ئاھالىسى سەراسىمىلىققا چۈمدى. ئۇلار سادىرنى ئۆز ئوغلىدەك ياخشى كۆرەتتى. سادىرنىڭ خەلقنىڭ غېمىنى يەپ، جېنىنى ئالقىنىغا ئېلىپ زالىملارغا قارشى

كۆرەشكە ئاتلانغانلىغىغا قايىل ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن چەكسىز ھور-مەت ۋە قايىللىق ھېسسىياتى بىلەن "سادىر پالۋان" دەپ ئاتىشاتتى. شەنگەن دارىنىنىڭ سادىرغا تەڭ كېلەلمەي، جېنى سېزدۋاتقان قىيا-مەتلىك تەقدىرىدىن ئەسەبىلىشىپ، سادىرنىڭ بىگۇنا خوتۇن، بالا-چاقىسىغا چاڭ سالماقچى بولغانلىغى ئۇلارنىڭ زۇلۇم ۋە ئازاپ-تىن يارىلانغان قەلبىدىكى غەزۋىگە سەرەڭگە ياقتى. جامە ئالدىدىكى كوپچىلىك شەنگەن دارىنىنىڭ سۇئىقەستىدىن غەزەپلىنىپ ئۇپۇر-توپۇر بولۇپ كەتتى.

ئەمما ئۇ جاكا مەززەم زات ھېكىمدە تەسىرات پەيدا قىلمىغان-دەك ئىدى. باقى لوزۇڭ كاكىراپ جاڭ ئۇرۇپ ئالدىدىن ئۇتۇپ كەتكەندىن كېيىن، خىزمەتكارلارغا شەرەت قىلىپ ئاتنى كەلتۈردى. "ئۇيناشماڭ ئەرباپ بىلەن، ئەرباپ سالۇر ھەر باپ بىلەن، سەن سوگوغا شەنگەن دارىنغا پۇت ئېتىشنى كىم قويۇپتۇ، —مەززەم زات ھېكىم خىزمەتكارلىرىنىڭ ياردىمى بىلەن، ئاتنىڭ ئۇستىدە ئوردىغا قاراپ كېتىۋېتىپ ئۆز ئۆزىگە پىچىرلىدى، —پۇقراغا خاننىڭ ئەمرى پەرز، ئۆز ئالدىڭغا ئىش تۇتساڭ، ئاقىۋىتىدە ئۆز بېشىڭنى يەيسەن گاداي، سوگودا كاللا نىمە قىلسۇن، ھەي، پوق-پوق..."

موللا ناسىر ئەلەم ئاخۇنۇم ھېكىمنى ئۆز ئۆيىنىڭ ئۇدۇلىغىچە ئۇزىتىپ كەلدى-دە، قىسقىغىنا خوشلىشىپ ئۆيىگە-يان كوچىغا بۇرۇلدى. ئەلەمنى مۇشۇ سائەتتە ئۆزىدە ناھايىتى ئاز ئۇچرايدىغان جىددىيلىك باسقان ئىدى. ئىشىك ئالدىدا پەرىشانلىق بىلەن بىر ھازا تۇرۇپ قالدى، قوشۇملىرىنى تۇرۇپ، يادىغا بىر ئىشنى ئالدى-دە، كىمكى خۇدا يولىدا خالىس جەڭ قىلسا، ئۇ، جەننىتى، دىگەن مەنىدە بىر ئايەتنى ئۇنلۇك ئوقۇپ بوسۇغا ئاتلاپ ھويلىغا

كىردى.

ئەمىر ئابدۇروسۇل شاغىبەگ جاكاچىنىڭ ھەر بىر سوزىنى خۇددى ئۇزىگە قارىتىپ ئېيتىلىۋاتقاندەك دىققەت ۋە چىدام بىلەن ئاڭلىدى. سالماقلىق بىلەن بۇرۇلۇپ توپقا نەزەر تاشلىدى، نۇرغۇن كىشىلەر بۇ جاكادىن خۇددى ئۇزىگە ئوخشاش غەزەپلىنىۋاتقانلىقىنى ھىس قىلىپ، مەززەم زاتىنى سوغاقىقىنا ئۇزىتىپ قويۇپ، كىشىلەرنىڭ سالام ـ سائاتلىرىغا سۇسلا جاۋاپ بېرىپ، ئوز ئويىگە قايتىپ كەلدى. پىشايۋاندا قارشى ئېلىپ ئالدىغا چىققان ئاغچىغا موۋۇت توپىسى ۋە پەرىجىسىنى تۇتقۇزۇپ، ئارتۇقچە گەپ ـ سوز قىلماي مېھمانخانىغا كىردى. ئۇ، ئويىنىڭ تورىدىكى كارۋاتقا جەينىگى بىلەن تايىنىپ خىيال سۇرۇپ ئولتۇرۇپ قالدى. "ئەلنىڭ يىغىسىنى يىغلاپ، ئوتىدا كويۇپ، سۆيىدە ئۇچكەنلەرنى سوگو، ئوغرى، بۇزۇق ـــ دەپ ئويىلايتتى ئۇ، ـــ ئەلنىڭ ئۇستىدە ئات چاپتۇرۇپ، گوشىنى شىلىپ، قېنىنى شورىغانلارنى بولسا بەگ، ئۇلۇغ. ھەي، بۇ جاھاندا ئادالەت، ئىنساپ قالمىدى. ھوسۇل① ئىلگىرى 8 خو ئىدى، ھازىر 16 خوغا چىقتى. دىخانىنىڭ ھالىغا ۋاي، بىر يىل قاتتىق ئىشلەپ ئارا ـ گۇرجەكنى قۇرۇق قۇچاقلاپ قېلىش ئاقىۋىتىدىن قۇتۇلالمايۋاتىدۇ. سادىر مانجۇ ھاكىملىرىنىڭ ـــ زالىم بەگلەرنىڭ زۇلمىغا قارشى ئاتلىنىپ چىقىشتا ئوز قايغۇسىنى ئەمەس، خەلقىنىڭ قايغۇسىنى قىلغان، خەلقىنىڭ كوز يېشى، نالىسى ئەپيۇنكەشلەرنىڭ ئىسلاشقان دىلىنى ئېرىتەلمەيدۇ. ئەمما خەلق پەرزەنتى سادىرنىڭ دۇشمەنگە بولغان غەزەپ ـ نەپرىتىنى ئۇلغايتتى، سادىر قوزغىلىپ

---

① ھوسۇل ـــ مانجۇ ھاكىمىيىتى ۋاقتىدىكى دىخانچىلىق بېجى.

ياخشى قىلدى. ئۇ توغرا ئويلىدى، ئۇنىڭ ھەركىتى ھازىرچە ئۇچ-
قۇندەك كىچىك كورۇنگەن بىلەن، خەلقىنىڭ غەزەپ ئوتلىرى قوشۇ-
لۇپ ئاخىرى چوڭ گۈلخانغا ئايلىنىدۇ. بىر-ئىككى ئادەمنى
ئۆلتۈرۈش، چاناش، قىرغىنچىلىق دۈشمەننى قۇرشاۋغا ئالغان ئوت
يالقۇنلىرىنى ھەرگىز ئۆچۈرەلمەيدۇ."

2

شەنگەن يامۇلنىڭ ئارقىسىدىكى شەنگەن سارىيىدا ئۈستى قىزىل سىرلانغان جوزا قويۇلغان ئىدى. شەنگەن ئۆز ئادىتى بويىچە جوزىغا داستىخان سالمىدى. كىچىك-كىچىك تەخسىلەردە ناۋات، ياڭاق مېغىزى، قارا گازىر، خاسىڭ ھەم كوك كىشمىشلەرنى تىزىپ جوزى-نىڭ ئۈستىنى تولدۇرۇۋەتكەن ئىدى. جوزا ئەتراپىغا يۆگىلىرى ئوس-كىلەك، كىچىكرەك ئىپىق تېرىسى ۋە قىزىل رەخ بىلەن ئەستەرلەپ، چورىسىگە جىيەك تۇتقان يىلپىز تېرىسى سېلىنغان، ئۇنىڭ ئۈستىدە پۇتىغا قىلىن چەملىك خەي، ئۈچىسىغا تەيجى① ئۇنىۋانلىق ساغۇچ گۈللۈك تاۋار پېرىجە كىيىپ، ئۈزۈن، يالغۇز ئورۇمە چېچىنى ئارقى-سىغا تاشلاپ مەززەم زات ھىكىم ئولتۇراتتى، جوزا يېنىدا ئۈزۈن ئورۇمە چېچىنىڭ ئۈستىدىن قالپاق جۇڭزا كىيىۋالغان، يېشى ئەللىك-تىن ئاشقان قىيسىق كوز شەنگەندىن باشقا ئوقۇغۇچىلىرىمىزغا تونۇش ئابدۇرۇسۇل شاغىبەگمۇ بار ئىدى.

—پېقىرىڭلارغا مۇشۇ يېقىندىن ئۇرۇمچى جياڭجۇنى جاناپلىرى

---

① تەيجى — مانجۇ ئەمەلدارلىرىنىڭ مەنسەپ دەرىجىسى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ھەم كۆرە ئۇلۇغىمىزدىن نۇرغۇن مەكتۇپلار كەلدى.— شەنگەن مېھمانلارنى جوزىدىكى نازۇ-نېمەتكە تەكلىپ قىلدى ۋە ئەجدەرھا سۈرەتلىك سىركاي چىنىدىكى چاينى بىر يۇتۇم ئۇتلاپ قويۇپ سوزىنى داۋام قىلدى.— بۇ مەكتۇپلارنىڭ تولىسىدا ھوسۇلنى ۋاقتىدا يىغىپ ئۇرۇمچى، قۇمۇلنى ئۈزۈلدۈرمەي ئاشلىق بىلەن تەمىنلەپ تۇرۇشىمىزدا ھەرقايسىلارنىڭ دولەتكە ساداقەتلىك كورسىتىپ قىلغان ياردىمىڭلارغا تەشەككۈر بىلدۈرۈلگەن.

بۇ گەپتىن تاۋى تاغدەك ئۇسكەن مەززەم زات ھىكىم گەۋدىسىنى كېرىپ قىمىرلىتىپ قويدى.

— مەكتۇپلارنىڭ ئىچىدە كەمىنە خىزمەتكارلاردىن ئۇلۇغلىرىمىز يەنە قانداق خىزمەتلەرنى كۇتىدىكەن؟— دىدى مەززەم زات ھىكىم.

— بۇگۇن بىر يەرگە دەرقەمدە بولۇشىمىز ئۇلۇغلىرىمىزنىڭ سالىمىنى ھەر بىرىڭلارغا يەتكۈزۈش، بىزلەر بىجا كەلتۇرۇشكە تېگىشلىك بولغان خىزمەتلەر توغرىسىدا ئاز-تولا كېڭىشىپ ئېلىش ئۇچۇن ئىدى،— دىدى شەنگەن ئۆزىگە مۇنايىم كورۇنۇش بېرىپ.

— قېنى ئىلتىپات قىلسىلا ئۇ خىزمەتلەرنى، ئىجرا قىلىشقا بىزلەر بېشىمىز بىلەن تەييار، شۇنداق ئەمەسمۇ شاغىبەگ جاناپلىرى،— دەپ مەززەم زات ھىكىم ئابدۇروسۇل شاغىبەككە قارىدى.

— ئەلۋەتتە،— ئابدۇروسۇل بەگ سۇسلا جاۋاپ بەردى.

— ھازىر ئۇرۇمچى، قۇمۇل، ماناسلاردا چېرىكلەرنىڭ سانى كوپەيدى. جياڭجۇن جاناپلىرى كۆرە سىلىڭغا يەنە چېرىك ئەۋەتىشنى ئەمىر قىپتۇ. بۇنىڭدىن مەقسەت پۇقرالارنىڭ خاتىرجەم-ئەمىنلىكىنى قوغداش، چېرىككە ئاش كېرەك. ئاش تېخى پۇقرانىڭ قولىدا، توكۇلمىگەن ھوسۇلنى قانداق يىغىۋېلىش ھەققىدە پېقىر جانابىڭلارنىڭ

ئەقىل ـ مەسلىھەتلىرىڭلارغا بەكمۇ مۇھتاج.

ئارىنى جىمجىتلىق ۋە كوڭۈلسىزلىك باستى. خېلىدىن كېيىن بۇ جىمجىتلىقنى بىرىنچى بولۇپ مەززەم زات ھېكىم بۇزدى ۋە سوزگە كىرىشتى.

— پۇقرانىڭ ھوسۇلىنى توكمىگەنلىكى ئاشلىق ئەمدىلەتىن ئورۇلۋاتىدۇ، قوشۇلغان ھوسۇلنى بالدۇرراق ئۇقتۇرمىغانلىق يەنە بىر ۋەجى بولماقتا. دەرھەقىقەت، بويۇن تاۋلىق قىلىۋاتقان پۇقرالارمۇ يوق ئەمەس. ئاشلىق يىغىلىپ بولسىلا قولىمىزدا ھوكۇم بولغاندىن كېيىن ھەرنىمە قىلىپ بولسىمۇ ھوسۇلىنى تولۇغى بىلەن يىغىۋېلىپ ئۇلۇقلىرىمىزنى خاتىرجەم قىلىشقا جېنىمىز پىدا.

شەنگەن شاغىبەككە تىكىلدى. ئەمىر ئابدۇروسۇل شاغىبەگ ئۇزدىكى غەزەپنى چىدام بىلەن بېسىپ ئولتۇراتتى. ئۇ، شەنگەننىڭ مۇددىئاسىنى، دىخاننىڭ گوشىنى ئوز ئىچىدىن چىققان مۇناپىقلارنىڭ پىچىغى بىلەن شىلىۋېلىش مەقسىدىگە يەتمەكچى بولۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىلغان ئىدى. ئۇ چىرايىغا زور بىلەن كۈلكە يۈگۈرتۈپ گەپكە كىرىشتى:

— ھوسۇلنىڭ توكۇلمىگەنلىكىگە ئاشلىقنىڭ يىغىلىپ بولمىغانلىقى مۇھىم سەۋەپ ئىكەنلىكىنى ھېكىم جاناپلىرى ئوچۇق قىلدى، — دېدى شاغىبەگ، — لېكىن بىچارە خەلقنىڭ تومەن مىڭ خىل ئالۋاڭ ـ ياساقتىن ھالسىزلانغانلىقى يەنە بىر سەۋەپ دەپ ئېيتىمەن. پېقىر سەھەرالارغا چىقىپ يۇرتنى ئارىلاپ كوردى. خېلى ھاللىق دىخانلىرىمىز ياز بويى ئوزۇق ـ تۈلۈكتىن قىسىلىپ قاخشىماقتا. ئاشلىق تېخى ئېتىزدا، دىخاننىڭ ئىشىگە ھوسۇل سۈيلەپ بېرىش سوگەتتىن ئاموت ئۈزىمەن دىگەن ئەخمەقنىڭ ئىشى بولۇپ قالارمىكىن دەپ

www.uyghurkitap.com

ئويلايمەن. ئاۋال ئاشلىق يىغىلسۇن، دىخان خاماندا چەش تەييارلىسۇن. شۇڭغىچە نىمە ئىش قىلىپ تۇرۇش توغرىسىدا شەنگەن دارىيىنىڭ مەسلىھىتىنى ئاڭلاشقا مۇمكىنمىكىن.

شەنگەنگە ئەمىر ئابدۇروسۇل شاغىبەگنىڭ سوزى ياقمىدى، ئۇنىڭ چاپاق قايناپ تۇرغان كوزلىرى شاغىبەگنىڭ ئوتكۇر كوزلىرى بىلەن ئۇچراشتى.

— شاغىبەگ جاناپلىرىنىڭ قوشۇمچە پىكرى مەن ئۇچۇن تولىمۇ يېقىملىقتۇر، — شەنگەن مۇغەمبەرلىك بىلەن چىشلىرىنى كورسىتىپ ھىجايدى، — شاغىبەگ بەك ساددا، توز كوكۇل ئىنسان. ھالىلىق دىخاننىڭ ئوزۇقلۇغى تۇگەپ قالدى، دىگەن قانداق گەپ. بىر ھالىلىق دىخان 16 خو ھوسۇلىنى توكەلمىسە، بۇ ئىلىخونى قانداقمۇ "خو"① دىگىلى بولسۇن؟!

سوھبەت تالاش-تارتىشلىق مۇزاكىرە تۇسىنى ئالدى. شەنگەن بىردىن جىددى كەيپىياتقا ئوتتى، يۇمشاقلىق، سىپاپ-سىلاپ ئىش قىلىش ئۇنىڭ نەزىرىدە بۇ يۇرتتا ئاقمايدىغاندەك ئىدى. ئۇ پۇقرالارغا قاتتىق قوللۇق بولۇپ ھوسۇلنى ۋاقتىدا يىغىۋېلىش دولەتنىڭ تەغدىرىگە مۇناسىۋەتلىك ئىش بولۇپ قالغانلىغىنى، شۇ كۇنلەردە ئىلىدىمۇ خەلق ئىچىدە "بۇزاقى"②لارنىڭ پەيدا بولۇۋاتقانلىغىنى، جىياڭجۇن جاناپلىرىدىن كەلگەن مەكتۇپتىن ئۇلارنىڭ ماناس، ساندىخوزا، ئۇرۇمچىدىكى "بۇزاقى"لار بىلەن ئالاقە باغلىغانلىغىنىڭ مەلۇم ئىكەنلىگىنى ئېيتتى، ھوكۇمەتنىڭ بۇنداق "بۇزاقى"لارنى باستۇرىدىغان-

---

① خو — خەنزۇ تىلىدىكى "خاۋ" دىگەن سوز بولۇپ، ياخشى مەنىسىدە.
② بۇزاقى — بۇزۇق مەنىسىدە.

لىغى، شۇنىڭ ئۈچۈن پەن تامى، مىڭ تەيلەرنىڭ① بۇنىڭدىن ئون بەش كۈن ئىلگىرى دارغا ئېسىلغانلىقىنى ئالاھىدە ئەسكەرتتى.

— ئۆتكەن پەيشەنبە كۈنى سادىق خىزمەتكارلاردىن بىرى ھوسۇلغا بويۇنتاۋلۇق قىلىۋاتقان بۇزاقىلار توقۇپ چىقارغان بىر قوشاقنى پېقىرغا يەتكۈزدى:

ئالىۋاڭ ھوسۇلۇم تولا،
قۇياي دېسەم ئېشىم يوق.
بۇ ھوسۇلنى قۇيمىسام،
تىرىكلىكتە بېشىم يوق!

— قاراڭلار، نىمە دېگەن زەھەرلىك قوشاق بۇ، قوشاقنى ئاۋام خەلق كوچىدا ناخشا قىلىپ ئېيتىپ يۈرەرمىش. بۇ ئىغۋا جانابىڭلار-نىڭ سەمىگە چۈشمىگەندىمۇ؟!

— پېقىر تولۇق خەۋەردار ئىش، — دېدى مەززەم زات ھىكىم بىرئاز ئوڭشۇپ- تاتىرىپ، — بۇ سوگو سادىرنىڭ ئىچىدىن تامىغان زەھەر. ھوسۇلنىڭ يىغىلماسلىقىدا، بەزى پۇقرالارنىڭ بويۇنتاۋلۇق قىلىشىدا بۇ بۇزاقىنىڭ ئارقا تىرەك ئىكەنلىكىگە ئەسلى گۇمانىم يوق.

شەنگەن ھىكىمنىڭ مولچەرىنى باش ئىشارىسى قىلىپ تەستىق-لىدى.

— سوگو سادىرنىڭ خوتۇنى، ئىككى بالىسى بىلەن قوشۇپ چانە-لىدىغانلىقى جاكا بولدى، خەۋەردار بولغانسىلەر؟

---

① پەن تامى، مىڭ تەي — ئىلىدىكى تۇڭگان چوڭلىرى بولۇپ، قوزغىلاڭ كوتىرىشكە كىرىشكەندە پاش بولۇپ دارغا ئېسىلغان.

—بۇ ئىش ھازىر پۈتۈن يۇرت ئەھلىگە مەلۇم.

—سادىر ئۈچىغا چىققان بۇزاقى بولغانلىقى ئۈچۈن سىلەرنىڭ سەمڭلارغا سالماي بۇ ھوكۈمىنى كۆرە دارىنى بىلەن چىقارغان ئىدۇق، —دىدى شەنگەن ئاچچىقتىن چاچراپ تۇرۇپ، —ئۇنىڭ كاللىسىنى ئېلىپ كەلگەنلەرگە بىر مىليون سوپيۇ① ئىنئام قىلىدىغانلىقىمىزنى ئېيتقان ئىدۇق. بۈگۈن ئۇنى تۇتۇپ كېلىش ئۈچۈن 200 باتۇر چېرىك يولغا سېلىندى. ئۇمۇ جازا مەيدانىغا كەلتۈرۈلۈپ، خوتۇن، بالا-چاقىسى بىلەن بىللە چانىلىدۇ.

سوھبەت سادىرنىڭ خوتۇن، بالا-چاقىسى چانىلىدىغان كۈنى ئىبرەت بولسۇن ئۈچۈن ھوسۇل توكۇشكە بويۇنتاۋلۇق قىلىۋاتقانلار كۆپرەك قاتناشسۇن دىگەن مەسلىھەتتىن كېيىن ئاخىرلاشتى. سوھبەتنى يەنە داۋام قىلدۇرۇشقا كۆزلىرى پۈرۈلۈپ قىزارغان، ئەسەبىلەشىپ تىترەك ئولاشقان شەنگەن بەرداشلىق بېرەلمەيتتى، بۇنىڭدىن ئەپيۇن خۇمارىنىڭ قىستىغانلىقى مەلۇم ئىدى، جوزا ئەتراپىدىكىلەر ئۆزىنى بىلىپ ئاستا ئورنىدىن قوزغالدى. شەنگەن مېھمانلىرىنى ئۇزىتىپ قويغاندىن كېيىن ھوجرىغا كىرىپ تەييار تەمگە جەينەكلەپ، شولانغان ئەپيۇننى ئاچكوزلۇك بىلەن شوراشقا باشلىدى.

3

سۈبھى كوتىرىلىپ، تاڭ ئەندىلا غۇۋا يورۇشقا باشلىغان ئىدى. سەھەرنىڭ سەلكىن شامىلى شەبنەم باسقان ئوتلار ئۈستىدىن غۇر-

① سوپيۇ — شۇ چاغدىكى ھوكۈمەت تارقاتقان پۇل.

غۇر ئۇچماقتا. ئەتراپ جىمجىت، پەقەت سەھەرچى تورغايلارنىڭ كوكۇل مەيدانلىق ئۇستىدىن غۇيۇلداپ ئۇچۇپ چوقچۇقلىغان ئاۋازى يېڭى بىر تاڭنىڭ باشلانغانلىغىدىن دېرەك بېرەتتى.

سادىر پالۋان 20 نەچچە ئاتلىق كىشىنى ئەگەشتۈرۈپ، تاڭ سەھەردە روزىمەتيۈزىنىڭ ئاق ئوستەڭ قويغىنى ئاستىدىكى چوڭ كورۇكتىن ئوتتى. شەھەر يولىنىڭ كۆن پېتىش تەرىپىدىكى قوناقلىق-نىڭ يېنىغا كەلگەندىن كېيىن ئاتلارنى بىرئاز سوۋۇتۇپ، تاسما چۇلۋۇرلىرى بىلەن چۇشەپ ئوتقا قويۇشۇپ، ئوزلىرى يانپاشلاپ ئارام ئېلىپ يېتىشتى.

سادىر خەلق ئارزۇسىنى يۇرەكىكە تېگىپ، مانجۇ زالىملىرىنى ئاغدۇرۇش ئۇچۇن ئىسيان كوتەرگەندىن كېيىن ئۇچ قېتىم زىندانغا تاشلاندى، قۇمۇلغا پالاندى. ئاخىرى ئۇ تومۇر قەپەزدىن ئۇچۇپ چىققان قۇشتەك قۇتۇلۇپ چىقىپ ئىلگىرىكىدىن نەچچە ھەسسە زور غەزەپ ۋە نەپرەت، ئاجايىپ قەھرىمانلىق بىلەن كۇرەشكە ئاتلاندى. شەنگەن ئەسەبىلىشىپ سادىرنى تىرىك تۇتۇپ كەلگەنلەرگە بىر مىليون سوپيۇ مۇكاپات بېرىشنى جاكا قىلدى، ئىز قوغلاپ يېزا-قىرلارغا چىققان چېرىكلەر گوجەيلىرىنى سورەپ، ئاغزى-بۇرنى قان، ئاقساق-چولاق بولۇپ، دەلدەڭشىپ شەھەرگە ئارانلا كىرىۋا-لاتتى ياكى قازانچى غوللىرىدا يەر چىشلەپ، سوغ يەرنى قۇچاقلاپ يېتىپ قالاتتى.

شەنگەن ئۇسۇلىنى ئوزگەرتتى. يامۇل خىزمەتچىلىرىدىن ”نىياز شۇمپەن“ دېگەن سادىر بىلەن بۇرۇن كۇرەدىكى زىنداندا بىللە ياتقانلىغىنى نىقاپ قىلىپ، ”سادىرغا قوشۇلىمەن“ دەپ ئۇچ ھەمرا-يىنى ئېلىپ سادىرنىڭ ئويىگە چىقتى. شەرۋانىخان بۇ ئىشتىن بىر

www.uyghurkitap.com

كۆن ئىلگىرى خەۋەر تېپىپ ئۆزىدىن يىراق تۇرۇۋاتقان سادىرغا يەتكۈزدى. سادىر شۇ كېچىسى يوشۇرۇنچە تۇت ـ بەش ھەمرا بىلەن كەلدى. نىياز شۇمپەننى يالىڭاچلاپ، يۈز ـ كۆزىنى قاپ ـ قارا بوياپ، مىنىپ كەلگەن ئېتىغا تەتۈر مىندۈرۈپ، چىرماپ باغلاپ شەھەرگە يولغا سالدى. ئۇنىڭ ھەمرالىرى سادىرغا قوشۇلۇپ قازانچى غولىغا چىقىپ كەتتى. بۇ ئەلەملىك ئىش شەنگەنگە ئۇلگەننىڭ ئۇستىگە تەپمەك بولدى. دەرھال ئون چېرىك چىقىرىپ شەرۋانخاننى ئۇنىڭ ئىككى ئوغلى ـــ ئىگەم قۇل، دەۋران قۇل بىلەن تۇتۇپ كېلىپ زىندانغا تاشلىدى. بۇلارنى ئولتۇرۇش جاكاسى زىنداندىكى سوراقتا سادىر ھەققىدە تېگىشلىك مەلۇمات ئالالمىغاندىن كېيىن چىقىرىلغان ئىدى. ئەمما بۇ ئىشتىن سادىر ۋاقتىدا خەۋەر تاپتى.

ئۇلار بىرئاز ئارام ئالغاندىن كېيىن بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى بېسىپ سۇپ ـ سۈزۈك ئاق ئۇستەڭنىڭ بويىغا كەلدى. قىردا چوقچىيىپ ئولتۇرۇپ يۈزىنى يۇيۇشتى. ئاندىن پوتىلىرىغا تۈگۈپ ئالغان قاتتىق نانلىرىنى سۇغا چىلاپ ئۆتتىپ ئىشتىھا بىلەن يېيىشتى.

ـــ ئۇتنى مەن تۇتتۇم، شەنگەننىڭ بىگىسى بولسا مەن بىلەن ئېلىشسۇن، نىمە ئۈچۈن خوتۇنۇم، باللىرىمنى چانىماقچى بولىدىكەن؟ ـــ سادىر ئۇستەڭ قىرىدا ئولتۇرۇپ غەزەپ بىلەن سوزلەيتتى. ـــ ياق، بېشىم ئامان بولىدىكەن، بۇ سۈئىقەستىنىڭ ئەمەلگە ئېشىشىغا يول قويمايمەن.

سادىر ئۆتكۈر كوزلىرىنى يۇگۇرتۇپ، ھەممە ئەتراپىقا بىر نەزەر سېلىپ چىقتى. سەل كەينىگە چۈشۈپ قالغان جىيەكلىك ئاق مالىخىيىنى قىرلاپ قويۇپ، سېپىغا سىرىق سىم ئورالغان قامچىنى ئالقىنىغا ئېلىپ سىقىمداپ چىڭ تۇتۇپ ئولتۇراتتى. ھەمرالىرى ئۇنىڭ سوزىنى

دىققەت بىلەن تىڭشايتتى.

—بىزدە نىياز شۇمپەندەك مۇناپىقلارمۇ بار، ئەمما "ھوششەرە" دەپ ئىشىمىزغا يار-يۆلەك بولىدىغان ياخشىلار، مەسىلەن، ئەمىر ئابدۇرۇسۇل شاغىبەگ، موللا ناسىر ئەلەم ئاخۇنۇمدەك ئادەملىرىمىز مۇناپىقلاردىن كۆپ. بىز بۇنداق ئادەملەر بىلەن بىرلەشسەك، ئۇلار-نىڭ خەلقنى تەشكىللەش، باشقۇرۇش ماھىرلىقىنى ئۆزىمىز ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرساق، شەنگەن-دارىنلارنى داغدا قالدۇرىدىغانلىقىمىزدا گەپ يوق.

—ھوي سادىركا، سەن دېگەن ئۇ زاتلار مانجۇ تەختىنىڭ بىر بۇرجىكىدىن بولسىمۇ ئورۇن تۇتۇپ تۇرۇپتۇ، ئۆز بەختىنى قۇربان قىلىپ بىز بىلەن بىللە بولارمۇ؟—دېدى ياش شىرىيازدان.

—بىز تۇنۇگۈن چىققان "باتۇر چېرىكلەر"نى تېرى-پىرەك قىلىپ، بۈگۈن بۇ يەردە خاتىرجەم ئولتۇرۇشىمىز نېمىدىن؟—دەپ سادىر شىرىيازدانغا ئەھۋالنى چۈشەندۈردى.—شاغىبەگ قاتارلىقلار بىزگە ئالدىن خەۋەر بەردى، بىزمۇ بۇ ئەبلەخلەرنى ئەپلەش يوللىرىنى ئالدىنالا تەييارلاپ قويدۇق. شەنگەن بىزنى نەچچە مىليون سوپىۇ خەجلەپ تۇتالمىغان ئىدى. بۈگۈن بىز قىلىچ ئوينىتىپ جازا مەيدانىغا ئۆزىمىز كىرمەكچى بولىۋاتىمىز. بىز قانداق قىلىپ بۇ ئىشلارنى ياخشى ئورۇنلاشتۇرالىدۇق؟ زالىم مانجۇ ئەمەلدارلىرىنىڭ زۇلمى خەلقىمىزنى ئۇيۇلتاشتەك ئۇيۇشتۇردى ئۇكا، خەلقنىڭ قەلبى بىز بىلەن بىللە.

سادىر بۇ گەپلەرنى ئۈستۈن روھ بىلەن ئېيتتى. ھەمراھلىرىمۇ ئۇنىڭ سۆزىدىن تەسىرلىنىپ روھلانغان ھالدا ئورۇنلىرىدىن قوزغىلىپ ئاتلارغا قاراپ ماڭدى. ئۇلار ئەمدى ئۆزلىرى مولچەر قىلىنغان

www.uyghurkitap.com

ۋاقىتتا جازا مەيدانىغا يېتىپ بېرىپ باتۇرلۇق بىلەن پاراسىتىنى ئىشلىتىپ، شەرۋانىخان ۋە ئۇنىڭ ئىككى بالىسىنى ئۆلۈم تەقدىرىدىن قۇتۇلدۇرماقچى ئىدى. شىريازدان تورۇق قاشقا ئاتنىڭ ئېغىزدۇرۇقلىرىنى سىلىپ، ئولاڭلىرىنى چىڭىتىپ سادىرنىڭ يېنىغا ئېلىپ كەلدى.

سادىر كۈن چىقىشقا — خۇددى شىردەك سوزۇلۇپ ياتقان ئاۋرالغا، ئۇنىڭ ئۈستىدىكى ئالتۇندەك يالتىراپ تۇرغان قوياشقا، قوياش نۇرىغا چومۇلۇپ تۇرغان گۈزەل ئىلى ۋادىسىغا ئۈن-تىنسىز، زوق بىلەن تىكىلىپ، ناماز قىيامدا تۇرغاندەك بەستلىك قامىتىنى تىك تۇتۇپ قاراپ تۇرماقتا ئىدى. ئۇنىڭ قوشۇملىرى تۈرۈلۈپ، سوزۇلغان قاشلىرى ھىمىرلىدى. ئۇ مۇنۇ قوشاقنى پىچىرلىدى:

ئىلى ئۆلكىسى دەيدۇ،
ئوتتۇرسى ئاب-راۋان تاغ.①
تاغلىرىدىن ماي ئاقار،
ئەتراپلىرى شەرۋەت باغ.

ئۇ ئۇلۇغ-كىچىك تىنىدى، بۇرۇلۇپ شىريازدانغا قارىدى.

— كەچ قالمىدۇقمۇ سادىركا؟ — دېدى شىريازدان سادىرغا خۇش چىراي بىلەن قاراپ.

— ياق، — دېدى سادىر، ھازىر جاۋاپ سوز قىلىپ، — كۈن تېخى ئەتىگەن، شەھەرگە كىرىپ، جۈمە نامىزىنى ئوقۇپ، ھەدەڭنى شەنگەنگە پەتە ئوقۇتۇپ، بازاردىن ئوتىياش ئېلىپ كوچۇرۇپ چىقساق، ھەدەڭ بۇ يەرگە كېلىپ بىزگە لەڭمەن ئېتىپ بېرىشكىمۇ ئۇلگۇرىدۇ ئۇكا، — دېدى سادىر چاقچاق قىلىپ.

① ئاب-راۋان — سۈيى راۋان دېگەن مەنىدە.

لېكىن ئۇنىڭ يەنە بىر ھەمرىيى ئازنىباقى سەل جىددىلىشىپ قالدى بولغاي ئەتىمالىم، سادىرنىڭ گەپلىرىنى ماقۇل كۆرمىگەن ئاھاڭدا سۆز قىلىپ:

—چاققانراق بول سادىر، ۋاخ قالدۇق ھوي، —دەپ ئۈنلۈك ئاۋازدا ئېيتتى.

—تولا قايىنىماي ئاستىراق ۋاقىرا، —سادىر ئازنىباقى بىلەن چېقىشىپ تۇرۇپ داۋام قىلدى، —توخۇ يۈرەك، قورقۇۋاتامسەن نېمە؟

ئازنىباقى كۆزلىرىنى ھەييارلارچە ئويناتىپ سادىرغا مەنىلىك قارىدى. سادىر شۇ تاپتا ئۇنىڭ كۆڭلىدە كېچىۋاتقان خىيالنى دەرھال سەزدى. ئۇنىڭ ھېلىلا قىلغان سۆزىدىكى "قايىنىما" دېگەن گەپ ئالدىراشلىقتا ئۇنىڭ ئېغىزىدىن چىقماي دىمىغىدىن چىققاندەك تەسىرات پەيدا قىلغانلىقىنى سېزىپ چاقچىقىنى داۋام قىلىپ دېدى:

—كۆلمە ھوي شەيتان، —دېدى ئۇ ئاتىنىڭ بېشىنى شەھەر تەرەپكە قاراپ بۇراپ تۇرۇپ، —ئاكاڭنىڭ بۇنچىلىك ھۈنىرى بولمىسا سادىر ئېتىمغا شۆھرەت قوشۇپ "خاڭرۇق"① دەپ داڭ چىقارمايدۇ! جۈرۈڭلار ئاغىنىلەر، كەتتۇق...

ھەممە تەڭ كۈلۈشتى، يولدىن چاڭ-توزاڭ ئۇچۇرۇپ، شەھەرگە قاراپ ئاتلارنى بولۇشىچە چېپىپ كېتىشتى.

4

غۇلجا شەھىرى ئېگىز سېپىل ئىچىگە ئورۇنلاشقان، شەھەر خەلقى

① خاڭرۇق — سادىرنىڭ لەقىمى.

خەنزۇچە پەشتەقلىق قىلىپ يېپىلغان ئاركىلىق چوڭ قوش دەرۋازىدىن قاناپ سىرت بىلەن ئالاقە قىلىدۇ. شەھەرنى ئوراپ سوققان سېپىل ئۈچۈن توپا ئېلىنغان خەندەكلەر ناھايىتى كەڭ ۋە چوڭقۇر بولۇپ، بۇ يەر توختام سۇ ۋە شەھەر ئىچىدىن ئېلىپ چىقىپ توككەن ئەخلەت-چاۋالار بىلەن چىرىپ سېسىپ پاسكىنىلىشىپ تۇرىدۇ.

ئۆلۈم جازاسى ھوكۇم قىلىنىدىغان جىنايەتچىلەرنىڭ تولىسىنى شەنگەن ئۆز داتىڭدا سوراق قىلىپ، شۇ يەردە ھوكۇم ئېلان قىلىدۇ. ھوكۇم كۆرە دەرۋازىدىن چىققاندىن كېيىن سېپىل ياقىسىدىكى خەندەك بويىدا ئىجرا قىلىنىدۇ. "قىلمىش-گۇناھلىرى چوڭ، پۈتۈن يۇرت ئىبرەت ئالمىسا بولمايدىغان گۇناكار"لارنى سېپىلنىڭ سىرتىدا سەھنە ياساپ، "ئىبرەت ئالسۇن" ئۈچۈن پۈتۈن خەلقنى قاتناشتۇرۇپ شەنگەن ياكى چوڭ ئەمەلدارلاردىن بىرسى سوراق قىلىپ، ھوكۇم ئېلان قىلىدۇ، ئاندىن ياكى چاپىدۇ.

شەرۋانىخان سوراق قىلىنىدىغان جازا سەھنىسى دەڭ دەرۋازىدىن چىقىپ ئازراق ماڭسىلا يەتكىلى بولىدىغان تېرەكلىك ئارىسىدىكى ئوچۇق مەيدانغا قۇرۇلغان ئىدى. سەھنە سەككىز تال لەرنى تىكلەپ ئاددىغىنا ياسالغان، ئەتراپلىرى بورا بىلەن تورالغان، سوراقچى ئۈچۈن سەھنىنىڭ ئالدى تەرىپىگە قارا سىرلانغان تۆت چاس جوزا، جوزا ئۈستىگە بىرنەچچە پالاق قويۇلغان ئىدى. شەرۋانىخان جازا مەيدانغا ئىلگىرىكى مەھبۇسلارغا ئوخشاش كوچىدا يالاپ، تاماشىچى توپىنى ئولاشتۇرۇپ ئاشكارا ئېلىپ كېلىنمەي، ئالدى يېپىق سايىۋانلىق مەپىدە خۇپىيانە كەلتۈرۈلدى.

بىگۇنا ئايال ئۈچۈن يۈرەكلىرى ئۆرتەنگەن خەلق ئۇنىڭ ئەتراپىغا دۈكۈرۈشۈپ كېلىشكە باشلىدى. بويۇنلىرىغا قىلىچ، قارا

مىلتىق ئاسقان چېرىكلەر تەۋرەپ كېلىۋاتقان خەلقنى چەتتە تۇرۇشقا بۇيرۇپ، ۋاقىراپ - جاقىراشماقتا ئىدى.

ئادەتتە ئادەم ئاتقاندا تاماشىچى ناھايىتى ئاز چىقاتتى، ئادەم چاپقاندا بولسا كوپ چىقاتتى، بۇنىڭ سەۋىۋى، ئادەم چاپقۇچى جاللاتلار بۇ يەردە ئوز ماھىرلىغىنى كورسىتىشەتتى. ئۇلار ئالدى بىلەن گۇناكارلارنى تىزلاندۇرۇپ ئولتۇرغۇزىدۇ، ئاندىن جاللات بىر پۇتىنى كوتىرىپ، بىر تۇرلۇك ماھىرلىق بىلەن ئۇزۇن غىلاۋىدىن قىزىل پوپۇكلىك، ئوتكۇر قىلىچىنى ”شارت“ قىلىپ سۇغۇرۇپ ئالىدۇ، قىلىچنى ئايلاندۇرۇپ، كۆن نۇرىدا يالتىرىتىپ چامباش ئارىلاش قىلىچ ئويۇنى كورسىتىدۇ. ئويۇن ئارىسىدا خەلق توپى ئىچىدىكىلەرنىڭ بىر - ئىككىسىنىڭ بېشى ئۇستىدىن قىلىچنى يالغاندىن چاپقاندەك قىلىپ ئوتكۇزىدۇ. موللاق ئېتىپ يەنە قىلىچ ئويۇنى كورستىدۇ. گۇناكارمۇ تىكىلىپ قاراپ قالىدۇ. جاللات تۇيۇقسىز ئۇنىڭغا قىلىچ ئۇرىدۇ، ئۇزۇلگەن باش پوكزەكتەك قاڭقىپ يەرگە چۈشىدۇ. جاللاتلارنىڭ يەنە بىرسىنىڭ قولىدا يوغان، ئاق جىگموما بولۇپ، باش كەسكەن جاللات قانلىق قىلىچنى جىگمومىغا سۇركەپ ئۇنىڭدىن بىر چىشلەم يەيدۇ، قالغان جاللاتلارمۇ يېيىشىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئۇلار قانغا تويۇپ، يۇرىگى توختاپ، باتۇرلۇغىنى ئاشۇرغان بولىدۇ.

لېكىن بۇگۇن تېرەكلىكتىكى خەلق توپى ئادەتتىكىدىن كوپ ئىدى. كوپلىگەن خەلق ”كاللا كېسىش تاماشىسىنى“ كورۇش ئۇچۇن ئەمەس، بەلكى ئوزلىرى سويىگەن پالۋاننىڭ بىگۇنا ئايالى بىلەن ۋىدالىشىش ئۇچۇن كەلگەن ئىدى.

شەرۋانىخان سەھنە ئالدىغا كەلتۇرۇلدى. ئوغۇللىرى بېشىغا كېلد-

www.uyghurkitap.com

ۋاتقان بالايى ـ ئاپەتتىن گاڭگىراپ، قوي كوزلىرىنى مولدۇرلىتىپ ئانىسىنىڭ ئىككى يېنىدا تۇراتتى. شەرۋانىخانىنىڭ بىلەكتەك ئىككى قارا ئورۇمە چېچى چۇگۇلغان، ئۇنىڭ بىرسى ئالدى تەرەپكە، يەنە بىرسى ئارقىسىغا تاشلانغان، چولپان كوزلىرىنىڭ ئاقلىرى بىرئاز قىزارغان، قاڭشارلىق بۇرنى ئۇچىدا بولسا تەر تامچىلىرى دانە ـ دانە يالتىراپ تۇراتتى. بىر پەستە سەھنە ئۇستىگە ئۇزۇن كوك تاۋاردا چاڭزا، بېشىغا بىر ئوقغاتلىق قالپاق جۇڭزا كىيگەن ئۇزۇن ئورۇمە چاچلىق ۋاڭ دارىن چىقتى. توڭچىغا ئىشارەت قىلىپ شەرۋانىخاننى سوراق قىلىشقا باشلىدى:

ــ ئېتىڭ نىمە سېنىڭ؟!

ــ ...

ــ هەي، پاكمۇ سەن، ئېتىڭ نىمە دەۋاتىمەن؟!

ــ ئىككى ئايدىن بېرى مېنىڭ ئېتىمنىڭ نىمە ئىكەنلىگىنى بىلىۋالالمىدىڭمۇ؟ ــ دېدى شەرۋانىخان هىچ ئەيمەنمەي تەمكىنلىك بىلەن.

شەرۋانىخاننىڭ جاۋابىنى ئاڭلىغان خەلق بىر بىرىگە كوز يۇگۇرتۇپ خۇپپىيانە كۇلۇۋېلىشتى.

ئەمما ۋاڭ دارىن قۇلاقلىرىغىچە قىزىرىپ كەتكەن ئىدى. شۇنداقتىمۇ ئۇ، ئوزىنى بېسىپ، سىپايى ئاهاڭدا:

ــ هەي ياڭگاڭزا، بۇ سوراق رەسمىيىتى، ئالدى بىلەن ئېتىڭنى ئېيت، ــ دېدى.

شەرۋانىخان غەزەپ بىلەن، هەممە ئاڭلىغۇدەك قىلىپ، ئۇنلۇك ئاۋازدا "شەرۋانىخان!" دېدى.

ــ داداڭنىڭ ئېتى نىمە؟

— موللا توختى.
— سەن قايسى يۇرتتىن؟
— موللا توختى يۈزىدىن.
— سادىرغا تەككىلى نەچچە يىل بولدى؟
— 15 يىل.
— هازىر سادىر نەدە؟
— مەن ئىككى ئايدىن بېرى زىنداندا، سادىرنى سەن بىلمىسەڭ مەن نەدىن بىلەي.

ۋاڭ دارېننىڭ جۇدۇنى قورىدى، شەرۋانىخانىنىڭ شۇ تۇرقىدىن سادىرنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنى بىلىش، نىياز شۇمپەنىڭ ئۆيىگە بارغانلىقىنى سادىرغا خەۋەر قىلغانلىقىنى ئىقرار قىلدۇرۇش، سادىر-نىڭ قانداقچە يوشۇرۇن كېلىپ كەتكەنلىكىنى، ئۇنىڭ هازىر يۇرت ئىچىدە هوسۇل توكۇشكە بويۇنتاۋلىق قىلىۋاتقان، ماناس، ساندۇخو-زىدىكى چېرىكلەرگە ئاشلىق يەتكۈزۈپ بېرىشكە پۈتلىكاشاڭ بولۇۋاتـ-قان "بۇزۇقى"لار بىلەن قانداق ئالاقە قىلىپ تۇرۇۋاتقانلىقىدىن مەلۇمات ئېلىش مەقسىدىگە ئېرىشەلمەيدىغانلىقىنى هىس قىلىپ، دۈرداي كالپۇكلىرىنى لىپىلدىتىپ جېنىنىڭ بېرىچە "دا، دا" دەپ ۋاقىرىدى.

چېرىكلەر چىشلىرىنى هىڭگايتىپ، غولاچىلىرىنى كېرىپ، ئادەم ئۇرىدىغان پالاقلىرىنى هاۋاغا كوتەردى. باللار "ئاپا" دەپ ئۆزىنى ئاتتى. خەلق غەزەپتىن داۋالغۇپ، خۇددى قىرغاقىقا ئۇرغان دېڭىز ئوركىشىدەك سەهنە تەرەپكە قاراپ سىلجىشقا باشلىدى.

— هەي ياڭگاڭزا، جازا يىېنىكلىتىلىدۇ، سەن بىلگەننى يوشۇرماي ئېيت، — دېدى دارېن يەنە.

— مەن زىنداندا، ھېچنېمە بىلمەيمەن!

— ھەي دارىن، راست گەپ، بۇ خوتۇن ھېچنېمە بىلمەيدۇ، — دىگەن سالماقلىق، يوغان ئاۋاز بىردىن كوپچىلىكنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە تارتتى. ھەممە ھاڭ-تاڭ بولغان ھالدا ئاۋاز چىققان تەرەپكە قارىدى. ئاق سەللە يوگىگەن، قامەتلىك، ئاپپاق ساقاللىق بوۋاي ئاستىدىكى ئاتنى كۆچلۈك قامچىلاپ، توپنى يېرىپ ئۆتۈپ شەرۋانىخانىنىڭ ئارقىسىغا كېلىپ توختىدى.

— سەن، س...ەن كىم سەن، بۇ ئىشقا ئارىلىشىدىغان، — دىدى دارىن بۇ ھادىسىدىن ئىسەنكىرەپ.

— مېنى تونىمايسەن دارىن، بۇ ئايالنىڭ يۇرتلۇغى بولىمەن، — دىدى ئاپپاق ساقاللىق بوۋاي، — بۇ خوتۇن ھەقىقەتەن ھېچنېمىنى بىلمەيدۇ. مەسىلەن، نىياز شۇمپەن ئۆيىگە كەلدى دەپ بۇ خوتۇن سادىرغا خەۋەر قىلغان ئەمەس. سادىر ئۆزى كەلگەن، بۈگۈن سادىرغا كىم خەۋەر قىلدى، باغلاقلىق تۇرغان مۇشۇ خوتۇنما؟ سادىر يەنە ئۆزى كەلدىغۇ!

— ھە...سادىر كەلدى؟ — دارىن ئالاقزادىلىك ئىچىدە قاتتىق ۋاقىرىۋەتتى.

— ئەكە بىر مىليون سوپيۈنى، سادىرنى مەن تۇتۇپ ئەكەلدىم. بۈگۈن بۇ جازا مەيدانىدا كاللىسىنى ئېلىپ، شەنگەنىنى خوش قىلىپ نۇرغۇن ئىنئاملار ئالىسەن!

— سا؟

— مەن سا ئەمەس، بۇركۇت! سەن سا بولساڭ يەيدىغىنىڭ چۆجە، بىسكارلا بۇ يوغان مىكىيانغا ئېسىلىپسەن، مەرىسقىڭنى، چۆجىنى قولۇڭغا ئال.

بوۋاي قولىنى ساقىلىغا ئاپىرىپ، ئاپپاق ساقىلىنى يۇلۇپ ئېلىپ سەھنىدىكى دارىنىغا ئاتتى. بۇ ھالىدىن ھەيران بولغان خەلق ئات ئۈستىدىكى ئادەمنى تونۇپ، خوشاللىق بىلەن ئىختىيارسىز "سادىر" دەپ ۋاقىراشتى.

— ھەي دارىن، رەھىمسىز ئەبلەخ، — سادىر دىۋەيلەپ سەھنىنىڭ ئالدىغا ئېتىنى دىۋىتىپ كەلدى. ۋاڭ دارىن ئىسەنكىرەپ غال-غال تىترەپ كەتكەن ئىدى، سادىر غەزەپ بىلەن سوزنى داۋام قىلىپ، ئاندىن مۇنۇ قوشاقنى ئېيتتى:

مولىلىغا بەردىم ئوقى، دەپ،
بورچىغا بەردىم توقى، دەپ.
كىم سېنى خوراز قىلدى،
مىكىيانىنى چوقى، دەپ.

سادىر قوشاقنى ئاخىرلاشتۇرۇپ، "شارت" قىلىپ قويىنىدىن قىسقا، مۇشتۇمدەك بېشى بار تىۋىلغا چوماقىنى چىقاردى. شەرۋانىخانىنى يالاپ ئىككى چېتىدە تۇرغان چېرىكنىڭ باشلىرىغا كۈچ بىلەن ئۇر-دى. بۇنى كورگەن دارىن "ئەييا" دەپ قوللىرىنى كوتىرىپ ئارقى-سىغا شوخشىدى. خەلق توپى دەريادەك داۋالغۇپ ئۇپۇر-تۇپۇر بولۇپ كەتتى. سادىر پالىۋان قالايمىقانچىلىقتىن پايدىلىنىپ "كەل شەرۋان" دەپ، باغلاقلىق شەرۋانىخانىنى يەردىن يۇلۇپ ئېلىپ، ئىگەنىڭ ئالدىغا يېنىچە ئولتارغۇزۇپ، توپنى يېرىپ چىقىپ كەتتى. ياش شىريازدان بىلەن ئازنىباقى ئۇنىڭ ئىككى بالىسىنى ئىگەنىڭ ئالدىغا ئېلىپ، ئاتلىرىغا قامچا سالدى...

1863-يىلىنىڭ ياز پەسلى. كوز باغلىنىپ قاش قارايغان چاغ. ئىگىز تاغ غارلىرىدا، تاشتىن ياسالغان ئوچاقلارغا ئېسىلغان مىس قازانلاردا

كىيىك گوشى ئىشتىھانى غىدىقلىغۇدەك پۇراق چىقىرىپ قايناپ تۇراتتى، مايلىق ئارچا خۇش پۇراق چىقىرىپ لاۋۇلداپ ياناتتى. گۈلخان ئەتراپىدا توپ- توپ بولۇپ، بەستلىك كىشىلەر ئولتۇرۇشقاقتا. ئۇلار بىر كۈنلۈك جەڭ ئۈستىدىن ھەۋەس بىلەن گەپ ئېچىپ، دۇنيادىن بىغەم ھالدا گوڭۇر- مۇڭۇر سۆزلەشمەكتە. يىراقتىن ناخشا ئاۋازى كەلدى. ئاي كۆتىرىلىپ تاغ ئىچى يورۇپ قالغان، ئېگىز خادا تاشلار، قويۇق ئورمانلار يېشىل چوپلەر ئۈستىگە ئالا- بۇلىماش سايە چۈشۈرۈپ تۇراتتى...

....

....

كىم سېنى خوراز قىلدى،

مىكىياننى چوقى، دەپ.

ھەممە بىر پەس شۈك بولۇپ، قۇلاقنى قازانچى غولى تەرەپكە تىكتى. جىمجىت كېچىدە شاقىراپ ئېقىۋاتقان تاغ سۈيىنىڭ ئۈستىدىن بېسىپ سادىرنىڭ ئاۋازى كېلەتتى. ئىسيانكارلار جانلىنىپ، خوشاللىق تەنتەنىلىرى قىلىشتى. ناخشا سادىرنىڭ غەلىبىسىدىن دېرەك بېرەتتى. ئۇلار ئىختىيارسىز ئالدىغا قاراپ مېڭىشتى. بارغانسېرى ئىكىلىشىپ ئېگىزلەپ كېتىۋاتقان قاپتالدىكى چىغىر يولدا سادىر، شەرۋانىخان ۋە ئۇلارنىڭ ھەمراللىرى كۆرۈندى. يەرگە گۈگۈم چۈشۈش بىلەن جىمىپ قالغان تاغ قاينام- تاشقىنلىقتا چۆمدى...

(«ئىلى دەرياسى» ژورنىلىنىڭ 1981 - يىل 3 - سانىدىن)

گۈلزارلىق ھويلىدىكى كىشىلەر

قىيۇم تۇردى

1. سەيلىگاھ

شەھەر مەركىزىگە يېقىن توپ-توز كەتكەن يان كوچىدا شەھەرلىك ئوي-جاي ئىدارىسىگە تەۋە چاقىقانغىنا بىر قورا بولۇپ، بۇ يەردە جەمى ئون ئىككى ئائىلىلىك ئولتۇراقلىق، دوختۇر، ماگازىن خادىمى ۋە ئىشچى-كاسىپلار كۆپ يىللاردىن بۇيان خولۇم-خوشنا بولۇپ بىللە ئولتۇرۇپ كەلمەكتە.

كىشىلەر بۇ قورانى "گۈلزارلىق ھويلا" دەپ ئاتىشاتتى. ئېيتقاندەك، قورانىڭ دەرۋازىسىدىن ھويلا ئىچىگە قارىغاندا، چىننىدەك تاپ-تازا ھويلا سەيناسىنىڭ ئىككى قاسنىقىدا ئاقارتىلغان ئاپپاق ئويلەر، ئويلەرنىڭ ئىشىك-دەرىزىلىرى ئالدىدا ھەرپەسلىدە ئېچىلىپ كەتكەن رەڭگا-رەڭ گۈللەر پۈتۈن قورانى قاپلىغان ھالدا 5-ئايدىن تاكى 10-ئاينىڭ ئاخىرىغىچە ئوتتاشتەك تاۋلىنىپ جۇلالىنىپ كۆزگە چۈشەتتى ۋە ئۇ يەردىن خۇش بۇي گۈل پۇراقلىرى ئەتراپقا تارىلىپ تۇراتتى.

يولدىن ئۆتكەن-كەچكەن كىشىلەر گۈلزارلىق ھويلىغا ھەۋەس قىلىپ قارىشىپ:

—قانداق ياخشى تەبىئەتلىك كىشىلەر-ھە! نىمە دېگەن چىرايلىق، تەكشى ئېچىلغان گۈللەر... بۇ يەردە تازىمۇ كىيلىشىملىك

خوشنىلار ئولتۇرسا كېرەك، — دەپ سەمىمى ماختىشاتتى...

مەدەنىيەت ئىنقىلابى باشلىنىپ، ئاز ۋاقىتتىن كېيىن گۈلزارلىق ھويلىدىكىلەرنىڭ گۈلگە بولغان ئىشتىياقىغا دەز كەتتىمۇ ياكى گۈل سەيلىسى قىلىشقا ھەپىلىسى بولماي قالدىمۇ، ئىشقىلىپ، ئىشىك-دەرىزىلىرى ئالدىدىكى گۈللۈكلەرنى بىردىن، ئىككىدىن بۇزۇپ-تۈزلەپ، ئورنىغا تام چۇرۇپ، چايخانا، ئىگىز-پەس كىچىك يان ئۆيلەرنى سېلىشىۋالدى. ئىككى يىلغا قالماي گۈلزارلىق ھويلىنىڭ ئەسلىدىكى ئىسكەتى ئۆزگىرىپ-قاغجىراپ، گۈلزارلىقتىن ئەسەرمۇ قالمىدى...

"گۈلزارلىق ھويلا"نىڭ ئاخىرقى بۇرجىكى—شەرقىي تام تەرەپتە باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى مۇتەللىپ ئولتۇرىدۇ. پەقەت مۇشۇ ئادەملا نېمە ئۈچۈندۇ ئۆز گۈللۈكىنى بۇزمىدى، تام قوپۇرۇپ چايخانا، يان ئۆيمۇ سالمىدى. ئەمما، ئۇمۇ ئۆز گۈللۈكىنى خېلى يىللارغىچە پەرۋىش قىلىشقا مۇۋەپپەق بولالمىدى. شۇنداق بولسىمۇ، كىشىلەر ئۇنىڭ ئىشىك-دەرىزىسى ئالدىدا ياز كېلىشى بىلەنلا بىرنەچچە تال گۈلنىڭ چىرايلىق ئېچىلىپ تۇرغانلىقىنى كۆرەتتى...

گەپنى مۇتەللىپتىن باشلايمىز:

مۇتەللىپ ئۆزگىچە مىجەز-خۇلۇقتا، ئىخلاس-ئەقىدىسىگە ئىگە ئادەم. مۇتەللىپ توغرىسىدا گەپ-سۆز بولۇپ قالسا، گۈلزارلىق ھويلىدىكى بەزى ياشانغان كىشىلەر:

—ئوھۇ... مۇتەللىپ ئەپەندىمنى دەمسىلەر؟ ئاجايىپ ئېسىل ئادەم ئۇ، بۇ ئىقلىمدا ھېچكىم ئۆز كەسپىگە مۇتەللىپتەك پىششىق بولمىسا كېرەك. ئۇ ئوقۇتقان بالا ئىككى-ئۈچ ئايدىلا ساۋاتلىق بولىدۇ. ئاتا-ئانىسىنى جېنىدىن جاق تويغۇزغان بىۋاش-كەپسىز

بالىمۇ ئۇنىڭ قولىدا يىكتەك تۇرىلىپ، ئەقىللىق، ئەدەپىلىك بولۇپ ئۆزگىرىدۇ. بىر ئائىلىدۇق، ئۇنىڭ سىنىپىدا توقسان بەشتىن تووەن نومۇر ئېلىپ ئوقۇيدىغان بىرمۇ بالا يوقكەن، — دەپ تەرىپىنى قىلىشاتتى. يەنە بەزىلەر بولسا:

— ئەقىدە — ئويۇن گەپ ئەمەس. مۇتەللىپ باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چېغىدىلا مۇئەللىم بولۇشقا ئەھدە قىلغان ئىكەن. كېيىن ئۇ دارىلمۇئەللىمىندە ئوقۇپتۇ. دارىلمۇئەللىمىندە ئوقۇۋاتقاندىن تارتىپ، ئۇنىڭ قاق سەھەردە ئورنىدىن تۇرۇپ يۈگۈرىدىغان، تورنىك ئويناپ، توپ تېپىپ بەدەن چېنىقتۇرىدىغان ئادىتى بار ئىكەن. قورايىمىزغا كوچۈپ كەلگىلى يىگىرمە يىلچە بولىدى، يېشى قىرىققا بارغاندۇ. شۇندىن بېرى قانچە-قانچە ئۆزگىرىشلەر، كوڭۈل-لۈك-كوڭۈلسىز ۋەقەلەر بولۇپ ئوتتى. ئويلەنىدى. لېكىن، ئۇنىڭ سەھەر تۇرۇپ چېنىقىش ئادىتى بىر كۇنمۇ ئۆزگىرىپ باقمىدى. سەۋەپ، بۇ بىر خىل ئەقىدە، ئادەت-دە! — دېيىشتى.

بۇ، راست ئىدى.

مەدىنىيەت ئىنقىلاۋىنىڭ قالايمىقانچىلىقى راسا ئەۋجىگە چىققاندىمۇ، ئۇ ئوز ئادىتىنى تاشلىمىدى. ئەكسىچە، مەيدانغا بېرىپ چېنىقىش مۇمكىن بولمىغاندا، ئىشىكى ئالدىدىكى گۈللۈك ئورنىنىڭ بىر قىسمىنى ئەتىگەنلىك چېنىقىش مەيدانى قىلىپ راسلىۋالدى-دە، ئەتىگەنلىك چېنىقىشنى بىر ئىسكەتتە داۋام قىلدۇردى.

شۇنداق بولغاچقا، ”گۈلزارلىق هويلا“دا مۇتەللىپتىنمۇ سەھەر تۇرۇپ كېتىدىغان ھېچكىم يوق ئىدى.

بىراق، كېيىنكى ئۈچ-توت يىل مابەينىدە، ئويلىرىنىڭ ئىشىك-دەرىزىسى بىر بىرىگە قارىشىپ تۇرىدىغان ئۇدۇل خوشنىسى ئەمەت

www.uyghurkitap.com

ئۇستا، گويا مۇتەللىپ بىلەن مۇسابىقىگە چۈشكەندەك، كۆتۈلمىگەنـ
دە، ئورنىدىن بارغانچە سەھەر تۇرۇپ كېتىدىغان بولدى. دەسلەپكى
يىلى بىر مەزگىل بۇ ئادەم سەھەردە ئورنىدىن تۇرۇپلا قولىغا
سۈپۈرگە ئېلىپ، هويلا ـ ئارامنى چىنىدەك تازىلاپ، سۇ سېپىپ كوك
مۇزدەك قاتۇرۇپ يۇردى. كېيىنرەك ئىشىك ـ دەرىزىسى ئالدىغا گۈلـ
لۈكنى بۇزۇپ چورۇۋالغان مايماق تام بىلەن قيىسىق ئۆينى بىر
ئەتىگەندىلا تۈيۈقسىز بۇزۇپ تاشلىدى ـ دە، بىرمۇنچە ۋاقىت ئەجرى
قىلىپ، كىچىكرەك ئىككى ئېغىز ئۆي ئورنى كېلىدىغان بوش يەردە
رەڭمۇ ـ رەڭ گۈللەر ئېچىلىپ تۇرىدىغان گۈللۈك بىنا قىلدى.
ئەمەت ئۇستا كېيىنكى ئىككى يىلدا گۈلگە شۇنچىلىك ئىشقىۋازلىق
بىلەن بېرىلدىكى، ئۆيىگە كىرىپ ـ چىقىدىغان يېرىم مېتىرچە كەڭلىكـ
تىكى يولدىن باشقا، ئىشىك ـ دەرىزە ئالدىنىڭ ھەممە يېرى گۈلزارـ
لىق سەيلىگاھ بولۇپ چىراي ئاچتى. تاملارغا يېپىشىپ، يىپلارغا
يامىشىپ ئۆسىدىغان قۇلماق، ھەشقىپىچەك گۈللىرى سوسۇنە، قىزـ
غۇچ ۋە كوپ ـ كوك رەڭلىنىپ ئەتراپنى قاپلىدى. ئۇ، يەنە ئەللىك ـ
ئاتمىشچە تەشتەك، سوغا ۋە كونا چىلەكلەرنى تېپىپ كېلىپ، ئۇنىڭغا
قىش ـ ياز ئېچىلىپ تۇرىدىغان گۈللەرنى كوچۈرۈپ، گۈلزارلىقنىڭ
ئالدىغا قاتار قىلىپ تىزىۋەتتى...
خولۇم ـ خوشنىلار ئەمەت ئۇستىغا ھەيران ئىدى. دەسلەپتە،
بەزىلەر، ئۇنىڭ ئەسلىگە كەلگەن گۈلزارلىغىغا قىزىقىسىنغان ھالدا
يىراقتىن نەزەر سېلىشىپ:
— ئەمەت ئۇستا قالتىسقۇ. خۇددى كىرپە تىكىنىدىن گۈل ئۈنـ
گەندەك، تۈيۈقسىز ئۇنى يەنە گۈل خۇمارى تۇتتىغۇ... — دېيىشسە،
بەزىلەر:

— نىمە دىگۈلۈك، ئادەم ئۆزگىرىمەن دىسە، ئۆزگىرىدىكەنغۇ... ئەسلىدە قولىدىن خىلى ئىش كىلىدىغان تۈزۈكلا ئادەم ئىكەن... تووۋا... — دەپ يۈرۈشتى.

كىيىن بىرىپ، ئەمەت ئۇستىنىڭ گۈلزارلىغى كىشلەرنى مەپتۇن قىلىپ، ئۆزىگە ئوبدانلا تارتىۋالدى. خوشنا ئىشچى-خىزمەتچىلەر كەچتە ئىشتىن چۈشكەندىن كىيىن، كىچىك ئورۇندۇقلىرىنى كوتىرىشىپ، بىر-ئىككىدىن گۈلزارلىق ئالدىغا كىلىشەتتى-دە، ئۇنى "بىزنىڭ سەيلىگاھ، خۇش پۇراقلىق باغچىمىز" دەپ ئاتىشىپ، چوغدەك تەكشى ئىچىلىپ، خۇش پۇراق تارقىتىپ تۇرغان گۈللەرنىڭ پەيزىنى سۈرگەچ قىزغىن پاراڭغا چۈشۈپ كىتەتتى. بەزىلەر بولسا، چاي جوزىلىرىنى چورىدەپ ئولتۇرۇشۇپ، ھەۋەس بىلەن شاخمات، دامكا ئوينايتتى...

ئەمەت ئۇستا بۇنىڭدىن ناھايىتى خوشال ئىدى ھەمدە خولۇم-خوشنىلىرىنىڭ ئۆزىگە يىقىنلىشىۋاتقانلىغىدىن مەمنۇن بولۇپ، سەيلىگاھ ئالدىغا كەلگەن ھەر بىر خوشنىنى ئىززەت-ئىكرام بىلەن قارشى ئالاتتى، ئورۇندۇق قويۇپ بىرەتتى ۋە ئۇلارنى ئاچچىق دەملەنگەن قارا چاي، بەزىدە ھەتتا كوفى، پىۋىلار بىلەن مىھمان قىلاتتى...

سەيلىگاھ ئالدىغا پۈتۈن قورا بويىچە پەقەت بىرلا كىشى — دەرۋازىنىڭ سول تەرىپىدىكى بىرىنچى ئويدە ئولتۇرىدىغان ساتتارلا كەلمەيتتى، خوشنىلىرىغىمۇ ئارىلاشمايتتى. ساتتار مۇتەللىپنىڭ دارىلمۇئەللىمىندىكى ساۋاقدىشى ئىدى. ئۇ، مەدىنىيەت ئىنقىلاۋىغىچە مەھەللە ئىش باشقارمىسىنىڭ كاتىۋى بولۇپ ئىشلىگەن، مەدىنىيەت ئىنقىلاۋىدا قايسىبىر "تەرەپ"كە باشلىق بولغان. ھازىر بولسا، گۈلزارلىق ھويلىغا يىقىنلا بىر ئىدارىدە ئادەتتىكى خىزمەتچى ئىدى.

ساتتارنىڭ سەيلىگاھ ئالدىغا كەلگەن-كەلمىگەنلىكى ھېچكىمنىڭ خىيالىغا كىرىپ-چىقمىسىمۇ، ئەمما بۇنىڭغا مۇتەللىپ دىققەت قىلاتتى. بىراق، بىز ھازىر بۇ گەپنى قويۇپ تۇرۇپ يەنە ئۆز گېپى-مىزگە كېلەيلى:

شۇنداق قىلىپ خوشنىلار بارا-بارا ئەمەت ئۇستىنىڭ ئىشىك-دەرىزىسى ئالدىدىكى مۇھىت ئۆزگىرىشىدىنمۇ كورە، ئۇنىڭ مىجەز-خۇلقى، غايە-ئىستەكلىرىدىكى ئۆزگىرىشكە ھەۋەس قىلىپ قالدى. بۇ ئۆزگىرىشنىڭ سەۋەپلىرىنى ھەر خىل تەھلىل قىلىشاتتى، لېكىن بۇ ھەقتە ئۇنىڭ ئالدىدا يۈز تۇرانە سوز ئېچىشتىن ھەركىم ئېھتىيات بىلەن ئۆزىنى تارتاتتى.

چۈنكى، بۇنىڭدىن توت-بەش يىل ئىلگىرىلا ئەمەت ئۇستا بۇ قورادا "چىقىشىپ ئۆتمەك قىيىن بولغان ئالاھىدە ئائىلە"، "مىجەزى بۇزۇلغان سەپرا"، "جېدەل-ماجىرانى پۇلغا سېتىۋالىدىغان كوكەمە" ھېساپلىنىپ، كىشىلەر ھەزەر ئەيلىگەن ھالدا ئۇنىڭدىن ئۆزىنى قاچۇرۇشقا مەجبۇر ئىدى.

بىراق، مۇنداق "ئۆزىنى قاچۇرۇش" كېيىنچە، خوشنىلارنىڭ ئەمەت ئۇستىغا بولغان ئىشەنچ-ھورمىتىنىڭ كۈنسېرى ئېشىپ بېرىشىغا توسقۇن بولمىدى. چۈنكى، بۇ كەملەردە ئۇنىڭ گەپ-سوزلىرىدىكى ئەدەپ-قائىدە، مۇئامىلىسىدىكى ئىززەت-ھورمەت ۋە ئۇنىڭدىكى بۇرۇن بايقالمىغان بىرمۇنچە ئىسىل خىسلەت-پەزىلەتلەر بارغانچە گەۋدىلىنىپ، خۇددى سەيلىگاھتىكى خۇش پۇراق گۈلزار-لىقتەك، خوشنىلارنىڭ زوق-ئېتىۋارىنى قوزغىماقتا ئىدى...

مۇتەللىپ بولسا بۇ ئۇدۇل خوشنىسىدىكى ئۆزگىرىشلەرگە قايىللىق بىلەن نەزەر سېلىپ، ئۇنىڭغا چوڭقۇر رازىمەنلىك بىلەن قاراپ

كېلەتتى.

بىر كۈنى مۇتەللىپ ئەتىگەنلىك چېنىقىشتىن قايتىپ كېلىۋېتىپ، دەرۋازا ئالدىدا، ئالدىراپ ئىشقا ماڭغان ئەمەت ئۇستا بىلەن ئۇچ- رىشىپ قالدى.

ئەمەت ئۇستا ئۇستىگە نىل رەڭ سارجىدىن كاستيۇم-بۇرۇلكا، بېشىغا قىزىل مانچېستىر دوپپا، پۇتىغا پاقىراپ تۇرغان بەتىنكە كىيگەن بولۇپ، ساقال-بۇرۇتلىرىنى پاكىز ئالدۇرغان ئىدى. قولى- دىكى تور سومكىدا دەزماللانغان ئاپپاق خالات بىلەن ئاق خەسە بوك كوزگە چۈشۈپ تۇراتتى.

— سالام، ئۇستام، ئوبدان قوپۇپىلىمۇ؟ — دېدى مۇتەللىپ ئۇنىڭ بىلەن سالاملىشىپ، — ئۇستام، بۈگۈن باشقىچىغۇ... يېڭى كىيىملەرگە مۇبارەك بولسۇن...

— رەھمەت، ئەپەندىم، ئۆزلىرىدىن بولسۇن، — دېدى ئەمەت ئۇستا مۇتەللىپكە ھورمەت بىلەن قاراپ، — ئاخشام سىلىگە كىرىپ مۇڭدىشىپ چىقاي دېۋىدىم، ئاۋارە قىلىشنى خالىمىدىم. يېڭى گەپ، مېنىڭ خىزمەت ئورنۇمدا ئاز-تولا ئۆزگىرىش بولىدى، چەتئەل مېھمانخانىسىغا يۆتكىدى. ئۇ يەردە ماڭا كەڭ، ئىسسىق ئۆيلەرنى تەييارلاپ قويۇپتۇ... لېكىن، مەن بۇ ”گۈلزارلىق ھويلا“دىن زادىلا يۆتكەلمەسلىكنى قارار قىلدىم، ئۆيدىكىلەرنىڭ خىيالىمۇ شۇ...

— شۇنداقمۇ؟! تولا ياخشى، ئۇستام، — دېدى مۇتەللىپ خۇشال- لىق بىلەن ئەمەت ئۇستىغا قاراپ، — يېڭى خىزمەت ئورنۇنلىرىنى تەبرىكلەيمەن. بۇ بىر-ئىككى يىلدىن بۇيان ئاپتونوم رايونىمىزغا خەلقارا دوستلار كوپلەپ كېلىۋاتىدۇ. بىز ئۇيغۇرلار ئەزەلدىن مېھماندوست خەق. مېھمانلارنى مەزىلىك مىللىي تائاملار بىلەن

www.uyghurkitap.com

كۈتۈۋېلىش بىزنىڭ ئوبدان ئەنئەنىمىز. سىلى بۇ ئىشقا تازىمۇ باپ-تە!...

— رەھمەت، ئەپەندىم، — دېدى ئەممەت ئۇستا مۇلايىملىق بىلەن بېشىنى ئېگىپ ۋە كېيىن تۇيۇقسىز بىر ئىش يادىغا يەتكەندەك قوللىرىنى ئۇۋۇلاپ، كۈلۈمسىرىدى، — ئەپەندىم، ئەمدىغۇ "ئەجنەبىلەرگە ياخشىچاق بولغان" دېگەن گەپنىڭ گورىغا ئوت كەتكەندۇ...؟

بۇ گەپكە مۇتەللىپنىڭ جاۋاۋى قاقاقلاپ كۈلۈشلا بولدى. ئۇ كۈلگەندە بۇغداي ئۆڭلۈك يۈزى نۇرلىنىپ، قويۇق قوشۇما قاشلىرى سەكرەپ، ئۇزۇن كىرپىكلىك چوڭ كۆزلىرى چاقناپ كەتتى.

ئەممەت ئۇستا بولسا:

— ئەپەندىم، ئويلىسام خىجىل بولىمەن، ئۆزەمنى قورقۇنچلۇق، يامان چۈش كۆرۈپ ئويغانغاندەك سېزىمەن... ھەي... مەن باسقان ئاشۇ قىڭغىر يوللار-ھە؟... — دېدى-دە، مۇتەللىپ بىلەن قولىنى كۆكسىگە ئېلىپ خوشلىشىپ، ئالدىراپ ئۆز يولىغا كەتتى.

مۇتەللىپ ئەممەت ئۇستىغا كەينىدىن زوقلىنىپ قارىدى ۋە ئىختىيارسىز ئۇنىڭ "قىڭغىر يوللار" دېگەن سۆزى ئۈستىدە ئويلىنىپ قالدى...

2. قىڭغىر يوللار

ئەممەت ئۇستا شەھەرلىك يېمەك-ئىچمەك شىركىتى مەركىزىي ئاشخانىسىنىڭ ئاشپىزى بولۇپ، مۇتەللىپنىڭ ئۇنىڭ بىلەن بىر ھويلىدا ئولتۇرۇپ كېلىۋاتقىنىغا يىگىرمە يىلچە بولدى. ئاتمىشىنچى

بىللارنىڭ ئوتتۇرىسىلىرىدىلا ئەمەت ئۇستا مەركىزىي ئاشخانىدا مەزىلىك-لەززەتلىك غىزا-تائاملىرى بىلەن خېرىدارلارنىڭ ماختىشىغا سازاۋەر بولغان داڭلىق ئۇستىلاردىن ئىدى. ئۇ يەنە ناھايىتى خۇش پېئىل، چاقچاق خۇمار، دىلكەش ئادەم ئىدى. هاراق، تاماكا ۋە يامان سوزنى ئېغىزىغا ئالمايتتى. ياز پەسلى يېتىپ كەلگەندە، كوپىنچە ئۇنى بوغدا كولى، نەنىسەن يايلىقىنى زىيارەت قىلىشقا قىزىققان چەتئەللىك مېھمانلارغا ھەر خىل كاۋاپ، پەرمۇدە ۋە ئىسىل مىللى غىزا-تائاملارنى ئېتىپ بېرىشكە تەكلىپ قىلىپ، ئېلىپ كېتىشەتتى...

ئەمەت ئۇستا "گۇلزارلىق ھويلا"دىكى خولۇم-خوشنىلىرى بىلەنمۇ ئەپ-ئىناق ئۆتەتتى. ئىشتىن چۈشكەندىن كېيىن بىر دەم گۇللۈكنى پەرۋىش قىلىش بىلەن بەنت بولاتتى. ئاندىن گۇللۈك ئالدىدا كىچىك ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇۋېلىپ، ھەۋەس بىلەن دۇتار چالاتتى. ئۇنى ئۇستا دۇتارچى دىگىلى بولمايتتى، لېكىن سازغا قەۋەت ئىشقى بار ئىدى. دۇتار چېلىشتىن زېرىكسە، كىچىككىنە ئوغلى ئادىلنى تىزىغا ئولتۇرغۇزۇۋېلىپ، قىيناپ-كولدۇرۇپ ئۇزاق ئەركىلىتەتتى.

بەزىدە كىچىككىنە ئادىلنى ئەركىلەتكەچ، مۇتەللىپ بىلەن پاراڭلىشاتتى:

—ئەپەندىم، —دەيتتى ئۇ سەممى ساددىلىق بىلەن مۇتەللىپكە قاراپ، —كوڭلۇمدە بىر گەپ بار، سىلىگە ئېيتاي. ئادىل يېشىغا توشسا، ئۇزلىرىدە ئوقۇتاي دەيمەن، بولامدۇ؟

—ئەلۋەتتە بولىدۇ، —دەيتتى مۇتەللىپ. مۇتەللىپ مۇنداق چاغلاردا كوپىنچە ئىشىك ئالدىدا كۇرسىدا ئولتۇرۇپ، يا كىتاپ

www.uyghurkitap.com

كورۇۋاتقان، يا بولمىسا، ئوقۇغۇچىلارنىڭ تاپشۇرۇق دەپتەرلىرىنى تەكشۈرۈۋاتقان بولاتتى، — ئادىلنى ھازىردىن باشلاپ ئوقۇشقا، مەكتەپكە ھەۋەسلەندۈرۈش كېرەك...

— دادام رەھمەتلىك، — دەيتتى ئەھمەت ئۇستا قانداقتۇ ئۈمىتسىزلىك بىلەن بېشىنى سىلاپ، — مېنى ئوقۇتماقچى بوپتىكەن، بىراق، مەندىن ھېچنېمە چىقمىدى. ئوقۇيالمىدىم-دە...

— ئۇ دېگەن، ئۇستام، كونا جەمىيەت-دە، — دەيتتى مۇتەللىپ قەغەزلەرگە قانداقتۇ نومۇرلارنى سىزىپ-چىزىپ تۇرۇپ، — كۆرۈپ تۇرۇپلا، ھازىرقى دۇنيا ئىلىم-پەن بىلەن ئۆرە تۇرۇۋاتىدۇ. زامان يەنە تەرەققىي قىلىشى كېرەك. ياش-ئۆسمۈرلەر بىزنىڭ كېلىچىكىمىز، بالىلىرىمىز ئەلۋەتتە ئوقۇپ، بىلىم ئېلىشى كېرەك.

— ماقۇل، ئەپەندىم، — دەيتتى ئەھمەت ئۇستا ئاتىلىق مېھرى بىلەن ئادىلغا قاراپ، مەڭزىدىن سۆيۈپ، — بوپتۇ، ئوقۇسۇن. ئەپەندىم، مېنىڭ يەنە بىر ئويلىغىنىم بار. ئادىل ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، مۇئەللىم، ياكى دوختۇر بولسا، سېلىچە قانداق بولار، بولالارمۇ؟...

— بولىدۇ، ھەر ئىككىسى ھاجەتلىك كەسىپ، — دەيتتى مۇتەللىپ قەغەزدىن بېشىنى كۆتەرمەي، — ئارزۇ ياخشى. ئاۋال ئوقۇسۇن. كېيىن ئۆزىنىڭ نىمىگە، قايسى كەسىپكە ئىختىدارلىق ئىكەنلىكىنى ئۆزى سېزىدۇ، ئۆزى دەگسەپ تاللىۋالىدۇ...

شۇ پاراڭ بولۇپ بىرەر يىل ئۆتكەندىن كېيىن، ئەھمەت ئۇستا ئادىلغا ئىككى ئالقانچىلىك بىر تاختا ياساپ بەردى. ئادىل بۇ تاختىنى كۆتىرىپ، كەچلەردە مۇتەللىپنىڭ ئۆيىگە كىرەتتى. مۇتەللىپ ئۇنىڭغا ئاددى ھەرپ ۋە سىفىرلارنى ئۆگىتىپ قوياتتى. مۇتەللىپتە ئۆسمۈرلەرنىڭ بالىلىق تىلى ۋە ھەۋەسلىرىنى بىلىدىغان، ئاسان

چىقىشىپ-كېلىشەلەيدىغان ماھارەت بولغاچقا، ئاز كۈندىلا ئادىل بىلەن خېلى ئىناق دوستلاردىن بولۇپ قالدى. ئادىل زېرەك، ئەقىللىق ئىدى. ئارىدىن بىر-ئىككى يىل ئۆتۈپ، ئۇ بىردىن يۈزگىچە سېفىرلارنى يازىدىغان، ئوتتۇز ئۈچ ھەرپنى تونۇيدىغان، ھەرپلەرنى بىر بىرىگە قوشۇپ ئاددى جۈملىلەرنى تۈزىيەلەيدىغان، بالىلار كىتاپلىرنى ئوقۇپ، ئۇنىڭدىن بەھرىمەن بولىدىغان بولۇپ قالدى.

ئەمەت ئۇستا بۇنىڭدىن تولىمۇ خوشال ۋە رازى ئىدى.

ئادىلنىڭ مەكتەپكە كىرىش يېشى تولغان يىلى مەدەنىيەت ئىنقىلاۋى باشلىنىپ كەتتى. ئەمەت ئۇستا بۇ ھەركەتكە دەسلەپ خېلىلا قىزىقسىندى:

— ئەپەندىم، قالتىس ئىشلار بولۇۋاتىدۇ، جۇمۇ، — دەيتتى ئۇ مۇتەللىپ بىلەن كەچتە ئىشىك ئالدىدا ئۇچرىشىپ قالغانلىرىدا، — خەقلەر بىزنى زېرىكىپ قالمىسۇن دىگەن چېغى. مەن مەركىزىي ئاشخانىغا بېرىپ-قايتقىچە يولدا كۈندە مىڭ خىل يېڭىلىقنى كوردىغان بولدۇم... ئادەملەر نىمە دىگەن جانلىنىپ كەتكەن-ھە؟...

ئارىدىن بىر مەزگىل ئۆتۈپ، بىر كۈنى ئەتىگەندە ساتتار بىر تۈركۈم ئىسيانچى كوچا ياشلىرىنى ”گۈلزارلىق ھويلا“غا باشلاپ كىردى-دە، ”پرولېتارىياتنىڭ پولات سۈپۈرگىسى“ بىلەن گۈلزارلىقلارنى دەسسەپ-چەيلەپ، سىرىپ-سۈپۈرۈۋەتتى. غەزەپلەنگەن مۇتەللىپ ساتتارغا:

— ساتتار، توختا. بۇ نىمە قىلغىنىڭ! — دەپ ئۇنىڭ ئالدىنى توسقان ئىدى، ساتتار:

— مۇتەللىپ، سەن كوزۇڭنى ئېچىپ يۈر. شىيۇجېڭجۇيىنىڭ

www.uyghurkitap.com

سېسىق گۇللىرىنى پۇراپ ئولتۇرۇشقا ئەمدى بەس! يا سەن بۇ قورانى بۇرژۇئازىيىنىڭ ھوزۇر ـ ھالاۋەتخانىسىغا ئايلاندۇرماقچىمۇ؟ ــ دەپ گولەيدى.

ئەمەت ئۇستا ساتتارغا شۇ يەردىلا نىمىنىدۇ دىمەكچى بولۇۋىدى، لېكىن ئەلپازى بۇزۇلغان ساتتار:

ــ ئۇستا، سىز دېگەن ئىشچى ئادەم. سېسىق زىيالىلارنىڭ دېپىغا ئازراق ئۇسۇل ئويناڭ ـ ھە؟ ــ دەپ دوق قىلغىنىچە كەينىگە ياندى.

ئارىدىن خېلى بىر مەزگىل ئۆتۈپ، بىر كۈنى ئەمەت ئۇستا ئىشتىن چۈشۈپ ئۆيىگە تولىمۇ خاپا قايتتى. ئۇ ئۆيىگە كىرە ـ كىرمەي ئىشىكنى جالاق ـ جۇلۇق ئېچىپ ـ يېپىپ، ئايلىغا ئورۇنسىز بىرمۇنچە قوپال گەپلەرنى قىلىۋەتتى ـ دە، ئۆزىچە تىپىرلىكىپ ـ چېچىلىپ يەنە بېسىقىپ قالدى. شۇ كۈنى قاش قارايغان مەزگىل بىلەن مۇتەللىپ ئىشىكى ئالدىدا ئەمەت ئۇستىنىڭ خىيالغا چۆككەن ھالدا بىر تال تاماكىغا ئوت تۇتاشتۇرۇۋاتقانلىقىنى بايقىدى. ئەتىسى كەچتە ئەمەت ئۇستا قوراغا كوزى قىزارغان، چىرايى تاتارغان ھالدا مەس كىرىپ كەلدى.

ئۇلار چەيلەنگەن گۇلزارلىق ئالدىدىلا ئۇچرىشىپ قالدى.

ــ ئۇستام، ــ دېدى مۇتەللىپ ھەيران بولغان ھالدا ئەمەت ئۇستىغا قاراپ، ــ سىلىگە نىمە بولدى؟ ھاراق، تاماكا دېگەننى ئېغىزلىرىغا ئالمايدىغانغۇ...

ــ نىمە بولدى؟! مەن ئۆزەم شۇنداق قىپتىمەنمۇ؟! ــ ئەمەت ئۇستا بويۇن تومۇرلىرىنى كۆپتۇرۇپ، زەردە بىلەن ئېغىر تىندى ۋە مۇتەللىپكە قاراپ، قايناپ سوزلەپ كەتتى، ــ شۇمۇ گەپمىكەن! چوك-

نىڭ ئۇچىدىمۇ سىنىپىي كۈرەش بار دېگىنى نىمىسى؟ چوكىنىڭ
ئۇچىدا سىنىپىي كۈرەش بولسا، چومۇچتە بالا-قازالىق ئىلىشىش،
ئالا-تۇپىلاڭ بولىدىكەن-دە! مەن سىلىگە ئېيتسام، بىز چومۇچ
تۇتىدىغان ئاشپەزلەر قانداق قىلساق خېرىدارنى ئوبدان رازى
قىلىمىزكىن، رەھمەتكە ئېرىشىمىزكىن، دەپ ئويلايدىغان خەق. مانا
بىرنەچچە كۈن بولدى، ئاشخانىدا ئىش توختىتىپ ماڭا يېپىشۋې-
لىشتى. ھەدىسىلا: "سەن چومۇچ تۇتقاندا، قايسى سىنىپنىڭ مەيدا-
نىدا تۇردۇڭ، چومۇچنى قايسى سىنىپ ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇر-
دۇڭ؟..." دەپلاۋاتىدۇ. سىلى ئېيتسىلا، مەن قايسى سىنىپنىڭ مەيدانىدا
تۇرۇپتىمەن؟ كىم ئاشخانىغا كىرگەن خېرىدارنىڭ پېشانىسىگە قەغەز
چاپلاپ، بۇ پالانى سىنىپنىڭ ئادىمى دەپ يېزىپ قويۇپتۇ. يەنە پۇلمۇ
بار. پۇلچۇ؟... پۇل دېگەن ھەممە ئۈچۈن ئوخشاش ئەمەسمىكەن؟!

ئاردىن بىرنەچچە كۈن ئۆتۈپ، بىركۈنى ئىغىر ياتقۇ مەزگىلىدە
ئەمەت ئۇستا ھىچبىر تەكەللۇپسىزلا مۇتەللىپنىڭ مېھمانخانا ئۆيىگە
ئۇسۇپلا كىردى. ئۇ، يەنىلا ئىغىر مەس ئىدى.

—ئەپەندىم، —دېدى ئۇ مېھمانخانا ئۆيىنىڭ يان ياغاچلىرىنى
ئىككى قولىنى كېرىپ تۇتقان ۋە بىر پۇتىنى بوسۇغىغا قويغان
ھالدا، —قېنى، سىلى بىر ئېيتىپ باقسىلا. بىز خەقتە، ئۆيىمىزگە
مېھمان كەلسە، ئوچۇق چىراي بىلەن ئالدىغا چىقىپ، ئىززەت-
ھۆرمەت بىلەن كۈتۈۋالىدىغان ئادەت بارمۇ، يوق؟ نەق بىر ئىغىزلا
گەپ، زادى بارمۇ، يوق؟...

—ئەلۋەتتە، —دېدى مۇتەللىپ تەمكىنلىك بىلەن، —خوش
ئۇستام، يەنە نىمە گەپ. قېنى، ئۆيگە كىرسىلە، ئۈستەلگە..ئول-
تۇرۇپ پاراڭلاشمايمىزمۇ..

— ياق! — دېدى ئەمەت ئۇستا ئادەت بولمىغان بىر خىل قوپاللىق بىلەن رەت قىلىپ، — مەن سىلىگە ئېيتسام، — دېدى ئۇ غەزەپلىنىپ يەنە، — ئاڭلاپ قويۇسلا، گەپنىڭ يوغىنى ئەمدى چىقتى. مەن چەتئەللىكلەرنىڭ ئالدىدا كۈچۈكلىنىپتىمەنمىش، ئەجنەبىلەرگە ياخشىچاق بولۇشقا ھەۋەس قىلىپ قاپتۇمەنمىش، ئۇلارنىڭ سوغىتىنى ئاپتۇمەنمىش!... كۈچۈكلىنىش دېگەن نېمە ئىكەن ئۇ؟ ياخشىچاق-مىش!... قۇرۇپ كەتسۇن. ھەممىسى قۇرۇق گەپ. قايسى ئەخمەق ئۆيىگە مېھمان قوبۇل قىلىدىكەنۇ — تېگىشلىك ئىززەت-ھۆرمىتىنى قىلمايدىكەن؟!

ئەمەت ئۇستا گويا شۇ بىرنەچچە ئېغىز گەپنىلا ئېيتىپ قوسىقىنى بوشىتىۋالغىلى كىرگەندەك، گېپى تۈگەش بىلەن كەينىگە "شارت" قىلىپ بۇرۇلدى-دە، دەلدەڭشىگەن پېتى ئۆيدىن چىقىپ كەتتى...

كەچكۈز كۈنلىرىنىڭ بىرىدە، مۇتەللىپمۇ بىرنەچچە ئوقۇتقۇچىلار بىلەن بىللە سازايى قىلىندى. قايتىشتا، يول بويى ئۆزىنى ئۆزى سازايى قىلىپ مېڭىش بۇيرۇلدى. مۇتەللىپ "گۈلزارلىق ھويلا"نىڭ ئالدىغا كەلگەندە، ئۇنىڭ ئەتراپىغا ئون-يىگىرمىچە ئۇششاق باللار ئولاشتى. ئۇلار ھەيرانلىق بىلەن كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ، مۇتەللىپ-نىڭ يۈز-كۆزلىرىدىكى قارا-قۇرۇغا، بېشىدىكى ئۇزۇن كۆلاغا قارىشاتتى. بەزىبىر ئۇششاقلار بولسا، ئۇنى بىرەر قىزىقچىلىق كۆر-سىتىدۇ، دەپ ئويلىغان بولسا كېرەك، خوشال بولۇپ چاۋاك چېلىشىپ كەتتى...

مۇتەللىپ باللارغا غەمكىنلىك بىلەن قاراپ قويۇپ، ئۆيىگە كىرىپ كەتتى. ئۇ دالان ئۆيدە يۈز-كۆزىنى يۇيۇۋاتقاندا، كىمدۇر بىرسىنىڭ بىركىمنىڭ يۈزىگە "چاڭ" قىلىپ بىر تەستەك سالغانلىقى،

ئارقىدىنلا كىچىككىنە ئادىلىنىڭ "چىر" قىلىپ يىغلىغان ئاۋازى ئاڭ-لاندى. مۇتەللىپ يۈز-كۆزىنى چالا-بۇلا سۈرتۈپ، ئالدىراپ ئىشىك ئالدىغا چىققاندا، ئەمەت ئۇستا كىچىككىنە ئادىلىنىڭ قولىغ-دىن تارتىپ تۇرۇپ:

— ھوۋ... يۈزسىز! — دەپ تىللاۋاتاتتى.

مۇتەللىپ تىكىرقىغان ھالدا ئەمەت ئۇستىغا قاراپ:

— ئۇستام، بۇ قانداق گەپ؟ — دېدى ئۆزىنى بېسىۋېلىپ، — بۇ نېمە قىلغانلىرى؟... سىلىزە...

ئەمەت ئۇستا قولىنى سىلكىدى-دە، كىچىككىنە ئادىلىنىڭ قولىغ-دىن تارتقىنىچە ئۆيىگە ئەكىرىپ كەتتى. ئۇستىنىڭ ئايىلى مۇتەللىپكە قاراپ خىجىللىق بىلەن:

— ئەپەندىم، سىلى خاپا بولمىسىلا. بۇ نادان ئەخمەق سىلىنى خارلاپتۇ، — دېدى.

— نېمە؟ كىمنى خارلاپتۇ، مېنى؟...

— ئۇ سىلىنى خارلاپ چاۋاك چاپتۇ...

— ھەي... شۇمۇ گەپمۇ؟ — مۇتەللىپنىڭ بولۇق قوشۇما قاشلىرى ئېگىز كۆتىرىلىپ، ئۇزۇن كىرپىكلىك كۆزلىرى ئەلەم بىلەن يالتىراپ كەتتى، — مەن ئادىلنى كۆرمىدىم. كۆرگەن تەقدىردىمۇ، ئۇ نېمىنى بىلىدۇ. ئۇ تېخى كىچىككىنە بالا ئەمەسمۇ...

— بالا ئەمەسمۇ؟! — ئەمەت ئۇستا ئىشىكتىن بېشىنى چىقىرىپ بوغۇلۇپ سوزلىدى، — قانداق كىچىك بالا ئىكەن. يەتتىگە كىردى، يەتتىگە...! ئېغىزىغا ئىلىم سالغان موللىسىنى خارلىغان بالىدىن ئاتا-ئانىسىغا نېمە ياخشىلىق كەلسۇن؟!... قىپ-قىزىل ئەخمەق-دە، ئەخمەق!... مەن ئۆز پۇشتۇمدىن تامغان بالىنىڭ خۇي-پەيلىنى

www.uyghurkitap.com

بۈگۈن بىلىۋالدىم، يۈزسىز!...دادىسىنىڭ ساقىلىنى، ئانىسىنىڭ ئەمچىكىنى كېسىدىغان يۈزسىز!...

ئەمەت ئۇستا، بۇ گەپنىڭ تاشنى تاياقتا تاشلىغاندەك ھېچبىر ئەپلەشمىگەنلىكىنى، تولىمۇ چەكتىن ئاشۇرۇۋېتىلىۋاتقانلىقىنى سەزمەيتتى...

شۇ ئىشتىن بىرنەچچە كۈن ئۆتۈپ، مۇتەللىپ ئەمەت ئۇستىنىڭ "چومۇچ تۇتۇش ھوقۇقى"نىڭ ئېلىپ تاشلانغانلىقىنى، ئوچاقتا ئوت قالاش، يۇندا توكۇشكە قويۇلغانلىقىنى ئاڭلىدى. ئەمەت ئۇستا بارغانچە جاھىل، تېرىككەك، غەرەز ئۇقمايدىغان بولۇپ كەتتى. ئۇنىڭ كاللىسىدىن ئۆتمەيدىغان نەرسىلەر ناھايىتى كۆپ ئىدى. ھەر كۈنى بىر يېڭى خاپىلىق، "نىمە ئۈچۈن؟" دىگەن سوئال بىلەن ئۆيىگە قايتاتتى ۋە ئاچچىقىنى ھاراقتىن، موخۇركىدىن، بەزىدە خوتۇنىغا ئازار بېرىشتىن چىقىرىدىغان بولۇۋالدى. جەمىيەتتە "تەرەپ" شامىلى كوتىرىلگەندە، بۇ شامال بىردىنلا "گوۋازارلىق ھويلا"غا بېسىپ كىردى-دە، خوشنىلارنىڭ مۇناسىۋىتى ئاستىن-ئۈستۈن بولۇشقا باشلىدى. ئۆزئارا ئىشەنمەسلىك ئورۇغى ھەممە يەرگە سىركىدەك تېرىلىپ كەتتى. ئەمەت ئۇستا گۇمانخور بولۇپ قالدى ۋە دائىم مەس يۈرەتتى. كىچىككىنە ئەرزىمىگەن بىر ئىش ئۈچۈن ھەرقانداق ئادەمنى ھاقارەت قىلىپ تىللايدىغان، ھە دىسىلا چاپىنىنى سېلىپ تاشلىۋېتىپ، كوكەملىك بىلەن ئوتتۇرىغا ئېتىلىپ چىقىدىغان بولۇۋالدى... ئۇنى بىرەر ئىشتا ماختاشمۇ، ئەيىپلەشمۇ مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ھەممىدىن گۇمانلىناتتى. ئارىلاشتىڭمۇ — بولدى، جەزمەن ئۆزەڭگە بىرمۇنچە كوڭۇلسىزلىكلەرنى تېپىۋالاتتىڭ...

خوشنىلار ئەمەت ئۇستىنىڭ "داۋاسى يوق كېسەل"گە گىرىپتار

بولغانلىغىنى سېزىپ، چوچۇگەن ھالدا ئۇنىڭدىن قاچىدىغان بولدى. بۇ كەمدە ئەمەت ئۇستا پەقەت ساتتار بىلەنلا ئانچە-مۇنچە ئالاقە قىلاتتى ۋە ئۇنىڭ ئۆيىگە كىرىپ-چىقاتتى. ساتتارنىڭ ئۆيىنى كىشىلەر ئىش باشقارمىسى تەۋەسىدىكى بىر "تەرەپ"نىڭ "ئالاقە مەركىزى" دەپ ئاتىشاتتى ۋە ئۇ ئۆيدىن كىرىپ-چىقىپ يۈرگەن ناتونۇش كىشىلەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيتتى. ئەمەت ئۇستا ساتتارنىڭ ئۆيىگە كىرىپ-چىقىدىغان بولغاندىن كېيىن، مۇتەللىپكە ئۇشتۇمتۇت باشقىچە كوزدە قارايدىغان، ئۇنىڭغا بىر خىل نەپرەت بىلەن تىكىلىدىغان بولۇپ قالدى. باشقا بەزى خوشنىلار بىلەن بولغان مۇناسىۋەتنىمۇ بىراقلا ئۈزدى...

ئەمما، مۇتەللىپ بىلەن كىچىككىنە ئادىلنىڭ مۇناسىۋىتى يەنىلا ساقلىنىپ قالدى.

ھىلىقى ۋەقەدىن كېيىن ئادىل بىر مەزگىل نىمدىنىدۇر خىجىل بولغاندەك، مۇتەللىپنى كورسىلا تىرنىغىنى تاتىلاپ ئوڭايسىزلىنىپ يۈردى. كېيىنرەك، پۈتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ مۇتەللىپنىڭ ئۆيىگە كىرىپ ئوزىنىڭ ھىچقانداق "چاۋاك چېلىش"قا قاتناشمىغانلىغىنى ئىسپاتلاپ ئاۋارە بولدى. مۇتەللىپكە نىسبەتەن ئېيتقاندا، بۇ، ھىچبىر سۈرۈشتۈرگۈچىلىگى يوق ئىش، ئۇنىڭ ئۇستىگە مۇتەللىپ تېخى ئۇنىڭ سىنىپتىكى رەسمىي ئوقۇتقۇچىسىمۇ ئەمەس. شۇنداق بولغاچقا، مۇتەللىپ ئادىلنىڭ يۇمران كوڭلىنى خىرە قىلغان تۇماننى ئاسانلا كوتىرىۋەتتى-دە، يەنە ئۇبدان دوستلاردىن بولۇپ قالدى. ئادىل يەنە كەچلەردە مۇتەللىپنىڭ ئۆيىدە ساۋاق ئېلىپ ئۇگىنىشكە كىرىشتى...

ئادىلنىڭ مەكتەپكە كىرىش يېشى تولغان يىلى ئەلۋەتتە مەكتەپ-

نىڭ ئۆزىدە ئۇقۇش بولمىدى. كېيىنكى يىللى ئوسمۇرلەرنى مەكتەپكە ئانچە ـ مۇنچە تىزىملىغان چاغدا، ئەمەت ئۇستا ئۈمىتسىزلىك بىلەن غەزەپلىنىپ:

ــ ئۇقۇش! قانداق ئۇقۇش ئىكەن ئۇ؟ ئۇقۇغاننىڭ سازايىنى ئاز كۆرمىدىم. داموللا ئۆلىماسىمۇ، دوختۇر ـ ئەپەندىسىمۇ ــ ھەممىسى خار بولدى، بىر تىيىن! پىشانەمنىڭ ئاستىدىكى تامنىڭ توشۈكى ئەمەس، كۆز! ھەممىنى كۆرۈۋاتىمەن. يەنە تېخى ئۇقۇشمىش!... جاھاننىڭ نىمە بولارىنى كىم بىلسۇن. ئۇقۇپ ـ بىلىپ خارلانغاندىن، ئۇقۇماي ـ بىلمەي ئۆتكەن تۈزۈك. ھەممىدىن نوچىسى ئىككى بىلەك. ئادىل ئاشپەز بولىدۇ. ئۇستا بولالمىسا، نىمكارغۇ بولار! ــ دىدى دە، ئادىلنىڭ مەكتەپكە كىرىش يولىنى توستى.

ئەلۋەتتە، ئۇ كەمدە ئەمەت ئۇستىغا نەسھەت قىلىپ كوندۇرۇش- تىن ھىچقانداق ئۈمىت يوق ئىدى. ئادىل ئامالسىز مەكتەپنىڭ سىر- تىدا قالدى ۋە مۇتەللىپنىڭ ئۆيىگە كىرىپ ئۆگىنىشتىنمۇ چەكلەندى.

ئەمەت ئۇستا، ئۆزى ئېيتقاندەك، ئادىلنى كەينىگە سېلىپ ئانچە ـ مۇنچە كوزى پىشسۇن، دەپ ئاشخانىغا ئېلىپ بېرىپ يۈرگەن يىلى مۇتەللىپ ئۇشتۇمتۇت چەت بىر ناھىيىگە ــ "7 ـ ماي كادىرلار مەكتىۋى"گە ئىدىيە ئۆزگەرتىشكە ئەۋەتىلدى. ئىككى يىلدىن كېيىن مۇتەللىپ قايتىپ كەلگەندە، ئادىل باشقىچە بىر بالا بولۇپ، پۈتۈن- لەي ئۆزگىرىپ كەتكەن ئىدى.

مۇتەللىپ شۇ كۈنى دەرۋازىدىن كىرىپلا ئادىلنى كىيىم ـ كېچەك- لىرى يىرتىلغان، چاچلىرى ئۆسۈپ پاخپىيىپ كەتكەن، يۈز ـ كوزلىرى ناتىلانغان ۋە قورادىكى بەزى تەك ـ تۈشلىرى ئالدىدا چۆجە خوراز- دەك ھۆرپىيىپ، مۇشتۇملىرىنى تۈگۈپ تۇرۇپ:

— ھە، قېنى، قايسىڭ دو چىقىسەن، مانا، دەتتىكام دېيمەن. تەلەيدە بوڭ-بوڭ. يا بۇرنۇڭنىڭ بېزىنى ئېلىپ قويايمۇ؟ — دەپ، جىدەل تېرىشقا تەييار تۇرغان ھالدا كوردى.

بىراق، ئادىل ئۇشتۇمتۇت پەيدا بولغان مۇتەللىپنى كورۇپلا، دەررۇ ئوزىنى چەتكە ئالدى.

ئەتىسى مۇتەللىپ چوڭ يولدىن ئوتۇپ كېتىۋېتىپ، ئادىلنىڭ يول بويىدىكى يەتتە-سەككىز مېتىر ئېگىزلىكتىكى بىر دەرەخنىڭ ئۇستىگە چىقىۋېلىپ، سۇنۇپ كېتەيلا دەپ قالغان بىر تال ئاجىز شاخنى قەستەن لىڭشىتىپ دەسسىگەن ھالدا، يەردە ئوزىگە تەلمۇرۇپ تۇرغان ئانىسىنى ئالاقزادە قىلىپ:

— ئانا، نەقلا بىر كوي چىقار. بىر كوي چىقارساڭ سەكرىمەيمەن. بولمىسا، سەكرەيمەن دىدىممۇ سەكرەيمەن! — دەپ قورقىتىۋاتقانلىقىغا كوزى چۈشتى.

مۇتەللىپ توختىدى. ئادىل مۇتەللىپنى كورۇپ ئاجىز شاختىن چېكىندى ۋە مۇتەللىپتىن كوزىنى قاچۇرۇپ، كەينىنى قىلىۋالدى. مۇتەللىپمۇ ئۇنى كورمەسكە سېلىپ، ئادىلنىڭ ئانىسىنى ئوزى بىلەن بىللە قايتىپ كېتىشكە دەۋەت قىلدى.

— ئادىل بالا ئەمەس، بېشىمغا بالا بولدى، — دىدى ئانا مۇتەللىپ بىلەن قايتىپ كېتىۋېتىپ ھەسرەتلەنگەن ھالدا، — ئالدىنقى يىللىرى ئۇ دادىسىغا ئەگىشىپ ئاشخانىغا بېرىپ يۇرگەن. كېيىن ئۇ يەرگىمۇ بارماس بولدى، زېرىكتى. دادىسىنىڭمۇ كارى بولمىدى. دادىسى ئىشتىن كېلىپلا ساتتارنى تاپىدۇ، كەچكىچە ئۇنىڭ ئويىدە ھاراق ئىچكىنى ئىچكەن. ساتتار بىر مەزگىل ئادىلنىمۇ كەينىگە سېلىپ يۇردى. ئۇنىڭ تېخى "كىچىك ئالاقچى" دىگەن نامىمۇ بار.

www.uyghurkitap.com

كېيىنچە، ئادىل ئۆنگدىنمۇ زېرىكتى. مانا بىر-ئىككى يىل بولدى، قۇلىغىغا زادى گەپ كىرمەس بولدى. كۆندە نەچچە ئادەمنىڭ دەۋا، تاپا-تەنىلىرىنى ئاڭلايمەن. دادىسى سەپرا دەسلەپ نەدىكى بىر خەقلەرنىڭ گېپىگە كىرىپ، ئادىلنى ئوقۇشقا بەرمىدى، چىڭ تۇتمىدى. مانا ئەمدى كىچىككىنە بىر ئىش بولسىلا، قالايمىقان ئۇرۇپ، دەشنەم بېرىپ بالىنى يۈرىگالدى قىلىۋەتتى. ئاتا بولماي كەتكىن ئىلايىم. بالا ئۆيدىن تېزىدى، قاچىدۇ. كىنوخانىنىڭ بوتكىسىدا، كوچىدا قونۇپ قالغان چاغلىرىمۇ بار. يامان يولغا كىرىپ قالامدىكىن، دەپ يۈرىكىم سۇ. كەچكىچە كەينىدە يۈرگەن. دادىسىنىڭ بولسا مىجەزى بۇزۇلغان، خاپىلىقى بەكمۇ كوپ، ھەممە نىمىدىن خاپا. ئۆنىڭ ئىچىدىكىنى زادى بىلەلمىدىم. كىچىككىنە ئادىلدىنمۇ ئالەمچە خاپا، زادى كارى يوق... ئەپەندىم، ئويلاپ باقسىلا، ئۇبدانلا بىر بالا ئىككى-ئۈچ يىل ئىچىدىلا شۇنچىۋالا ئايىنىپ بىۋاشلىشىپ كەتكەن بارمۇ؟...

ئاردىن بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندە، مۇئەللىپ مەكتەپتىن قايتىپ كېلىۋېتىپ، ئادىلنىڭ ئازراق سەينىاسى بار بىر بۇلۇڭ كوچىدا بىرنەچچە تەڭ-تۇش دوستلىرى بىلەن قىزغىن توپ تېپىپ ئويناۋاتقانلىقىغا كوزى چۈشتى. شۇ تاپتا ئادىل توپ تېپىشكە شۇنچىلىك بېرىلگەن ئىدىكى، كوزىگە ھىچنىمە كورۈنمەيتتى.

مۇئەللىپ توختىدى. ئادىل توپنى ئىككى پۇتى ئارىسىدا ئوينىتىپ باشقىلارغا ئالدۇرماي، قى-چۇلار ئىچىدە تويۇقسىز مۇئەللىپنىڭ قېشىغا يېقىنلاپ كەلدى ۋە تامغا قارىتىپ قاتتىق تەپتى. توپ ئۇچۇپ بېرىپ، مۇئەللىپنىڭ بېلىگىدىكى سائەتكە "پاق" قىلىپ تەگدى-دە، سائەتنىڭ ئەينىكىنى چۇل-چۇل قىلىپ سۇندۇرۇۋەتتى.

ئادىل توپنى تارتىۋېلىش ئۈچۈن يۈگۈرۈپ بارغاندا، توپ مۇتەللىپنىڭ پۇتلىرى ئارىسىدا "قولغا چۈشكەن" ئىدى.

ئادىل مۇتەللىپنى كورۇپ ھودۇقۇپ كەتتى.

— ئادىل، — دىدى مۇتەللىپ ئۇنىڭ بىلىگىدىن ئاستا تۇتۇپ، — سەن توپ تېپىشنى ياخشى كورەمسەن؟...

ئادىل بېشىنى تووەن سېلىپ گەپ قىلمىدى. لېكىن، ئادىلنىڭ تىگىرقاپ قالغان تەڭ - تۇشلىرى:

— ئادىل، قاچ! قارىغىنا، سائەتنى سۇندۇردۇڭ، تولىتىدۇ، داداڭغا ئاپىرىدۇ، تولەيسەن، چاتاق! — دەپ چۇقۇراشتى.

ئادىل شۇ چاغدىلا چۇل - چۇل بولغان سائەتنى كوردى ۋە نىمە قىلىشنى بىلمەي تەمتىرەپ قالدى.

— ھىچ گەپ يوق، قورقما، — دىدى مۇتەللىپ ۋە ئادىلنىڭ پاخپىيىپ كەتكەن چاچلىرىنى سىلاپ تۇرۇپ ئېيتتى، — سائەت ئەينەگىنى تۇزەش ئاسانغۇ، كەچتە ئۇزىمىزلا تۇزەۋالىمىز. ناھايىتى ئەيىنىگىنى ئالماشتۇرساق بولدى ئەمەسمۇ...

ئادىل كوزىنىڭ قۇيرۇغىدا ئىشەنمەسلىك بىلەن سائەتكە قاراپ قويدى ۋە ئوڭايسىزلىنىپ بېشىنى تووەن سالدى. مۇتەللىپ بولسا قىزغىن بىر كەيپىياتتا:

— ئادىل، مەن سېنى توپ تېپىشتە مۇنچىلىك ماھارىتى بار دەپ زادى ئويلىمىغان ئىكەنمەن. ياخشى، ناھايىتى ياخشى. مېنىڭ بىر تەكلىۋىم بار، سەن بىزنىڭ مەكتەپىنىڭ پۇتبول كوماندىسىغا كىرەمسەن؟...

ئادىل ئىتتىك بېشىنى كوتەردى ۋە تىرنىغىنى تاتىلىدى:

— مەن مەكتەپتە بولمىسام...

— سەن رازى بولساڭ، بىز ئالىمىز...

— دادام ئۇنىمايدۇ، ئۇقۇما دىگەن...

— ئۇنايدۇ، ئۇنىتىمىز، ھازىر ئۇنىمىسا، ئاستا-ئاستا ئۇنىتۇۋالىمىز، — دىدى مۇتەللىپ ئۇنىڭ كىيىملىرىدىكى توپا-چاڭنى قېقىپ تۇرۇپ، — قانداق، سەن رازىمۇ؟ سەن مەكتەپ كوماندىسىغا كىرسەڭ، ئاز كۈندىلا ئالغا بېسىپ كېتىسەن. ئويلاپ باق، مۇنداق كىچىككىنە قىڭغىر يولدا سەن قانداقمۇ ئۆز ماھارىتىڭنى ئۆستۈرەلەيسەن...

”قۇتقۇزۇۋېلىش“ شۇنىڭدىن باشلاندى. ئادىل ئاستا-ئاستا، لېكىن خېلى قىيىنلىق بىلەن يەنە مۇتەللىپكە ئۇگىنىشكە باشلىدى.

ئەمما، ئەمەت ئۇستا ئاشۇ تەرسالىقىدىن تېخى يانمىغان ئىدى، مۇتەللىپ بىلەن سۆزلىشىشنى زادى خالىمايتتى. بىراق، ياخشى يېرى، بۇ قېتىم مۇتەللىپنىڭ ئادىل بىلەن مەشغۇل بولۇشىغا باشقىچە ئىپادىدە بولمىدى.

ئادىل زېھنى ئۆتكۈر، جىگەرلىك بالا ئىدى. دەسلەپكى يىلى ئۇ مۇتەللىپنىڭ سىنىپىدا ”ئىشتاتتىن سىرت“ ئوقۇغۇچى بولۇپ ئوقۇدى، ئۇنىڭدىن ئايرىلمايتتى، ئەتىگەندە مۇتەللىپ بىلەن بىللە توپ تېپەتتى، مەكتەپ كوماندىسىدا ئوينايتتى، كەچتە مۇتەللىپنىڭ ئۆيىدە ئۇگىنەتتى. ئۇ گەرچە مەكتەپكە ئۈچ يىل كېچىكىپ كىرگەن بولسىمۇ، ئاستا-ئاستا، لېكىن ئىجتىھات بىلەن بېرىلىپ، قەيسەرلىك بىلەن تىرىشىپ، ئاخىر تەڭ-تۇشلىرىغا يېتىشىۋالدى.

ئادىل باشلانغۇچ مەكتەپنى پۈتتۈرىدىغان يىلى ئەمەت ئۇستا كوپ يىللاردىن تۇنجى قېتىم مۇتەللىپ بىلەن يۈزتۇرانە سۆزلىشىشكە جۈرئەت قىلدى:

— ئەپەندىم، — دىدى ئۇ بىر كۈنى ئىشىك ئالدىدا ئاندا - ساندا ئېچىلىۋاتقان گۈللەرنى پەرۋىش قىلىۋاتقان مۇتەللىپكە يېنىچە قاراپ، — سىلىنىڭ ئاز بولسىمۇ، گۈل ئۆستۈرۈشنى تاشلىمىدىلا - دە...

— ئەلۋەتتە، — دىدى مۇتەللىپ، — گۈل، بۇ ياخشى نەرسە...

ئەمەت ئۇستا تۇيۇقسىز گەپنى باشقا تەرەپكە يوتكىدى:

— ئەپەندىم، — دىدى ئۇ، — ئادىل مۇشۇ كۈنلەردە توم - توم كىتاپلارنى ئوقۇپ يۈرىدۇ، ئۇنىڭدىن نىمىنىدۇ كوچۈرۈپ يېزىۋا - تىدۇ. ئۇنىڭ ئوقۇۋاتقىنى، كوچۈرۈۋاتقىنى نىمە؟ بۇ كىتاپلارنى سىلى بەردىلىمۇ؟...

— ئەلۋەتتە، — دىدى مۇتەللىپ يۇمشاق ۋە سەمىمى ئاھاڭ بىلەن، — ئۇنىڭ ئوقۇۋاتقىنى بەلەن كىتاپلار. ئۇمىتسىز ۋارلىققا، ئۆزىگە ئىشىنىشكە، ياخشى ئەخلاق - پەزىلەتكە ئۈندەيدىغان كىتاپلار. كوچۈرۈۋاتقىنى بولسا — شېرنە. ھەسەل ھەرىسى گۈللەردىن شېرنە يىغىدىغۇ... ھە، شۇ. ئوقۇغان كىتاپتىن خاتىرە يېزىش — ھەر خىل گۈللەردىن شېرنە يىققاندەك ئىش...

بۇ گەپ ئەمەت ئۇستىغا ياقمىدىمۇ، ياكى ياقسىمۇ، بىرەر نەر - سىدىن ئوڭايسىزلاندىمۇ، نىمە ئۈچۈندۇ ھېچنىمە دىمەي تۇيۇقسىزلا كېتىپ قالدى...

شۇ يىلى ئادىل ئوتتۇرا مەكتەپكە چىقتى. ئاز ئۆتمەي "4 كىشى - لىك گۇرۇھ"نىڭ چاۋىسى چىقتا يېپىلدى... ئەمەت ئۇستا يامان چۈش كورۇپ ئويغانغان ئادەمدەك، تىكىرقاپ ئەجەپسىنىپ، ئەتراپقا خىيالچان قارايدىغان بولۇپ قالدى... كېيىنرەك، نىمە ئۈچۈندۇ بىردىنلا پۈتۈن ئىشقىنى گۈلگە ۋە گۈل ئۆستۈرۈشكە ئاتىۋەتكەندەك بولدى...

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

3. چىراق ئۆزىنى يورۇتمايدۇ...

مۇتەللىپ بۇگۈنمۇ كۈندىكى ئادىتى بويىچە ئورنىدىن سەھەر تۇرۇپ، لوڭگىنى مۈرىسىگە تاشلاپ، مايكىچانلا ئىشىك ئالدىغا چىقتى. گۈللۈك ئىچىدە گۈل تېرىش، كوچۇرۇش، تەشتەكلەرگە گۈل يوتكەش بىلەن مەشغۇل بولۇپ يۈرگەن ئەمەت ئۇستا مۇتەللىپ-نىڭ چوڭ دەرۋازىدىن چىقىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كورۇپ، مۇھىم بىر ئىشنى ئەسكە ئالغاندەك، ئىتتىك ئوي تەرەپكە قاراپ:

— ئادىل، ئوغلۇم، تۇردىڭمۇ؟ قارىغىنا، بۈگۈنمۇ يەنە ئەپەن-دىمدىن كېيىن قالدىڭغۇ، — دەپ توۋلىدى.

ئارىدىن بىرئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن، ئادىل لوڭگىنى بويىنغا سېلىپ، مۇتەللىپنىڭ كەينىدىن يېتىشىپ چىقتى. كېيىنكى بەش يىل ئىچىدە ئادىل بوي تارتىپ، يوغىناپ، يۈزلىرى يۇپ-يۇمىلاق، خېلى كېلىشكەن چوڭلا يىگىت بولۇپ قالغان ئىدى. ئۇ، مۇتەللىپ بىلەن بىللە، مەيدانغا بىرىپ بىر دەم يۈگۈرگەن، تورنىك ئوينىغان ۋە گارغا توپ تاشلاپ "چېنىقىش ھەركىتى" قىل-غاندىن كېيىن، مۇزدەك سۇدا يۈز-كوزلىرىنى يۇيۇپ، بەدەنلىرىنى سۇرتۇپ، تېتىكلىشىپ گۈلزارلىق ھويلىغا قايتتى.

مۇتەللىپ ھويلىغا كىرىپلا بۇلۇڭ مەھەللىنىڭ بىر دەمدىلا ئۆزگە-رىپ، ھوسنىگە تولغان رەڭدار باغچىدەك گۈزەللىشىپ كەتكەنلىكىنى كوردى. ئەمەت ئۇستا ئۆزىنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى يان خوشنىلىرى ۋە مۇتەللىپنىڭ ئىشىك-دەرىزىلىرى ئەتراپىغا قىشىچە ئويدە ئوس-تۇرگەن ھەر خىل گۈللەردىن ئوتتۇز-قىرىق تەشتەك گۈلنى يوتكەپ،

قاتار تىزىۋەتكەن ئىدى.

مۇتەللىپ بۇ ئىشتىن بىرئاز يېقىملىق تەئەججۇپلەنگەن بولسىمۇ، لېكىن ئادەت بويىچە ئاۋال:

— سالام، ئۇستام، كەيپىلىرى خۇش...— دەپ هال سورىدى.

— سالام، ئەپەندىم، رەهمەت، — گۈللەرگە چاچما چوگۈندىن سۇ قۇيۇۋاتقان ئەممەت ئۇستا بېشىنى كوتەردى، — قانداق، بەلەن چۇش كورۇپىلمۇ؟ خۇشۋاق قوپۇپىلمۇ؟...

— رەهمەت، ئۇستام. ناهايىتى ياخشى، — دىدى مۇتەللىپ ۋە ئەتراپقا تىزىلىپ كەتكەن تەشتەك گۈللىرىگە قاراپ، — بۇ ئىش... بىزنى خىجىل قىلىپ...

— ياق، ياق، ئەپەندىم، — دىدى ئەممەت ئۇستا خوشاللىق بىلەن، — هىچگەپ ئەمەس. سىلىمۇ، دوختۇرمۇ، باشقا خوشنىلارمۇ ساپلا مىگىسى بىلەن ئىشلەيدىغان كىشىلەر ئەمەسمۇ. گۈل خاپىغانىنى ئالىدۇ، زىننەت. مەن يەنە ئەللىك-ئاتمىش تەشتەك تېپىپ قويدۇم. قورايىمىزنىڭ هەممە يېرىنى گۈلزارلىق قىلىۋېتەي دەيمەن... هەممە-شەم ئېچىلىپ تۇرسۇن...

مۇتەللىپ ئەممەت ئۇستىنىڭ قىزغىنلىقىغا رەهمەت ئېيتتى ۋە خوشاللىق بىلەن مۇنداق دىدى:

— هازىر جاهان تۈزەلدى، گۈلزارلىق هويلا ئۆز ئىسمىغا لايىق بولۇشى كېرەك. بۇ بىر-ئىككى يىلدىن بۇيان خېلى بىر قىسىم خوشنىلار گۈللىرىنى ئەسلىگە كەلتۈرگەن بولسىمۇ، لېكىن، قورايى-مىزدا قالايمىقانچىلىق بىلەن ئۆتكەن يىللارنىڭ داغلىرى خېلى بار. تۇنۇگۇن ئاخشام سىلى كىنوغا كېتىپلا، قورايىمىزدىكى خولۇم-خوشنىلار يىغىلىپ مەسلىهەتلەشتۇق. هازىر تازا گۈل تېرىيدىغان

پەيت، ئەتىدىن باشلاپ ئىشىك-دەرىزىلەر ئالدىدىكى مايماق تام-توساقلارنى چېقىپ تاشلاپ، پۈتۈن قورايىمىزنى تۈتاش گۈلزارلىققا ئايلاندۇرۇشنى قارار قىلدۇق...

—ناھايىتى ياخشى، ناھايىتى ياخشى، ئەپەندىم،— دېدى ئەمەت ئۇستا،— تۈزگەن ئىكەنسىز، ھەقدادىغا يەتكۈزۈپ تۈزۈشىمىز كېرەك. بەلەن ئىش... ھەي، ئاخشام خوشنىلار جەم بولغاندا، مەن بولماي قاپتىمەن-دە. ساتتار نېمە دېدى، قاتناشتىمۇ؟...

مۇتەللىپ ساتتارنىڭ تۈنۈگۈن ئاخشام، چاقىرتىسىمۇ ئۆيىدە تۇرۇپ كەلمىگەنلىكىنى ئەسلەپ بېشىنى چايقىدى:

—مەيلى، ھېچقىسى يوق، ساتتار قاتناشمىغان تەقدىردىمۇ، بىز ئۇنىڭ ئىشىك-دەرىزىلىرى ئالدىغا جەزمەن گۈل ئۈستۈرۈشىمىز كېرەك. بولمىسا، سەت كۆرۈنەمدۇ؟ بۇ ئىشنى بىز قىلايلى.

—شۇنداق، ساتتار يۈز كېلەلمەيۋاتقان چېغى،— ئەمەت ئۇستا نېمىندۇ ئەسكە ئېلىپ، تۇيۇقسىز غەزەپلىنىپ قالدى،— خوپ بوپتۇ. ئاغزىغا كەلگەننى جۆيلىگەن، سانىماي سەككىز دېگەندەك خوپ بوپتۇ. ھارام نىيەتنىڭ قازىنى تۆشۈك دېگەن شۇ!... ھە، راست، ساتتار تېخى بۇ قورادىن كۆچۈپ كېتىمەن، دەپ يۈرگىدەك.

—شۇنداقمۇ؟— مۇتەللىپ جىددىي بىر قىياپەتتە ئېيتتى،— بۇ گەپنى سىلىگە كىم ئېيتتى؟

—مەن ئاڭلىدىم، ئۆي ئىزلەپ يۈرگىنىنىمۇ ئاڭلىدىم.

مۇتەللىپ نېمىندۇ ئويلاپ، ئەمەت ئۇستىغا قارىدى:

—ئۇستام،— دېدى ئۇ،— بۇ بولماپتۇ. ساتتار نېمىشقا كۆچمەدىكەن؟ ھاجەتسىز. مەدەنىيەت ئىنقىلابىدا قايمۇققان، كاللىسى قىزىپ كەتكەن ئادەملەر ئازمۇ؟ يەنە كېلىپ كىم بۇ سەۋەنلىكنى ئاشۇلارغا

ئارتىپ قويۇپتۇ... كەچتە ئىككىمىز ساتتار بىلەن سوزلىشەيلى، گۈل-زارلىق ھويلىدىن ھەرگىز كوچمىسۇن.

ئەمەت ئۇستا ئىپادە بىلدۈرمىدى.

ئەتىگەنلىك چايدىن كېيىن، مۇتەللىپ پوپكىسىنى قولتۇغىغا قىسىپ، مەكتەپكە قاراپ يول ئالدى. چوڭ دەرۋازا ئالدىغا چىقىقاندا، كەينىدىن ئەمەت ئۇستا يېتىشىپ چىقتى:

—ئەپەندىم،—دىدى ئۇ مۇتەللىپكە ياندىشىپ كەڭ سىمونت يولدا كېتىۋېتىپ،—مەن بۇ ئىككى-ئۈچ كۈندىن بۇيان قەۋەت خوشال. ئادىل بۇ يىل ئالى مەكتەپكە ئىمتىھان بەرمەكچى بولۇۋاتىدۇ.

—مەن بۇنى بىلمەن، ئۇستام،—دىدى مۇتەللىپ تەمكىن، سالماقلىق بىلەن،—ئادىل ئوز سىنىپىدا ئەلاچى ئوقۇغۇچى. ئىنتىپاق ياچېيكىسىنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى. ئۇنىڭ نۇقتىلىق ئالى مەكتەپلەردە ئوقۇيالايدىغانلىغىدا گەپ يوق.

—رەھمەت، ئەپەندىم،—دىدى ئەمەت ئۇستا ۋە سەل تارتىنغان ھالدا ئېيتتى،—مەن بۇ دورەم يەنە سىلىنى ئاۋارە قىلىدىغان بولدۇم.

—ئۇنداق دىمىسىلە، ئۇستام،—دىدى مۇتەللىپ كۈلۈمسىرەپ،—سىلى خاتىرجەم بولسىلا، ئالى مەكتەپكە رەسمىي ئىمتىھان بېرىشكە يەنە ئىككى-ئۈچ ئاي ۋاقىت بار. مەن ئادىل بىلەن كېلىشتىم، بىللە مۇزاكىرە قىلىمىز، جەزمەن ياردەم بېرىمەن...

ئەمەت ئۇستا ھاياجانلىنىپ، لەۋلىرى تىترىدى:

—شۇنداق، ئەپەندىم، رەھمەت،—دىدى ئۇ،—بالا مېنىڭ بولغان بىلەن، ئادەم قىلىش سىلىدىن بولىدى. تىكەندىن گۈل

ئۈنگەندەك، ئاسمانغا پىچاق ئاتىدىغان ئويۇن قىپىدىن خىلىلا ئۈمىتلىك ئوقۇغۇچى يېتىلىپ كېلىۋاتىدۇ، بۇنىڭ ھەممىسى سىلىنىڭ ئەجرىلىرى...

—ياق، ياق، ئۇستام، ئۇنداق دېمىسىلە، —دېدى مۇتەللىپ ئورنىدا توختاپ ئەستايىدىللىق بىلەن، —بۇنىڭدا كوپ تەرەپلىمە سەۋەپ بار، مۇھىمى، جاھان تۈزەلدى. ئۇنىدىن باشقا، ياش-ئوسمۇرلەرنى ياراملىق ئادەم قىلىپ تەربىيىلەش—خەلق ئوقۇتقۇچى-سىنىڭ بۇرچى. ئۇنىڭ ئۈستىگە بىز يىگىرمە يىللىق خوشنا-دە. مېنىڭ ئادىلغا ياردەم بېرىشىم تېخى كوپ يېتەرسىز.

ئەمەت ئۇستىنىڭ قەلبىدە شادىيانە بىر ھاياجان دولقۇنلىنىپ، خېلىغىچە نىمە دېيىشنى بىلمەي جىمجىت تۇرۇپ قالدى ۋە سەل ھودۇقۇپ:

—ئەپەندىم، كەچۈرىلا، مېنىڭ سىلىنى يەنە ئاۋارە قىلىدىغان بولدۇم، دېگىنىم باشقا بىر ئىش ئىدى، —دېدى.

—شۇنداقمۇ؟ —دېدى مۇتەللىپ قىزىقسىنىپ، —ناھايىتى ياخشى. ئېيتسىلا، نىمىشقا تارتىنىلا، نىمە ئىش ئىدى؟...

ئەمەت ئۇستا كوزلىرى نۇرلانغان ھالدا خوشاللىق بىلەن مۇنداق دېدى:

—چىراق ئوزىنى يورۇتمايدۇ، ئەتراپىنى يورىتىدۇ، دېگىنى راست ئىكەن. ئاتا-بوۋىلار: "بىلىم—ئەقىلنىڭ چىرىغى. بىلىملىكنىڭ كوزىدە ئالەم بار، بىلىمسىزنىڭ كوزىدە مالەم" دېيىشەتتى. ھەممىسى راست چىقتى. بىز بىلىمىز، سىلى ئادىلنىڭ كوڭلىنى يورۇتتىلا، ئادىل بولسا مېنىڭ كوڭلۇمنى نۇرلاندۇردى... ئېيتىپ كەلسەم گەپ تولا. مانا ئىككى ھەپتە بولدى، «ئىنگلىزچە-خەنزۇچە

لۇغەت» ئىستەپ كەزمىگەن يېرىم قالمىدى...

مۇتەللىپ قولىغىا ئىشەنمىگەنىدەك، ئىنتىك ئەمەت ئۇستىغا قارىدى:

— نىمە دىدىلە ئۇستام، «ئىنگلىزچە-خەنزۇچە لۇغەت» دەملا؟

— شۇنداق، ئەپەندىم...

— ئۇنى كىم؟... ... لۇغەتنى...

— بىزنىڭ ئادىل ئۇگىنىۋاتىدۇ...

— ئادىل! بىزنىڭ ئادىلمۇ؟ — مۇتەللىپ بۇ خەۋەردىن ھەقىقەتەن ھەيران قالدى.

— شۇنداق، ئەپەندىم، — دىدى ئەمەت ئۇستا ئەستايىدىللىق بىلەن جاۋاپ بېرىپ، — سىلىگە مەلۇم، ئادىل خەنزۇچىدا يامان ئەمەس، ئىنگلىزچىنى بولسا، بىرەر يىلدىن بۇيان ئۇگىنىپ كېلىۋاتىدۇ. بۇندىن كېيىن بۇ ھەقتىكى ئۇگىنىشىنى تېخىمۇ كۇچەيتەمەكچى. شۇڭا، ئۇنىڭ غېمى يەنىلا ئاشۇ لۇغەتتە قالدى.

— قالتىس گەپ بوپتۇ بۇ! — دىدى مۇتەللىپ چوڭقۇر رازىمەنلىك بىلەن، — بۇرۇن چىققان قۇلاقتىن كېيىن چىققان مۇڭگۇز ئېشىپ كېتىدۇ، دىگىنى مۇشۇ-دە! ھازىرقى ياشلارنىڭ بىزنىڭ ياش چاغلىرىمىزغا قارىغاندا ئۇيلايدىغان، ئارزۇ قىلىدىغانلىرى كوپ، ئىنتىلىشى كۇچلۇك. ئىلىم-پەن ئىشتىياقىدا ئوت بولۇپ ياندىغان چاغلىرى... ياخشى، مەن ئىزلەپ كورەي، مەن جەزمەن بۇ لۇغەتنى تېپىپ بېرىمەن.

مۇتەللىپ شۇ كۇنى ئىزلەپ-سۇرۇشتۇرۇپ، كەچتە «ئىنگلىزچە-خەنزۇچە لۇغەت»نى ئىنگلىز تىلى ئوقۇتقۇچىسى بولۇپ

www.uyghurkitap.com

ئىشلەيدىغان بىر دوستىنىڭ ئۆيىدىن تېپىپ كەلدى. ئۇ كىشى يەنە،
بەزى قوشۇمچە پايدىلىنىش ماتېرىياللىرىنىمۇ تەقدىم قىپتۇ. ئادىل
لۇغەتنى تاپشۇرۇپ ئېلىپ، قەۋەت خوشال بولۇپ كەتتى. مۇتەللىپ
ئادىلغا قاراپ:

— ئادىل، مېنى — باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىڭنى ئايىدىڭمۇ،
سەن ئىنگلىزچە ئۆگىنىۋاتقىنىڭنى ماڭا نىمىشقا ئېيتمىدىڭ؟ — دەپ
سوراپ قالدى.

— ئېيتقان، مۇئەللىم، — دېدى ئادىل، — سىز ئۇ چاغدا،
قوشۇمچە ئۆگىنىۋاتقان نەرسىلىرىڭ كوپ، خەنزۇچە ئاساسىڭنى
تېخىمۇ مۇستەھكەملەش ئۈچۈن كوپ كۈچ سەرپ قىلىشقا توغرا
كېلىدۇ، دېگەن ئىدىڭىز. ئالدىنقى يېرىم يىلدا سىناپ كوردۇم.
ئانچە تەسىر يەتمەيدىكەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە بىرنەچچە ساۋاقداش
بىرلىكتە ۋاقىت جەدۋىلى بويىچە ئۆگىنىۋاتقانلىغىمىز ئۈچۈن، ئۈنۈمى
بەك ياخشى بولۇۋاتىدۇ...

4. تەڭ ئېچىلغان گۈللەر

سەككىزىنچى ئاينىڭ بىرى، گۈلزارلىق هويلا هوسنىگە تولغان
چاغ، يەكشەنبە.

بۈگۈن ئەمەت ئۇستا سەھەردىلا ئورنىدىن ئالدىراپ تۇردى-دە،
باشقىلار قول تەۋرىتىپ ياردەمگە كەلگىچە، ئوزىلا پۈتۈن قورانى
چىنىدەك تازىلاپ سۈپۈردى، كوك مۈزدەك قاتۇرۇپ سۇ سەپتى، ئۇ
هۇپپىدە ئېچىلىپ كەتكەن رەڭگا-رەڭ گۈللەرگە چاچما چوگۈنىدە
سۇ سېپىپ كېلىۋېتىپ، ساتتارنىڭ ئىشىگى ئالدىغا كەلدى. ساتتار

بۇ چاغدا، ئىگىز بەندىڭنىڭ ئۈستىگە چىقىۋېلىپ، چوڭ دەرۋازىنى سۇ بىلەن يۇيۇۋاتاتتى.

ئەمەت ئۇستا ساتتارغا نىمدۇ بىر نەرسىنى تاپىلاپ ئېيتتى ـ دە، بۇرۇلۇپ دوختۇرنىڭ ئۆيى تەرەپكە كەتتى. ئۇ، دوختۇر بىلەنمۇ قىزغىن، لېكىن قىسقىلا سۆزلەشتى ـ دە، بۇرۇلۇپ شەرقىي تامدىكى ئىشچى خوشنىسىنىڭ ئىشىكىگە كەلدى. ئۇنىڭ بىلەنمۇ قاقاقلاپ كۈلۈشۈپ، نىمىنىدۇ دېيىشتى ـ دە، قايتىپ مۇتەللىپنىڭ ئىشىكى ئالدىغا كەلدى.

ــ سالام، ئەپەندىم، خۇشـۋاق قوپۇپىلىمۇ؟ ــ دېدى ئۇ ساقال، بۇرۇتلىرىنى قىرىۋاتقان مۇتەللىپكە.

ــ رەھمەت، ئۇستام، سالام، ــ مۇتەللىپ شۇ گەپنى ئېيتىپ تۇرۇپ نىمىنىدۇ ئەسكە ئالدى ـ دە، ئالدىراپ لوڭگە بىلەن يۈز ـ كۆزىنى سۈرتتى، ــ ئۇستام، ــ دېدى ئۇ قىزغىن بىر كەيپىياتتا خوشاللىق بىلەن، ــ مۇبارەك بولسۇن. تۈنۈگۈن ئاڭلىدىم، ئۆزلىرىگە "ئالاھىدە دەرىجىلىك ئاشپەز" دېگەن ئىلمىي ئاتاق بېرىلىپتۇ... تەبرىكلەيمەن!

ــ ھەي... رەھمەت، ئەپەندىم، ــ دېدى ئەمەت ئۇستا يۈز ـ كۆزىدىن مىننەتدارلىق ھىسسىياتى ئۇرغۇپ تۇرغان ھالدا، ــ ئويلىمىغان ئىش. تولۇق بىر ھەپتە ئىمتىھان ئېلىشتى، بىلگىنىمىز شۇنـچىلىك. مەن بۇ ھۈنەرنىڭ شۇنچىۋالا قەدرى ـ قىممىتى بارلىغىنى مۇشۇ بىر ـ ئىككى يىلنىڭ ئىچىدىلا تولۇق چۈشەندىم، ئۇنىدىن قالسا، يېنىمىزدا ئۆزلىرىدەك "مۇنەۋۋەر ئوقۇتقۇچى"، "ئالاھىدە دەرىجىلىك مۇئەللىم" دېگەن شەرەپلىك نام ـ ئاتىغى بار خوشنىمىز تۇرۇپتۇ. چىراق ئۆزىنى يورۇتمايدۇ ـ دە!...

www.uyghurkitap.com

ئەمەت ئۇستا بىلەن مۇتەللىپ قاقاقلاپ كۈلۈشۈپ، بىر بىرىنى تەبرىكلەشتى. ئاندىن ئەمەت ئۇستا بايىقى خوشاللىق ھېسسىياتى بىلەن:

—ئەپەندىم، بايا خوشنىلارغىمۇ خەۋەر قىلىپ قويدۇم. بۈگۈن پېقىرنىڭ خانىسىغا مېھمان كەلمەكچى، چەتئەللىك دوستلار، —دېدى.

—ياخشىغۇ، بەلەن گەپ، —دېدى مۇتەللىپ قىزىقىپ.

—تۈنۈگۈن، —دېدى ئەمەت ئۇستا، —شىمالىي ياۋروپادىن كەلگەن بىرنەچچە مۇتەخەسسىس كەچلىك غىزادىن كېيىن مېنىڭ قېشىمغا كېلىپ: "ئۇستام، نەچچە ۋاقىتتىن بېرى ئېسىل ئۇيغۇر غىزا-تائاملىرىنى ئېتىپ بەرگىنىڭىز ئۈچۈن رەھمەت. ئەتە يەكشەنبە، بىزمۇ دەم ئالماقچى. ۋاقتىڭىز يەتسە، سىزنىڭ ئۆيىڭىزگە بېرىپ ئويناپ كېلىشنى خالايمىز، دەپ چاقچاق قىلىشتى. ياخشى گەپ ئەمەسمۇ، مەن خوشاللىق بىلەن ئۇلارنى ئۆيگە تەكلىپ قىلىپ قويدۇم. بۈگۈن ئۇزلىرىنىڭ باشقا ئىش-كۈشى بولمىسا، بىللە ئوينىساق قانداق؟...

مۇتەللىپ بۇ تەكلىپكە خوشاللىق بىلەن رازى بولدى. ئۇ نىمە-نىدۇ دېمەكچى بولۇپ تۇرۇۋىدى، دەل شۇ چاغدا، ئۇلارنىڭ قېشىغا تەمتىرەش بىلەن جۇرئەت ئارىلىشىپ كەتكەن بىر قىياپەتتە ساتتار يېتىپ كەلدى.

—ھە، ساتتار، كەل دوستۇم، —دېدى مۇتەللىپ ئوچۇق چىراي بىلەن ئۇنى قارشى ئېلىپ، —بۈگۈن ئۇستامنىڭ ئۆيىدە مېھمان بولىمىز. تەمبۇرنى بەكلا ياخشى چالاتتىڭ. قانداق، رايىڭ بارمۇ؟...

—بايا، ئۇستام تەكلىپ قىلدى، —دېدى ساتتار ۋە بىردىنلا

ئاپپاق بولۇپ تاتىرىپ كەتتى، — مۇتەللىپ، مەن بەكمۇ خىجىل. سىنىڭ ئۇستۇڭدىن بىرمۇنچە ئىغىر گەپلەرنى دەپ سالدىم، "تەرەپ" كىسىلى ئاشۇنداق قىلغۇزدى. مىنىڭ كاساپىتىمدىن دەرتىمۇ تارتىۋالدىڭ. ئۇستام بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىڭنىمۇ بۇزدۇم. كوڭلۇڭدىن چىقىرىۋەتسەڭ...

مۇتەللىپ ئوڭ قولىنى ساتتارنىڭ مۈرىسىگە قويۇپ، سەممىلىك بىلەن:

— ساتتار، "مىنىڭ كاساپىتىمدىن" دىگىنىڭ نىمىسى، توغرا ئەمەس، — دىدى ۋە كۆڭلۈمسىرەپ تۇرۇپ ئىيتتى، — سىنىڭ ئەمەس، تولىمۇ سول لۇشيەنىنىڭ كاساپىتىدىن ھەممىمىز ئاز - تولا دەرت تارتتۇق. بۇ ھىساپ تۇگىدى. قايتا تىلغا ئىلىپ يۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق...

ساتتار قۇلىغىغا ئىشەنمىگەندەك، ئىتتىك بىشىنى كوتىرىپ مۇتەللىپكە قارىدى، مۇتەللىپ ئۇنىڭ قولىنى قىزغىنلىق بىلەن قىستى...

چۇشكە يىقىن يالتىراپ تۇرغان "شاگخەي" گۇلزارلىق ھويلىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىدا توختاپ، ئۇچ نەپەر چەتئەللىك دوست چۇشۇپ كەلدى. ئۇلارنىڭ بىرسى قىزىل ساقاللىق بوۋاي، ئىككىسى ساقال بۇرۇتلىرىنى پاكىز قىردۇرغان ئوتتۇرا ياشلىق كىشلەر ئىدى.

ئەمەت ئۇستا چەتئەللىك مىھمانلارنى دەرۋازا ئالدىغا چىقىپ، ئىككى قوللاپ كورۇشۇپ، قىزغىن قارشى ئالدى. خۇلۇم - خوشنىلارمۇ دەرۋازا ئالدىغا چىقىشتى. ئەمەت ئۇستا چەتئەل مىھمانخانىسىدا چالا - پۇلا ئۇگىنىۋالغان ئىنگلىز تىلى بىلەن مىھمانلارنى قارشى ئالدىغانلىغىنى بىلدۇرگەن بولسىمۇ، لىكىن، بىردىنلا مىھمانىنى تەكلىپ قىلىپ، تەرجىمان تەكلىپ قىلىشنى ئەستىن چىقىرىپ قويغانلىغىغا چىن كوڭلىدىن ئەپسۇسلىنىپ كەتتى. "مۇنداق يىرىم -

ياتا سوز بىلەن قانداقمۇ ئازادە سوزلىشىپ ئولتۇرغىلى بولسۇن" دەپ ئويلىدى ئۇ تىت ـ تىت بولۇپ.

دەل شۇ پەيتتە، ئوغلى ئادىل دادىسىنىڭ ھىسسىياتىنى، قىيىنىلىپ بىئارام بولۇۋاتقانلىقىنى چۈشەندى:

ـــ دادا، بىئارام بولماڭ، ـــ دېدى ئۇ چوڭ كوزلىرىنى خوشاللىق بىلەن چاقنىتىپ، ـــ مەن ياردەملەشسەم بولامدۇ؟

ئەمەت ئۇستا كۇتۇلمىگەن بىر ئامەت ئاسماندىن كېلىپ قولغا چۈشكەندەك چەكسىز خوشال بولۇپ كەتتى:

ـــ ئەھەي... توگە مىنىپ تۇرۇپ، توگىسىنى ئىزلەپتۇ، دېگەننىڭ ئوزى شۇدە! ـــ دېدى ئۇ مېھمانلارغا خوشاللىق بىلەن قاراپ، ـــ تونۇشۇڭلار، بۇ مېنىڭ ئوغلۇم ئادىل. ئىنگلىز تىلىنى ئىشتىن سىرتقى ۋاقىتتا ئۇگىنىۋالغان، يېقىندا بېيجىڭغا ماڭىدۇ، چىڭخۇا داشۆيدە ئوقۇماقچى...

ئادىل چەتئەللىك دوستلارغا بېشىنى مۇلايىم ئېگىپ سالام قىلدى. ئاندىن ئىنگلىز تىلىدا ئالاھىدە دەرىجىلىك ئوقۇتقۇچى مۇتەللىپنى، يېقىندا باش ۋىراچ ئۇنۋانىنى ئالغان خوشنىسى كوزەيىنەكلىك دوختۇرنى، شەھەرلىك خەلق قۇرۇلتىيىنىڭ ۋەكىلى بولۇپ سايلانغان ئىشچىنى، ساتىرنى ۋە باشقىلارنى بىر ـ بىرلەپ تونۇشتۇردى.

چەتئەللىك دوستلار ئادىلنىڭ ئىنگلىز تىلىنى خېلىلا راۋان سوزلەيدىغانلىقىغا قايىل بولۇپ، ئۇنىڭ قولىنى قىستى، ئادىل دادىسىنىڭ مېھمانلارنى ئويگە تەكلىپ قىلىپ: "قېنى، مەرھەمەت، ئويگە، بىزدە مېھمان خوشاللىق، ئىناقلىقنىڭ ئالامىتى" دېگەن سوزىنى ئىنگلىزچىغا تەرجىمە قىلىپ بەردى.

(«تارىم» ژورنىلىنىڭ 1981 ـ يىل 11 ـ سانىدىن)

هازازۇل

جاپپار قاسىم

1

بامدات ۋاقتى، قىلۋدىن ئۇرۇلۇۋاتقان ئاچچىق سوغ شامال قار ئۇچقۇنلىرىنى ئۇچۇرتۇپ كېلىپ، ئوچرەتتىكىلەرنىڭ يۈز-كوزلىرىگە نەشتەردەك ئۇراتتى. تومۇر دەرۋازا ئالدىدىكى چىراقلارنىڭ گاھ غۇۋالىشىپ، گاھ نۇرلىنىشىدىن يالتىرىغان قار ئۇچقۇنلىرى كوزلەرنى قاماشتۇراتتى. سۈت ئالغۇچىلارنىڭ بەزىلىرى پۇتلىرىنى بىر بىرىگە ئۇرۇپ ئۇ ياق-بۇ ياققا يۈگرۈشەتتى، ئالقانلىرى بىلەن قۇلاقلىرىنى ئۇۋۇلىشاتتى؛ بەزىلىرى تاياقتەك قېتىپ قالغان قوللىرىنى ئۇۋۇلاپ، يەڭلىرىگە، قويۇنلىرىغا تىقىشاتتى....

سۈت ئالغۇچىلار لاۋتاكىنى ئەنە شۇنداق كۈتمەكتە. خىزمەت ۋاقتىغا 40—50 مىنۇتلا قالغان ئىدى، كىشىلەر تەرەپ-تەرەپتىن غودۇڭشىشقا باشلىدى:

—نىمە دىگەن ئوزىنى سورىمايدىغان ئايال بۇ!

—"غوجامنىڭ قوسغى توق، قۇلى بىلەن ئىشى يوق" دىگەن شۇ-دە.

—بۇنداق قوپال گەپلەرنى ئىنقىلاۋىي رەھبىرىي كادىرلارغا ئىشلەتسەك بولمايدۇ، ئەلۋەتتە!—مەدەنىيەت ئىدارىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىغى ئاراتۇپ قۇلاقچىسىنى رۇسلاپ قويۇپ، گەپكە قوشۇق

سالدى.

—ئۇ بۇرۇن كەلسەمۇ، كېيىن كەلسەمۇ، بەربىر ئوخشاش، يولداشلار. مىڭ ئالدىرىساقمۇ ئوچرەتنىڭ ئالدى، سۈتنىڭ يۈزى شۇنىڭ...

—باشلىق بولغاندىن كېيىن، شۇنداق بولۇشقا تېگىشلىك، ئەلۋەتتە!...

—سۈت دېگەن ئاددى گەپقۇ، ۋىلايىتىمىزدىكى ھەرقانداق نەرسىنىڭ ئالدى شۇنىڭ، ھەم نورمىسىز دېمەمسىز!

—مېنىڭچە مۇنداق قىلساق، —باياتىن بېرى يولداشلارنىڭ گېپىگە قۇلاق سېلىپ تۇرغان نادىر گەپ ئاچتى، —لاۋتاڭنى غاجاۋەرگەندىن پايدا چىقمايدۇ، ئۇنىڭدىن كورە، ئۇنىڭ سۈتىنى باشقا قاچىغا ئېلىپ قويۇپ، باشقىلارنىڭ سۈتىنى بېرىۋەرسەك.

—سەن تولا ئاتىكاچىلىق قىلماي تۇرۇپ تۇر، بەش مىنۇتقا ئولمەيسەن، ئەلۋەتتە! —ئاراتۇپ دەرھاللا نادىرغا تەگدى.

—مەن ئولمىگەن بىلەن، چوڭلارغا، كېيىمى يېلىڭلارغا ئۇۋال بولۇۋاتىدۇ، خىزمەت ۋاقتى بولۇپ قېلىۋاتىدۇ... سىزمۇ گېپىم بار دەپ قىلىۋېرىدىكەنسىز! —نادىر ئاراتۇپنىڭ گېپىنى قىقۇۋېتىپ، سۈتچىگە بۇرۇلدى. —سىزچە قانداق قىلساق بولار، سۈتچى؟!

لېكىن، قايسى بىر چاغدا شۇنداق قىلىپ قويۇپ، لاۋتاڭدىن تويغىنچە دەشنەم يەپ، يۇرىگالدى بولۇپ كەتكەن سۈتچى بۇ گەپكە كونەر ئەمەس ئىدى. سۈت ئالغۇچىلار نادىرنىڭ گېپىنى بىردەك قوللىغان بولسىمۇ، ھېچقايسىسى پېتىنالمىدى. نىمىشقا دېسىڭىز، ئۇلار، يۇرت چوڭلىرى كەلمىگىچە داستىخان سېلىنمىغاندەك، لاۋتاڭ كەلمىگىچە ھەرقانداق ئادەمگە سۈت بېرىلمەيدىغانلىقىنى، ئەگەر بېرىد-

لىدىغان بولسا، دەككىسىنى يەيدىغانلىغىنى ياخشى بىلەتتى.

— ئۇنداق بولسا، — دىدى نادىر، سۇتچىنىڭ رايىچە بولۇپ، — بىز كۇتسەك كۇتەيلى. لېكىن مۇنۇ ئىككى ھەدىمىزنى يولغا سېلىۋەتسەك قانداق؟ — ئۇ بۇرۇلۇپ ياشانغان ئايالنىڭ قولىدىكى سۇت قاچىسىنى ئېلىپ، سۇتچىگە ئۇزاتتى.

تالاش-تارتىش، غەيۋەت-شىكايەت ئۇستىگە لاۋتاك چاپىنىنى پېپىنچاقلاپ، غادىيىپ كېلىپ قالدى. ئۇ پەرۋاسىزلىق بىلەن كىشىلەر ئالدىغا ئوتتى-دە، نادىرنىڭ قولىدىكى سۇت ئېلىش ئۇچۇن ئەمدىلا سۇنۇلغان قاچىنى قېقىۋەتتى ۋە غودۇڭشىدى:

— كېلىۋاتقىنىمنى كوروپ تۇرۇپ، تەپ تارتماي قاچىسىنى سۇنۇۋاتقىنىنى قارا! — لاۋتاك چېلەكنى سۇتچىگە سۇنۇپ، تۇگىلاردىكى سۇتنىڭ يۇزىنى ئېلىشقا بۇيرۇدى. ئۇنىڭ بۇ قىلىغى خېلىدىن بېرى ئۇنى تولا كۇتۇپ جىلى بولغان كىشىلەرنىڭ غەزەپ پىلتىسىگە ئوت ياقتى:

— شۇمۇ ئىش بولدىمۇ؟

— ماۋۇ يولسىزلىقنى قاراڭلار!

— ھەممە ئادەم سىزگە ئوخشاش ئەمەسمۇ؟!

— ئو...ش، ھەجەپ ھايا دىگەننى بىلمەيدىغان ئايالكەنا، بۇ. شۇجى بولسا ئېرى شۇجى، بۇنىڭغا نىمە يوق؟! — يېشى قىرىقتىن ھالقىغان بىر ئايال قاچىسىنى كوتىرىپ كېلىپ، لاۋتاكنىڭ ئالدىغا ئوتتى-دە، سوزىنى داۋام قىلدى، — قاغا پوق يىمەستە كېلىپ، خانىشىنى كۇتكەنىدەك كۇتۇپ تۇرغان گۇنايىمىزغا زورلۇق قىلامدىكىنە؟!

— ھوي، ھوي، بولدى، ئاغزىڭىزنى يۇمۇڭ، ئەدەپسىزلىك

www.uyghurkitap.com

بولىدۇ، چوڭ كىشىلەر ئەمەسمۇ، ئەلۋەتتە!— ئاراتوپ ئالمان-تالمان قىستۇرۇلدى.

— ئو..ش، ماۋۇ ھەم پۇشپۇش، ھەم كۇشكۇش نىمە جىنىمنى چىقىرىدۇ؟ يالاقچىلىق قىلماي نېرى بېرىڭگە! بىزمۇ ئۆزىمىزگە چۇشلۇق ئادەم.

لاۋتاڭ ئايالىنىڭ سوزىنى ئۇقمىغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ ئالدىغا ئوتتۇۋالغانلىغىنى كورۇپ، ئەرۋايى قىرىق گەز ئۇچتى:

— ھوي، سېنىڭ بېشىڭ نەدە يوغىناپ كەتكەن، شۇنچە؟!— لاۋتاڭ كۇرۇك توخۇدەك ھورپىيىپ، بېگىز قولىنى ئايالغا جوڭىدى،— يۇزۇڭنى داپتەك، يۇرىگىڭنى قاپتەك قىلىپ، ئالدىمغا ئوتىۋاتىسەنا، تېخى! ئەدەپ-ھورمەت دىگەننى بىلمەمسەن؟!

— شۇنى دىمەمدىغان! بۇ ئايال تاڭ كېچاڭنى تونۇمامدۇ نىمە؟! يا ئاللا!...ھوي، ئايالۇي، بۇ ۋاڭ شۇجىنىڭ رەپىقىسى بولىدۇ،— ئاراتوپ لاۋتاڭنىڭ كوزىنىڭ ئىچىگە قاراپ قويۇپ، ھىلىقى ئايالغا ئالايدى.

— ئو..ش، كىمنىڭ ئايالى بولسا بولمامدۇ!

— لاۋتاڭ سىز توغرا قىلمىدىڭىز!

— راست دەيدۇ، بۇ قىلغىنىڭىز قىپ-قىزىل يولسىزلىق!

— قالغانلىرىڭ بىلجىرلاشما! — لاۋتاڭ ئارىلاشقۇچىلارنى قاتتىق سىلكىۋەتتى. قانچىلىغان كوزلەر ئۇنىڭغا بىگىزدەك قادىلىپ، نەپرەت ياغدۇرماقتا ئىدى.

— توختاڭە، ئاۋال سىز گەپنى چۇشىنىڭ!— نادىر ئارىغا چۇشۇپ، لاۋتاڭغا چۇشەندۇرۇشكە باشلىدى، — دىمىسىمۇ سىزنى كوپ ساقلاپ كەتتۇق. ياخشىسى، ئەتىگەنرەك چىقىپ، چېلىگىڭىزنى تاشلاپ

قويۇپلا كەتسىڭىز، مۇشۇ كوڭۈل ئاغرىشمۇ بولمايتتى، دەڭە. ئۇنىڭ ئۈستىگە، خەقنىڭ قاچىسىنى چۇشۇرۇۋەتكەننى ئاز دەپ، ئەتىرىد- ۋېتىپ ئالدىغا ئۇتتۇۋالغىنىڭىز ياخشى بولمىدى.

—نادىر، سەن ھوشۇڭنى يىغ! ياخشى بولغان-بولمىغانلىقى بىلەن كارىڭ بولمىسۇن، ئەلۋەتتە! —ئاراتۇپ قوشۇمىسى تۈرۈلگەن ھالدا نادىرغا گولەيدى.

—ياخشى بولمىدى؟ تېخى مەن ياخشى قىلمىدىمما؟! —لاۋتاڭ چىرايى قارىدىغان ھالدا ۋاقىراشقا باشلىدى، —ھوي، سەن تېخى جېنىڭغا چۇشلۇق ئىش قىلماي، مېنى ئەيىبلىگۈدەك بولدۇڭما؟

—شۇنى دەيمىنا، سىز كىچىك ئادەم بولمىسىڭىز،... ئەستەغپۇرۇللا... —ئاراتۇپ قوللىرىنى پۇلاڭلىتىپ قايناپ سوزلەپ كەتتى، —باشقا كىشى بولسىمۇ بىر نورى، بۇ—تاڭ كېچاڭ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ۋاڭ شۇجىنىڭ ئايالى-دە!

—كىمنىڭ ئايالى بولسا بولسۇن! —دىدى نادىر كەسكىن ھالدا، —مەن باشلىقنىڭ ئايالى دەپ خالىغانچە يولسىزلىق قىلىشقا، باشلىقنىڭ نامىنى كالتەك قىلىۋېلىپ، ئورۇنسىز ئادەم دۇمبالاشقا يول قويۇلمايدۇ. رەھبىرىي كادىرنىڭ ئايالىدا رەھبىرىي كادىرلارنىڭ ئاياللىرىغا خاس پەزىلەت، ئەخلاق بولۇشى كېرەك، —ئەتراپتىكىلەر رازىمەنلىك بىلەن باش لىڭشىتىپ، نادىرنىڭ سوزىنى ماقۇللىدى. نادىرنىڭ ئوتكۇر سوزلىرى لاۋتاڭنىڭ زەردىسىگە تازا تەككەن بولسا كېرەك، ئەتىمالىم، ئۇ كوكۈيۈپ چېقىۋالغان ئاتتەك چىچاڭشىپ كەتتى.

—ھە، ئۇزەڭ مۇشتەك تۇرۇپ، نوغۇچتەك گەپ قىلىسەنغۇ! —لاۋتاڭ كوكەملىك قىلىپ نادىرنىڭ كوزىگە كىرىۋالدي، —ئىبىتە،

ھە، مېنىڭ ئەخلاقىم نىمە بوپتۇ؟ ئېيت!

— مانا، مانا. نادىر كەچۇرگۇسىز چوڭ خاتالىق ئۆتكۈزدى، — ئاراتوپ پۇرسەتنى غەنىمەت بىلىپ، ئوت ئۇستىگە ماي سەپمەكچى بولدى-دە، كوپچىلىككە قاراپ ئۈنلۈك ۋاقىردى، — ئىنقىلاۋىي رەھبىرىي كادىرلارنى ئەخلاقسىز، دىدى، بۇ كىچىك ئىش ئەمەس، يولداشلار، ئەلۋەتتە!

— توختاپ تۇر، سېنى! — لاۋتاڭ تېخىمۇ قىزىششىپ، بېگىز قولى بىلەن نادىرنىڭ پىشانىسىگە نوقۇپ قويۇپ داۋام قىلدى، — ئەخلاقسىزلىقىمنى تاپقۇزۇپ، ئاناڭدىن ئەمگەن سۇتۇڭنى بۇرنۇڭدىن بۇلاق قىلمايدىغان بولسام، ۋاڭ چېڭنىڭ ئايالى بولماي كېتەي!

— قولىڭىزنى تارتىڭ! بىزدە "يولدىن چىقما، خاندىن قورقما" دىگەن گەپ بار. مەن خاتا قىلغان بولسام، ھەممە شارائىتىڭىز بولغاندىن كېيىن، قولىڭىزدىن كەلگىنىنى قىلمامسىز!

ئەھۋالنىڭ بارغانسېرى مۇرەككەپلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كورگەن سۇت ئالغۇچىلار لاۋتاڭنىڭ چوقماقچىلىقىنى بىلگەچكىمۇ، نادىرنى جىمىلەپ يولغا سېلىپ جىدەلنى تۈگەتمەكچى بولۇشتى.

— بولدى، ئۇكام! سەن كەت! "پوقىقا چالما ئاتساڭ ئۈزەڭگە چاچرايدۇ."

— راست دەيدۇ، سىز كىچىك بولغاندىن كېيىن، گېپىمىزنى ئېلىپ، كېتىڭ ئۇكام.

— ھە، نادىر، ساۋاقلار يېتەرلىك... "ئويناشماڭ ئەرباپ بىلەن، ئۇرىدۇ ھەر باپ بىلەن."

نادىر ئەتراپتىكىلەرنىڭ گېپىنى ئىلىك ئېلىپ، سۇتىنى ئالدى-دە، ئويىگە ماڭدى.

— نەگە بارانتىڭ، توختا! مەن قولۇمدىن نىمە كېلىدىغانلىغىنى بىر كورسىتىپ قوياي، — نادىر ئىش بىناسىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە، لاۋتاڭ ئارقىدىن كېلىپ توختاتتى، — ماياقىقا ماڭ، لۇكچەك! — ئۇ كەلگەن پېتى نادىرنىڭ چاپىنىنىڭ ياقىسىغا ئېسىلىپ بىر تارتىۋىدى، چاپاننىڭ ياقىسى سوكۇلۇپ، گەجگىسىگە بېرىپ توختىدى.

— لاۋتاڭ، سوز بولسا چىرايلىق قىلىڭ، كىيىمگە ئېسىلماڭ!

لېكىن، ئەسەبىلەشكەن لاۋتاڭ ئىگەر-توقۇمىنى قارىسىغا ئالدى-دە، نادىرنىڭ گېپى تۇگە-تۇگىمەي، ئۇنىڭ قولىدىكى سۇت قاچىسىنى بىر قويۇپ چۇشۇرۇۋەتتى.

— نىمىشقا ئۇنداق قىلىدىغاندۇ ماۋۇ هازازۇل، نېرىراق تۇرە جېنىمنى ئالىدىغان ئىش بولىسمۇ.

نادىر لاۋتاڭنى ئىتتىرىش بىلەن تەڭ، لاۋتاڭ "ۋايجان، ئادەم ئۇردى!"دەپ قاتتىق بىر چىقىردى-دە، ئوزىنى يەرگە تاشلاپ، جاۋغىيىدىن كوۋۇك چىقىرىپ، خاقىراپ يېتىۋالدى.

— يائاللا، مۇنداقمۇ ئۇششۇق ئادەملەر بولىدىكەن-هە!

— توۋۋا قىلدىم، نىمىدىگەن هازازۇل ئايال بۇ!

— "توهمىتىڭگە توهمەت قىلاي، توهمىتىڭ هەيران قالسۇن" دىگەن مۇشۇ دە.

ئەتراپتىكىلەر تەئەججۇپلىنىپ، ياقىلىرىنى تۇتۇشۇپ تۇرۇپ قېلىشتى.

— هەي، يامان بولدى، تاڭ كېچاڭ يامان بولدى، نادىر ئۇردى. دوختۇر كېرەك! — ئاراتۇپ يۇگۇرگەن پېتى چىقىپ كەتتى. ئۇزۇن ئوتمەي، لاۋتاڭ ئاراتۇپىنىڭ هەمرالىغىدا "فىڭتىيەن" ماركىلىق كىچىك ماشىنا بىلەن دوختۇرخانىغا ئېلىپ كېتىلدى.

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە ئادرېسى

2

لاۋتاڭ ئوڭ تەرىپىگە بىر جۈپ سافا قويۇلغان تاختايلىق ئازادە ئىشخانىدا گىلىزىنى ئۈزۈلدۈرمەي چېكىپ، ئۇ ياق-بۇ ياققا تىنماي ماڭاتتى. بەزىدە ئۆزىنى سافاغا تاشلاپ، چېكىسىنى تۇتۇپ ئولتۇرۇپ قالاتتى؛ تۇرۇپ-تۇرۇپ ئېلىشىپ قالغان كىشىلەردەك ئۆز ئۆزىگە سۆزلەپ كېتەتتى. ئۇنىڭ يۈزلىرى چىمقىلىپ، گۆرەنلىرى كۆپۈپ، تومۇرلىرى تېشىغا تەپكەن، سېمىزلىكتىن قىسىلغان كۆزلىرىنىڭ چۆرىسى كۆكۈرۈپ كەتكەن ئىدى.

ۋاڭ شۇجىنىڭ يىغىنغا كېتىشى، دوختۇرخانە ۋە ج خ ئىدارىسىدىكىلەرنىڭ لاۋتاڭنىڭ گېپىنى ئاڭلىماسلىقى ئۇنى تولىمۇ بىئارام قىلدى. بىرقانچە كۈنلەردىن بېرى ئۇنىڭ گېلىدىن تاماق ئۆتمىدى، قېنىپقىنا ئۇخلىيالمىدى.

ئۇ ئۆزىنى سافاغا تاشلاپ كۆزىنى يۇمسىلا ئىچكى كېسەللىكلەر بۆلۈمىنىڭ مۇدىرى كاڭ دەيفۇ كۆز ئالدىدا پەيدا بولاتتى ياكى ج خ ئىدارىسىنىڭ جۈيجاڭى ئىشىكنى ئېچىپ كىرىپ كەلگەندەك تۇيۇلاتتى-دە، لاۋتاڭ سەسكىنىپ ئورنىدىن تۇرۇپ كېتەتتى. ئۇ ئويلىماسلىققا تىرىشسىمۇ بۇ مەنزىرىلەر ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن نېرى كەتمەيتتى.

ئۇ ياڭ دەيفۇدىن نادىرنىڭ ئۆزىنى ئۇرۇپ ھوشسىزلاندۇرۇۋەتكەنلىكى توغرىسىدا ئىسپراپكا ئېلىۋىدى، كاڭ دەيفۇ ئۇنى يىرتىپ تاشلاپ، ”قان بېسىمى ئۆرلەپ كەتكەنلىكتىن ھوشىدىن كەتكەن“ دېگەن ئىسپراپكىنى تۇتقۇزۇپ قويدى. كاڭ دەيفۇ بىلەن ئۇرۇشما-

ۋىدى، ئۇ، دوختۇرخانە مەسئۇللىرىغا ئەينى ئەھۋالنى ئىنكاس قىلىپ، لاۋتاڭنىڭ چاۋىسىنى چىتقا يايدى. ئۇ، يەنە شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن ج خ ئىدارىسىنىڭ جۇيجاڭنى چاقىرتىۋىدى، جۇيجاڭ ئۇ كۈنى كەلمەي، ماجرا ئۈستىدە تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىپ، ئەتىسى بىراقلا كەلدى. يەنە كېلىپ، ماجىرانى ئۆز كوزى بىلەن كورگۈچىنى ــ مەدەنىيەت ئىدارىسىدىكى جاڭ جۇيجاڭنىڭ ئوغلى، ئامانلىق ساقلاش بولۇمىنىڭ باشلىقىنى بىللە ئېلىپ كېلىپ، ئۇنىڭ: "مەن ۋاڭ شۇجىنىڭ ئايالى" دەپ ھەممىگە تەڭ چېپىلىپ، قانۇن ئىشلىرىغا خالىغانچە ئارىلىشىپ، باشقىلارغا زىيانكەشلىك قىلىشقا مۇتلەق يول قويۇلمايدىغانلىقىنى، "4 كىشىلىك گۇرۇھ" نىڭ ئۆزى بىلگەنچە ئادەم تۇتىدىغان ۋاقتىنىڭ كەلمەسكە كەتكەنلىكىنى، لاۋتاڭنىڭ قىلىقلىرى ــ قىپ ـ قىزىل مۇتىھەملىك، يولسىزلىق ئىكەنلىكىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، لاۋتاڭنىڭ پىكرىنى رەت قىلدى.

لاۋتاڭ بۇ ئىككى ئورۇندا مىققا ئۇسكەندىن كېيىن، گاڭگىراپ قالغان ئىدى. ئۇ، بىرقانچە كۈندىن بېرى، قاتتىق باش قاتۇرۇپمۇ نادىرنىڭ ئەدىۋىنى بېرىشنىڭ تۈزۈك چارىسىنى قىلالمىدى. "قانداق قىلىش كېرەك؟ بولدى قىلىش كېرەكمۇ؟ ياق! بولدى قىلغان بىلەن مۇندىن كېيىن دەخلىسى بولىدۇ." لاۋتاڭ گىلىزىدىن يەنە بىرنى ئۇلاشتۇرۇپ قاتتىق شورىغاندىن كېيىن، ئۆز ئۆزىگە پىچىرلىدى:

ــ "كىچىككىنە بىر نىمىلەر پۈتۈن سۇرۇك بىر ۋىلايەتنى پىقىرتى-ۋاتقان ۋاڭ شۇجىنىڭ ئايالىغا پۇت ئېتىپتۇ" دىسە، نىمە دىگەن سەتچىلىك ھە؟!...ھىم، مېنى ھازازۇل دىدىمۇ، ھازازۇللۇقۇمنى بىر كورسىتىپ قوياي....مۇتلەق ئابروي تىكلىمەي بولمايدۇ. شۇجى-نىڭ ئايالى ئىكەنمەن، كىشىلەر ماڭا شۇجىغا ئوخشاش مۇئامىلە

www.uyghurkitap.com

قىلىشى، مەندىن مەسلىھەت-يولىيورۇق سورىشى كېرەك-تە! چۈنكى،
ئۆزەم ئايال بولغىنىم بىلەن، كۆپ نەرسىلەردە لاۋۋاڭغا مەسلىھەت
بېرەلەيمەن، بىرىنچى قول-ئەمەلىيەتتە مەن-دە!...ياق، ياق!
بىراق، ھازىر لاۋۋاڭدىمۇ ئۆزگىرىش بار.... خېلىلا ئۆزگىرىش بار.
يېقىنقى يىللاردىن بېرى، كېيىمگە ئانچە قوناق بەرمەيدىغان بوپقې-
لىۋاتىدۇ...مەن بىلەن ئۇزەڭگە سوقۇشتۇرغان لاۋلى دىگەن جۇۋاي-
نىمەكنى باپلاشتا لاۋۋاڭ تازا قولىلىغان-يۇ، ئەمما، 1979-يىلى
ئەسلىگە كەلتۈرۈشتىمۇ يەنە لاۋۋاڭ كۆچ چىقاردى.... شۇنىسى،
ئۇ بايقۇشمۇ تەڭلىكتە قالدى. ئۇ ياقتا تارتسا ئات ئۆلىدۇ، بۇ ياقتا
تارتسا ھارۋا سۇنىدۇ.... ئاخىرى مەركەز خىزمەت گۇرۇپپىسىدىكىلەر
يۇزلۇكرەك كەلدى. نىملا بولمىسۇن، بۇ ئىشتا شۇلارنى قوللىمايمۇ
لاۋۋاڭ لاۋۋاڭ بولۇپ تۇرالمايدۇ-دە.

لاۋتاڭ ئىستاكاندىكى دەملەنگەن پۇراقلىق چاينى ئىككى-ئۈچ
يۇتۇپ، پىچىرلاشنى داۋام قىلدى:

— ماقۇل، ئۇ چاغدىغۇ مەركەز خىزمەت گۇرۇپپىسىدىكىلەر بار،
ئىلاجسىز شۇنداق قىلدى، دەيلى. ئەمدىچۇ؟! — لاۋتاڭ ئۆزىنى
سافاغا تاشلاپ، تورۇسقا تىكىلگىنىچە بىر دەم ياتتى-دە، يەنە سوزلەپ
تۇرۇپ كەتتى. — ھەي لاۋۋاڭ، ھەي لاۋۋاڭ، مەن سىزنىڭ 30 يىللىق
ھەمرىيىڭىز، بىز 30 يىل بىر ئورۇن، بىر قويۇندا بولدۇق...ئەمدى
بۇ ئىشتىمۇ ئاشۇ نادىر لۇكچەكنىڭ گېپىنى راست قىلسىڭىز....ھەم،
بۇ — نادىر، ئۇ — لاۋلى، ئىككىسى ئىككى گەپ. — لاۋتاڭ دەرىزى-
دىن بۇلۇت پارچىلىرى ئۈزۈپ يۈرگەن كۆپ-كۆك ئاسمانغا
تىكىلدى. كۆز ئالدىدىكى بوشلۇقتا بىر سا بىر دەم ئورلەپ، بىر دەم
پەسلەپ چەمبەر ھاسىل قىلىپ ئايلانماقتا ئىدى. لاۋتاڭ سانى

ناماشا قىلىپ ئاچچىق كۈلـدى ـ دە، سوزىـنى داۋاملاشـتۇردى. ـــ لاۋۋاڭنىڭ ئوزگىرىشىدىن قارىغاندا، ئۇ قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، كىمنىڭ گېپىنى راست قىلىدىغانلىقى ھەققىدە بىر نـەمە دىـيىش ھازىرچە قىيىن،... مەيلى قانداق بولمىسۇن، لاۋۋاڭ كەلـگىچە، ئۇ لۇكچەكنىڭ ئەدىۋىنى قاتتىق بېرىپ، چوڭ ـ كىچىك يېتىم ئاقساقاللارنى چوچۇتۇپ قويماي بولمايـدۇ. ھېچ بولمىغانـدا: "ۋاڭ شۈجى ئۇنداق دىدى، ۋاڭ شۈجى مۇنداق دىـدى" دەپ يۈرۈپ بولسـمۇ بىر ئىش قىلغىلى بولىدۇ...ـــ لاۋتاڭ بىر دەقىقە جىمىپ قالدى ـ يۇ، نىمىنىدۇر ئېسىغا ئېلىپ كۈلۈپ كەتتى. ـــ ھى ـ ھى ـ ھى، توغرا، يەنە ھىلىقى ئاراتۇپـقا ئوخشاشلاردىن پايدىلانغىلىمۇ بولـدۇ ئەمەسمۇ؟! ھەي، مەن ئېـسـىم قۇرغۇر... ھى ـ ھـى ـ ھـى، ـــ لاۋتاڭـنىڭ قارا بۇلۇتنى ئەسلىتىدىغان چىرايى ئېچىلىپ، دادىسىدىن ھېيتلىق ئالغان باللاردەك تېلىقىپ كۈلدى. ئۇ، كىمدۇر بىرسىنىڭ ئىشىكنى قاتتىق چېكىشىدىن كېيىن كۈلكىدىن توختاپ، ئىشىكنى ئاچتى.

ـــ ۋاڭ شۈجىنىڭ خېتى، ـــ بىرسى قىيا ئېچىلغان ئىشىكتىن خەتنى بېرىپ كېتىپ قالـدى.

ـــ ھى ـ ھى ـ ھى، بۇ خەت ئارقىلىقمۇ جىق ئىشلارنى پۈتتۈرۈش مۇمكىن، ھى ـ ھى ـ ھى،...ـــ لاۋتاڭ ئېچىلمىغان سېرىق كونۋېرتـكە قاراپ، مەنىلىك كۈلدى.

3

ئاراتۇپ لاۋتاڭغا يېقىپ قالغانلىقىدىن مەسـخۇش بولۇپ، شىرىن ئارزۇلار بىلەن لاۋتاڭنىڭ ئويىگە قاراپ ماڭدى. قانداقتۇ بىر ئاچكوز-

لۇك تاماسى ئۇنىڭ يۈرىكىنى ئويناتماقتا ئىدى.

ــ قىلغان ئەجرىم بىكار كەتمىسە كېرەك، ــ دېدى ئۇ ئۆز-ئۆزىگە پىچىرلاپ، ــ تاڭ كېچاڭنىڭ: ۋاڭ شۇجى "نادىرنى ئا جۇيجاڭ بىلەن بىرلىكتە قاتتىق بىر تەرەپ قىلىڭلار" دەپ خەت يېزىپتۇ، دىگىنىگە قارىغاندا، شۇجىنىڭ "ئىلتىپاتى" تېگىپ قالامدۇ، قانداق؟ نادىرنى تەكشۈرتۈش، سوراق قىلىش جەريانىدا كۆرسەتكەن خىزمەتىمۇ تاڭ كېچاڭغا ياراپ قالدى، ئەلۋەتتە. باشلىقنىڭ مەخسۇس مەن ئۈچۈن زىياپەت بېرىشىمۇ مۇشۇ ۋەجىدىن بولسا كېرەك، ئەلۋەتتە. نادىر ئۈستىدە تۈرغۈزۈلغان ماتېرىياللارنى كۆرسە، مېنى بېشىدا كۆتۈرىدۇ، تېخى. بېلىقچى قۇش بىلەن قۇلۇلە تۇتۇشۇپ قالسا، پايدا بېلىقچىغا بولىدۇ-دە، ئەلۋەتتە!

ئاراتوپ ئۆزىمۇ نادىرنى سىرغىمىسغا بىر تايغۇزۇشنى ئۆزۈندىن بېرى كۆڭلىگە پۈكۈپ يۈرەتتى، ئاراتوپنىڭ سۇئىقەست نەشتىرىنى ۋاقتىلىق مىكىر غىلاۋىغا سېلىپ قويغانلىقىنى نادىر بىلمەيتتى. نادىرنىڭ كۆتۈلمىگەندە "باشلىق"نىڭ ئوڭ يانپىشىغا چىققانلىقى ئاراتوپ ئۈچۈن ھەم نادىرغا تېتىش ھەم "باشلىق"قا ئۆزىنى كۆرسىتىشنىڭ ياخشى ــ بىردىن-بىر پەيتى، يۇقۇرىغا يامىشىشنىڭ تازا ئوبدان بالدىقى بولغان ئىدى. بۇنىڭدا مۇنداق سەۋەپ بار ئىدى:

1978-يىلى، تەشكىلات بولۇمى ئوتتۇرا قاتلامدىكى رەھبىرىي كادىرلارنىڭ خىزمەت قابىلىيىتى، ئىدىيىدە ئازات بولۇشى، 4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇشقا ماسلىشىپ كېتەلەيدىغان-كېتەلمەيدىغانلىقى قاتارلىق جەھەتلەردە پىكىر ئالغاندا، نادىر قاتارلىقلار ئاراتوپنىڭ باشلىقلارنىڭ قولتۇغىغا سۇ پۈركۈش، سۇخەنچىلىك قىلىشتىن باشقىنى بىلمەيدىغان، پارتىيىلىك كوزقارىشى ئاجىز، ئۇزۇن يىللار مابەي-

ندە "خوپ" بىلەن جان ساقلاپ كېلىۋاتقان، ئەتىسىدىن-كەچكىچە غەيۋەتخور خوتۇنلاردەك كوتۇلداپ يۈرىدىغان، مەنسەپپەرەس، ئىق-تىدارسىز باشلىق ئىكەنلىكىنى، بۇنداق باشلىق بىلەن 4 نى زاماند-ۋىلاشتۇرۇشنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا بولمايدىغانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويغان ئىدى. بۇ گەپنى بەزىلەر شۇ كۈنلا ئىقتىماي-تېمىتماي ئاراتۇپقا يەتكۈزگەن ئىدى.

ئاراتۇپ ئىشىك تۈۋىگە كەلگەندە، هاياجاندىن يۈرىكى سوقۇپ كەتتى. ئۇ لامپۇچكا يورۇغىدا بىر دەم تۇرۇپ، كىيىم-كېچەكلىنى تۈزەشتۈرۈپ، قولاقچىسىنى رۇسلىدى-دە، ئەدەپ بىلەن ئىشىكنى چەكتى.

—هى-هى-هى، ئا جۇيجاڭغۇ دەيمەن؟!—لاۋتاڭ چىقىپ ئارا-تۇپنى قىزغىن كۈتۈۋالدى،—كېلىڭ ئا جۇيجاڭ، كېلىڭ. مۇبارەك قەدىمىڭىزگە قۇتلۇق بولسۇن، سوغاقتا ئاۋارە قىپ قويدۇمغۇ، دەيـ مەن؟! هى-هى-هى...

لاۋتاڭنىڭ يۈزى لامپۇچكا يورۇغىدا، مايلاپ قويغاندەك پاقد-راپ تۇراتتى.

—ياق، ياق، هەرگىز ئۇنداق دېمەڭ تاڭ كېجاڭ، مەن سىزنى ئاۋارە قىپ قويدۇم، ئەلۋەتتە.

—قېنى مەرهەمەت قىلىڭ!—لاۋتاڭ ئاراتۇپنى سول تەرەپتىكى، تولدۇرۇپ خوتەن گىلىمى سېلىنغان، ئادەم ئەيمەنگۈدەك ياسداق ئۆيگە باشلاپ كىرىپ، سافادىن ئورۇن ئېلىشقا تەكلىپ قىلدى،— ئولتۇرۇڭ! نەچچە كۈندىن بېرى هېلىقى لۈكچەكنىڭ ئىشى بىلەن بولۇپ كېتىپ بەك چارچاپ كەتتىڭىز.

لاۋتاڭنىڭ بۇگۈنكى قىزغىن مۇئامىلىسى، ئادەتتىن تاشقىرى خۇش

پىشىللىغى، "لاۋئا" دىمەي، "ۋاي، ئا جۇيجاك" دەپ تۇرۇشى بۇ ئۆيگە خۇدانىڭ قۇتلۇق كۈنى بىر-ئىككى ۋاق "سالام" بېرىپ، ساداقىتىنى بىلدۈرۈپ، ھازىرغىچىلىك بۇنداق قىزغىن كۈتۈۋېلىشقا مۇيەسسەر بولالماي، "سالام" بېرىشنىڭ يېڭى ھەم تۈرلۈك ئۇسۇللىرىنى كەشپ قىلىۋاتقان ئاراتۇپنىڭ يۈرىگىنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدا يوشۇرۇنۇپ تۇرغان تاماگەرلىك ئۇچقۇنلىرىنى بىردىنلا يالقۇنجىتىۋەتتى. ئۇنى دىمىسىمۇ، ئاراتۇپ "باشلىق"نىڭ ئۆيىگە "سالام" بېرىپ تۇرغاندىن تاشقىرى، ھېيتلاردا ئۇلارنى بىللە ھېيتلاشقا تەكلىپ قىلىپ كېلەتتى. بەزىدە ۋاقتىنى ئەتەي باشقىلارنىڭ توپلىشىپ ھېيتلىشىغا توغرا كەلتۈرۈپ، ۋىلايەت رەھبەرلىرى قاتارىدا بىللە ھېيتلايتتى. ھەممە-دىن كۆلكىلىكى، ئۇ بىرنەچچە قېتىملىق ھېيت، چاغانلاردا ۋاڭ شۈجىنى ئۇچرىتالمىدى. ئۇ، مۇشۇنداق چاغلاردا ئۆزىنىڭ ئالايتەن كېلىپ كەتكەنلىكىنى ئاقساقالغا ئۇقتۇرۇش ئۈچۈن، كوپ باش قاتۇرۇپ، ئاخىرى مۇنداق چارىنى يەنى "مۇھتەرەم ۋاڭ شۈجى، پىقىر ھوزۇرىڭىزغا كېلىپ كەتتى. ئېھتىرام ئىلە: ئاراتۇپ" دىگەن خەنزۇچە خەتلەرنى ئۆگىنىۋېلىشنى ئويلاپ تاپتى-دە، بىرنەچچە ئاي تىرىشىپ مەشق قىلىپ، ئاران دىگەندە يېزىشنى ئۆگىنىۋالدى. شۇنىڭدىن كېيىن ۋاڭ شۈجى بولمىسىمۇ، يۇقۇرقى خەتلەرنى ئارۋاڭ-سارۋاڭ يېزىپ، ئۈستەل ئۈستىگە باسۇرۇپ قويۇپ، خاتىر-جەم چىقىپ كېتىدىغان بولدى. يەنە بىر قىزىق يېرى: بىچارە، ھاماقەت ئاراتۇپ شۇنچىلىك قىلغانغا چۇشلۇق لاۋتاڭ تېخىچە ئۇنىڭ تولۇق ئىسمىنى بىلمەيتتى.

تاماق جوزىسىغا بىرقانچە خىل سەي، ئالى سورتلۇق ھاراق، تاماكا كەلتۈرۈلگەندىن كېيىن، لاۋتاڭ كۈلۈپ تۇرۇپ گەپ ئاچتى:

— بۇگۇن كوڭـلۇم سىزنى تارتىپ قالـدى. بىر دەم-يېرىم دەم مۇڭدىشىپ، گۇڭۇر-مۇڭۇر ئولتۇرايلى، دەپ چاقىرتقۇيدىم، ھى-ھى-ھى...

— رەھمەت، رەھمەت! بىكارلا جوۋاپسىز، تاڭ كېچاك، چاقىر-مىسىڭىزمۇ تولا كىرىپ، قالايمىقان قىلغىنىممۇ يېتىپ ئاشاتــتى، ئەل-ۋەتتە، — ئاراتۇپنىڭ ئىنچىكە تىللىرى چىقىپ، قارغۇجىدەك سايراپ كەتتى، — مەندەك ئاددى بىر كىشىنى سىزگە ئوخشاش مەرتىۋىلىك كىشىنىڭ كوڭۇل ساناپ چاقىرغانلىغىغا پېقىر كوپ رەھمەت ئېيتىدۇ، چەكسىز مىننەتدارلىق بىلدۇرىدۇ، ئەلۋەتــتە! — ئاراتۇپ ئورنىــدىن تۇرۇپ، خوشامەتكويلۇق بىلەن ھىجايدى.

— ئولتۇرۇڭ، ئولتۇرۇڭ، ۋاڭ شۇجى بولغاندىغۇ ئۇز قولى بىلەن هاراق قۇيۇپ بېرەتتى... قېنى، ئىچىۋېتىــڭ!... ۋاڭ شۇجى كەلسە، بۇنداق پۇرسەتلەر كوپ... راست، بۇگۇن ئەتىگەن يىغىنغا ماڭغانلار-دىن ۋاڭ شۇجىغا خەت ئەۋەتتىم. سىزنىڭ كورسىتىۋاتــقان خىزمىتى-ڭىزدىن خەۋەر تېپىپ قالسۇن، بىزدە مۇشۇنداق ئىقتىدارلىق كادىر-لار بار، دەپ ئولكە رەھبەرلىرىــنىڭ سەمــگە سېلىــپ قويــسۇن، دىدىم... — لاۋتاڭ ئاراتۇپقا يەر تېگىــدىن ســناش نەزــرى بىلەن قاراپ قويدى.

— رەھمەت، رەھمەت، تاڭ كېچاك، مەن تېخى ھىچ ئىش قىلىپ بېرەلمىدىم، ئەلۋەتتە. ئۇمىدىم بار،... مۇندىن كېيىن،.... بېشىم ئامان بولسا،... ئەلۋەتتە....

لاۋتاڭنىڭ ياغلىما گەپلىرىدىن قىن-قىنىغا پاتماي قالــغان ئارا-تۇپنىڭ جىن چىراقتەك پىلدىرلاپ تۇرغان كوزلىرى تېخىمۇ كىچىك-لەپ كەتكەن ئىدى. ئۇنىڭ تاتلىق ئويلىرى بىردىنلا قاناتلىنىپ، ئۇ

www.uyghurkitap.com

ئۆزىنى ئاق بۇلۇتلار ئۈستىدە كوردى ـ دە، شىرىن ئارزۇلىرى كوز يۇمۇپ ئاچقىچە رىياللىققا ئايلانغاندەك بولدى:

”ئاراتۇپ نادىرنى بىر ئامال قىلىپ كوزدىن نېرى قىلىپ، خىزمەت كورسەتكەنلىگى ئۈچۈن، لاۋتاڭنىڭ تونۇشتۇرۇشى، ۋاڭ شۇجىنىڭ قوللىشى بىلەن ئىقتىدارلىق كادىر سۈپىتىدە ۋىلايەتلىك ئىنقىلاۋىي كومىتېتنىڭ رەھبەرلىگىگە ئوستۇرۇلدى. كىچىك ماشىنىدىن چۈشمەيدىغان، بېشى ئاپتاپ كورمەيدىغان بولدى. گۈلدۇراس ئالقىش سادالىرى ئىچىدە سەھنىلەردە ’دوكلات‘ بەردى. نەگىلا بارسا، ’ئا جۇرېن‘نىڭ شەرىپىگە كاتتا زىياپەتلەر بېرىلىپ، پۇتۇن ـ پۇتۇن قويلار، تۇڭلاپ ـ تۇڭلاپ ھەسەل ـ مايلار، يېڭى ـ يېڭى، تۇرلۇك ـ تۇرلۇك ئالاھىدە مەھسۇلاتلار تارتۇق قىلىندى. ’ۋاي، ئا جۇرېن‘، ’ھوششەرە، ئا جۇرېن‘ دىگەنلەرنى يولىدى، سىڭايان قارىغانلارنى كولىدى. ئايالى رەشىدىخان ’ۋاي، رەشىدە ئاپپاي‘ بولۇپ، كىچىك ماشىنىنى بوش قويمايدىغان، توي ـ توكۈن، ئولتۇرۇش ـ چايلاردىن قالمايدىغان، ئۇ كەلمىگىچە داستىخان سېلىنمايدىغان، ’ئا جۇرېنىنىڭ رەپىقىسى مەن‘ دەپ، تورنى بەرمەيدىغان بولدى...“

— خوش، ئا جۇيجاڭ، ئۇ، لۇكچەك ئاز ـ تولا يۇمشاي دەمدۇ؟ — لاۋتاڭنىڭ سوئالى بايىدىن شىرىن خىياللارنىڭ قۇرۇق سوسكىسىنى ئېمىپ، تازا پەيزە قىلىۋاتقان ئاراتۇپنىڭ خىيالىنى بولۇۋەتتى.

— نىمە؟!... ھە، نادىرنى دەمسىز؟... نىمە دىگەن جاھىل لۇكچەك ئۇ، يېقىن كېلەيمۇ دىمەيدۇ. بولمىسا، بۈگۈن سامىسىنىمۇ خېلى يىدى دىمەمسىز.... ئەلۋەتتە...

— ھىم، ئىقرار بولمىغىنىنى مەن بىر كورەي! — لاۋتاڭ قولىدىكى

رومكىنى كوتىرىۋەتكەندىن كېيىن، چىرايىنى پۈرۈشتۈرۈپ، قېلىن كالپۇكلىرىنى يىمىرىپ قويۇپ، سوزگە كىرىشتى، — ج خ ئىدارىسىگە تاپشۇرۇپ بەرسەم، ئۇنى بىر دەمدىلا ئەيۋەشكە كەلتۈرىدۇ. بىراق، مەن سىزنىڭ يۈزىڭىزنى قىلىپ، ئاۋال سىزنىڭ مەسلىھىتىڭىزنى ئالاي، دەۋاتىمەن ـ دە، بولمىسا.... قانداقلا بولمىسۇن، سىز شۇ ئىدارىنىڭ مەسئۇلى ـ دە. يولداش لاۋئا.... ئۇنىڭ ئۇستىگە، سىز بۇ ئىشقا ناھايىتى ئېتىۋار بىلەن قاراۋاتىسىز. بۇنداق ئەھۋال ئاستىدا، مەن سىزنى كوزگە ئىلمىغاندەك قىلىپ، ج خ ئىدارىسىگە بۇيرۇق چۈشۈرسەم، سىزنىڭ كوڭلىڭىزگە كېلىدۇ: "مانا قاراڭلار، مەن تۇرسام، تاڭ كېجاڭ ماڭا ئىشەنمىگەندەك قىلىپ، مۇنداق قىپتۇ ـ ھە؟!" دەپ قالىسىز. ئۇنىڭدىن باشقا، ۋاڭ شۈجىنىڭ "نادىرنى، ئا جۇيجاڭ بىلەن بىرلىكتە، قاتتىق بىر تەرەپ قىلىڭلار" دىگەن يوليورۇغى بار ـ دە!

— شۇنداق، شۇنداق، شۇنداق بولمامدىغان، ئەلۋەتتە!

— يىغىپ ئېيتقاندا، بۇ، ۋاڭ شۈجى ئىككىمىزنىڭ سىزگە بولغان ئىشەنچىسى، — لاۋتاڭ قوشۇپ قويدى.

— رەھمەت، تاڭ كېجاڭ، رەھمەت! مەن سىزدىن تولىمۇ مىننەتدارمەن. ماڭا شۇنچىلىك ئىشەنچ باغلىغىنىڭىزغا مىڭ رەھمەت! — ئاراتۇپ دەرھاللا ھول خىشقا دەسسىدى، — بۇ تولىمۇ ئاقىلانە مەسلىھەت، ئەلۋەتتە. سىز بىزدىن مەسلىھەت ئالمايمۇ بىر تەرەپ قىلالايسىز، قولىڭىزنى نەگە سۇنسىڭىز، شۇ يەرگە يېتىدۇ، ئەلۋەتتە. مانا ئەمدى پېقىرغا ئىشەنچ باغلىغان ئىكەنسىز، پېقىرنىڭ بۇ ئىش ئۈچۈن بېشى بىلەن مېڭىشىدا گەپ يوق، ئەلۋەتتە. پېقىر سىز ئۈچۈن ئوتقا كىرىشكە تەييار! ھا ـ ھا ـ ھا...

— خوش، ئا جۇيجاڭ، گەپنىڭ توچكىسىغا كېلەيلى. سىزچە، بۇ

لۇكچەكنى قانداق بىر تەرەپ قىلساق بولار؟ قىممەتلىك پىكىر- مەسلىھەتىڭىزگە مۇھتاجمەن.

—ھە،... بولىدۇ، بولىدۇ، شۇنداق بولمامدىغان، ئەلۋەتتە.— ئاراتۇپ پالشوپكىسىنىڭ قويۇن يانچۇغىدىن قاتلانغان سېرىق قەغەز خالتىدىن ئىككىنى ئېلىپ، ئىككى قوللاپ تاڭ كېجاڭغا سۇندى— مەنچە، مۇشۇنداق قىلساق بولامدىكىن، كۆرۈپ باقسىڭىز.—ئۇ، لاۋتاڭنىڭ كوزىنىڭ ئىچىگە قاراپ ھىجىيىپ تۇرۇپ قوشۇپ قويدى،— ئەمما بەزى ئىشلاردا، پارتكوم، ج خ ئىدارىسى، دەپ قاراپتۇرماي، توغرىلاۋېرىمىز... نادىردەك بىغەرەزلەرگە سىياسى جەھەتتىكى ئۇن چارىدىن، جىسمانى جەھەتتىكى بىر ئارا ياخشى،—ئاراتۇپ ئالقىنىنى ئېچىپ لاۋتاڭغا كورسەتتى.

—ياخشى، ياخشى. ماۋۇ سوزلەر جايىدا بوپتۇ،—لاۋتاڭ ماتىرىيالنى ئوقۇپ، ئېغىز-ئېغىزىغا تەگمەي ماختاپ كەتتى،—بەك ئوبدان يېزىلىپتۇ،...ھە، بۇ ئوز قولىڭىز بىلەن يازغان ئىسپات ماتىرىيال ئوخشىمامدۇ؟! "چوڭ خاتالىق"؟! "خاتالىق" ئەمەس، جىنايەت دەڭ!—لاۋتاڭ ئىسپات ماتىرىيالنىڭ تەرجىمىسىنى ئوزگەرتتى،— "پېشقەدەم كادىرلارنى ئۇرۇپ ئولتۇرۇش قەستىدە بولغان" بۇ ئەمەلىيەت. ھە، ھىم،... ياخشى. تەجرىبىلىك، قابىلىيەتلىك، بىلىملىك كادىر دىگەن باشقا گەپ-دە. ھە،...بۇ سىلەرنىڭ بىر تەرەپ قىلىش پىكىرىڭلار بولدى-دە؟!... ياخشى، دىمەك، بىر نۇسخىسى پارتكومغا، بىرى ج خ ئىدارىسىگە يوللىنىدۇ.... ھى-ھى-ھى، ئاقىلانە ئادەم دىگەن ئالايىتەن-دە. ئا جۇيجاڭ، سىز-زە، پەيغەمبەردەك ئادەم جۇمۇڭ! ھى-ھى-ھى،—لاۋتاڭ ئاراتۇپنىڭ دولىسىغا قېقىپ قويۇپ، سوزىنى داۋاملاشتۇردى،—ياخشى، مەن تامامەن قوشۇلىمەن، مۇشۇ

بويىچە يوللايلى، ئەمما، سىلەرنىڭ جاڭ جۈيجاڭ كەلگىچە بىر تەرەپ قىلىشىۋەتمىسەك بولمايدۇ.

—شۇنداق بولمامدىغان، تاڭ كېجاڭ، ئەلۋەتتە شۇنداق بولىدۇ. سىز مۇشۇنداق قوللاپ، تىرەك بولۇپ تۇرىدىغانلا بولسىڭىز، پېقىر ھەرقانداق ئىشنى تاپىلاستۇرماي بىجا قىلىدۇ، ئەلۋەتتە. شۇنداق ئەمەسمۇ، تاڭ كېجاڭ؟!... ھا-ھا-ھا!... "توقمىغى كۈچلۈك بولسا، كىگىز قوزۇقمۇ يەرگە كىرىۋېرىدۇ"-دە، ھا-ھا-ھا!

—ھى-ھى-ھى، شۇنداق بولمامدىغان، سىزگە ئوخشاش قابىل كادىرلارنىڭ قولىدىن ھېچنەرسە قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ...سىزدەك تالانت ئىگىلىرىنى يۈرەكلىك ھالدا دەرىجە ئاتلاپ ئۇستۇرۇش كېرەك. ھېچ بولمىغاندا، بىرىنچى قول قىلىش كېرەك-تە!—لاۋتاڭ كوزىنىڭ قۇيرۇغىدا قاراپ قويۇپ، ئاراتۇپنىڭ قۇلىغىغا پىچىرلىدى،—ھېچكىمگە ئېيتماڭ، مەن سىزنى يېقىن كورۇپ دەۋاتىمەن! جاڭ جۈيجاڭنى يوتكىۋېتىشنى خېلى بۇرۇنلا ۋاڭ شۇجىنىڭ سەمىگە سېلىپ قويغان دەڭا. بۇ قېتىم ۋاڭ شۇجى يىغىندىن كەلسە،...بۇ مەسىلىنى... ھە، ھى-ھى-ھى، ئۇ چاغدا،—لاۋتاڭ گېپىنى توختىتىپ، قولىدىكى رومكىنى ئاراتۇپنىڭ رومكىسىغا "جاڭ" قىلىپ بىرنى قويدى-دە، مۇغەمبەرلىك بىلەن ئاۋازىنى كوتىرىپ، سوزىنى داۋام قىلدى،—ئۇ چاغدا سىزنى تەبرىكلەيمەن-دە، ھى-ھى-ھى...

—ھا-ھا-ھا!...

4

3-قەۋەتتىكي كىچىك يىغىن زالى يىغىن قاتناشقۇچىلىرى بىلەن

تولغان. ئالدىنقى ئىشىكتىن كىرگەنلا يەرگە ئىككى ئۈستەل ئۇزۇنىغا جۈپلەپ قويۇلغان، ئۈستىدە ئىككى دانە چايدان، بىرقانچە قىرلىق ئىستاكان تۇراتتى. قىرو تۇتۇپ كەتكەن دەرىزە ئەينەكلىرىدىن چۈشكەن كۈن نۇرىنىڭ كۈچسىز شولىسى ئىستاكاندىكى قايناقسۇنىڭ داۋالغۇشىغا ئەگىشىپ، تام-تورۇسلاردا ئەلەڭلەيتتى. زال ئىچىنى قاپلىغان تاماكىنىڭ ئاچچىق ئىسى دىماقلارنى ئېچىشتۇراتتى، يىغىن قاتناشقۇچىلىرىنىڭ ئولتۇرۇشمۇ رەتسىز، ئۇلارنىڭ چىرايلىرىدىن بىر خىل جىددىيلىك چىقىپ تۇراتتى. توپ-توپ بولۇۋېلىپ، ئاللىنېمىلەرنىدۇ دېيىشىۋاتقانلار ئالىيىپ-ئالىيىپ ئۈستەل تەرەپكە قاراپ قويۇشاتتى. ئۈستەل تەرەپتە ئاراتۇپ بىلەن لاۋتاك ئارىلاپ نېمىلەرنىدۇ كۇسۇرلىشاتتى. لاۋتاك ئۆزىنى سالاپەتلىك، خاتىرجەم كۆرسىتىشكە تىرىشسىمۇ، ئۇنىڭ ھازازۇللۇق تېمىپ تۇرغان تەلەتىدىن خاتىرجەمسىزلىك چىقىپ تۇراتتى. ئۇ، پات-پات "بۈگۈن لاۋۋاڭ كېلىدۇ، كىمنى قوللاش ھەققىدە بىر نېمە دېيىش تەس. ئۆتكەنكى خېتىدىن قارىغاندا، نادىرنىڭكىنى راست قىلىدىغانلىقى ئېنىق. ئەمما ئۇ، ئۆزىگە ئۆي-ماكان، خوتۇن-بالا كېرەكلىكىنى ئويلىسا، ئىش باشقىچە بولىدۇ. بۇ جەھەتتىن ئېيتقاندا، ئازراق ئۈمىت بار..." دېگەننى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزەتتى.

—يولداشلار دىققەت قىلايلى!...ھازىر مەن مەدەنىيەت ئىدارىسى پارتىيە گۇرۇپپىسىنىڭ نادىرغا چارە كۆرۈش توغرىسىدىكى قارارىنى يەتكۈزىمەن، —ئاراتۇپ قولاقچىسىنى رۇسلاپ، يېنىدا گېلىزە چېكىپ، خىيال سۈرۈپ ئولتۇرغان لاۋتاڭغا قاراپ گېلىنى قىرىپ قويدى-دە، كىبىرلىك بىلەن سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، —ھە،...نادىر داۋاملىق ھاراق ئىچىپ، ئىرچىل لۈكچەكلىك قىلىپ كەلگەن، قايتا-قايتا

تەربىيە بېرىلىسىمۇ ئۆزگەرمىگەن، ئەلۋەتتە. ھېچ،...10 ـ يانۋار كۈنى ھاراق ئىچىپ مەلۇم ئايال رەھبەرنى ئېغىزغا ئالغۇسىز تىللار بىلەن ھاقارەتلەپ، ئۇرۇپ ھوشسىزلاندۇرۇۋەتكەن، ھەتتا ئۆلتۈرۈۋەتمەكچى بولغان...دىققەت قىلايلى، يولداشلار! ئۇ بىر ئىنقىلاۋىي رەھبىرىي كادىرنى ئەخلاقسىز ئاياللارغا ئوخشاتقان...يىغىن تەرتىۋىنى ساقلايلى، ئاۋۇ تەرەپتىكىلەر كىچىك يىغىن ئاچمايلى. بۈگۈن رەھبىرىي ئورگاندىن—تەشكىلات بولۇمىدىن كەلگەن مەسئۇل يولداشلارمۇ بار، تەرتىپ ساقلىمىساق، ھۆرمەتسىزلىك بولىدۇ، ئەلۋەتتە،—ئاراتۇپ ئۈستەلنى چېكىپ تۇرۇپ، ئاۋازىنى كوتىرىپ داۋام قىلدى،—ئۇنىڭدىن باشقا، نادىرنىڭ ئىستىل مەسىلىسى، دادىسىنىڭ مەسىلىسى قاتارلىقلار بار،...

—قۇرۇق گەپ!

—توھمەت!

—يالغان!

—زىيانكەشلىك!

—بۇ، پارتىيە گۇرۇپپىسىنىڭ قارارى ئەمەس!—تەرەپ ـ تەرەپتىن غۇلغۇلا كوتىرىلىپ، ئاراتۇپ سوزىنى داۋاملاشتۇرۇشقا ئىلاجسىز قالدى.

—توختاڭلار، يەنە نىمە پاراڭ؟! دىققەت! نىمىدىگەن تەرتىپسىز نىملەر بۇ،—لاۋتاڭ گورەنلىرى كوپكەن ھالدا ئورنىدىن تۇردى،—مانا، بۇنى ۋاڭ شۇجى ئۆزى ئورۇنلاشتۇرغان، ۋاڭ شۇجى نادىرنى قاتتىق بىر تەرەپ قىلىشنى ئا جۇيجاڭغا تاپشۇرغان،—لاۋتاڭ سول قولى بىلەن سىرىق كونۋېرتنى ئىگىز كوتىرىپ، ئاستىنقى تەرەپتىكى ۋاڭ چېڭ دىگەن ئىككى خەتنى ئوڭ قولىنىڭ كورسەتكۈچ بارمىقى

بىلەن كورسەتتى، — ئا جۇيجاڭ يەنە پارتىيە گۇرۇپپىسىنىڭ مۇئاۋىن زۇجاڭى، شۇنداق تۇرۇقلۇق گۇرۇپپىغا ۋەكىللىك قىلالمامدىكەن؟!

— ئەلۋەتتە، ۋەكىللىك قىلالمايدۇ. يولداشلار توغرا ئېيتتى! — كۈتۈلمىگەندە جاڭ جۇيجاڭنىڭ يىغىن زالىنىڭ ئارقا تەرىپىدىن لوڭگىدە تۇرۇشى يىغىن ئەھلىنى ھاڭ-تاڭ قالدۇردى. جاڭ جۇيجاڭنىڭ نادىر بىلەن ئارقا ئىشىكتىن كىرىپ، ھەممىسىنىڭ ئارقىسىدا ئولتۇرۇۋالغانلىقىنى ھېچكىم بايقىمىغان ئىدى.

ئاراتۇپنىڭ كوزلىرى مۇشۇكنىڭ چاڭگىلىغا چۈشكەن چاشقاننىڭ كوزىدەك ئالاق-جالاق بولۇپ، چىرايى تامدەك تاتىرىپ كەتتى. لاۋتاڭ بولسا، كونۋېرتنى تۇتقان پېتىچە، گويا گېلىنى بىرسى بوغۇۋالغاندەك، دېمى ئىچىگە چۈشۈپ، تۇنجۇقۇش ئىچىدە كوكۇرۇپ كەتتى. جاڭ جۇيجاڭ سوزىنى كەسكىن داۋام قىلىپ، لاۋتاڭغا قاراپ كەلمەكتە ئىدى:

— بۇ پارتىيە گۇرۇپپىسىنىڭ قارارى ئەمەس، مەلۇم شەخسىنىڭ ئوچ ئېلىشى، ياخشى يولداشقا زىيانكەشلىك قىلىشى. ۋاڭ شۇجىنىڭ ئۇنداق خەت يېزىشى مۇمكىن ئەمەس ھەم يازمايدۇ. ۋاڭ شۇجىنىڭ بۇ ئىشلاردىن — كىملەرنىڭ ئوز نامىنى سېتىپ، كىشىلەرگە زىيانكەشلىك قىلماقچى بولۇۋاتقانلىقىدىن تولۇق خەۋىرى بار، — جاڭ جۇيجاڭ بىرسىنىڭ كېلىشىنى كۈتكەندەك سائەتكە قاراپ قويۇپ سوزىنى داۋاملاشتۇردى، — مەسىلە ۋاڭ شۇجىنىڭ خېتىنى ئوقۇپ باقساقلا ئايدىڭ بولىدۇ. مېنىڭچە، يولداشلار بىلەن بىرلىكتە ئوقۇپ كورەيلى! — جاڭ جۇيجاڭ ئەپچىللىك بىلەن لاۋتاڭنىڭ قولىدىكى خەتنى ئالدى، لاۋتاڭ ئەسەبىلىك بىلەن جاڭ جۇيجاڭنىڭ قولىغا ئېسىلدى. بايىدىن بېرى ئىشىك تۈۋىدە جاڭ جۇيجاڭنىڭ سوزلىرىنى ئاڭلاپ تۇرۇپ،

ھالقىلىق پەيتتە ئالدىنقى ئىشىكتىن ئۇشتۇمتۇت كىرىپ كەلگەن ۋاڭ شۇجىنىڭ ياڭراق ئاۋازى ۋاڭ-چۇڭنى بېسىپ چۈشۈپ، ھەممىنىڭ دىققىتىنى تارتتى:

— جاڭ جۇيجاڭنىڭ پىكرى توغرا، خەتنى بىرلىكتە ئوقۇپ كۆرەيلى! — ۋاڭ شۇجى جاڭ جۇيجاڭدىن خەتنى ئېلىپ ئۈنلۈك ئوقۇدى.

"لاۋتاڭ، ئاڭلىسام، مەن كېتىش بىلەنلا دوختۇرخانىغا كىرىپسىز، يىغىنغا كەلگەنلەردىن ئەھۋالىنى ئۇقتۇم، سىزنىڭ قىلىۋاتقىنىڭىز مۇتىھەملىك، يولسىزلىق! بىز كوممۇنىستىك پارتىيىنىڭ كادىرى، ئىلگىرىكى ئىشلاردىن ساۋاق ئېلىشىمىز، دىققەت قىلىشىمىز كېرەك. بولۇپمۇ سىز كۆپرەك دىققەت قىلىڭ! بىز قاتنىشىۋاتقان يىغىنمۇ ئىدىيىنى ئازات قىلىپ، خاتا ئەنزە، يالغان ئەنزە، ناھەق ئەنزىلەرنى بىر تەرەپ قىلىش ئۈستىدە بولۇۋاتىدۇ. بىزمۇ بەزى خاتا ئىشلارنى قىلغان، ئەمدى تۈزىتىشتە دادىل بولمىساق بولمايدۇ. شۇنى چۈشىنىش كېرەككى، نادىرغا ئوخشاش ياشلارنى تەربىيىلەش بىزنىڭ يېڭى ۋەزىپىمىز، ئۆمۈرلۈك مەسئۇلىيىتىمىز.

— ۋاڭ چېڭ"

ۋاڭ شۇجى خەتنى ئوقۇپ بولۇش بىلەنلا، يىغىن زالىدا گۈلدۈراس ئالقىش سادالىرى كۆتۈرۈلدى. ئاراتۇپنىڭ شىرىن ئارزۇلىرى مامكاپ گۈلىدەك توزۇپ، رەزىل، پەسكەش نىيىتى تاشقا چۈشكەن ئەينەكتەك كۇكۇم-تالقان بولدى-دە، جاققىدە ئولتۇرۇپ قالدى. لاۋتاڭنىڭ بېشىدا قاراسلاپ چاقماق چېقىلغاندەك بولدى، ئۇنىڭ كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشىپ، چىرايى كۆك لاتىدەك سەتلىشىپ كەتتى...

— مۇشۇنداق ھەققانى كوممۇنىستلارنى تەربىيىلەپ يېتىشتۈرگەن

www.uyghurkitap.com

ئادىل پارتىيىگە رەھمەت!

يىغىن زالىنىڭ ئارقا تەرىپىدىن نادىرنىڭ ھاياجاندىن تىترىگەن ئاۋازى ئاڭلاندى. ئۇ، بايىدىن بولۇپ ئۆتكەن ئىشلاردىن قاتتىق تەسىرلەنگەنلىكى ئۈچۈن، ئىختىيارسىز ئورنىدىن تۇرۇپ كەتكەن ئىدى. ئۇ، ئۇدۇل كېلىپ ۋاڭ شۇجىنىڭ قولىنى قاتتىق قىستى.

(«ئىلى دەرياسى» ژورنىلىنىڭ 1981 ـ يىل 3 ـ سانىدىن)

ئۇ، يولۋاستىن چۈشتى

ئەخەت تۇردى

ئۇلار بەش يىللىق ئايرىلىشتىن كېيىن يەنە شۇ ئىشخانىدا تۇيۇقسىز ئۇچراشتى.

—ئۆزگىرىپتۇ، ھەممىسى ئۆزگىرىپتۇ...

ھەربى كىيىمدىكى ئۇتتۇرا بويلۇق، چاچلىرى ئاقارغان كىشى ھاياجانلانغىنىدىن بىر دەم قوللىرىنى ئىشقىلاپ گىلەم ئۈستىدە ئۇ ياقتىن-بۇ ياققا ماڭاتتى، بىر دەم ئوچۇق دەرىزىدىن زاۋۇتنىڭ قاينام-تاشقىنلىق مەنزىرىسىگە كۆز تىكەتتى.

—سىلەر ئاچقان ماشىنىسازلىق كۆرگەزمىسىنىمۇ كۆردۈم، —دېدى ئۇ سوھبەتدىشىنىڭ ئۈدۈلىغا كەلگەندە توختاپ، —زامانىۋىلىشىش قەدەملىرى چوڭ ئىكەن، ۋاڭ چاڭجاڭ، بۇ مېخانىزملاردا بەش يىللىق مۇساپىنى ئىككى-ئۈچ يىلدىلا بېسىپ قويغۇدەكسىلەر.

—رەھمەت، يولداش لاۋفاڭ، ئىشلەپ زامانىۋىلىشىش يولىدا پۈتىمىز چارچىسا، بېشىمىز بىلەن بولسىمۇ مېڭىپ كېتىۋاتىمىز...

ئۇلار ئەمدى بۇلغار تاشلىق سافاغا چوكۇپ ئولتۇرۇپ، ئىلتىپات بىلەن تاماكا چېكىشتى. باش تەرىپىدە ۋېژىلداپ تۇرغان شامالدۇرغۇچ لاۋفاڭنىڭ شالاڭ چاچلىرىنى يەلپۈسە، لاۋۋاڭنىڭ تاقىر بېشىنى يالاپ ئوتەتتى. لاۋفاڭ تاماكىسىنى ئاخىرقى قېتىم شوراپ كۈلدانىغا مىجىۋەتتى-دە، سوزىنى داۋام قىلدى:

—ۋاڭ چاڭجاڭ، سىلەرگە ھاجىتىمىز چۈشۈپ قالدى، مانا بۇ

سانائەت ئىدارىسىنىڭ ئالاقىسى، — ئۇ خۇرۇم تاشلىق سومكىسىدىن بىر پارچە خەتنى ئېلىپ، لاۋۋاڭغا سۇندى.

لاۋۋاڭ خەتنى ئېلىۋېتىپ:

— قولىمىز كۆكسىمىزدە، — دېدى ئورنىدىن سەل قوزغىلىپ، — بۇ زاۋۇتمۇ ئۆز ئىدارىڭىزغا ئوخشاشلا سىز ئۈچۈن قەدىناس جاي، ھېچ نەرسىنى ئايىمايدۇ.

لاۋۋاڭ خەتنى ئوقۇشقا باشلىدى. لېكىن ئۇنىڭ كۆزلىرى خەت قۇرلىرىدا تۆۋەنلەشكەنسېرى ماڭلاي قورۇقلىرى تۈرۈلۈپ، كۆپىيىپ باردى. ئۇنىڭ بايىقى سىپاگەرچىلىك بىلەن يۇمشاپ كەتكەن ئىللىق چىرايى بىردىنلا سۇغا چۈشكەن قار پارچىسىدەك ئىزسىز يوقاپ كەتتى.

— ئوكتەبىردە ئالاقىلىشىش ساھەسى بويىچە يېڭى بىر مانېۋىر ئۆتكۈزمەكچىمىز، — دېدى لاۋفاڭ خەتتىكى مەزمۇنلارنى شەرھلەپ، — بىز بۇنىڭدا ماشىنا بىلەن كېتىۋېتىپ، ئاپتوماتىك ھالدا ئالاقىلىشالايدىغان يېڭى بىر ئۈسكۈنىگە ھاجەتمەن بولۇپ قالدۇق. بۇ جەھەتتە ئەلۋەتتە سىزنىڭ ياردىمىڭىزگە تايىنىمىز.

لاۋۋاڭ خېلىغىچە ئۈنچىقمىدى. ئۇ كۈمۈش گەردىشلىك كۆزەينىكىنى ئېلىپ، ئۇ ياق-بۇ ياققا ئايلاندۇردى. ئۇنىڭ پىستىدەك كۆزلىرى تېخىمۇ قىسىلىپ بىر نۇقتىغا تىكىلگەن ئىدى، شۇ تاپتا ئۇنىڭ نېمە ئويلاۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى، لېكىن پەۋاز قاپاقلىرىنىڭ ساڭگىلاپ، بۇرۇن كۆمۈچەكلىرىنىڭ بىر كېرىلىپ، بىر قىسىلىشىدىن بۇ ئىشقا زادىلا رايى يوقلۇقىنى پەرەز قىلىش تەس ئەمەس ئىدى. ئۇ بىر ھازادىن كېيىن:

— شۇنچە ئويلىساممۇ، بىزدە مۇنداق تېخنىكا تەلۋى يۇقۇرى،

مەشغۇلاتى قىيىن ئىشنى هوددە قىلالىغۇدەك يارامىلىق تېخنىك يوقتەك قىلىدۇ، — دېدى زەئىپ ئاۋازدا.

لاۋفاڭ سوغاققىنا كۈلدى.

— توگە مىنىپ، توگە ئىزلىگەندەكلا گەپ قىلىدىكەنسىزغۇ ۋاڭ چاڭجاڭ، — دېدى ئۇ چاقچاقلىقا يولەپ، — بۇ گېپىڭىزنى تېخنىك، ئىنژېنېرلىرىڭىز ئاڭلاپ قالسا سىزگە قارىلىق تۇتۇپ يۈرمىسۇن يەنە!

لاۋۋاڭ ئالدىراپ ئىزاھات بەردى:

— مېنىڭ دېمەكچى بولغىنىم، يارامىلىقلىرىنىڭ قولى بېسىق، قولى بوشلىرىغا بۇ ۋەزىپىنى ئىشىنىپ تاپشۇرغىلى بولمايدۇ.

لاۋفاڭ بىر نەرسىنى ئېسىگە ئالماقچىدەك قاشلىرىنى يىمىرىپ سورىدى:

— سىلەردە ياش بىر مىللى تېخنىك بولىدىغان، ئىسمى نىمتى؟

— سادىرنى دەمسىز؟

— ھە، ھە، دەل شۇ يىگىت. مېنىڭچە، بۇ ۋەزىپىنى شۇنىڭغا تاپشۇرساق قانداق؟

لاۋۋاڭ مەسخىرە ئارىلاش قاتتىق كۈلۈپ كەتتى. ئۇنىڭ كۈلكىسىدىكى غەلىتىلىك لاۋفاڭنىمۇ ھەيران قالدۇردى.

— ئۇنىڭ قولىدىن نىمە كېلىدۇ دەيسىز لاۋفاڭ؟ — دېدى ئۇ گەپلىرىنى چىشىنىڭ ئارىسىدىن چىقىرىپ، — ئالى مەكتەپتە ئوقۇدى دېگەن بىلەن زادى قانچىلىك ئوقۇدى؟! مېنىڭچە ئۇ بەش يىلنى مەشرەپ ئويناپ، ھاراق ئىچىپ ئوتكۈزگەن بولمامدۇ!...

لاۋفاڭنىڭ چىرايى جىددى تۈس ئالدى. ئۇ بېشىنى سەل چەتكە بۇراپ، قولىلىرىدىن قاس چىقاردى. ئۇنىڭ پۈتۈن تۇرقىدىن لاۋۋاڭنىڭ سادىر ھەققىدىكى تونۇشتۇرۇشى دىتىغا ياقمىغانلىقى

www.uyghurkitap.com

چىقىپ تۇراتتى.

ــ مېنىڭ پىكرىم باشقىچە، ــ دېدى ئۇ بىردىنلا ئۇنىڭغا پۈتۈن گەۋدىسى بىلەن بۇرۇلۇپ، ــ مەن ئۇنى تونۇيمەن، لېكىن ئانچە بىلمەيمەن. مېنىڭ چۈشىنىشىمچە، ئۇنىڭدا ئاجايىپ بىر ئىنتىلىش بار ئىدى.

دەرۋەقە، مەلۇم دېۋىزىيە ئالاقىلىشىش بولۇمىنىڭ مەسئۇلى لاۋفاڭ مۇشۇ زاۋۇتقا ھەربى ۋەكىل بولۇپ كەلگەن مەزگىلدە ئۇلار غىل-پاللا تونۇشۇپ قالغان ئىدى.

لاۋفاڭ بىر كۈنى زاۋۇتقا يېڭىدىن ئىشلەنگەن "شەرقىي دېڭىز" ماركىلىق موتوتسىكلىتنى مىنىپ كېلىپ، كەچتە ئىشتىن چۈشىدىغان چاغدا ھەيران قالدى. كىمدۇ بىرسى موتوتسىكلىتنىڭ زاپچاسلىرىنى چۇۋۇپ، يەنە ھە دەپ بېشىنى كوتەرمەي خاتىرىسىگە بىر نەرسىلەرنى سىزىپ، يېزىپ ئولتۇراتتى. لاۋفاڭنىڭ غۇززىدە ئاچچىقى كەلدى، قوساق ئىچىپ ھېرىققاندا ئۇنىڭغا يولدىن قېلىش ئىغىر تەككەن ئىدى.

ــ بۇ نېمە ئىش؟ سەن كىم؟! ــ لاۋفاڭ ئىككى قولىنى بېلىگە تىرەپ ئۇنىڭ بېشىدىلا ۋاقىردى.

ــ مەن، مەن، ــ قاتتىق ۋاقىراشتىن چوچۇگەن بۇ ناتونۇش ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ، لاۋفاڭنىڭ غەزەپلىك كوزلىرىدىن ئوزىنى قاچۇرۇپ يەرگە قارىۋالدى، ــ مەن تېخنىك بولۇمدە. ئىسمىم سادىر...

لاۋفاڭ ئۇنىڭ ھودۇققان كوزلىرىدىكى خىجىللىق ئالامەتلىرىنى كورۇپ، سەل يۇمشاپ سورىدى:

ــ يىگىت، سىلەرنىڭ تېخنىك بولۇمدە مۇشۇنداق ساق نەرسىنى بۇزىدىغان ئىش بارمۇ؟

لاۋفاڭنىڭ چىرايىدا پەيدا بولغان مۇلايىملىق سادىرنىمۇ تىنچلەشتۇردى:

— فاڭ دۇيجاڭ، مەن بۇنىڭ موتۇر قۇرۇلۇشىنى ئۆگىنىپ باقاي دېۋىدىم.

— سىزنى قىزىقتۇرغىدەك قانچىلىك يېڭىلىق بار ئىكەن؟!

— بۇرۇنقى موتوتسىكىلىتلاردا رۇكايىتكىنى پۇت بىلەن تېپىپ ئوت ئالدۇراتتى، لېكىن بۇ ئاپتوماتىك ھالدا ئوت ئالىدىكەن...

— سىزنىڭ ئۆگىنىشىڭىز مېنى يولدىن قويىدى-دە، — دېگەچ لاۋفاڭ بىرئاز خۇرسىنىپ قويىدى. سادىر قولىدىكى دەپتەر-قەلەمنى دەرھال يانچۇقىغا سېلىپ، لاۋفاڭغا قارىدى:

— كەچۈرىڭ، فاڭ دۇيجاڭ. مەن ھازىرلا تۈزەيمەن.

لاۋفاڭ ئىشخانىغا كىرىپ كەتتى. ئۇ شۇ كۈنكى گېزىتلەرنىمۇ ئوقۇپ تۈگەتتى. ۋاقىت ئۆتكەنسېرى ئۇنىڭ ئىچى تىتىلداشقا باشلىدى. بىر چاغدا ئورنىدىن تۇرۇپ سىرتقا ماڭاي دەپ تۇرۇشىغا سادىر يۈگۈرۈپ كىرىپ كەلدى.

— فاڭ دۇيجاڭ، موتوتسىكىلىت پۈتتى، ئەمدى قايتامسىز؟

لاۋفاڭ سائىتىگە قاراپ، سادىرنىڭ مايلىشىپ كەتكەن ئاق كوينىكى بىلەن بالىلارچە مولدۇرلەپ تۇرغان كۆزلىرىگە تىكىلگىنىچە، بېشىنى بىلىنەر-بىلىنمەس سىلكىپ قويىدى-دە، موتوتسىكىلىتنى مىنىپ ئالدىراپ يۈرۈپ كەتتى

ئۇ مانا شۇ كۈنكى سوغاق باشلىنىپ، ئىسسىق ئاخىرلاشقان ئۇچرىشىشنى ھېلىغىچە ئۇنتۇمىغان ئىدى...

لاۋۋاڭ سوھبەتدىشىنىڭ چوڭقۇر خىيالغا چۆمگەنلىكىگە ۋە سادىرنى خېلى ھۆرمەت بىلەن تىلغا ئالغانلىقىغا قاراپ ئىشنى باشقىچە ھەل

www.uyghurkitap.com

قىلىش قارارىغا كەلدى:

—يولداش لاۋفاك، مېنىڭچە بۇنداق بولسۇن، تېخنىك بولۇمىنىڭ ۋاقىتلىق بىر مەسئۇلى بار. شۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىپ باقايلى، —دېدى-دە، تېلېفوننىڭ يېنىغا كەلدى.

ئارىدىن ئون مىنۇت ئۆتمەي ئىشخانىغا 60 ياشلار چامىسىدىكى ھاسا تاياقلىق بىر ئادەم كىرىپ كەلدى. بۇ، زاۋۇت تېخنىك بولۇمىنىڭ ۋاقىتلىق مەسئۇلى جارۇپ ئىنژېنېر ئىدى. ئۇ ئەھۋالنى ئۇققاندىن كېيىن لاۋفاڭغا قاراپ:

—زامانىۋى دولەت مۇداپىئەسى قۇرۇش ھەممىمىزنىڭ ئورتاق نىشانىمىز، —دېدى سەممىلىك بىلەن، —قولىمىزدىن كەلگەن ياردەمگە بىز تەييار. لېكىن بۇ بىزگە نىسبەتەن يېڭى ئىش ئىكەن، بىزدە سادىر ئىسىملىك بىر تېخنىك بار، ئۇ كىچىك تىپتىكى ماشىنا بىلەن كىچىك موتور ئىشلىرىغا خېلى پىششىق، شۇنىڭ پىكرىنى ئېلىپ باقساق قانداق؟ —ئۇ سوئال نەزىرىدە زاۋۇت باشلىقىغا قارىدى.

لاۋۋاڭنىڭ يۈزى خۇددى جىگدە كۆتسىگەندەك قارىداپ كەتتى. ئۇنىڭ نەزىرىدە جارۇپ ئىنژېنېرمۇ چوقۇم ئىشنىڭ كۆپلۈگىگە باندا داپ، بۇ ۋەزىپىدىن باش تارتىشى كېرەك ئىدى. لېكىن قېرىشقاندەك ئۇنىڭ ئاغزىدىمۇ سادىر...

جارۇپ ئىنژېنېر لاۋۋاڭدىكى بۇ غەلىتى ئۆزگىرىشنى ئاڭقىرالماي، بىر ئۇنىڭغا، بىر بۇنىڭغا قارىغىنىچە تۇرۇپ قالدى. ئارىدىكى ئوڭايسىزلىقنى لاۋۋاڭنىڭ سوئالى كۆتۈرىۋەتتى:

—سادىر بارمۇ؟ —سورىدى ئۇ گەۋدىسىنى يېرىم كۆتىرىپ، —ناھايىتى ياخشى، ئۇنىڭ بىلەن بىر كۆرۈشەي.

جارۇپ ئىنژېنېر تېلېفونىنىڭ يېنىغا كەلدى. ھايال ئۆتمەي سادىرمۇ ئىشخانىغا كىرىپ كەلدى.

بەستى-بويى كېلىشكەن، زىلۋا بويلۇق، جۇدەڭگۈ بۇ يىگىت لاۋفاڭ بىلەن قىزغىن ۋە ئەدەپلىك كورۇشتى. ئۇ پاكىز ھەم رەتلىك ئۇستىۋاشلىرى بىلەن بۇ ئازادە ئىشخانىغا خېلى ياراشسىمۇ، لېكىن دادىسى دىمەتلىك بۇ رەھبەرلەر ئالدىدا يەنىلا قورۇنۇپ تۇراتتى. لاۋفاڭ ئۇنىڭ قولىدىن تۇتقىنىچە يېنىدا ئولتۇرغۇزۇپ ئەھۋاللاشتى ۋە ئاخىرىدا ئوز تەلىۋىنى تەپسىلى چۈشەندۈردى.

— نىمىگە ئوزگەرتمەكچىسىلەر؟ — سورىدى سادىر خىيالچان كوزلىرىنى لاۋفاڭغا تىكىپ.

— جىپ ماشىنىغا.

— سادىر، بۇ ئادەتتىكى ئېكىس، ئىگرىك بىلەنلا ھەل بولىدىغان ئىش ئەمەس، — زاۋۇت باشلىغىنىڭ قوپال ئاۋازى سادىرنىڭ خىيالىنى بولىۋەتتى، — بۇ ئىشنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك بولۇش-بولماسلىغى زاۋۇدىمىزنىڭ شان-شەرىپى بىلەن مۇناسىۋەتلىك. يەنە كېلىپ بۇ ئارمىيە بىلەن يەرلىكنىڭ مۇناسىۋىتىگىمۇ تاقىلىدىغان ئىش!

لاۋۋاڭنىڭ ئىشنىڭ بېشىدىلا سادىرغا قوقاق سېلىشى لاۋفاڭنى بىرئاز ئەجەپلەندۈردى. ئۇنىڭ لاۋۋاڭغا سىرلىق تىكىلگەن كوزلىرى بىر مىنۇتچە ھەركەتسىز قادالدى، لاۋۋاڭ شۇ چاقىچە ئۇنىڭ كوزىگە بۇنچىلىك يات ۋە سورۇن كورۇنمىگەن ئىدى. ئۇ تاقەتسىزلىك بىلەن لاۋۋاڭنىڭ سوزىنى بولىۋەتتى:

— سادىر، قېنى پىكرىڭىزنى داۋاملاشتۇرۇۋېرىڭ، بۇ قانداقتۇر شان-شوھرەت مەسىلىسى ئەمەس، پەن-تېخنىكا مەسىلىسى.

سادىر ئورنىدىن تۇردى. ئۇ بىر قارارغا كېلىپ بولغان ئىدى:

— يولداش فاڭ دۇيجاڭ، مېنىڭچە، بۇنى قىلىشقا بولىدۇ! — دېدى ئۇ كېسىپلا.

— نىمە؟! — لاۋۋاڭ ئۇندەرىگەندەك سافادىن ئىرغىپ تۇرۇپ كەتتى، — سەن شۇنى هوددە قىلالامسەن؟! بۇ "پار ماشىنىسىنىڭ تەجرىبە مودېلى" ياكى "هەركەتلىك خۇەندىڭ ئاپاراتى" ئەمەس جۇمۇ! — ئۇنىڭ رەڭگى ئۆڭۈپ، كوزلىرى قىسىلىپ كەتكەن ئىدى. سادىر تەمكىنلىكىنى قىلچە ئۆزگەرتمىدى. ئۇ شۇنچە قىسقا ۋاقىت ئىچىدە خېلى نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئويلىنىۋالغان ئىدى.

— ۋاڭ چاڭجاڭ، سىز ئېيتقان ئۇ نەرسىلەر 17 ياش ۋاقتىمدىكى يەنىگە بولغان قىزىقىشىمنىڭ مەهسۇلى ئىدى. ئارىدىن شۇنچە يىللار ئوتۇپتۇ. دەۋر خۇددى "پار ماشىنىسىنىڭ تەجرىبە مودېلى" بىلەن "هەركەتلىك خۇەندىڭ ئاپاراتى"نىڭ ئىزىدا توختاپ قالمىغىنىدەك، بىزنىڭ ئەقىل-پاراستىمىزمۇ ئاللىقاچان ئۇنىڭدىن هالقىپ كەتكەن. بۇ ئىشمۇ ئانچە سىرلىق ئەمەس، ئاۋال مەن كونكرېتنى بىر لايىهىسىنى تۇزۇپ باقاي.

سادىر چىقىپ كەتتى. لاۋۋاڭمۇ كوڭۇل كوتىرىدىغان بىرنەچچە ئېغىز سوز ئېيتىپ خوشلاشتى. ئىشخانىدا زاۋۇت باشلىقى بىلەن جارۇپ ئىنژېنېر يالغۇز قالدى. لاۋۋاڭ قوللىرىنى ئارقىغا تۇتۇپ ئۇ ياقتىن-بۇ ياققا ماڭاتتى.

— سىز نىمە دەپ بۇ ئىشقا سادىرنى سايە قىلىپ يۇرىسىز؟! — دېدى ئۇ ئاخىر جارۇپ ئىنژېنېرغا دوق قىلىپ، — ئۇنىڭ قولىدىن نىمە كېلەتتى، مانا ئەمدى ئۇ يولۋاسقا مىنىدى، ئوزى چۇشۇش تۇگۇل بىزنىمۇ چۇشۇرمەيدۇ!

— بۇنداق ئىشلارغا ئۇنىڭ خېلى ئېپى بار، ۋاڭ چاڭجاڭ، —

دىدى جاروپ ئىنژېنېر ۋەزمىن ئاھاڭدا.

— ئىشەنمەيمەن! مېنىڭچە، ئۇنىڭ چاچلىرىنى لازا-چەيزىدەك تۇگۈۋالغان قىزلارنى قولتۇقلاپ، شەھەر كوچىلىرىدا لاغايلاشقىلى ئېپى بارمىكىن، دەيمەن...

جاروپ ئىنژېنېر ھەيران بولدى. ئۇ سادىر بىلەن تونۇشقان شۇنچە يىللاردىن بېرى ئۇنى بۇ ھالەتتە كۆرۈپ باقمىغان ئىدى. زاۋۇت باشلىقىنىڭ بۇنداق باش-ئايىغى يوق ئەيىپلەشلىرى جاروپ ئىنژېنېر ئۈچۈن بىر سىر بولۇپ قالدى.

*　　　*　　　*

سادىر كىچىكىدىنلا ئىجتىھاتلىق ئىدى. ئۇ ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چېغىدىلا "پار ماشىنىسىنىڭ تەجرىبە مودېلى"، "ھەركەتلىنىش خۇەندىنىڭ ئاپاراتى" دىگەن مودېللارنى ياساپ، ساۋاقداشلىرىنىڭ قىزىقىشىنى قوزغىغان. كېيىن بۇنى فىزىكا مۇئەللىملىرى سىنىپتا تەجرىبە قورالى قىلىپ ئىشلەتكەن ئىدى. ئۇ كېيىن سانائەت ئىنىستىتۇتىنىڭ ماشىنىسازلىق پاكۇلتېتىنىمۇ يەنە شۇنداق قىزىقىش ۋە ئىشتىياق بىلەن ئوقۇپ تۈگەتتى. ئۇنىڭ جەمىيەتكە چىققان ۋاقتى "تارىختا مىسلى كۆرۈلمىگەن" چوڭ مالىمانىنىڭ تازا ئەۋجىگە چىققان مەزگىلىگە توغرا كەلدى. سادىر بۇ مالىماندىن ئۆزىنى چەتكە ئالدى. بۇنىڭ بىلەن ئۇ ئىككى چوڭ پايدىغا ئېرىشتى. بىرسى، پىشقەدەم ئىنژېنېر جاروپ ئاكىنى ئۇستاز تۇتۇپ، رۇس تىلىنى ئۆگىنىۋالدى؛ يەنە بىرسى، ئۆز كەسپىگە ئائىت نۇرغۇن كىتاپلارنى ئوقۇۋالدى. شۇڭا ئۇ بۇ قېتىمقى قىيىن ۋەزىپىنى قىلچە ئىككىلەنمەي ئۈستىگە ئېلىشقا جۈرئەت قىلغان ئىدى.

سادىر لايىھىنى ئىشلەشكە كىرىشكەن 2-كۈنى جاروپ ئىنژېنېر

ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ ھەم كويۇنگەن، ھەم خاۋاتىرلەنگەن بىر كەيپىياتتا ئۇنىڭدىن سورىدى:

— قانداق، بۇ ئىشقا زادى كوزۇڭ يېتىدىغاندەكمۇ؟

— راستىنى ئېيتقاندا، بۇ خېلىلا باش قاتۇرىدىغان ئىش ئىكەن، — دېدى سادىر كوڭلىدىكىنى ئېيتىپ، — لېكىن، مېنىڭ ئۇنى ئۇستۇمگە ئېلىشىم، قۇرۇق خىيالمۇ ئەمەس، ئاز-تولا ئىلمىي ئاساسىم بار.

جارۇپ ئىنژېنېر يەنىلا ئۇنى رىغبەتلەندۇردى:

— شۇنداق، بۇ بىرئاز ئاۋارە ئىش ئىدى. ئىشلەپ كورۇپ باق، غەيرىتىڭ بولسا ئاسماندىكى يۇلتۇزنى ساناپسەن، دىگەن گەپ بارغۇ؟

شۇنداق قىلىپ سادىر 4-كۇنى دەسلەپكى لايىھىنى ئىشلەپ چىقىپ، تېخنىك بولۇمىنىڭ ئومۇمىي مۇھاكىمىسىگە قويدى. بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان زاۋۇت باشلىقى سادىرنى ئىشخانىسىغا چاقىرىپ، لايىھىنى كورمەكچى بولدى. ئۇ تاماكىنىڭ قويۇق ئىسلىرى ئارىسىدىن سادىر ئالدىغا يېيىپ قويغان ماتېرىياللارغا بىر قۇر كوز يۇگۇرتۇپ چىققاندىن كېيىن، سوغاققىنا سورىدى:

— بۇلارنىڭ ھەممىسى قەغەزدىكى نەرسە. قېنى ئاغزىڭ بىلەن ئېيتىپ باقە، بۇ چېرتىيۇژدا كورسىتىلگەن 701 ماركىلىق بېنزىن موتورىنى ماشىنا موتورىغا قانداق ياندايسەن؟ بۇ خۇددى بىر قوساققا ئىككى بالىنى سىغدۇرغاندەكلا ئىشقۇ؟ ئىنچىكە ھىساۋات بولدىمۇ؟

— ھىساۋات خېلى ئىنچىكە ئىشلەندى ۋاڭ چاڭجاڭ، — دېدى سادىر تەمتىرىمەي، — كىچىك ئاپتوموبىل موتورىنىڭ سول تەرىپىدە 140 مىللىمېتىر بوش ئورۇن بار. يېڭىدىن ئورنىتىلىدىغان موتورنىڭ

كەڭلىگى 186 مىللىمېتىر...

—ھە مانا، ئاشقان 46 مىللىمېتىرنى نەگە ئورۇنلاشتۇرسەن؟

—ئاشقان قىسمىنى سول تەرەپتىكى قاناتتىن بىر كاما ئويۇپ، سىرتقا چىقىرىۋېتىمىز. پۈتۈن موتور 10 مىللىمېتىرلىق پولات تاختىدىن ياسالغان جازا ئۈستىگە ئېلىنىدۇ، بۇنىڭ بىلەن شوپۇرنىڭ مەشغۇلاتىغا، ماشىنىنىڭ بىخەتەرلىكىگە قىلچە تەسىر يەتمەيدۇ.

لاۋۋاڭ ئۈنچىقمىدى. سادىرنىڭ جاۋاۋى ئۇنى قايىل قىلدىمۇ ياكى يەنە ئاسماقچىلاپ سوراشقا سوئالى قالمىدىمۇ بىلگىلى بولمايتتى، پەقەت ئۇ ئاخىرىدا:

—بۇلارنى جىياگوڭ قىلىشقا قانچىلىك ئادەم كېتىدۇ؟—دېدى ئورنىدىن ئاستا قوزغىلىپ.

—بەش-ئالتە ئادەم كېتىدۇ.

—ھە؟!—ئۇ لەپپىدە ئارقىغا بۇرۇلۇپ سادىرغا تىكىلدى،—ھازىر قانداق ۋاقىت بىلەمسەن؟ يىللىق ۋەزىپىنى ئورۇنلاشنىڭ ھالقىلىق پەيتى، مەھسۇلات چىقىرىش پەسلى...

—شۇنىڭ ئۈچۈن مەن سىزدىن تېخى ئازراق تەلەپ قىلدىم،—دېدى سادىر،—ئەگەر سىز قوللىسىڭىز بەزى تىكەكسازلىق ئىشلىرىغا ئۆزەممۇ قول تىقىپ ئىشلەيمەن.

—ئەلۋەتتە ئىشلەيسەن،—دېدى لاۋۋاڭ تەنە قىلغاندەك،—ھازىرچە ساڭا ئىككى ئىسلىسار ياردەملەشسۇن، ئىشلەپ باق، ھەر ھالدا قورققانلىغىڭنى يوشۇرۇش ئۈچۈن پو ئېتىش بولۇپ قالمىسىلا بولىدۇ...

ئۇنىڭ ئاخىرقى سوزى سادىرغا خېلى ئەلەم قىلدى، ئۇنىڭ كەڭ پېشانىسى تۈرۈلۈپ، لەۋلىرى تىترىدى. ئۇ بىر نەرسە دېيىش

ئۇچۇن تەمشەلدىيۇ، لېكىن يەنە ئاچچىغىنى تۇكرۇگـــى بىلەن يۇتـ-
ۋېتىپ ئىشخانىدىن چىقىپ كەتـتى...

* * *

سادىر ئىش ئۇستىلىدە مىدىرلـىماي ئولتۇراتـتى. بۇگۇن ئۇنىڭ
ئىشتىيمۇ تۇتۇلدى، ئۇيقۇسىمۇ قاچتى. ئۇ يەنە شۇ ماشىنا موتورى
بىلەن يېڭى ئورنىتىلىدىغان موتورنى بىر بىرىگە ئاپتـوماتىك هالـدا
چاتىدىغان ئەگرى چىشلىق چاقنىڭ لايىھىسى ئۇستىدە باش قاتۇرۇ-
ۋاتاتتى. نىمە ئۇچۇندۇر ئوتكەنكى ئىسخىما بويىچە بىرنەچچە قېتىم
قىرىپ چىقىرىلغان چىشلىق چاق مۇۋەپپەقىيەتلىك بولمـىدى. سادىر
قانچە ئويلىســىمۇ، سەۋەپـنى تېپىشـقا قۇربى يەتمـىدى. ئۇ بۇرۇن
بۇنداق ئەگرى چىشلىق چاقلارنى لايىھىلەپ باقمـىغان، مەكتەپتـىمۇ
بۇ توغرىدا لېكسىيىمۇ ئاڭلىمىغان ئىدى. شۇڭا ئۇ ئوتكەنكى لايىھە-
لەشتە نەچچە كېچىنى كىرپىك قاقـماي تاڭ ئاتقۇزۇۋەتـكەن، ھەتتا
يول ماڭغاندا قولىنى ھەركەتـلەندۇرۇپ، تاماق يېگەنـدە قوشۇقـنى
ئايلاندۇرۇپ ئويلاۋاتقاندا بەزىلەر،"سادىر تېخنىكنىڭ ۋىنتىسى بوشاپ
قاپتۇ" دەپ مەسخىرىمۇ قىلىشقان ئىدى. مانا ئەمدى شۇنچە ئەجرى
قىلىپ لايىھىلىگەن بۇ نەرسە پىششىقلاپ ئىشلەشتە ئولچەمـگە لايىق
چىقمىدى. چاتاق زادى نەدە؟ سادىر خىيال بىلەن يۇمۇلغان كوزلە-
رىنى ئېچىپ، ئاستا ئورنىدىن تۇردى. بىردىنلا كوڭلى ئاينىپ، بېشى
قايىغاندەك بولدى. جوزا ئۇستىدىكى ئالقاندەك ئېلېكترونلۇق ھىساپلاش
ماشىنىسى گويا ئۇنىڭـغا تاغدەك كورۇنۇپ كەتـتى، چېچىلىپ ياتقان
چېرتيوژلارنىڭ ھەر بىر سىزىغىمۇ خۇددى بىر دەريادەك بىلىندى.
ئۇ بىر ئىســتاكان چاي ئىـچىپ، تاماكا چەكـتى. شۇ چاغ ئۇنىڭ
ئېسىگە ئويدە دەم ئېلىۋاتقان جارۇپ ئىنژېنېر چۇشۇپ، غۇۋالاشقان

كوڭلى بىرئاز ئېچىلغاندەك بولدى... سادىر كەچكە يېقىن ماتىرىيال-
لىرىنى كوتىرىپ، جارۇپ ئىنژېنېرنىڭ ئويىگە كەلگەنىدە، ئۇ ئادەم
هويلىدىكى تال بارىڭى ئاستىدا كىتاپ كورۇپ ياتاتتى. ئۇ سادىرنى
كورۇپلا ئېچىلىپ كەتتى:

—كەل ئوغلۇم، كەل. ئىشلىرىڭ قانداقراق؟ ئاڭلىسام، بەزىلەر
سېنى تەۋەككۇل قىلدى، دېيىشۋېتىپتۇ، نىمە دىسە دىسۇن، بىز
تەۋەككۇلدىن قورقمايمىز. سېنىڭ بۇ تەۋەككۇلۇڭ ئىجاتكارنىڭ
تەۋەككۇل قىلىشى. ئىلىم-پەندە بەزى ئىشلار ئەنە شۇنداق
تەۋەككۇل قىلىش ئارقىلىق ئىشقا ئاشىدۇ...

جارۇپ ئىنژېنېرنىڭ كوڭۇل كوتىرىدىغان سوزلىرى سادىرنىڭ
هاردۇغىنى چىقارغاندەك بولدى. ئۇ پىشقەدەم ئۇستازىنىڭ مېهىر-
مۇهەببەت يوشۇرۇنغان سۇرلۇك چىرايىغا هورمەت بىلەن قارىدى:
خام قايماقتەك يۇقۇشلۇق كەلگەن بۇ ئادەمنىڭ مۇشۇ بىرنەچچە يىل
ئىچىدە چاچ-ساقاللىرى تۇگۇل، قويۇق قاشلىرىمۇ پۇتۇنلەي ئاقىرىپ
كەتكەن ئىدى. ئۇ مۇشۇ زاۋۇتتىكى تېخنىك بولۇمىنىڭ توغۇندىسى
ئىدى. ئوز ۋاقتىدىكى پاقا-سازاڭلار ماكان تۇتقان بۇ سازلىقتا بۇگۇن-
كىدەك مۇشۇنداق كاتتا زاۋۇتنىڭ قەد كوتىرىشى ئۇچۇن بۇ ئادەم-
نىڭ سەرپ قىلغان قان-تەرى هىساپسىز ئىدى. ئۇ يېلىنجاپ تۇرغان
ياشلىق باهارىنى، ۋايىغا يەتكەن ئەقىل-پاراستىنى مۇشۇ زاۋۇتنىڭ
تەقدىرى، ئىستىقبالى ئۇچۇن بەخشەندە قىلىۋەتكەن، ئۇ بۇنىڭ
ئۇچۇن قىلچە ئوكۇنمەيدۇ. پەقەت ئوكۇنىدىغىنى، ئومرىنىڭ ئاخىرى-
دا مانا مۇشۇنداق هەرەج تارتىپ، باشقىلارغا يۇك بولۇپ قېلىشلا
ئىدى. ئۇ بۇندىن 8 يىل بۇرۇن "ئەلەم كۇرىشى"گە ئۇچراپ، بىر
پۇتىدىن ئايرىلىدى، بۇندىن 6 يىل بۇرۇن "قەلەم كۇرىشى"گە

يولۇقۇپ يۇرىگىدىن زەخمە يىدى. ئۇنىڭ چوڭ جىنايىتى چەتئەلدە ئوقۇغانلىغى ۋە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن مۇتەخەسسىسلىشىش يولىدا ماڭغانلىغى بولدى...

— بىكارچىلىقتا گوردىكى ئولۇك چىددىمىسا، تىرىك ئادەم چىدىمايدىكەن، — دىدى جارۇپ ئىنژىنېر ئېغىر بىر ئۇھ تارتىپ، — ئازتولا كىتاپ ئوقۇپ ياتتىم. تېخى بۇنىڭغىمۇ دوختۇرلار يول قويمايۋاتىدۇ...

جارۇپ ئىنژىنېرنىڭ خۇرسىنىپ ئېيتقان سوزلىرى سادىرنى خىيالىدىن سەگىتتى. ئۇ شۇندىلا ئوزىنىڭ جىددى ئىش بىلەن كەلگەنلىگىنى ئېسىگە ئېلىپ، سومكىسىدىن ماتىرىياللارنى چىقاردى:

بۇلارنى بىر كورۇپ بېقىڭ، — دىدى ئۇ ئىلتىجا بىلەن، — شۇنچە ئىشلىسەممۇ يەنە بىر يېرى سىرلىقتەك قىلىدۇ.

جارۇپ ئىنژىنېر ئەگرى چىشلىق چاقتا ئائىت ئىسخىما، چېرتىيوژلارنى تەپسىلى كورۇپ، سانلىق ھىساۋاتلارنى قايتا بىر ئولچىدى-دە، سادىرغا يۇزلەندى:

— پەندە سىر يوق ئوغلۇم، پەقەت مۇرەككەپ ۋە قىيىنلىقلا بولىدۇ، مانا سەن بۇ لايىھەڭدە بىر خاتاغا يول قويۇپسەن. قېنى، ئابيومنى يەنە بىر قېتىم ئىنچىكە ھىساپلاپ كورگىنە؟ — دىدى ئۇ قۇۋلۇق بىلەن كۇلۇمسىرەپ.

سادىر قايتا ھىساپلاشقا كىرىشتى.

— تاپتىم، تاپتىم! — دىدى ئۇ بىر دەمدىن كېيىن بالىلاردەك خوشال بولۇپ، — مانا قاراڭ، تۇراقلىق ساننى قوشۇشنى ئۇنتۇپتىمەن ئەمەسمۇ؟ — ئاندىن ئۇ بىرمۇنچە تەكەللۇپلارغىمۇ قارىماي قايتىشقا ئالدىرىدى.

جارۇپ ئىنژېنېر ئۇنىڭغا چاقچاق قىلدى:

ـــ نىمانچە ئالدىرايسەن؟ بالىلىرىڭ يىغلاپ، ئەمچىكىڭ ئىيىپ قالامتى؟

سادىرنىڭ يۈزى ۋىللىدا قىزاردى. جارۇپ ئىنژېنېر بۇ چاقچىقى بىلەن ئۇنىڭغا "سايەڭنى قاچان ئىككى قىلىسەن؟" دېگەن مەنانى دارىتىپ ئوتكەن ئىدى.

ـــ سېختىكىلەر شۇنىڭغىلا قاراپ تۇرۇۋاتىدۇ، ـــ دېدى ئۇ ئۇزرە ئېيتىپ، ـــ بۈگۈن كېچىچە بۇنى تۈزىتىپ ئەتە تاپشۇرۇپ بەرمىسەم بولمايدۇ.

ـــ ئىشلە ئوغلۇم، ئەل ئۈچۈن ئىشلەپ ئوتقا كىرسەڭمۇ كويمەيـ سەن! ـــ دېدى جارۇپ ئىنژېنېر ۋە باش تەرىپىدە تىزىقلىق تۇرغان كىتاپلار ئارىسىدىن بىرسىنى سۇغۇرۇپ سوزىنى داۋام قىلدى، ـــ ئۈگەنمەيدىغان ئادەم زىرائەت ئۈنمەيدىغان يەرگە ئوخشايدۇ، مانا بۇنى ئالغاچ كېتىپ كورۇپ قوي...

سادىر خوشلىشىپ، ئۇدۇل ئىشخانىغا كىردى. ئۇ شۇ ئولتۇرغىنىـ چە تۈن ھەسسىدىن ئاشقاندا لايىھىنى قايتىدىن ئوزگەرتىپ چىقتى. ئەتىسى 2 ـ سېختىكى بىر پىشقەدەم ئۇستا شۇ لايىھە بويىچە ئىشلەپ، ئىككى دانە ئەگرى چىشلىق چاقنى مۇۋەپپەقىيەتلىك قىرىپ چىقاردى.

بۈگۈن سادىرنىڭ ھاياتىدىكى ئەڭ ھاياجانلىق، شۇنىڭ بىلەن بىللە ئەڭ داغدۇغىلىق كۈن بولدى. ئۇ ئوز ئىختىراسىنى رەسمىي سىناق قىلماقچى. ئۇنىڭ لايىھىسى بويىچە ئوزگەرتىپ قۇراشتۇرۇلـ غان ھەربىي جىپ ماشىنا مەيدانىنىڭ قاپ ئوتتۇرىسىدا تۇراتتى، خىزمەت بىناسىنىڭ ئالدىدىكى چاققانغىنا سەينا ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر

بىلەن تولدى. لاۋۋالڭ بىلەن لاۋفالڭ پەلەمپەي پەشتىغىدىكى ئورۇن-
دۇقتا بىر بىرىگە ئوخشىمايدىغان ھەسسىياتلار بىلەن سادىرغا تىكىلىپ
ئولتۇراتتى.

ئاددى ئىشچى كىيىمى كىيىۋالغان سادىر ماشىنا ئۇسكۈنىلىرىنى بىر قۇر تەكشۈرۈپ بولغاندىن كېيىن، قولىدىكى كىچىك بايراقچىنى كوتىرىپ شوپۇرغا بەلگە بەردى. ماشىنا گۈلدۈرلەپ ئوت ئالدى. سادىر موتورنىڭ ئاۋازىنى بىر پەس تىڭشاپ، ئارقىدىنلا يەنە سۈر-ئەتنى تېزلىتىش بۇيرۇغىنى بەردى. ماشىنا تېخىمۇ قاتتىق ئاۋازدا گۈلدۈرلەپ، ئىشىك-دەرىزىلىرى سىلكىنىشكە باشلىدى. سادىر ئۈچ مىنۇتچە شۇ ھالدا تۇرغاندىن كېيىن، شوپۇرغا يېڭى ئورنىتىلغان ئىككىنچى موتورنى چېتىش ئىشارىسىنى بەردى. شوپۇر ئوت ئالدۇر-غۇچنى ئېچىۋىدى، "تاراس" قىلغان قاتتىق ئاۋاز چىقىپ، ئىككى موتور ئاپتوماتىك ھالدا بىر بىرىگە چېتىلدى. لېكىن سادىرنىڭ بايراقچىسى ئەمدىلا كوتىرىلىپ، ئالاقىلىشىش ئاپاراتىنى ئىشقا سېلىش بۇيرۇغىنى بېرىدىغان چاغدا، قانداقتۇر بىر تاراڭشىغان ئاۋاز بىلەن تەڭ ماشىنا موتورى چىپپىدە ئۆچۈپ، يېڭى موتورمۇ ھەركەتتىن توختىدى...

سادىرنىڭ قولىدىكى بايراق ھاۋادا لەيلەپ قالدى. گويا ئۇنىڭ بېشىدا چاقماق چاققاندەك بەدىنى شۈركىنىپ كەتتى. كىشىلەر توپى تەۋرىگىنىچە چۇقان سېلىشىپ ماشىنىنى ئورىۋېلىشتى. بۇ چاغدا لاۋۋاڭنىڭ قىياپىتى ھادىس ئۆزگەرگەن ئىدى. ئۇنىڭ چىرايى دەسلەپ قارىداپ، كېيىن تاتاردى. بۇرۇن كومۇچەكلىرى كېرىلىپ، ئىچىدىن ئاچچىق بوس چىققاندەك بولدى. ئۇ قولىدىكى تاماكىنى غەزەپ بىلەن يەرگە ئاتقىنىچە لاۋفاڭنى باشلاپ ئىشخانىسىغا كىرىپ

كەتتى.

— مەن دىمىسىدىممۇ، مانا ئەمىدى قارغۇنىڭ ئارقىسىدىن مېڭىپ گوداڭغا چۈشتۇق! — دېدى ئۇ چالىۋاقاپ ۋە بىر خىل سىرلىق كۈلكىسى بىلەن بىخىرامان ئولتۇرغان لاۋفاڭغا قاراپ تېخىمۇ ئەز-ۋەيلەپ كەتتى، — مەن سىزگە دېگەنغۇ، قاۋاقخانىنىڭ بوسۇغىسى بىلەن دۇتار-غىجەكنىڭ پەدىسىنىلا بىلىدىغان بۇنداق ئادەملەردىن كەشپىيات چىقامتى؟! مانا ئەمدى دۆلەتنىڭ نەچچە مىڭ يۈەن پۇلىنى يۇندىدەك ئېقىتىپ، زاۋۇدىمىزنىڭ ئابرويىنى غازاڭدەك سېرىقۋەتتى!...

بۇ گەپلەر ئەمىدى لاۋفاڭغا ئېغىر كەلدى. ئۇ ئاستا بېشىنى كۆتۈرۈپ لاۋۋاڭغا تىككىدە قارىدى:

— توت پۈتلۈق پىلمۇ بەزىدە يىقىلىپ چۈشىدۇ، يولداش چاڭ-جاڭ! — دېدى ئۇ ۋەزنىلىك تەلەپپۇزدا، — ئىلىم-پەن كەشپىياتىدىكى بۇنچىلىك مەغلۇبىيەت نورمال ئىش. نەدىمۇ بىرلا سىناق بىلەن كىشلەرنى داڭ قالدۇرغۇدەك موجىزە يارىتىدىغان ئوڭايلىق بار؟! سادىر ئىگىز تامغا يامىشىشقا جۈرئەت قىلغان ياش، ئۇنى يولىسەكلا تامغا چىقىپ كېتەلەيدۇ...

لاۋۋاڭ ئەلەم بىلەن دىمىغىنى قاقتى:

— ئۇ تېخى تامغا ياماشقانمۇ؟! مېنىڭچە، ئۇ تام تۈۋىدە يوگەي قۇرۇتتەك تۈگۈلۈپ ياتقان، ئەمىدى ئۇنى ئوبىدانراق بىر نوقۇپ قويۇش كېرەك! — دېدى ئۇ ۋە ئۇدۇل تېلېفون يېنىغا كېلىپ كىمنىدۇ چاقىردى.

— ھە، مەن... سىز ئىشخانا مۇدىرىمۇ؟ ناھايىتى ياخشى. ھەر-قايسى سېخ مۇدىرلىرىغا ئۇقتۇرۇش قىلىڭ، دەرھال مېنىڭ ئىشخا-

نامغا كەلسۇن. سادىرنىڭ مەسلىسىنى مۇزاكىرە قىلىمىز. ئۇنىڭ دولەتنىڭ پۇلىنى بۇزۇپ-چېچىشىغا ئەمدى چەك قويۇش كېرەك.

لاۋفاڭ ئەندىككەندەك ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. ئۇ، لاۋۋاڭنىڭ كوزىگە جىددى تىكىلدى، ھەر ئىككىسى بىر مىنۇتچە جىم تۇرۇشتى.

—يولداش لاۋۋاڭ، كالللىڭىز بەك قىزىپ كەتتىغۇ دەيمەن؟!—دىدى ئاخىر لاۋفاڭ ئوزىنى بىرئاز بېسىپ،—ئىلىم-پەن مەسلىسىدىكى ئىشلارنى مەمۇرى چارە بىلەن بىر تەرەپ قىلغىلى بولماس.

زاۋۇت باشلىقى مەيدىسىنى كېرىپ، مىيىغىدا كۇلدى:

—بۇ زاۋۇدىمىزنىڭ ئىچكى ئىشى! مەن شۇنى ئاگاھلاندۇرۇپ قوياي، سىز سادىرغا ھەرقانچە شوتا قويۇپ بەرسىڭىزمۇ ئۇ ئەمدى يولۋاستىن چۇشەلمەيدۇ، زادىلا چۇشەلمەيدۇ!

لاۋۋاڭ ئەمدى ھاردۇق يەتتى، دىگەندەك، قاتتىق بىر كېرىلىپ ئوزىنى سافاغا تاشلىدى، لېكىن ئۇدۇلدا ئوزىگە تىكىلىپ تۇرغان لاۋفاڭنىڭ جىددى قىياپىتى ئۇنىڭغا يەنىلا ئارام بەرمىدى.

—مەنمۇ شۇنى ئېيتىپ قوياي، ۋەتىنىمىزنى سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش نىيىتىدە تاشلانغان ھەرقانداق بىر قەدەم بىز ئۇچۇن قىممەتلىك، ئۇنى ئاسمان-پەلەك شوتا قويۇپ كوتىرىش كېرەك،—دىدى ئۇ ئالدىغا ئىككى قەدەم سىلجىپ،—ئەكسىچە، شوتا تارتىپ كىشىنى دومىلىتىدىغان ھەرقانداق ئۇرۇنۇش رەزىللىك!

لاۋۋاڭ خۇددى كەكرى چىشلىۋالغاندەك چىرايىنى پۇرۇشتۇرۇپ، ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى...

جىددى ئۇقتۇرۇش بىلەن تۇيۇقسىزلا چاقىرىلغان يىغىن ناھايىتى كوڭۇلسىز ئوتتى. لاۋۋاڭ سادىرنىڭ ”جىنايەت“لىرىنى ئوتتۇرىغا قويغاندا، ئىشخانىدا ئەجەپلەنگەن تاۋۇشلار، كوت-كۇتلار باشلاندى.

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

ئۈستەل ـ ئورۇندۇقلارنىڭ ھە دەپ غىچىرلاشلىرى، يوتكىلىشلىرى يىغىن كەيپىياتىنى تېخىمۇ سۈسلاشتۇرۇۋەتتى، پەقەت 1 ـ سېخنىڭ مۇدىرى ئەيسانىڭ گۈكىرىگەن ئاۋازىلا گۈكۈر ـ موگۈرنى بىرئاز باسقاندەك بولدى.

ـــ يولداشلار، بىز سادىرنىڭ دولەت مۇلكىگە زىيان سېلىپ ئۆزىنىڭ شان ـ شوھرىتىنى چىقىرىش غەرىزىدە زاۋۇدىمىزنىڭ ئابروينى يەرگە ئۇرغان جىنايەتلىرىنى قاتتىق ئەيىپلىشىمىز كېرەك، مەن ئۇنىڭغا ئاگاھلاندۇرۇش جازاسى بېرىشنى تەلەپ قىلىمەن...

ئۇنىڭ ئاخىرقى سوزلىرىنى ئۇ يەر ـ بۇ يەردىن كوتىرىلگەن يوتەل، ئەسنەك ئاۋازلىرى بېسىپ كەتتى. لاۋۋاڭ ئەتىراپىقا بويۇنداپ، ئەيسانىڭ پىكرىگە ھىمات ئىزلىدى. لېكىن كۈتۈلمىگەندە ئېلېكتىر سېخى مۇدىرىنىڭ سوزى ئۇنى ھەيران قالدۇردى:

ـــ مەن تازا چۈشىنەلمەيۋاتىمەن، سادىرنىڭ جىنايىتى زادى نىمە؟ ئەگەر بىز سىناقتا مەغلۇپ بولدى دەپ بۈگۈن بىرسىگە ئاگاھلاندۇرۇش جازاسى بەرسەك، شان ـ شوھرەت تالاشتى دەپ ئەتە بىرسىگە گۇنا يازساق، ئۇ چاغدا كىممۇ يېڭىلىق يارىتىشقا، ئىجات قىلىشقا جۈرئەت قىلالايدۇ؟! بىرەر يېڭى ئىشقا تۇتۇش قىلغان ئىكەنمىز، چوقۇم ئۇنىڭغا ئاز ـ تولا ئىقتىسات كېتىدۇ. ئەدناسى، قۇشقاچ تۇتۇش ئۈچۈنمۇ بىر سىقىم تېرىق بولمىسا بولمايدۇ ـ دە! مېنىڭچە، بۇ مەسىلە ئۈنچىۋالا غەۋغا كوتىرىپ كەتكۈدەك ئىش ئەمەس.

ئۇنىڭ سوزى يىغىننى جانلاندۇرۇۋەتتى. لاۋۋاڭ چوقىا دەسسەۋالغاندەك ئولتۇرالماي قالدى. ئۇ ئىشخانا مۇدىرىغا بىر دەم پىچىرلايتتى، بىر دەم باش سىلكىيتتى، بىر دەم ئىڭەك قاقاتتى. ئاخىر

ئىشخانا مۇدىرى يەنە ئورنىدىن تۇرۇپ، يىغىن ۋەزىيىتىنى ئۆزگەرتىشكە ئۇرۇندى.

—يولداشلار، بىز پارتىيىگە، زاۋۇتقا، كوللكتىپقا مەسئۇل بولۇشىمىز لازىم. مانا شۇ نۇقتىدىن قارىغاندا، سادىرنىڭ بۇ قېتىمقى ۋەزىپىنى هودده ئېلىشتىكى نىيىتى ساپ ئەمەس، زاۋۇت رەھبەرلىكىنىڭ شۇنچە سەممىي تەۋسىيىسىگە قارىماي، ئۇنىڭ تەلۋىلەرچە تەۋەككۇل قىلىشىدا غەرەز بار...

—بىز يولداشلارغىمۇ مەسئۇل بولۇشىمىز لازىم!—ئىشخانا مۇدىرىنىڭ سوزىنى قاپ بەلدىن بولۇپ، تاقەتسىزلىك بىلەن ئېيتىلغان بۇ سوز ھەممەيلەننىڭ دىققىتىنى تارتتى. بۇ خېلىدىن بېرى سۈكۈتتە ئولتۇرغان يەنە بىر سېخ مۇدىرى ۋاڭ جۇڭنىڭ تۇنجى پىكرى ئىدى. ئۇ دوغلاقىنا گەۋدىسىنى قىمىرلىتىپ قويۇپ سوزىنى داۋام قىلدى، —مېنىڭچە سادىردا غەرەز بار، دىگەندىن كورە، ئىزلىنىش، ئىنتىلىش بار، دىگەن دۇرۇس. بۇنداق ياشلاردىن ئۈمىت كۈتۈشكە بولىدۇ. ئۇ ئاز سانلىق مىللەت ئىچىدىن يېتىشىپ چىققان يارامىلىق بىر تېخنىك...

—نىمە ئاز سانلىق، كوپ سانلىق!— بۇ قېتىم زاۋۇت باشلىقى ئوزىنى بېسىپ ئولتۇرالمىدى، ئۇنىڭ چىرايى غەلىتى تۇس ئالغان ئىدى، —بىز ئۇنى ئاز-تولا كوتىرىپ قويساق، سىز ئەمدى بېشىڭىزغا ئېلىپ، ئۇنىڭ ئوسۇرۇغىنىمۇ مېزىلىك دەۋاتىسىز!...

ۋاڭ جۇڭ ئۈنچىقمىدى. بۇ گەپلەر ئۇنىڭ ئىززەت-نەپسىگە خېلى قاتتىق تەككەن ئىدى. توۋا، ۋاڭ چاڭجاڭ سادىرنى نىمانچە يامان كورۇپ قالدى؟! ھە... شۇ ئىش ئۇچۇنمىدۇ؟! شۇ ئىشلار تېخىچە ۋاڭ چاڭجاڭنىڭ كوڭلىدە ئاداۋەت بولۇپ ساقلانغان بولسا-ھە؟!

www.uyghurkitap.com

ئۇ چاغ 1975 ـ يىلىنىڭ ئاخىرلىرى ئىدى. ۋاڭ جۇرېن قەيەردىن ـ دۇر شەھەرگە كەلگەن بىر سەنئەت ئۆمىكىنى زاۋۇتتا چىقىپ ئويۇن قويۇشقا تەكلىپ قىلدى. بىر شەنبە كۈنى چۈشتىن كېيىن ئۇلار مۇ داغدۇغا بىلەن چىقىپ كەلدى. ۋاڭ جۇرېن ئۆمەك شەرىپىگە كاتتا زىياپەت ئۆتكۈزۈپ، ئۇلار ئوينايدىغان «ۋېيخۇشەننى پەم بىلەن ئېلىش» دېگەن ئۆلگىلىك تىياتىر توغرىسىدا كەڭ تەشۋىق ئويۇشـ تۇردى. كەچتە ئويۇن باشلىنىشتىن بۇرۇن ئۆزى يەنە ئۇزۇندىن ـ ئۇزۇن قارشى ئېلىش نۇتقىمۇ سۆزلىدى. ئويۇننىڭ ئىككى پەردىسى تۈگىگەن چاغدا كۈتۈلمىگەن بىر ئىش يۈز بەردى: زالدا بىر ئىشچى پەيدا بولۇپ، ناھايىتى ئالدىراش ـ تېنەش سادىرنى چاقىرىپ چىقىپ كەتتى. سادىر چىقىپ كېتىپ يېرىم سائەتتىن كېيىن، زالنىڭ پۈتۈن چىرىغى خۇددى بىرسى پۈۋلىگەندەكلا لەپپىدە ئۆچۈپ، زال ئورە ـ توپە بولۇپ كەتتى. بەزىلەر، ئىسقىرتىپ مەسخىرە قىلاتتى؛ بەزىلەر، بوغۇلۇپ ۋاقىراپ ئاللىكىملەرنى كايىتتى. ۋاڭ جۇرېن سەراسىمگە چۈشتى. يېنىدا ئولتۇرغان ئۆمەك باشلىغىنىڭ ئەلەملىك تىنىشى ئۇنى تېخىمۇ ئالاقزادە قىلىۋەتتى...

"بۇ ئۆلگىلىك تىياتىرلارنىڭ ئوينىلىشىغا قارشى تۇرغانلىق ئەمەسمۇ؟ بۇنىڭ تىغ ئۇچى كىمگە بېرىپ تاقىلىدۇ؟!..." خۇددى بىرسى ئۇنىڭغا ئەنە شۇنداق سوئال قويۇپ، سوراق سەھنىسىگە تارتىپ چىقىرىۋاتقاندەك، ئۇنى قاتتىق ۋەھىمە باسقان ئىدى. بۇنى ئاز دېگەندەك، بىر توپ كەپسىز باللار ئالا ـ تاغىل ناخشا توۋلاپ ئۇنىڭ يارىسىنى تېخىمۇ ئېچىشتۇرۇۋەتتى:

ۋېيخۇشەننى توت سەكرەپ،
گەپ بىلەن ئالدىم.

ئۇشتاق باللىدىن بەش پۈكىنى،
پەم بىلەن ئالدىم...

شۇ چاغ بىرسى ۋاڭ جۇرېننىڭ يېنىغا كېلىپ بىر نەرسىلەرنى شىۋىرلىدى، ئۇ چاپىچىپ ئورنىدىن تۇرۇپ زالدىن چىقتى-دە، ئۇدۇل سېخقا قاراپ ماڭدى. سېخنىڭ دەرىزىلىرى يوپ-يورۇق بولۇپ، موتورنىڭ گۈرۈلدىگەن ئاۋازى يىراقتىنلا ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ۋاڭ جۇرېن سېخنىڭ ئىشىگىنى جالاقلىتىپ ئېچىپ كىرگەندە، سادىر سۇۋاركا موتورنىڭ يېنىدا قانداقتۇ بىر نەرسىنى جىددى كەپشەرلەۋاتاتتى.

—سەن... سەن بۇزۇق ئۇنسۇر!—ۋاڭ جۇرېن يەر تېپىپ ۋاقىرىدى،—سېنىڭ نەزىرىڭدە يۇقۇرىدىن كەلگەن مېھمانلارنىڭ ھۆرمىتى، رەھبەرلىكنىڭ ئابرويى دېگەن نەرسە بارمۇ، يوق؟!

سادىر قىلىۋاتقان ئىشنى توختاتماي ۋاڭ جۇرېنغا ھەيرانلىقتا قارىدى. گويا بۇ گەپلەر ئۇنىڭغا تەئەللۇق ئەمەستەك چىرايى خاتىرجەم ئىدى.

—يولداش جۇرېن، ئويۇن كورمىگەن ئادەم بۇزۇق ئۇنسۇر بولامدىكەن؟ ھازىر مېنىڭ نەزىرىمدە ئون نەچچە كان ئىشچىسىنىڭ ئۆلۈم خەۋپى تۇرىدۇ...

دەرۋەقە، سادىرنىڭ ھازىر قىلىۋاتقان ئىشى تۇيۇقسىز گاز بىلەن زەھەرلىنىپ، ھايات-مامات بوسۇغىسىدا تۇرغان ئون نەچچە كان ئىشچىسىنىڭ تەقدىرىگە مۇناسىۋەتلىك ئىدى. جىددى يولغا چىقىش كېرەك بولغان قۇتقۇزۇش ماشىنىسى تېخى ئەتىگەن ھادىسىگە يولۇقۇپ، رامدىن ئايرىلغان ئىدى. سادىر مانا شۇ رامنى كەپشەرلەش

ئۈچۈن يۇقۇرى بېسىملىق سۇۋاركا موتورىنى ئىشقا سېلىۋىدى، كىم بىلسۇن، توك لىنىيىسى بىر بىرىگە تۇتاش بولغان سۇۋاركا موتورى ھەركەتلىنىش بىلەنلا كۆلۈپىنىڭ توكىنىمۇ بىراقىلا تارتىپ كەتكەن ئىدى...

ۋاڭ جۇرېن سادىرنىڭ چىرايىدىكى خاتىرجەملىك بىلەن تەپ تارتماستىن تېخىچە ئىشنى داۋاملاشتۇرۇۋاتقانلىقىغا قاراپ، تېخىمۇ چىچاڭشىپ كەتتى:

— سەن كان ئىشچىلىرىنى ئۆلۈمدىن قۇتقۇزىدىغان خۇدامىتىڭ، دوختۇرمىتىڭ؟! ماڭا ھازىر كېرىكى چىراق، توك!...

سادىر قاشلىرىنى يىمىرىپ ۋاڭ جۇرېنغا بىر قارالدى-دە، ئىشتىن توختىدى، ئۇ كەپشەرلەشنى ئاخىرلاشتۇرغان ئىدى. ۋاڭ جۇرېنمۇ ئۇنىڭغا قاتتىق بىر گولىيىپ سېختىن چىقىپ كەتتى. لېكىن ئىش بۇنىڭ بىلەنلا تۈگىمىدى. ئەتىسى ۋاڭ جۇرېن پۈتۈن ئىشچى-خىزمەتچىلەرنى كۆلۈپقا يىغىۋېلىپ بۇ "ئەكسىلئىنقىلاۋىي" ۋەقەنى بىر تەرەپ قىلىش چوڭ يىغىنىنى ئاچتى. سادىرنى ئىككى مىنبىڭ شىللىسىدىن قاماپ سەھنىگە سورەپ چىقتى. كۈرەش بىلەن ئۇنىڭ "ھەيۋىتى" سۇندۇرۇلدى. ئاخىرىدا، ۋاڭ جۇرېن ئۇنىڭ تېخنىكلىق سالاھىيىتىنىڭ ئېلىپ تاشلىنىپ، سېخقا چۈشۈرۈلگەنلىكىنى جاكالىدى. سادىر مانا شۇ بوراندا بىرلا ئۈچۈپ سېخقا چۈشكەنىچە تاكى "مۇز ئېرىپ" سىياسەت ئەمىلىيلەشكىچە بولغان ئۈچ يىلغا يېقىن ۋاقىت سېختا نازارەت ئاستىدا ئىشلىدى...

ۋاڭ جوڭ ئۆز ۋاقتىدىكى مانا شۇ ئىشلارنىڭ شاھىدى ئىدى. ئۇ ۋاڭ چاڭجاڭنىڭ سادىرغا تۇتقان بۈگۈنكى پوزىتسىيىسىدىن ئازراق ئۈچ ئېلىش پۇرىغى بارلىغىنى سەزگەندەك قىلدىيۇ، لېكىن جەزمى

www.uyghurkitap.com

قىلىشقا كوڭلى قىيمىدى. چۈنكى، ۋاڭ چاڭجاڭدەك بىر پىشقەدەم كادىرنىڭ قەلبىدە بۇنداق غەلدى-غەشتىلەر نىمە قىلسۇن؟!...

ئۇ ئۇز ئۇزىگە ئەنە شۇنداق تەسەللى بىرىپ، قانداق تۇيۇقسىز ئىچىلغان بولسا، يەنە شۇنداق تۇيۇقسىز يىپىلغان يىغىنىدىن چىقىپ كەتتى...

سادىر قاتتىق ھىرىققىنىدىن ماڭلىيىنى ئىشخانىنىڭ دەرىزىسىگە يىقىپ كوزىنى يۇمدى. ئۇنىڭ پۈتۈن خىيالى بۇ قىتىمقى مەغلۇبىيەتنىڭ سىرىدا ئىدى. ئۇ ئىككى كۈندىن بىرى پۈتۈن ماتىرىياللارنى قايتىدىن تەكشۈرۈپ، چىرتىيۇژلارنىمۇ تەپسىلى ھىساپلاپ كوردى. ھەممىسى توغرا، ئۇلچەمگە لايىق ئىدى. چاتاق زادى نەدىن چىقتى؟! بۇ سوئال ئۇخلىسىمۇ چۈشىدە ئۇنى بارام قىلاتتى. ئۇنىڭ بارلىق پىكىر-خىيالى قانداق قىلىپ بولمىسۇن، بۇ قىتىمقى ئىختىرانى ئاخىرىغا ئىلىپ چىقىش ئىستىگى بىلەن تولغان ئىدى...

سادىر ئىغىرلاشقان قاپاقلىرىنى ئاستا كوتىرىپ، سۇپ-سۇزۇك ئەينەكتىن يىراققا قارىدى. ئۇنىڭ ھارغىن كوزلىرى ئىگىز تۇرخۇنلار بىلەن سىخ بىنالىرىدىن ھالقىپ، قانداقتۇ بىر نۇقتىغا كەلگەندە ھەرىكەتسىز توختاپ قالدى. ئۇ سىناق ئۇچۈن ئىشلىتىلگەن ھىلىقى جىپ ماشىنىسىنىڭ يىنىدا ئىككى كۈلەڭگۈنىڭ قىمىرلاۋاتقانلىقىنى خىرە-شىرە ئىلغا قىلغان ئىدى. سادىر ئالمان-تالمان ئىشخانىدىن چىقىپ شۇ تەرەپكە قاراپ يۈگۈردى. يىقىنلاشقانسىرى ئۇنىڭ چىرايى ئىچىلىپ، بويى يەڭگىللەپ قالدى. چۈنكى ئۇ يەردە ھاسىسىنى تامغا يولەپ قويغان جاروپ ئىنژىنىر بىلەن يەڭلىرىنى شىمايلىۋالغان لاۋفاڭ موتور بىلەن ھەپىلىشىپ تۇراتتى.

—تاپتۇق، تىخىنىك يىگىت. چاتاقنى تاپتۇق...—جاروپ ئىنژى-

نېر يۈگۈرۈپ كېلىۋاتقان سادىرنى كورۈپلا ۋاقىرىۋەتتى. سادىرمۇ كەلگەن پېتى ئۆزىنى ماشىنىغا ئاتتى. جارۇپ ئىنژېنېر ماگنىتلىق ئوت ئالدۇرغۇچى دىنامنى كورستىپ دىدى:

— مانا، كوردۇڭمۇ؟ چاتاق مۇشۇ يەردە ئىكەن، سەن ئۇنىڭغا قاراپ باققىنا.

سادىر هاياجانلىق كوزلىرىنى يوغان ئېچىپ سەپسالدى. دۇرۇس، ماگنىتلىق دىنام سائەت ئىستىرىلكىسىغا تەتۈر ئايلىنىۋاتاتتى. سادىر پىشانىسىغا بىرنى قويدى، بۇ ئۇنىڭ هەم خوشاللىقى هەم ئوكۇنۇشى ئىدى.

جارۇپ ئىنژېنېر لاۋفاڭنىڭ قولىدىكى بىر پارچە قەغەزنى ئېلىپ چۈشەندۈردى:

— يېڭى چىققان بۇ دىنام ئەسلىدە تەتۈر ئايلىنىدىغان ئۈسكۈنە-لەر ئۈچۈن ئىشلەنگەن ئىكەن، ئوتكەندە بۇنى لاۋفاڭ شاڭخەيدىن ئالدۇرغان چاغدا مەنمۇ كورۇپ باقمىغان ئىكەنمەن، سەن بۇنى ئورنىتىشتا ئۇلاڭ دىنام نۇسخىسىدا ئورنىتىپسەن. بايا مەن لاۋفاڭغا تېلېفون بېرىپ بۇنىڭ چۈشەندۈرۈش خېتىنى سورىسام، ئۆزى ئېلىپ كەپتۇ...

سادىر شۇ تۇرقىدا بۇ ئىككىيلەننى قۇچاقلاپ كوتىرىپ، بىر-نەچچىنى پىقىرىتىشقا تەييار ئىدى. لېكىن ئۇ خوشاللىقىنى زورغا سىڭىرىپ، چوڭقۇر بىر تۆيغۇلۇق قاراش بىلەن كوڭلىدىكى هورمەت تەشەككۇرنى ئىزهار قىلدى.

— ئەمدى نەدىن يىقىلغان بولسام شۇ يەردىن قوپاي! — دىدى ئۇ هاياجانلىق تىن ئېلىپ، — بۇنى قايتا ئىشلەيمەن.

جارۇپ ئىنژېنېر ئويلىنىپ قالدى:

www.uyghurkitap.com

ــ قانداق ئىشلەيسەن؟

ــ ئىشنى دىنامىنىڭ ئېچكى قىسمىدىكى سىم ئوراملىرىنىڭ يونۇلۇشىنى ئۆزگەرتىشتىن باشلايمەن.

ــ توغرا، ــ جارۇپ ئىنژېنېرمۇ شاگىرتىدىن كەم ھاياجانلانمىغان ئىدى، ــ ئېلېكتىر سىخېمىدىكىلەر بىلەن سۆزلىشىپ باققىن.

سادىر شۇ كۈنىلا دىنامىنى كۆتىرىپ ئېلېكتىر سىخېمىغا كەلدى. ئېلېكتىر سىخېمىدىكى ئۇستىلار ئۇنىڭغا قايىل بولدى. سىخ مۇدىرىمۇ بۇ ۋەزىپىنى ئورۇنلاشقا ۋەدە بەردى. لېكىن كۈتمىگەن يەردىن ئۇنىڭ ئىشىغا يەنە چېچەك چىقتى. ئۇ رەسمىيەت ئوتەش ئۈچۈن ئىشلەپچىقىرىش بولۇمىگە كەلگەندە، زەھەر ــ زۇققۇمدىن ناشتىلىق يېدى:

ــ ۋاڭ چاڭجاڭنىڭ بۇيرۇغىنى ئاڭلىمىدىڭىزمۇ؟ ــ دېدى ئىشلەپچىقىرىش بولۇمىنىڭ باشلىقى ئۇنىڭغا دوق قىلىپ، ــ بۇندىن كېيىن سىز ئۈچۈن بىر پۇڭ ئاقچا ــ تىيىن، بىر مىسقال تۆمۈر ــ تەسەك، بىرەر ــ يېرىم ئادەم كۈچى بېرىلمەيدۇ!

بۇ گەپلەردىن سادىرنىڭ يۈرىگى شاكاراپ ئىچكەندەك ئېچىشىپ كەتتى. ئۇ بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ جارۇپ ئىنژېنېرنىڭ ئۆيىگە كېلىپ قالغانلىقىنىمۇ سەزمەي قالدى. جارۇپ ئىنژېنېر ئۇنىڭ سالپىيىپ قالغان تەققى ــ تۇرقىغا قاراپلا چاقچاق قىلدى:

ــ نىمە بولدى، تۇمشۇقلىرىڭ ئېشەك باغلىغۇدەكلا ئۇششىنىپ كېتىپتىغۇ؟

سادىر بولغان ئەھۋالنى قىسقىچە سۆزلەپ بولۇپ، ئاخىرىدا ئەلەم بىلەن قوشۇپ قويدى:

ــ بۇ ئادەم ماڭا كەلگەن سۇ بىلەن ھاۋانىمۇ توسۇۋالماقچى بولغان ئوخشايدۇ...

جارۇپ ئىنژېنېر ئۆزىنى بىپەرۋالىقتا سېلىپ كۈلدى:

— ئۇستەڭنىڭ سۈيىنى توسۇۋالسا قۇدۇقتىن ئىچسەن، زاۋۇتتىكى ھاۋانى توسۇۋالسا شەھەردىن سۈمۈرسەن،...— ئۇ ئاغزىدا شۇنداق دېسىمۇ، لېكىن كۆڭلىدە سادىرنىڭ ھالىغا ئېچىنىدى. ئىلىم-پەن كەشپىياتى ئۈچۈن كەڭ يول ئېچىلغان بىر پەيتتە مۇشۇنداق غەلىتە ئىشلارنىڭ يۈز بېرىشى ئۇنى ئويلاندۇراتتى.

— روھىڭنى چۈشەرمە ئوغلۇم!— دېدى ئۇ ئاخىر ئاچچىق بىر ئىچكى تۇيغۇ بىلەن،— بىر تاغار ياڭاقنى ياڭاقچىلىك تاش چاقالايدۇ. سەنمۇ ئەنە شۇ تاشتەك بەردەم بول. ۋاڭ چاڭجاڭ سېخلارغا توساق سېلىۋەتكەن بولسا، كىشىلەرنىڭ زامانىۋىلىشىشقا تەلپۈنگەن كۆڭلىنى توسىيالمايدۇ. مەن ئىشلەپچىقىرىش بۆلۈمىدىكىلەر بىلەن سۆزلىشەي، سىم ئوراملىرىنىڭ يۆنىلىشىنى ئۆزگەرتسەڭلا، كەشپىياتىڭ ئاياقتا تۇرىدۇ،...

سادىرغا ”ئۇھ“ دېگۈدەك ئارامچىلىق ئاخىر نېسىپ بولدى. ئۇنىڭ ھېچبىر داغدۇغا، ھەشەمەتسىز ئۆتكۈزگەن ئاخىرقى سىنىقى مۇۋەپپەقىيەت قازاندى. شۇ كۈنى بۇ خەۋەر پۈتۈن زاۋۇتقا تارقاپ، ئىشچى-خىزمەتچىلەر سادىرنى قىزغىن تەبرىكلەۋاتقان چاغدا، ۋاڭ چاڭجاڭ ئىشخانىسىدىن زادىلا سىرتقا چىقمىدى، ئۇ، ئۇ ياقتىن-بۇ ياققا ماڭاتتى. ئادەتتە ئىككى كۈن چېكىدىغان بىر قاپ مېزىلىك تاماكىسى شۇ بىرنەچچە سائەت ئىچىدىلا يېپىرىلىشىپ قالدى. بۇ ئۇنىڭ خۇشاللىقىمۇ-خاپىلىقىمۇ ياكى ھەسرىتىمۇ-پۇشايمىنىمۇ بىلىپ بولمايتتى...

ئارىدىن ئىككى ھەپتە ئۆتۈپ يەنە بىر ۋەقە يۈز بەردى، بۇ ۋاڭ چاڭجاڭ ئۈچۈن تېخىمۇ كۈتۈلمىگەن ئىش بولدى. لاۋفاڭ

باشچىلىغىدا ئون نەچچە ھەربى كادىر زاۋۇتقا كېلىپ، ئىشچى-خىزمەتچىلەرنىڭ چوڭ يىغىنىدا مەلۇم دىۋىزىيىنىڭ زاۋۇت پارتكومىغا تەقدىم قىلغان قىزىل دۇخاۋىلىق لەۋھەسى بىلەن تەشەككۈر خېتىنى تاپشۇردى. خەتتە: سادىر لايىھىلەپ سىناق قىلغان ئىختىرانىڭ ئالاقىلىشىش ساھەسى بويىچە يېقىندا ئۆتكۈزۈلگەن مانېۋىردا ياخشى ئۈنۈم قازىنىپ، بارغانسېرى كېڭەيتىلىۋاتقانلىقى ئالاھىدە تىلغا ئېلىنغان ئىدى. لاۋفاڭ تەشەككۈر خېتىنى ئۈنلۈك ئوقۇغان چاغدا پۈتۈن زال سادىرنىڭ شەنىگە ئۇرۇلغان ئالقىش ساداسى بىلەن ياڭراپ كەتتى. لاۋفاڭ خەتنى ئوقۇپ بولۇپ، ئاخىرىدا قىسقىچە قوشۇمچە قىلدى:

—يولداشلار، مەن ئالاقىلىشىش ساھەسىدىكى بارلىق رادىستلار، جەڭچىلەر نامىدىن يولداش سادىرغا يەنە بىر قېتىم تەشەككۈر بىلدۈرىمەن! ئۇ ئۆزى كىچىك بولسىمۇ، چوڭ يولۋاسقا مىنىشكە جۈرئەت قىلدى. شۇ چاغدا بەزىلەر، ئۇنىڭ يولۋاستىن چۈشەلىشىگە ئىشەنمىگەن ئىدى، لېكىن بۇ ياش تېخنىك ئۆزىنىڭ ھالال قان-تەرىگە تايىنىپ، بۇ يوغان يولۋاستىن ئاخىر شەرەپ بىلەن چۈشتى!...

ۋاڭ چاڭجاڭ خۇددى ساغرىسىغا بىر نەرسە پاتقاندەك ئورنىدىن بىرنەچچە قېتىم قىمىرلاپ قويدى. ئۇ كۈمۈش گەردىشلىك كۆزئەينىكىنى بىر دەم ئېلىپ، بىر دەم سالاتتى. لاۋفاڭنىڭ ئاشۇ بىرنەچچە جۈملە سۆزى تۈگىگىچە ئۇ بۇ ھەرىكىتىنى ئۈچ قېتىم تەكرارلىدى. ئۈچىنچى قېتىمدا ئۇنىڭ قىرلىق بۇرنى ئۈستىگە تەر تامچىلىرىمۇ تەپچىپ چىقتى. بۇ چاغدا ئۇنىڭ چىرايى بىرئاز ئېچىلىپ، كۆز چاناقلىرى ئەتراپىغا بىلىنەر-بىلىنمەس كۈلكە ياماشقان ئىدى. ئۇ زادى لاۋفاڭنىڭ سۆزلىرىدىن تەسىرلىنىپ قايىل بولغاچقا كۈلدىمۇ

باكى سەھنىنىڭ ئوتتۇرىسىدا جۇلالىنىپ تۇرغان زەر چۆچىلىق
دۇخاۋا لەۋھەنىڭ ئۆز ئىشخانىسىغا ئېسىلدىغانلىقىدىن پەخىرلىنىپ
كۆلدىمۇ بۇنى تېخى ھېچكىم بىلمەيتتى...

(«تارىم» ژورنىلىنىڭ 1981 ـ يىل 3 ـ سانىدىن)

ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىچى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

"ساۋاپ"

مۇھەممەت باغراش

1977 ـ يىلى 5 ـ ئاينىڭ بىر كۈنى، يول ئۈستىگە جايلاشقان كىچىك بىر بېكەتنىڭ تاماقخانىسىدا قوساقنى تويغۇزغاندىن كېيىن، ئاقسۇغا يېتىپ بېرىشنى كوزلەپ، يولنى داۋاملاشتۇرماقچى بولدۇم ـ دە، ماشىنامنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئاپتولنى تەكشۈرۈپ بېقىش ئۈچۈن كاپوتنى ئاچتىم.

ــ ئۇستام... نەگە بارىسىلا؟ــ ئارقا تەرىپىمدىن بىر ئەر كىشىنىڭ تىترەك ئارىلاش، ئىشەنچسىز ئاۋازى ئاڭلاندى.

مەن توختىغانلا بېكەتتە بەزى يولۇچىلارنىڭ بۇنداق سوئالـلىرىدىن بەكمۇ زېرىككەن ئىدىم. ئۇلار گويا پەقەت سېنىڭ يېتىپ كېلىشىڭنىلا كۈتۈپ تۇرۇشقاندەك، ماشىنا توختاپ بولغىچە سېنى ئوتتۇرىغا ئېلىۋالىدۇ. ھەممىسىنىڭ سوئالى بىر خىللا: "ئۇستام، نەگە بارىسىلا؟" كەينىگە قۇرۇق بولسا، بىر ـ ئىككى ئادەمنى ئېلىۋېلىشنىڭغۇ كارى چاغلىق، لېكىن بۇنداق كىشىلەرنىڭ بەزىلىرى كېيىن شوپۇرغا بىرمۇنچە ئاۋارىچىلىق ھەتتا كوڭۇلسىزلىكلەرنى تېپىپ بېرىدۇ. چۈنكى ئۇلاردىن بەزىلىرى، چەكلەنگەن ماللار ــ ئالتۇن ياكى زەھەرلىك چېكىملىك قاتارلىق نەرسىلەر بىلەن سودا قىلىدىغان ئەتكەسچىلەر بولۇپ چىقىدۇ ـ دە، ناۋادا قولغا چۈشۈپ قالسا، شوپۇرغىمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىر ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ، سوراقچىنىڭ قوپال مۇئامىلىسىگە ئۇچراشقا ۋە تىنىمسىز سوئاللىرىغا بىر ـ بىرلەپ جاۋاپ

بىرىشكە توغرا كېلىدۇ... يەنە بەزىلىرى، ئۇچىغا چىققان جەلىگۇرلەر بولۇپ، "ۋاپاغا جاپا" دىگەنىدەك ماشىنىدىن چۈشىدىغان چاغدا دىققەتسىزلىگىدىن پايدىلىنىپ، يوك ـ تاق، سومكا ياكى جۇۋاڭىنى ئېلىپ قاچىدۇ.

بۇرنۇمغا تولا سۇ كىرىپ كەتكەنلىگى ئۈچۈن، ھىلىقى ئادەمگە بۇرۇلۇپمۇ قويماستىن توڭلۇق بىلەن:

ـــ ئاقسۇغا! ـــ دەپ جاۋاپ بەردىم. نامەلۇم يولۇچى مېنىڭ بۇ قوپاللىغىمدىن ئەيمىنىدى بولغاي، جىمىپلا كەتتى. "بىرسىدىن قۇتۇلدۇم..." دىدىم ئىچىمدە. ئاندىن ئاپتول مېتكىسىنى جايىغا سالدىم ـ دە، ماتورنىڭ ئۈستىدىكى توپا ـ چاڭلارنى سۈرتۈۋېتىپ، قايىتىپ ئارقامغا ئورۇلۇشۇمگە، مەندىن ئىككى قەدەمچە نېرىدا 5 ـ 6 ياشلاردىكى بىر ئوغۇل بالىنى ئوڭ قولىدىن تۇتۇپ ماڭا تەلمۈرۈپ قاراپ تۇرغان بىر كىشىگە كوزۇم چۈشتى. بۇ ئادەم 45 ياش چامىسىدا ئىدى. ئۇنىڭ ئاپتاپتا كويۇپ قارايغان جۇدەڭ يۈزىنى، خۇددى ئىكەك بىلەن ئىكەكلەپ ياساپ قويغاندەك، بىرىنىڭ ئۈستىگە بىرى مىنگىشىپ، قاتلىشىپ تۇرغان قورۇقلار، خېلىدىن بېرى ياسالمىغان، ئاق سانچىغان يىرىك ساقاللار قاپلىغان ئىدى.

ـــ ھە... نىمە گەپ...؟ ـــ دىدىم مەن ماتا بىلەن قولۇمنى سۈرتكەچ سوغاق تەلەپپۇزدا.

ـــ بىزنى... بىزنى ساي ئېرىقىچە ئېلىۋالسىلا بوپتىكەن ئۇستام...، ـــ دىدى بۇ ئادەم تولىمۇ تەسلىكتە دۇدۇقلاپ.

شۇ تاپتىكى ئۇنىڭ ھالىتى مېنى سەل ھەيران قالدۇردى. ئۇ قېرىلىققا قەدەم قويغان چوڭ كىشى بولسىمۇ، لېكىن مېنىڭ ئالدىمدا خۇددى ئوسمۇر بالىدەك قىزىرىپ ـ تاتىرىپ، نىمىدىندۇ تەپ تارتقان-

دەك، ئەيمىنگەندەك تارتىنىپ تۇراتتى. گەپنى تۈگەتكىچە ئاقىرىپ يېرىلغان يىرىك قوۋغاق لەۋلىرى تىترەپ كەتتى.

مەن كۆڭلۈمدە ”بۇ ئادەمنى بۇنچە ئەيمەندۈرگەن نېمىكىنە؟“ دەپ ئويلاپ ئىختىيارسىز ھالدا ئۆزەمنىڭ ئۈستى-بېشىمغا ئەجەپ-لىنىپ قاراپمۇ چىقتىم.

— نېمىشقا ئاپتوۋۇزغا ئولتۇرمىدۇق؟ ئاپتوۋۇز كۈندە مېڭىپ تۇرىدىغۇ؟ — دېدىم مەن بۇ كىشىنىڭ چىرايىغا تىكىلىپ.

— ئاپتوۋۇزغا ئولتۇرساق بولاتتى... بۇرۇن دائىم ئاپتوۋۇزدا ماڭاتتۇق، بۇ دورەم...، — ئۇ غەمكىن كۆزلىرىنى يەرگە تىكتى.

مەن بۇ كىشىنىڭ بىز ئادەتتە پات-پات ئۇچرىتىدىغان يولۇچىلارغا ئوخشىمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدىم. ئۇ يانچۇقىنى كولاپ پۇلمۇ چىقارمىدى، يول بويى ياخشى تاماق بىلەن مېنى مېھمان قىلىدى-غانلىقىنىمۇ ۋەدە قىلمىدى ياكى كۆزلىرىنى ئالا-چەكمەن قىلىپ تاپا-تەنىلەرنىمۇ ياغدۇرمىدى ۋە ياكى يالغاندىن يىغلامسىراپ، يېلىنىپ، خۇشامەت قىلىپ رودىپايىدەك چاپلىشىپمۇ ئالمىدى. ئۇ پەقەت ئېغىرلىقىنى بىر پۇتىغا سېلىپ، سەل سىڭايان ھالەتتە غەمكىن كۆزلىرىنى يەرگە تىككىنىچە تۇراتتى ۋە پات-پات يېنىدىكى بويىنىنى قىسىپ تۇرغان گودەككە قاراپ-قاراپ قويىاتتى.

— مېنى دوختۇرخانىدىن ئەپچىقىمەن دەپ، دادام پۇلىنىڭ ھەم-مىسىنى دوختۇرغا بەردى... دوختۇر مېنىڭ قوسىقىمنى ياغانتى... دادامدا پۇل يوق، ئاپتوۋۇزنىڭ سوپۇيى پۇل بومىسا ئاپتوۋۇزغا چىقامايدىكەن... — دەپ دادىسىنىڭ قولىنى مەھكەم تۇتۇپ تۇرغان بالا دىققىتىمنى بولدى. ئۇنىڭ مولدۇرلەپ تۇرغان يوغان-يوغان كۆزلىرىدىن كىشىنىڭ ئىچى سىيرىلغۇدەك دەرىجىدە مەيۈسلۈك چىقىپ

تۇراتتى، مەسۇم، ئوماق، لېكىن تۇكلىرى تەتۇر يېتىپ، سەل تاتارغان سۇلغۇن يۈزىدە ياش دېغى بىلىنىپ تۇراتتى. بالا مېنىڭ قاردىشىمدىن قورۇنغاندەك، يىرتىق چۇخېيىدىن ماراپ تۇرغان باشمالتاق پۇتىغا تىكىلدى. مەن يەنە ئۇنىڭ دادىسىغا سەپسالدىم. ئۇچىسىدىكى كونىراپ ئوڭۇپ كەتكەن قارا چىپەرقۇت چاپىنىنىڭ يىرتىلغان يەڭلىرى خۇددى كۇچۇكىنىڭ تىلىدەك ساڭگىلاپ تۇرۇپتۇ. كوك خادانى ئىشتىنىنىڭ تىزلىرى سۇزۇلگەن، پۇتىدا چۇخەي، ماي ئايلىرى بولۇشىغا قارىماي بېشىدا مايلىشىپ كەتكەن دولان تۇمىغى، يوغان ئالقانلىرى بولسا، سانسىز يېرىقلار بىلەن تولغان. مەن بۇ كىشىنىڭ دېخان ئىكەنلىكىنى، ئۇنى ئىلاجىسىزلىق مېنىڭ ئالدىمغا ئېلىپ كەلگەنلىكىنى پەملىدىم ۋە مۇنداق تىكىلىپ قارىشىم ئۇنى ئوڭايسىزلاندۇرۇپ قويۇۋاتقانلىقىنى ھىس قىلىپ، ئۇنىڭدىن كوزۇمنى يوتكىدىم.

— بۇ نەچچىنچى بالىڭىز؟ — دەپ سورىدىم مەن بالىغا قىزىقىپ قاراپ.

— تۇتىنچىسى. بۇنىڭدىن كىچىك يەنە ئىككىسى بار. ئۇچىيى ئالمىشىپ قاپتىكەن، ئوپېراتسىيە قىلدى. بالا بىزنى بەك قورقاتتى، مۇشۇ بالىنىڭ ھەلەكچىلىكىدە ئالدىراپ قېلىپ، كوپرەك پۇل ئېلىۋالمىغان ئىكەنمەن، دوختۇرغا تولەپ... — دادىسى مېنىڭ ھېلىقى سوغاق تەلەتىمنىڭ ئوزگەرگەنلىكىنى كورۇپ، سەل ئۇمىتلەنگەندەك بولۇپ جاۋاپ بەردى.

بۇنداق كىشىلەر يۇك ماشىنىسىنىڭ شوپۇرلىرىنىڭ ئالدىغا ناھايىتى ئاز كېلىدۇ. كەسپداشلىرىمنىڭ ئارىسىدىكى بەزى نائىنساپلار بۇنداقلارنىڭ ئاخىرقى بىر پارچە نېنىنى بولسىمۇ تارتىۋالمىغىچە،

www.uyghurkitap.com

ماشىنىغا سالمايدۇ. يەنە تېخى بىرمۇنچە يولسىز مۇئامىلىلەرگە ئۇچرايدۇ. شۇڭا بۇلار ئۇزلىرىنىڭ ئاخىرقى تىيىنلىرىنى يېغىپ بولسىمۇ، ئاپتوۋۇزدا ئولتۇرۇشقا، ھەتتا نەچچە ئون كىلومېتىر يولنى پىيادە بېسىشقا رازىكى، پۇلى بار تۇرۇپ ھىلىقىدەك كىشىلەرنىڭ ئالدىدا يالغان ئېيتىپ تەلمۇرۇشكە رازى ئەمەس.

—مەن چوڭ بولۇپ بۇنداق ماشىنىغا چىقىپ باقمىغان، بىزنى ئاپىرىپ قويامسىز ئاكا؟ —بالا مېنى خىيالدىن ئويغاتتى. ئۇنىڭ مىسكىن لېكىن ئوماق قىياپىتى، چۇچۇك سوزلىرى مېنى ئىختىيارسىز ئۇزىگە تارتتى. مەن بالىنىڭ ئالدىغا كېلىپ زوڭزىيىپ ئولتۇردۇم ۋە ئۇنىڭ ئورۇق قوللىرىدىن تارتىپ باغرىمغا باستىم. ئۇنىڭ بىلەن تەڭ دىمەتلىك ئوغلۇم خۇشتار كوز ئالدىمغا كەلدى. بالا مەندىن زادىلا ھېيىقماستىن، مەگزىنى مېنىڭ غۇدۇر-بۇدۇر يۇزىمگە ياقتى.

—دوختۇرخانىدىن قاچان چىقتىڭ؟ —دەپ سورىدىم مەن ئىچىم كويۇپ.

—تۇنۇگۇن چىقتۇق، ئاۋۇ ئىشىكى يوق ئويدە ئۇخلىدۇق، جىق ئادەملەي بىلەن ئۇخلىدۇق، —ئۇ قولى بىلەن چەتتىكى تاشلانىدۇق ئوينى كورسەتتى.

—قوسىقىڭدا بىر نەرسە مىياڭلايدىغۇ؟ مۇشۇك بارمۇ، نىمە؟ — دىدىم ئۇنىڭغا چاقچاق قىلىپ، راستىن ئۇنىڭ قوسىغى غولدۇرلاۋاتاتتى.

—مۇشۇك يوق، چاشقان با... يىگەن نەيسىنى شۇ چاشقان يەپ كەتتى... ھازىي قوساقتا ئۇنىڭغا يەيدىغان نەيسە يوق. شۇڭا كولدۇيلاپ تاتىلاۋاتىدۇ، —دىدى بالا ۋە كورسەتكۇچ بارمىغىنى ئاغزىغا تىقىپ ئاستىنقى كالپۇگى بىلەن قوشۇپ بوشقىنا چىشلىدى-دە،

كۈلدى. بالىنىڭ جاۋاۋىدىن قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتىم، دادىسىمۇ كۈلدى. بۇ ئۈلارنىڭ ھىچ بولمىغاندا تۈنۈگۈندىن بېرىكى تۇنجى كۈلكىسى بولسا كېرەك.

كىچىك بالىنىڭ قايغۇسى خۇددى ياز ئاسمىنىنىڭ چاقمىقىغا ئوخشايدۇ، ئۇنىڭ شولىسى چىرايىغا چىقىپ بولغىچە ئوچۇپ قالىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ كىشىلەر، "قايغۇسىز باللىق..." دېيىشسە كېرەك.

—چاشقان يەپكەتسە يەنە يىسەڭ بولمامدۇ؟

—نان با خويجۇنىنى ئوغىيى ئېلىۋالدى، —دىدى بالا ۋە سەل تۇرۇۋېلىپ قوشۇپ قويدى، —دادامنىڭ بەلۋىغىدا يەنە بى نان باتى، دادام ماڭا ئازىياق بېيىپ، بېشىمدىن ئويۇپ موللامىغا بېيىۋەتتى، پات ساقىيىسەن دەيدۇ،... ئوزىمۇ يىمىدى...

مەن راست شۇنداقمۇ، دىگەندەك بالىنىڭ دادىسىغا قارىدىم.

—ئاخشام ئاۋۇ چوڭ ئويدە تۈنىگەنتۇق، غەپلەت بېسىپ قاپتۇ. بىر چاغدا قارىسام، خورجۇن يوق، بىرسى تىقىۋاپتۇ، —دىدى دادىسى بالىنىڭ سوزىنى تەستىقلاپ.

مەن يەنە بالىغا تىكىلىپ قارىدىم. بىر خىل سېزىم مېنى چۇلغىۋالدى. ئۇنىڭ تۇم قارا كوزلىرى گويا مېنى سىناۋاتقاندەك مولدۇرلەپ تۇراتتى. بىزنىڭ كوزلىرىمىز ئۇچراشقاندا، ئۇ مېنىڭ كوزۇمگە ئەمەس، بەلكى توغرىدىن-توغرا ئادەملىك ھىسسىمغا، ۋىجدانىي تۇيغۇمغا تىكىلىپ تۇرغاندەك بىلىندى...

مەن بالىنى لىككىدە كوتىرىۋالدىم-دە، كەپىنكىگە ئولتۇرغۇزدۇم. بالىنىڭ چىرايى خوشاللىقتىن گۈلدەك ئېچىلدى، ئاندىن دادىسىغا قاراپ:

—ماشىنىغا سۇ قۇيىۋالاي، ھازىر ماڭىمىز. ماشىنىغا چىقىپ ئول-

تۇرۇڭ ئاكا!— دىدىم.

دىخاننىڭ سولغۇن چىرايىغا شاتلىق جىلۋىسى ياماشتى، بەدىنىگە بىردىنلا جان كىرگەندەك بولدى. ئۇنىڭ تەلمۇرۇپ تۇرغان مۇلايىم كوزىدە كۇلكىنىڭ شولىسى ئەكس ئەتتى. مەن چىلەكنى ئالدىم.

—رەھمەت ئۇستام... ۋاي سۇنى مەن ئىپكىلەي...—ئۇ ئالدىراپ ئالدىمنى توسۇپ، چىلەككە قولىنى ئۇزاتتى.

—بولدى، ئۇزەم ئىپكىلىمەن،—دىدىم مەن تالىشىپ.

—ياق، سىلى جۇۋىمىسىلا، مەن ئىپكىلەي ئۇستام. سۇ باريەرنىمۇ بىلىمەن،—ئۇ چىلەكنى ئالدى-دە، يۇگۇرۇپ كەتتى. ئۇ ماڭا شۇ ئەمگىگى بىلەن مىننەتدارلىغىنى بىلدۇرمەكچى بولغان ئىدى. مەن كەپىنىگە كىرىپ سومكامدىن يۇمشاق نان ۋە پۇشۇرۇلغان قوي گوشى ئالدىم-دە:

—ھە، يىگىت، ئەمدى قوساقتىكى چاشقانلارنى باقامدۇق؟— دەپ بىر نان بىلەن بىر پارچە گوشنى بالىغا ئۇزاتتىم. بالا قولۇمدىن ناننى ئىلىپ، ئازراق ئويلىۋالغاندىن كىيىن، ناننى تەسلىكتە ئۇشتۇپ، يىرىمىنى ماڭا قايتۇرۇپ بەردى-دە، كۇلۇپ تۇرۇپ:

—ئانام كىچىك بالىنىڭ قوسىغىدىكى چاشقان كىچىك بولىدۇ، دىگەنتى، يىرىم نان بىلەن تويىدۇ،—دىدى. مەنمۇ كۇلۇۋەتتىم.

—مەيلى ئەمىسە ئاغىنە، بۇنىڭدا داداڭنىڭ قوسىغىدىكى چاشقاننى باقايلى، بولامدۇ؟

بالا قوۋۇزىنى تولدۇرۇشقا ئۇلگۇرگەن ئىدى. ئۇ گەپىنىڭ ئورنىغا بىشىنى لىڭشىتىپ ماقۇللۇق ئىشارىسىنى بىلدۇردى.

—ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، ئوغلۇم!

مەن بۇرۇلۇپ قارىدىم. كەينىمكە ئىشىگى ئالدىدا بىر بوۋاي تۇراتتى. ئۇ دوخاۋا تاشلىق كەمچەت تۇماقنىڭ ئۇستىگە ئاپپاق سەللە ئورىغان، ئۇستىگە ئازادە تىكىلگەن مەللە چاپان، پۇتىغا يىپ-يىپقى مەسە كالاچ كىيگەن، قولىدا ھاسا تۇتقان، قاڭشالىق كەلگەن، ساقاللىرى ئۇچتەك ئاقارغان بولسىمۇ، ساغلام ۋە تىمەنلىگى چىقىپ تۇرغان 60 ـ 65 ياشلاردىكى سالاپەتلىك كىشى ئىدى. مەن كەينىمدىن سەكرەپ چۈشتۈم ۋە قائىدە بويىچە ئەدەپ بىلەن:

ــ ۋەئەلەيكوم ئەسسالام، كەلسىلە، ــ دەپ جاۋاپ قايتۇردۇم. ئۇنىڭ سالاپىتى ئەمەس، پەقەت بىر مويسىپىت قېرى كىشى بولغانلىقىغىلا مېنى كەينىمدىن چۈشۈشكە مەجبۇر قىلغان ئىدى.

ــ كوڭكاڭ نەگە بارىدۇ، بالىمويى؟ ــ دىدى بوۋاي گېپىنى قىرىپ. بوۋاينىڭ گوشلۇك يۈزلىرى قىزارغان، لەۋلىرى مايلاشقان ئىدى.

ــ ئاقسۇغا ماڭدىم، ــ دىدىم مەن ھورمەت بىلەن قولۇمنى قوشتۇرۇپ.

ــ مەن تۇرپان ئەسسابىلىرىمغا، ــ دىدى بوۋاي جىددى ۋە ئۇلۇغۋار تۇستە، ــ مازائى ـ ماشايىقلارنى بىر زىيارەت قىلاي دىگەن نىيەتتە ماڭدىم. ساڭا نەزىرىمنى تاشلاپ، سىنىڭ ماشىناڭدا ئولتۇرۇپ كەتكىم كېلىپ قالدى. شۇڭا...، ــ ئۇ ھەر بىر سوزىنى ئالدىرىماي دانە ـ دانە قىلىپ سوزلەيتتى. بىردىنلا بوۋاينىڭ يېنىدا يەردە ياتقان گۈلدار خورجۇنغا كوزۇم چۈشتى. بولۇشچە چىڭدىلىپ، ئىزمىلىرى ئېتىلمەي قالغان بۇ يوغان خورجۇننىڭ ئاغزىدىن يىپ-يىپقى ئايالچە ئوتۇك، ئالما ئۈرۈكى دوخاۋا، ناۋاترەڭ گىرىپتىشىن ۋە يەنە ئالىلقانداق رەختلەرنىڭ بۇرجىكى كورۇنۇپ تۇراتتى.

”تۇرپاندىكى كونا قەۋرىستاندا، يوقلايدىغان كېلىنى بارمىكىنە؟ شۇنچە بايلىقنىڭ روھ-ئەرۋاھلار بىلەن نىمە مۇناسىۋىتى باردۇ؟ مازارغا بېرىپ بازار ئاچامدىكەن؟ بىر ئۆزى قانداق كوتىرەركىن شۇنچە نەرسىنى...؟“ دېگەن پىكىرلەر خىيالىمدىن ئۆتتى.

—ئالدىڭدا بىر ئادەم گەپ قىلىۋاتسا، نىمىگە بېزىرىپ تۇرىسەن بالىموي؟—دېدى بوۋاي ۋە مېنىڭ ئۆزىنىڭ قىممەت باھالىق خور-جۇنىغا قاراپ قالغىنىمنى سېزىپ، دەرھال خورجۇنىنى ئۆز دالدى-سىغا ئالدى،—كىشىنىڭ ھەققىگە ئۇنداق يامان كوزۇڭ بىلەن قارى-غۇچى بولما! گۇنا بولىدۇ! ھە ئېيتماقچى، كوڭكاڭغا سېلىۋالامسەن، قانداق؟

مەن تەڭلىكتە قالغان ئىدىم، شۇڭا گەدىنىمنى تاتلاپ تۇرۇپ:

—كەينىكىدە ئادەم بار، يۈك ئېگىز بولغاچقا، ئۇستىگە ئادەم ئولتۇرغۇزۇشقا بولمايدۇ،—دەپ راستىمنى ئېيتتىم.

—ئادەم بار دېگىنىڭ نىمىسى؟—دېدى بوۋاي بىردىنلا نارازى بولۇپ،—كوڭكا دېگەنگە ئۇچرىغانلا ئادەمنى سېلىۋەرگىلى بولمايدۇ. مانا بىزدەك ئەھلى ئۇلىما ئادەملەرنى سېلىۋالساڭ، خۇدايىمنىڭ بەرگىنى شۇ ساڭا! ئامىتىڭ كېلىدۇ! تاش ئالساڭ، ئالتۇن بولىدۇ، ھىچقانداق خەتەرگە يولۇقمايسەن،—ئاندىن ئۇ سالاپەت بىلەن گېلىنى قىرىپ قويۇپ سوزىنى داۋاملاشتۇردى،—چامامدا سەن مېنىڭ كىملىگىمنى بىلمەستىن بۇ گەپنى قىلىپ تاشلىدىڭ، ھىچ ۋەقەسى يوق. ئۆزەم بولسام بىر كەمتەرىن ئادەممەن، بىلىپ قويغىنىڭكى، ئاللا سېنى ماڭا ئۇچراشتۇرۇپ قويدى، خۇدايىم بۇيرۇسا، بۈگۈن سېنىڭ سەپىرىڭ ئوڭ بولىدىغان ئوخشايدۇ، ساڭا مەلۇم بولسۇنكى، ئىسمى شەرىپى ئاتاغلىق ھېزىم موللام دېگەن مەن بول-

مەن! كىتاپ كورىمەن، پال ئاچىمەن، ۋەز ـ قەسىدە ئوقۇيمەن. يىراق ـ يېقىننىڭ ھەممىسى ماڭا باش قويىدۇ.

موللام "سوزلىرىم بۇ گالۋاڭغا تەسىر قىلدىمۇ، يوق؟" دىگەندەك يۇڭلۇق قاشلىرىنىڭ تېگىدىن ماڭا ھومىيىپ قارىدى.

ــ مانا ئۇستام، سۇنى ئېپكەلدىم،ــ شۇ پەيتتە بالىنىڭ دادىسى تەرلەپ ـ پىشىپ، ھاسىراپ ـ ھومۇدىگىنىچە بىر چىلەك سۇنى كوتىرىپ يېتىپ كەلدى. مەن ئۇنىڭ قولىدىن چىلەكنى ئېلىپ، كاپوتىنى ئاچتىم ـ دە، رادىاتورغا سۇنى قۇيۇشقا باشلىدىم ۋە بالىنىڭ دادىسىغا قاراپ:

ــ بولدى ئاكا، رەھمەت، ماشىنىغا چىقىڭ ئەمدى،ــ دىدىم. ئۇ كەينىگە چىقىپ، ئوغلىنىڭ يېنىغا جايلىشىپ ئولتۇردى.

ــ سېنىڭ سېلىۋالغان ئادىمىڭ مۇشۇمىتى؟ــ دىدى موللا ئىڭىگى بىلەن كەينىدىكى دىخان ۋە ئۇنىڭ بالىسىنى كورسىتىپ.

ــ ھەئە شۇ. يېزىدىن كەلگەن ئىكەن. پۇلى تۇگەپ كېتىپ قىينىلىپ قاپتۇ، بالىسىمۇ كېسەلدىن يېڭىلا تۇرۇپتۇ.

ــ يېزىدىن كەلسە نىمە بوپتۇ؟ــ دىدى موللا يەنە بايىقىدەك تەكەببۇرلۇق بىلەن،ــ جاھان دىگەندە دىخان ئازمۇ؟ ۋاقتى كەلسە بىر تال سېسىق تۇخۇمنىڭ ئۇستىدە تىترەيدۇ ئۇلار! پۇلى تۇگەپ كېتىپتۇمىش، بۇ ئۇنىڭ قىزىل كوزلىگى دىسەڭچۇ، كوك ماڭقىدەك كوكۇرۇپ تۇرۇۋالسىلا، بىچارىمۇ؟ ھەتتا بىز بارساقمۇ چامغۇر توغراپ يومدان ئېتىپ يولغا سالىدۇ ـ يۇ، ساڭا پۇلۇم بار دەمتى؟ بالىسى كېسەلمىش... كېسەل دىگەننى ئاللا بەرگەن، تەقدىرگە تەن بەرمەي ئامال يوق. بۇنداقلارغا ياخشىلىق قىلىپ جان تۇشامدۇ؟ يا ئۇ دۇنيالىغى، يا بۇ دۇنيالىغى بولمىسا...

موللامنىڭ ئىنسانلىق قىممىتىنىڭ باھاسىنى كوڭلۇمدە بوداپ قويدۇم، بارغانسېرى گەدىنىم قورۇشقا باشلىدى. بىرەر ئېغىز قاتتىقراق گەپ قىلىپ تاشلاپ، بۇ قېرى كىشىنى رەنجىتىپ قويماسلىق ئۇچۇن، لېۋىمنى چىشلەپ زۇۋان سۇرمەستىن، سۇنى قۇيىۋەردىم. موللام مېنىڭ گەپ-سوز قىلمىغىنىمنى: ”ئارىسالدى بولۇپ قالدى... ئويلىنىۋاتىدۇ“ دەپ چۇشەنىدى بولغاي، مېنى ئويىنىتىش ئۇچۇن تەييارلىغان پېرىسىنىڭ دېپىنى، يەنىمۇ كۇچەيتىپ تاراتقىلى باشلىدى:

— چىرايىڭغا قارىسام، خېلى ئىمانى بار مۇسۇلماننىڭ بالىسىدەك قىلىسەن، سېنىڭ ئەسلى زاتىڭ ئادەتتىكى ئادەملەردىن ئەمەس، بىر ئاق ئۇستىخان زاتىنىڭ ئەۋلادى بولساڭ كېرەك، ئاق كوڭۇل بالىكەنسەن...

”ئەۋلىيا بولاي، بولاي دەپ بولالماي قالغان كىشى ئىكەنسىز موللام، — دېدىم ئىچىمدە ئۇنى زاڭلىق قىلىپ، — مېنىڭ دادام سىز ئېيتقانغا ئوخشاش ئاللىقانداق ’ئاق ئۇستىخان زات‘ لاردىن ئەمەس، ’ھىلىقى سىز ھاقارەتلىگەن دېخانلاردىن بىرى ئىكەنلىكىنى بىلسىڭىز، كاشكى!‘ موللام كەينىدە ئىشىكنىڭ يېنىدىن ماشىنىنىڭ ئالدىغا — ماڭا يېقىنراق يەرگە سۇرۇلۇپ كەلدى:

— قېنى كوزۇڭ بولسا تاللىۋال! ئوزەڭگە قويدۇم، — دېدى ئۇ ۋە گەۋدىسىنى كېرىپ گىدەيدى.

— نېمىنى تاللىۋالىمەن؟

— ماشىنىغا سېلىۋالىدىغان ئادىمىڭنىچۇ؟

— قانداق تاللايمەن؟ كىيىم-كېچەككە، سالاپىتىگە قاراپمۇ؟ — دېدىم مەن ئوزەمنى زورغا بېسىپ.

— ئەلۋەتتە شۇنداقتە، — دېدى موللام ماڭا تېخىمۇ يېقىنلىشىپ، — مانا سېنىڭ ئالدىڭدا پەرىشتىدەك بىر ئولىما موللا، چوڭ بولسىمۇ ئۆزىنى كىچىك قىلىپ، ساڭا قاراپ تۇرۇۋېتىۇ. "سۇ بىلەن يەر كوكىرەر، دۇئا بىلەن ئەر" دېگەننى ئاڭلىغان بولغىيدىڭ. پېقىرنى ماشىناڭغا سېلىۋالساڭ، "ساۋاپ" تاپىسەن، ياشلىق قىلىپ ئوتكۈزگەن گۇنالىرىڭ مەغپىرەت بولىدۇ، ئوزەڭ كۇندىن كۇنگە كوكلەيسەن! ئالدىڭدا يەنە ئاللانى زادى يادىغا ئالمايدىغان، نەدىندۇ قاڭقىپ كېلىپ قالغان بىر دۇرراكىمۇ تۇرۇۋېتىۇ. بۇنداق ئادەملەر، كىشلەرنىڭ ھەققىدىن قورقمايدۇ، كەيپى-ساپا، زىنائى-كەبىر قىلىدۇ، تۇرغان-پۇتكىنى گۇنا! بۇنداق ئادەملەرگە يېقىن بولساڭ، ئۇنىڭ كاساپىتى يۇقىدۇ، ئىشىڭ ئىلگىرى كەلمەيدۇ، بالا-قازادىن نېرى بولمايسەن...

موللام مېنى "ئېرىدى، قىلتاققا چۈشتى" دەپ تېخىمۇ ئەزۋەيلەپ سوزلەشكە باشلىدى. مەن كاپوتىنى يېپىپ، چېلەكىنى كەپىنكىگە سالدىم.

بۇ چاغدا بېكەتتە ماشىنا كۇتۇپ يېتىشقانلار ۋە شۇ يەرنىڭ بىكارچىلىرىدىن بولۇپ 5-6 كىشى بىزنىڭ ئەتراپىمىزغا ئولاشتى.

— خوپ تەقسىر، — دېدىم مەن ئۇنىڭ ۋەز-نەسىھەتلىرىنى بولۇپ، — ساۋاپلىق ئىش بولىدىغان بولسا، سىلىنى ئېلىۋالاي. لېكىن كەپىنكىنىڭ ئىچىدە ئورۇن يوق. ئوزلىرىنى ئاشۇ يۇكىنىڭ ئۇستىگە ئولتارغۇزسام قانداق دەيلا؟

سەللىسىنىڭ سايىسى بىلەن مومىن ئادەملەرنى ئۇركىتىپ ئۇگىنىپ قالغان بۇ ئالدامچى، مېنىڭ گېپىمنى راست دەپ چۈشەنگەن ئىدى. ئۇ ئاسمان پىلەك بېسىلغان يۇككە قوقۇمسىراپ قارىدى ۋە كوزلىرىنى

چەكچەيتىپ:

— نىمە دەۋاتىسەنۇي، ئوغلۇم؟ ئەيمىنىمەستىن، مېنى ئاشۇ ھاۋايى مۇئەللەققە چىقىرىپ قويامسەن؟ ئۇ يەردىن ئۇچۇپ كەتسەم نىمە بولىدۇ ئۇزى؟ — دېدى ئاچچىغى بىلەن ھۈرپىيىپ.

— ئەمىسە، نەدە ئولتۇرىلا؟

— ئاۋۇنىڭ بالىسى كەپىنەكىدە مەن بىلەن ئولتۇرسۇن، ئۆزى بولسا ئاشۇ يەرگە چىقىپ ئولتۇرسۇن.

مەن ئۇنىڭ نومۇستىن ئەسەر يوق نەپرەتلىك قىزىل يۈزىگە يىرگىنىچ بىلەن تىكىلدىم.

— ئۇ كىشى ئۇچۇپ كەتسە مەيلىما، تەقسىر؟

— ئۇ مەندىن ياشتە...

— بالا-قازا ياش-قېرىنى ئايرىمايدىغۇ، موللام؟

— خۇدايىم ساقلايدۇ... — دېدى ئۇ قىزارماستىن. شۇ مىنۇتتىلا ماڭا ئۇ، ئاددىلا ئورۇن تالىشىۋاتقان ئەمەس، بەلكى ئۆزىگە دەخلى قىلىۋاتقان ئاشۇ دېخان ۋە ئۇنىڭ نارەسىدە بالىسىنى ھېچ ئويلاپمۇ تۇرماستىن، ھەرقانداق خەۋپ-خەتەرنىڭ قوينىغا ئىتتىرىشكە تەييار تۇرغاندەك بولۇپ كۆرۈندى.

مېنىڭ ئۆزەمنى بېسىۋېلىش ئۈچۈن ئىشلىتىۋاتقان ئاخىرقى كۈچۈمنىڭ بېلى سۇندى... غەزەپنىڭ تىغى ئىغىرلىق تېپىشىغا ئۇرۇلۇپ ئۇچقۇنلار چاچرايتتى. ھۆرمەت پەردىسى ئۇنىڭ سالغان نومۇسسىزلىق خەنجىرى بىلەن يىرتىپ تاشلاندى...

— مەن "قىزىل كوز موللا" دېگەننى كوپ ئاڭلىغان بولسامۇ، "ياۋۇز موللا، بەدنىيەت موللا" دېگەننى ئاڭلاپ باقماپتىكەنمەن، — دېدىم خاتىرجەم قاراپ تۇرغان ئادەم شەكلىگە نەپرەت بىلەن

تىكىلىپ، ــ بۈگۈن مانا ئەنە شۇنداق موللىنى ئۆز كوزۇم بىلەن كورۇپ تۇرۇپتىمەن! سىزنىڭ ئاغزىڭىزدىن ئىمان ئەمەس، كاززاپ-لىق بۇسلىرى پۇرقۇۋاتىدۇ. ئاشۇ بىچارە دىخاننى كىسەلچان بالىسى بىلەن تاشلىۋەتسەمۇ، ئورنىغا سىزدەك بەتبەشرە، ۋىجدانسىز ئالدامچىنى ماشىنىغا چىقىرىۋالسام، مەن پەقەت شۇ چاغدىلا "ساۋاپ" تاپقان بولىمەنمۇ؟ مۇسۇلمانچىلىقنىڭ قانداق يېرىدە شۇنداق كەلىمە بار ئىكەن؟ سىز ــ ئادەم، ئاۋۇ دىخان ۋە ئۇنىڭ بالىسى باشقا نەر-سىمۇ؟ قېنى سىزدىكى ئىنساپ! قېنى سىزدىكى ئار-نومۇس؟!...

غەزەپتىن ۋۇجۇدۇم تىترەيتتى، سوزلىگەنسېرى ئىچىم خېلى بوشىدى. "موللام"نىڭ كوكۇش كوزلىرى چەكچىيىپ يېشىل ئۇچقۇنلار ياندى، گوشلۇك يۈزى ئەلەمدىن تېخىمۇ ئىسىلىپ كەتتى، مايلاشقان قېلىن كالپۇكى مىتىلدايتتى، سۇپۇرگە ساقاللىرى تىترەيتتى. ئۇ ئەسە-بىلەشكەن ئىدى. بىردىنلا، ئورنىدا چوكىلەپ، ياقىسىنى تۇتۇپ، ئەتراپتىكىلەرگە قاراپ ئەلەم بىلەن توۋلىدى:

ــ مۇسۇلمانلار، توۋا دەڭلار! بۇ ئىمانسىزنى كوردۇڭلارمۇ؟ شوپۇر دىگەننىڭ ماڭغان يولى پىلسىراتنىڭ كوۋرۇكىگە ئوخشاشتۇر! ئوڭ تەرىپىدە بالانىڭ، سول تەرىپىدە قازانىڭ ئۇستىدە ماڭىدۇ، ئۇنىڭغا نەزىرىمنى تاشلاپ، يېنىدا پەرىشتىدەك ئولتۇرۇپ، ئۇنى كوزى يوق بالا ــ قازادىن ساقلاپ قالاي دەپ نىيەت قىلغان ئىدىم. لېكىن بۇ ئىمانسىز توڭكۇاش كوڭلۇمگە ئازار بېرىپ شۇنچە ئىزا-ئاھانەت قىلدى، شۇ قىلغانلىرىڭ ئۇچۇن، ئىلاھىم كوڭكاڭنىڭ ئاس-تىدا قېلىپ ئولەرسەن!...

ئۇ قانچە كوپ قاغىمىسۇن، لېكىن ئاۋازى ئايانچلىق ئىدى. بايىقى "ئۇلۇغۋار"لىغىمۇ يوقالغان بولۇپ، گىدەيگەن گەۋدىسىمۇ

بىر دەمدىلا مۈكچىيىپ قالغاندەك كۆرۈندى.

— موللام، — دېدى ئەتراپتا قاراپ تۇرۇشقانلار ئىچىدىن كەكە ساقال پاكارراق بىر كىشى، — سىزنى ماشىنىغا ئولتۇرغۇزمىغانلىقى ئۈچۈن، ئۇ يىگىتنى شۇنچىۋالا قاغايدىغانغا نېمە ھەددىڭىز بار، بىز ئاڭلاپ تۇردۇق، سىز ھە دېسە ئىمان، ساۋاپتىن سۆز ئاچىسىڭىزمۇ، بىزدەك قارا تۇرۇكلەر چېغىمىزدا، سىز تالىشىۋاتقان ساۋاپلىق بىلەن گۇناھنىڭ كىمگە تەۋە ئىكەنلىكىنى خوپ چۈشەنىدۇق. بىزنىڭچە سىز خەققە "ساۋاپ"نىڭ يولىنى ئۆگىتىمەن، دەپ ئاۋارە بولماي، ساۋاپ-لىقنىڭ نېمىلىكىنى ئالدى بىلەن ئۆزىڭىز ئۆگىنىپ باقسىڭىز قانداق؟ — ئۇ كىشىنىڭ كۆزلىرى سەل قىسىلدى-دە، بىر خىل شوخ ئۈچقۇن چاقناپ كەتتى، ئاندىن يەردە ياتقان موللامنىڭ خۇرجىنىنى كۆرسى-تىپ تۇرۇپ داۋام قىلدى، — مەسىلەن ئالايلى، ئاۋۇ ئايالچە ئوتۇكنى "تۇغ باغلىدىم" دەپ گۈلسارخاندىن، ئاۋۇ دۇخاۋىنى بولسا "رەدنامە ئوقۇدۇم" دەپ گۈلايىمخاندىن ئالداپ ئېلىۋالغانسىز، باشقا نەرسىلەر ئەنە شۇنداق يوللار بىلەن كەلگەن. ئەمدى بولسا، بۇ نەرسىلەرنى ھايىنىغا سېتىپ، پايدىسىنى تويماس كېلىنىڭىزغا ئۇرۇسىز. بۇ ھارام ئەمەسمۇ موللام؟ ساۋاپنى يىراقتىن ئىزلەشنىڭ ھاجىتى يوق. ھەمىيىنىڭىزدىكى پۇلدىن بىر بېلەتلىكنى ئاۋۇ دىخانغا بېرىپ، ئۇنى ئاپتوۋۇزغا ئولتارغۇزۇپ قويۇپ ئاندىن ئورنىغا سىز ئولتۇ-رۇڭ-دە، شوپۇرنى بالا-قازادىن قوغداپ ھەم ئۇنىڭغا، ھەم شوپۇرغا ياخشىلىق قىلىپ، قوش ساۋاپنى ئالامسىز؟ ھەي، بۇنى قىلالماس-سىزمىكىن دەيمەن، چۈنكى سەللە يوغان بولغىنى بىلەن تەرەت بوش-تەك قىلىدۇ سىزدە!

ئەتراپتىكىلەر پاراقىدە كۈلۈشۈپ كېتىشتى، كۆرسى چۈشكەن

www.uyghurkitap.com

موللام ھاسسنى ئۇچلاپ ھىلىقى كىشىنىڭ ئالدىغا دىۋەيلەپ كەل-
دى-دە، ئاچچىق بىلەن توۋلىدى:
—سەن ماڭا پۇل تېپىشىپ بەرگەنمۇ؟ ئېشىپ-تېشىپ تۇرغان
بولسا ئۇزەڭ بەرمەمسەن؟ ھەرقايسىڭنىڭ ئىمانىڭنىڭ سۇسلىشىپ
كەتكىنى ئۇچۇنلا، چىقاي دىسەڭ ماشىنا، ياتاي دىسەڭ ماكانىڭ
يوق، سەرسان بولۇپ يۇرۇشسەن!
—ئۇنى بىر دىمەڭ، موللام!—دىدى 37-38 ياشلار چامىسدىكى
شاپاق دوپپىسىنى قىڭغىر كىيىۋالغان، قىگراقىنىڭ بىسىدەك قاڭشالىق،
ئىنچىكە بۇرۇت قويىۋالغان، ئىگىزرەك بىر كىشى،—سىزنىڭ ئىمانى-
ڭىز تېخىمۇ سۇس ئىكەن، سىزگىمۇ تەييار ئەمەسكەنغۇ شۇ ماشىنا؟!
لىللا گەپنى قىلسام، موللام، مەن ئىمانىمنىڭ سۇسلىغىدىن ئەمەس،
خۇددى سىزگە ئوخشاش كەشىنىڭ سوڭىدا ناس كاپ ئېتىدىغان
يالغان موللامنىڭ كاساپىتىدىن مۇشۇ كۇنگە قالغانمەن. بىزنىڭ مەل-
دىكى سېتەم چاپانچىنىڭ ئوغلى ھوشۇرەك بىلەن تەڭتۇش ئىدۇق،
بىللە پادا باقاتتۇق، دادىسى ئۇنى پەننى مەكتەپكە بېرىپ ئوقۇتتى،
ئۇرۇمچىگە كەتتى، كېيىن ئىچكىرىگە ئوقۇشقا كېتىپتۇ دەپ ئاڭلىدۇق.
ئەمدى بولسا، چوڭ ئالىم بوپتىمىش، پىكاپتا ئولتۇرۇپ يول يۇرگە-
دەك دىيىشىدۇ. مېنى رەمەتلىك دادام "موللا بولسەن" دەپ،
سىزگە ئوخشاش بىر قىزىل كوز باخشىغا تۇتۇپ بەردى. ئۇنىڭغا
داپكەش بولۇپ يۇردۇم. بىرنەچچە زامان خەقنى ئالداپ مېلىنى،
قىيناپ يۇرۇپ جېنىنى ئېلىپ يۇردۇق. ھالا بۇگۇنگە كېلىپ، بۇ رەڭ-
ۋازلىق ئاقمىۋىدى، موللام ئامالسىزلىقتىن قۇشناچىمىغا يىلىم يىغىپ
بېرىپ يۇرىدۇ. مەن گەدىنىمنى قاشلاپ، پادىچىلىق تايىغىمنى ئېلىپ
پادا بېقىۋاتىمەن... بولمىسا، ھوشۇرەكتىن نەرىم كەم؟ مەنمۇ ئوقۇ-

غان بولسام، ئۇنىڭچىلىك بولالمسامۇ، بىرەر تېخنىكا ئۆگىنەلمەس-
مىدىم؟! ئىمان دەيدا تېخى؟! سىزدە ئىمان بولسا، ئاشۇ بىچارە
دېخاننىڭ رىسقىغا ئولتۇرىمەن دېمەستىڭىز؛ ماڭا قويۇپ بەرسە سىزگە
ئوخشاش ئالدامچىنى ئورۇق ئوكۇزنىڭ ئورنىدا جوگازغا قوشاتتىم،
تۇلۇقتا قوشۇپ خامان تېپەتتىم، ئۇنىڭغا يارىمسا، ئوزەم بېقىۋاتقان
قىسىر ئىنەكنىڭ پادىسىغا قوشۇپ قوياتتىم-دە!...

قاتتىق ئوسال بولغان ”موللام“ قاقاقلىغان كۇلكە ساداسى ئىچىدە
قالدى. ئۇ ئوزىنىڭ ئەتراپتىكى كىشلەرنىڭ ھەقىقانى نەپرىتىنىڭ
قۇربانى بولغانلىغىنى چۇشەنگەن بولسىمۇ، لېكىن تەن بەرگۇسى
كەلمەي، يەنىلا تىركىشىۋاتاتتى. مەن ئۇنىڭ ۋالاقلاشلىرىغا ئانچە
پەرۋا قىلماي، كەپىنەكنىڭ ئىشىگىنى ئېچىپ ئولتۇردۇم-دە،
ماشىنىنى زىۋەت قىلدىم ۋە دەرىزىدىن بېشىمنى چىقىرىپ ”موللام“
نى ئوتتۇرىغا ئېلىۋالغان ناتونۇش، خۇش خۇي توپا باسقان پىكىرداش
چىرايلارغا قاراپ باش ئىشارىتىم بىلەن خوشلاشتىم، ماشىنام قوز-
غالدى. پاش قىلىنغان ۋە خورلانغان ”موللام“ ئىككى قولىنى ئېگىز
كوتىرىپ بىر نىمىلەرنى دىدى-دە، ھاسىسىنى ئۇچلاپ ماڭا قاراپ
جوندى. ماشىنامنىڭ چاقىدىن كوتىرىلگەن توپا-چاڭلار ئۇنىڭ
ساراسىمىگە چۇشكەن گەۋدىسىنى كومۇۋەتتى.

مەن ئوز تەشۋىشلىرىدىن خالى بولۇپ، كوڭلى ئىمىن تېپىپ،
روھى كوتىرىلىپ قالغان دېخان ئاكامغا ۋە ئۇنىڭ مەسۇم، ئوماق
ئوغلىنىڭ نۇرلانغان چىرايىغا بىر خىل ھوزۇر ۋە شاتلىق تۇيغۇسى
ئىچىدە كۇلۇمسىرەپ قارىدىم...

(«تارىم» ژورنىلىنىڭ 1981-يىللىق 3-سانىدىن).

دەل مۇشۇ ئورۇندا

هېلىم موللايېۋ

1

كوچا دوقمۇشىغا كېلىپ توختىغان يۈك ئاپتوموبىلىدىن ئىككى كىشى چۈشۈپ قالدى. ئۇلارنىڭ بىرى يېشى ئەللىكلەردىن ئاشقان ئوتتۇرا بوي، توغرا گەۋدىلىك، پېشانىسى كەڭ كەلگەن ئادەم بولۇپ، ئۇ، بىر زاۋۇتنىڭ شوجىسى ئىدى؛ يەنە بىرى بوي ـ تۇرقى ئىنچىكە، ئىگىزرەك، يىگىرمە بەش ياشلار ئوپ ـ چورىسىدىكى بىر يىگىت بولۇپ، شوجى ئىشخانىسىنىڭ كاتىۋى ئىدى. بۇلار شوپۇرغا رەھمەت ئېيتىپ خوشلاشقاندىن كېيىن، چوڭ كوچىنى بويلاپ، كۈن چىقىشقا قاراپ مېڭىشتى.

قار ئۇچقۇنداۋاتاتتى. ئېلېكتىر چىراقلىرىدا كوچا شۇنچىلىك يورۇق ئىدىكى، ھەر ئىككى يولۇچى سائەتلىرىنىڭ بىپىجىك ۋاقتى كېچە سائەت ئون بىر بولغانلىقىنى ئېنىق كورەلىدى.

ئۇلار بۈگۈن چۈشتە تاماق يېگەنچە ئىدى. ئەسلىدە شەھەرگە چۈش ـ پېشىنگە قالماي يېتىپ كېلىدىغان ئادەملەر يولدا ماشىنىنىڭ بۇزۇلۇپ قېلىشى سەۋىۋى بىلەن شۇنچىلىك كەچ قېلىشتى.

ئاچ قوساق، ئۇنىڭ ئۈستىگە قولىدىكى يۈك ـ تاقلىرى ۋە پۇتىدىكى پېيمىلىرى بىلەن، بۇلار ئارانلا كېتىپ باراتتى.

ــ قايسى مېھمانخانىغا چۈشىمىز، ئاۋۇتكا؟ ــ سورىدى يىگىت.

— ”قىزىلبايراق“ مېھمانخانىسىغا، — دېدى ئاۋۇتكام. — ھە، ئەركىن، ھېرىپ قالدىڭغۇ دەيمەن؟ ئەكەل سومكاڭنى بولمىسا...

— ئۆزۈڭىزنىڭ يۈكلىرىڭىزچۇ؟... — دېدى ئەركىن، ئورنىدا توختاپ قېلىپ، ئاۋۇتكامنىڭ سوزغان قولىنى جۇگا كوتەرگەن قولىنىڭ جەينىكى بىلەن ئىتتىرىپ. بىراقتا ”قىزىلبايراق“ مېھمانخانىسى بۇ يەردىن، كەم دېگەندە، يەنە بىرنەچچە كىلومېتىر كېلىدىغانلىقىنى ئويلاپ، ئۇنىڭغا باشقىچىلا ھاردۇق يەتتى.

بىرئاز ماڭغاندىن كېيىن، چوڭ كوچىنىڭ ئىككى قاسنىقىدا ئادەملەر توپى كورۈندى. بۇ يەردە ئالما-نەشپۈت، قوغۇن-تاۋۇز، سامسا-كاۋاپقا ئوخشاش يېمەكلىكلەر بازىرى قىزىماقتا ئىدى. ئەر-ئايال، قېرى-ياش ساتارمەنلەر، ئەتراپىغا ئالارمەنلەرنى ئولاشتۇرۇپ، ”... ئاله ھوي، ئالماڭ بوبى!...“ ”خالەن جىرۇ!...“ دەپ ۋاقىرىشىۋاتاتتى.

— يۈرۈڭا، — دېدى ئەركىن ئاۋۇتكامنى سورەپ، — قوساق توقلىۋالايلى.

— ئالدىرىما، ئۇكا، — دېگىنىچە، ئاۋۇتكام ئوز يولىغا كېتىۋەردى.

ئەركىن تۇرۇپلا قالدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭغا قوسىغى باشقىدىن ئاچقاندەك، ئوزى تېخىمۇ ھېرىپ كەتكەندەك، پۇتىدىكى پىيمىسى تېخىمۇ ئېغىرلىشىۋاتقاندەك تۇيۇلدى.

— يۈر، — دېدى ئاۋۇتكام، توختاپ قالغان ئەركىنگە قاراپ، — پەيزىسى تېخى نېرىسىدا.

ئاۋۇتكامغا قاراپ، ئەركىن سەل ھەيران بولدى-يۇ، لېكىن يالۋۇرسا ئۇنۇم بەرمەيدىغانلىقىغا كوزى يېتىپ، نائىلاج ئەگىشىپ

www.uyghurkitap.com

ماڭدى.

بىرئاز ماڭغاندىن كېيىن، توت كوچىنىڭ دوقمۇشىدا بايىقىدىنمۇ ئاۋاتىراق يەنە بىر بازار كورۈندى. بۇ يەرگە يېڭىدىن چوڭ-كىچىك ئاشپۇزۇللار سېلىنىپ كەتكەن ئىدى. ئەركىن بۇ يەرلەرنى سەل تونۇغاندەك قىلدى. شۇ تاپتا قوسىغى يەنە پىژژىدە ئاچقاندەك بولدى. بىراق ئاۋۇتكامنىڭ بايىقى ئەلپازىنى ئويلىدى-دە، پۇتىغا باشقىدىن مەدەت بېرىپ، چوڭ-چوڭ دەسسەپ كېتىۋەردى.

—ھەي ئەركىن! — قىچقاردى ئاۋۇتكام. —توختا، ئۇكا!...

ئەركىن: "بۇ ئادەم ئەمدى يەنە نېمىگە چاقىرىدىغاندۇ؟..." دەپ ئويلاپ، كەينىگە قايتىپ، ئاۋۇتكامنىڭ يېنىغا كەلدى.

—مانا، — دېدى ئاۋۇتكام، ئۇدۇلدىكى بىر ئاشپۇزۇلنى كورسىتىپ، — قوساق توقلايدىغان يەرگە ئەمدى كەلدۇق!

ئۇلار كوزن چىقىشقا قاراپ تۇرغان ئىشىگىنىڭ بېشىغا "2-ئاساسىي قاتلام 1-گۇرۇپپا ئاھالىلىرىنىڭ ئاشخانىسى" دەپ ۋىۋېسكا ئېسىلغان بىر ئاشپۇزۇلغا كىرىپ كەلدى. ئاشپۇزۇلنىڭ ئىشىگىدىن كىرگەندىن كېيىنكى ئوڭ قولدىكىسى تاماق ئېتىدىغان، ئوتتۇرىدىكىسى بىلەن سول قولدىكىسى مېھمانلار تاماق يەيدىغان ئويلەر ئىدى. ئوتتۇرىدىكى ئويگە بىرنەچچە ئۇستەل-ئورۇندۇقلار قويۇلغان، ئىشىكتىن كىرگەن يەرگە كىچىككىنە بىر كاسسا بولۇمى ئورنىتىلغان ئىدى.

خۇددى دوختۇرلارغا ئوخشاش ئاق خالات كىيىۋالغان بىر كۇتكۇچى قىز بۇلارنى سول قولدىكى ئويگە باشلاپ كىردى. بۇ ئويگە ئىگىز قىلىپ سۇپا چىقىرىلغان، سۇپىغا گىلەملەر سېلىنغان، گىلەم-

www.uyghurkitap.com

لەرنىڭ ئۇتتۇرىسىغا بىر چوڭ ئۇزۇنچاق جوزا قويۇلغان ئىدى.

— نىمە تاماقلىرىڭلار بار، قىزىم؟ — سورىدى ئاۋۇتكام يۇلتاقلىرىنى سۇپىنىڭ بىر چېتىگە قويغاچ.

— نىمە يىسەڭلار، شۇ بار.

— قېنى، ئۇكا، — دىدى ئاۋۇتكام ئەركىنگە قاراپ، — چىقىپ، خالىغىنىڭنى زاكاز قىل.

ئەركىن كاسسىر قىز بار ئوتتۇرىدىكى ئۆيگە چىقتى. بىرنەچچە ئۈستەلدە ئادەملەر تاماق يەۋاتاتتى. بۇ ئۆيىنىڭ كوچىدىن كىردىغان ئىشىگىنىڭ سول تەرىپىگە سالاسۇنلۇق قىلىپ ياسالغان ھىلىقى كىچىككىنە كاسسىر بولۇمى كافى رەڭدە قىلىپ ناھايىتى نەپىس سىرلانغان ئىدى.

ئالدىدىكى ئىككى-ئۈچ كىشى پۇل تولەپ بولغاندىن كېيىن، ئەركىن توشۇكتىن پۇل سۇندى. كاسسىر قىزنىڭ چەبدەسلىك بىلەن تالون رەتلەۋاتقىنى سالاسۇنلارنىڭ ئارىسىدىن كورۇنۇپ تۇراتتى.

— نىمە يەيسىز؟ — سورىدى كاسسىر قىز بېشىنى كوتىرىپ مۇلايىملىق بىلەن.

— بىز ئىككى كىشى، ھازىر سەپەردىن كېلىشىمىز. نىمە بولسا، شۇنى يېزىپ بېرىڭ.

— سەپەردىن كەلگەن بولساڭلار، — دېدى قىز ئويلىنىپ، ئالدىرىماي، دانە-دانە سوزلەپ، — خام قىيما قىلىپ، ئىنچىكە كېسىپ، سىركە-لازىسىنى تېتىتىپ، ئاچچىق-چۇچۇك سۇيۇق ئاش قىپ بەرسۇن، قانداق؟

— تېخى ياخشى، — دىدى ئەركىن خوش بولۇپ.

قىز تالون يېزىۋاتقاندا، ئەركىن قىزنىڭ ئۇستى-بېشىغا سەپ

سالدى: قىزنىڭ ئۇچىسىدا قارا كۆك سۇكنو چاپان، بېلىگىدە قول سائەت، بارماقلىرىدا ئالتۇن ئۈزۈك، قۇلاقلىرىدا ئالتۇن ھالقىلىرى بار ئىدى. ھالقا ـ ئۈزۈكلەرنىڭ ياقۇت كۆزلىرى يالت ـ يۇلت قىلىپ تۇراتتى. چاقماقلىق شېرىس ياغلىقى قارامتۇل، ئوماق چىرايى بىلەن قۇندۇزدەك چاچلىرىغا تازىمۇ ياراشقان ئىدى. قىزنىڭ ئوڭ تەرىپىدىكى كىچىك ئاسقۇدا يەنە دراپ پەلتوسى، پەلتونىڭ ئۈستىدە پوكوۋاي ياغلىقى ئىسقلىق تۇراتتى.

ــ مانا، ــ دېدى قىز بېشىنى كوتىرىپ تالوننى ئەركىنگە سۇنۇپ.

ئەركىننىڭ يۈرىگى قاتتىدە!... قىپ قالدى ـ دە، تالوننى تۇتقان پېتى قىزغا قاراپ تۇرۇپلا قالدى. قىز بېشىنى كوتەرگەنىدە، ئۇنىڭ شېرىس ياغلىقى بوينىغا سىيرىلىپ چۈشۈپ، قىزنىڭ سول مەڭزىنىڭ قۇلىقىغا يېقىن جايىدا تۇرغان تارتۇق روشەن كورۇنۇپ قالغان ئىدى.

ــ يەنە بىر نەرسە يېزىپ بېرەمدىم؟ ــ سورىدى قىز ئەركىننىڭ ئوزىگە قاراپلا تۇرغىنىنى كورۇپ.

ــ ياق، بولدى،... ــ دېدى ئەركىن ئىسىنى يىغىپ دۇدۇقلاپ ۋە ئىتتىك ئارقىغا بۇرۇلدى. "ياخشى مېنى تونۇمىدى،..." دەيتتى ئۇ ئىچىدە.

ــ ئەكىلىڭ، ــ دېدى كۇتكۇچى قىز ئىتتىكلا ئەركىننىڭ ئالدىغا بېرىپ تالونغا قولىنى سوزۇپ.

ــ ھە؟... مەن تېخى،... ــ دېدى ئەركىن سەل مەڭدىگەنىدەك ۋە ئوزىنىڭ ئاللىقانداق بىر خىياللار بىلەن، بۇ كۇتكۇچى قىزنى كورمەي، يېنىدىن ئوتۇپ كەتكەنلىگىنى ھىس قىلىپ.

ــ قېنى، كىرىپ ئولتۇرۇپ تۇرۇڭ، تاماقنى ھازىر ئەكىرى-

مەن، ــ دېدى قىز.

ئەركىن گاڭگىرىغاندەك بولۇپ قالدى. ئۇ، خۇددى كاسسىر قىز ئۇنى تونۇپ قېلىپ هازىرلا كېلىپ سوراق قىلىدىغاندەك، سوسەر قۇلاقچىسىنى قېشىنىڭ ئۈستىگىچە چوكۇرۇپ قويدى ۋە تىنىجىقتا قالغاندەك، بۇژژىدە تەرلىدى ــ دە، مەس ئادەمدەك دەلدەڭشىپ كىرىپ، گىلەمگە چىققان پېتى، تامغا يۆلىنىپ ئولتۇرۇشقا ئارانلا ئۈلگۈردى. تاكى قۇلىغىغا بىر مومايىنىڭ ئاۋازى كىرگەندىلا، ئاندىن ئاۋۇتكامىنىڭ، ئۇسسۇلۇقتا چاي ئىچكەچ، بىر ئايال بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇرغىنىنى كورۇپ، باشقىدىن ئورنىدىن تۇرۇپ، موماي بىلەن سالاملاشتى.

ــ بۇ بالام،...ــ دېدى موماي ئاۋۇتكامغا سوئال نەزىرى بىلەن قاراپ.

ــ هە، بۇ، ــ دېدى ئاۋۇتكام، ــ ئەركىن؛ بۇ يەرگە مەن بىلەن بىللە كوماندىروپكىغا كەلگەن هەمسەپەر.

ــ بۇ يەرلەرگە بۇرۇنمۇ كەلگەن بولغىيدىڭىز، بالام؟ ــ سورىدى موماي.

ــ بۇرۇنمۇ بىر ـ ئىككى كەلگەن،...ــ دەپ قويدى ئەركىن. ئۇ، مومايغا سىنچىلاپ قارىغان ئىدى، چىرايى كاسسىر قىزغا ئوخشاپلا كەتتى. ــ ياللا!...ــ دەيتتى ئەركىن ئىچىدە، ــ بۇ موماي ئاپىسى بولۇپ قالمىغىيتى؟...

ــ هە، بۇ هەدىمىز، ــ دېدى ئاۋۇتكام مومايىنى كورسىتىپ، ــ ئاۋۇ كاسسىر قىز ــ ئىلمنۇرنىڭ ئاپىسى بولىدۇ....

ئەركىن ئۆزىنى شۇنداق تۇتۇۋېلىپ ئولتۇرغان بولسىمۇ، لېكىن بۇ گەپنى ئاڭلاپ، خۇددى بېشىدىن بىر قاپاق سوغاق سۇ قۇيغاندەك،

ئـندىكىپ كەتتى ۋە يۈرىكى ئاغىزىغا قاپلىشىپ قالغانىدەك بىئارام بولدى. ئەركىننىڭ بۇ چاغدىكى روھىي ئازاپلىرىنىڭ قانچىلىك دەرىجىدە ئىكەنلىكىنى، بۇ يەردە، پەقەت ئاۋۇتكامدىن باشقا، ھېچكىم چوڭقۇر ھىس قىلالمايتتى.

— ھە، تاماق بۇيرۇتتۇڭمۇ؟ — سورىدى ئاۋۇتكام گەپنى باشقا ياققا بۇراپ.

— ھە... ئە، — دېدى ئەركىن ئارانلا گەپ قىلىپ ۋە ھە دەپ قولىياغلىقى بىلەن پېشانىسىنى سۈرتەتتى.

— چاي ئىچ، ئۇكا،... — دېدى ئاۋۇتكام ئالدىراپ چاي قۇيۇپ قويۇلغان سىركايىنى ئەركىننىڭ ئالدىغا ئىتتىرىپ.

ئاۋۇتكام بىلەن موماي يەنە ئۇزلىرىنىڭ پارىڭىغا چۈشۈپ كەتتى. ئەركىن بولسا خىيال دەرياسىغا غەرق بولدى. ئۇ، ئاۋۇتكامنىڭ بايا باشقا يەردە تاماق يېيىشكە ئۇنىماي، مەشەگە باشلاپ كەلگەنلىكىنىڭ سىرىنى ئەمدى سېزىشكە باشلىدى. ئەركىن ئاۋۇتكام بىلەن 1975 - يىلى 11 - ئايلاردا بۇ يەرگە بىللە كېلىپ، 1976 - يىلى كۈزدە كەتكەن پېتى، كېلىشى مانا ئەمدى ئىدى. ئاۋۇتكام بولسا بۇلتۇردىن بېرى خىزمەت بىلەن بىرنەچچە قېتىم كېلىپ كەتكەچكە، بۇ يەرنى، ئەركىنگە قارىغاندا، خېلى بىلەتتى. بۇرۇن، ئەركىن بۇ يەردە تۇر-غان چاغدا، بۇ ئورۇندا ئاشپۇزۇللارمۇ يوق ئىدى. ئاۋۇتكام ھىلىقى كاسسىر قىزنىڭ مۇشۇ ئورۇندا ئىكەنلىكىنى بىلگەن-دە!...

— ئەكىلىڭا، ئاۋۇتكا، — دېدى ئىچ پۇشۇغىغا پايلىمىغان ئەركىن تاشلىۋەتكىلى بىر يىمل بولغان تاماكىسىنى قايتا چەككۈسى كېلىپ.

ئاۋۇتكاملار قىزغىن پاراڭدا ئىدى. ئۇلارنىڭ گەپلىرى ئەركىن-نىڭ قۇلىغىغا زادىلا كىرمەيتتى. ئۇ، تاماكىسىنى ھە دەپ پۇقىرىتىپ

شورىغان پېتى، يەنە خىيالغا كەتتى...

2

1975 ـ يىلى 11 ـ ئاينىڭ باشلىرى، ئەركىن بىلەن ئاۋۇتكام ئىك-كىسى، باشقا بىرمۇنچە كادىرلار بىلەن بىللە، بۇ يەرلەرگە لۇشيەن تەربىيىسىگە كېلىپ، "كاپىتالىزىمنىڭ قۇيرۇغى"نى كېسىدىغان ئىشقا قويۇلدى. ئاۋۇتكام بولسا، ئۆرۈمچىدە بىر زاۋۇتنىڭ شۇجىسى ئىدى، لېكىن يېقىنقى بىرنەچچە يىلدىن بېرى، ئۆزىنىڭ رەھبەر-لىك خىزمىتىدىن چەتلەشتۈرۈپ قويۇلغان ئىدى. بۇ قېتىم يەنە بۇ ئادەمنى لۇشيەن تەربىيىسىگە قاتناشتۇرۇش، ئەلۋەتتە، بۇ پىشقەدەم شۇجىغا يېڭى رەھبەرلىكنىڭ كورسەتكەن چوڭ "ھىممىتى" ھەم "سىناپ كورۇشى" ئىدى. ئەركىن بولسا، شۇ زاۋۇتتىكى ياشلارنىڭ ئاكتىپلىرىدىن بولۇپ، ئاۋۇتكاملارنى، "كالا قوراسى"دىكى چاغدا ئىشلەتكەن ئىدى.

"قۇيرۇق كېسىش" ئىشى باشلاندى. دەسلەپتە، ئالتۇن ـ كۈمۈچ، ئۈنچە ـ مەرۋايىت ۋە ئاشلىق بىلەتلىرىگە ئوخشاش نەرسىلەرنى ئېلىپ سېتىپ، سوتسىيالىستىك ئىقتىسادىي تەرتىپلەرنى قالايمىقان قىلغانلارنى چەكلەش، تۇتۇش ۋە ئۇلارغا تەربىيە بېرىش بىلەن ئەركىنلەر خېلى ئوبدان ئىشلىدى؛ بارا ـ بارا، دولەت تىجارىتىدىكى دۇكانلاردىن باشقا، باشقا ھەرقانداق يەردە ئېلىم ـ سېتىم ئىشلىرىنى كورسە، ھەممىسىنى بىراقلا "كاپىتالىزىم" دەپ قاراپ، سۇر ـ توقاي قىلىشقا باشلىدى. بەزىلەر ھەتتاكى ئۇششاق ساتارمەنلەرنىڭ تاماكا ـ سەرەڭگە، گازىر ـ پۇرچاقلىرىنى "مۇسادىرە قىلدۇق" دەپ، ئۆز

چونتىكىگە سالىدىغان قىلىقلارمۇ كورۈلۈشكە باشلىدى. سەككىز ـ توققۇز يىل "كالا قوراسى"دا يۈرۈپ، تېخى يېڭىدىن جەمىيەتكە چىققان ئاۋۇتكامغا بۇ ئىشلار ناھايىتى غەلىتە تۇيۇلىدى. "بۇنداق قىلىقلارنىڭ، ــ دەيتتى ئۇ ئۆز ئىچىدە غەزەپ بىلەن، ــ سوتسىيالىزىم بىلەن قىلچىمۇ ئورتاقلىقى يوق!!!..."

بىر كۈنى ئەركىن، ئۆز قورالىرىدا تېرىپ قورۇتۇۋالغان بىرەر ـ يېرىم جىڭ پەمدورلىرىنى تۇتۇپ ئولتۇرغان مومايلارنى، ئۆزلىرىنىڭ سىيىرلىرىدىن چىققان بىر ـ ئىككى پىيالە سۈت ـ قايماقنى سېتىپ ئولتۇرغان قىزلارنى، بەش ـ ئالتىدىن تۇخۇمنى ئالدىغا تىزىشىپ سېتىپ ئولتۇرغان بوۋايلارنى ھەيدەپ ئاپارغان ئىدى، ئاۋۇتكام بۇلارنى: "خاپا بولماڭلار،..." دەپ قايتۇرۇۋېتىپ، ئەركىنگە ئۆزىگە قالدۇرۇلغان يەر ـ ماللاردىن چىققان مەھسۇلاتلارنى ساتقانلارنى بۇنداق قىلىشقا بولمايدىغانلىقلىرىنى چۈشەندۇردى. بۇنى ئاڭلاپ، باشقىلار ئاۋۇتكام بىلەن خېلى تاكاللاشتى؛ ئەركىن بولسا، دەسلەپتە ئاۋۇتكامنىڭ سوزلىرىدە خېلى داۋلى باردەك ھىس قىلىپ يۈردى؛ لېكىن كېيىنچىرەك بولسا، ئاۋۇتكامغا دەرھال يېتىنىپ قارشى گەپ قىلالمىسىمۇ، كوڭلىدە: بۇ قېرى ئالجىپ قالدىمۇ، نىمە؟...گېزىت ـ ژورنال، رادىيولاردا بولسا بۇنداق ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى "كاپىتالىزىمنىڭ قۇيرۇغى"؛ شۇڭا، "ئومۇمى يۈزلۈك دىكتاتورا يۇرگۈزۈش كېرەك،..." دەۋاتسا، بۇ قېرى تېخى "سوتسىيالىزىم،..." دەپ يۈرمەمدا!...بۇ ئالجىغان قېرى پىشقەدەم ئىشچى، پىشقەدەم كادىر، نەچچە ئون يىللىق شۇجى بولغىنى بىلەن، يەنىلا دېموكراتىزىمدىن تېخى سوتسىيالىزىمغا يېتىپ كېلەلمىگەن قېرى ـ كەن،...دەپ ئويلاپ، ئاۋۇتكاملارغا قارشى چىققانلارغا ھىسداشلىق قىلىشقا باشلىدى.

www.uyghurkitap.com

بىر كۈنى، ئەركىن يەنە بازارنىڭ ئەدۋىنى بەرگىلى چىقتى. بازار بولسا، ئەمدى بىرەر ئاينىڭ ئالدىدىكىگە ئوخشىمايتتى: ئالارمەنلەر ئۈنى-بۈنى ئىزدەپ يۈرەتتى؛ ساتارمەنلەر بولسا كۆرۈنمەيتتى. بەزى ساتارمەنلەر: جىق ئېلىپ يۈرۈشكە پېتىنالماي، بىرەر يۈز گىرام موخۇركا، بىرەر جىڭ قۇرۇتۇلغان پەمىدۇر،...دېگەندەك نەرسىلەرنى قولياغلىقلىرىغا تۈگۈشۈپ، قوينىلىرىغا تىقىشىپ يۈرەتتى. سودا ئىدارىسىنىڭ دۇكانلىرىدىكىلەر "چۈشتە دەم ئېلىش"، "چۈشتىن كېيىن ئۆگىنىش" ياكى "كەچكى سىياسى ھەركەتلەر"گە ۋە ياكى "چوڭ پېپەن يىغىنلىرىغا تەييارلىق قىلىش" ئۈچۈن، ئاللىبۇرۇن ئىشتىن چۈشۈپ كېتىدىغان بولغاچقا، ھاجەتلىك نەرسە-كېرەكلىرىنى ئالالمىغان خېرىدارلار بازارلاردا ئۈنى-بۈنى ئىزدىشىپ يۈرەتتى.

ئەركىننىڭ كېلىۋاتقىنىنى كۆرگەن بازارچىلار، ھايت-ھۇيت دېگىچىلا، يان كوچىلارغا غايىپ بولۇشتى. بەزى ساتارمەنلەر بولسا "تۇۋار مال"لىرىنى قوينىلىرىغا تىقىشىپ، "ئالارمەن"لەرنىڭ قىياپىتىگە كىرىۋېلىشتى. پەقەت پۇتىغا: تۇمشۇغىدىن پۇتلىرىنىڭ بارماقلىرى چىقىپ قالغان، ھەر خىل رەڭدىكى رېزىنكا پارچىلىرى بىلەن ياماپ ئالا-بۇلىماچ قىلىۋېتىلگەن بوتى كىيىۋالغان، ئەسكى پايپىقىنىڭ توشۇكىدىن تىزى، يەڭ يىرتىقىدىن جەينىكى كۆرۈنۈپ قالغان بىر كىچىك قىز باللا بىر قولىدا تالىدىن توقۇلغان، بىغىمۇ يوق، چورىسىمۇ چۆگۈلۈپ كەتكەن ئەسكى سېۋەتنى تۇتۇپ، ئىستولبىغا يۆلىنىپ تۇراتتى. ئەركىن كەلگەن پېتى قىزنىڭ قولىدىكى سېۋەتنى تارتتى، قىز بەرمىدى؛ ئەركىن بىر تېپىۋىدى، سېۋەت قىزنىڭ قولىدىن قاڭقىپ چىقىپ، ئۈچ-تۆت قەدەم نېرى چۈشتى.

ئىچىدە توت زاغرا بار ئىدى، ئۈستىگە يېپىلغان كىر لۆڭگە بىر چەتكە چۈشتى؛ زاغرا بولسا يەنە بىر چەتكە چۈشۈپ، قار ئارىلاش پاتقاققا مىلەندى. قىز چىر-چارلا يىغلاپ، ئوقەتەك ئېتىلىپ بېرىپ، نان بىلەن سېۋەتلىرىنى ئېلىۋالدى. ئەركىن بېرىپ سېۋەتنى تارتتى، قىز ئېسىلىۋالدى؛ ئەركىن مۇشت بىلەن گەجگىسىگە بىرنى سالدى، قىز سېۋەتكە ئىككى قولى بىلەن تېخىمۇ چىڭ ئېسىلىۋالدى. ئەركىن سۆرىدى، قىز سۆرىلىۋالدى؛ ئەركىن قىزنى كۆچەپ بىرلا ئىتتەرگەن ئىدى، قىز سەنتۈرۈلۈپ بېرىپ، يول چېتىدە تۇرغان ئىستولبىنىڭ يېنىغا ئورنىتىلغان تاشقا بېشىچە چۈشتى. قىز قاڭغىر-قاخشاپ يىغلاپ، بېشىنى ئاران كوتەرگەندە، قۇلىغىنىڭ يېنىدىن ئېقىپ چىققان قىپ-قىزىل قان يەرگە تامچىلىماقتا ئىدى.

بۇلارنىڭ ئەتراپىغا دۈررىدە ئادەم ئولاشتى.

—هوي، ئاداش!—ۋاقىرىدى بىرى.—ما قىزنىڭ بېشىنى تاڭدۇر!...

—ئاپلا، يامان بوپتۇ!...—دېدى يەنە بىرى قىزنىڭ سول قۇلىغىنىڭ يېنىدىن ئېقىۋاتقان قانىنى، ئېتىك بېرىپ، قولياغلىقى بىلەن سۈرتۈپ.

—هوي، بالاموي!...—دېدى بىر بوۋاي، ئاپپاق ساقاللىرىنى تىترىتىپ، هاسىسىنى يەرگە قاتتىق توكۇلدىتىپ.—بۇ نىمە قىلغىنىڭ؟ هە؟!... يەمسەن يە بۇنى؟!...ئاتا-ئاناڭ، هەدە-سىڭىللىرىڭ يوق بىر نىمىمۇ سەن؟ هە؟!...

—هەي، نىمە قىلغىنىڭ بۇ؟ هە؟!... كىچىككىنە قىز بالىنى ئۇرۇپ!!!...

ئادەملەر ئەركىننى تەرەپ-تەرەپتىن كېلىپ ئورىۋېلىشتى.

— ھە!... — دىدى ئەركىن ھېلىقى كوزىگە كىرىۋالغان بوۋايغا قاراپ. — نېمە قىلاتتۇق؟ كوزۇڭ كورمەيۋاتامدۇ؟ بازارنى تەرتىپكە سېلىۋاتىمىز!...

— ھوي!... تەرتىپ-پەرتىپ دېگەنمۇ مۇشۇنداق بولامدۇ؟!... سېنىڭ بۇ قىلغىنىڭنىڭ ئوز ۋاقتىدىكى گومىنداڭ بولاكچىلىرىدىن نېمە پەرقى قالدى، زادى؟! — دىدى يەنە بىر بوۋاي غەزەپلىنىپ. — زادى مەقسىتىڭ نېمە سېنىڭ؟!...

— بىز كاپىتالىزىمغا مۇشۇنداق زەربە بېرىمىز! مەقسىتىمىز — سوتسىيالىزىم قۇرۇش!... — دىدى ئەركىن مەغرۇر ھالدا ئەتراپتىكىلەرگە بىر كوز يۈگۈرتۈپ. — قانداق؟ يەنە گەپ بارمۇ؟!...

ئەتراپتىكىلەردىن چوڭلار كۇلۇشتى؛ كىچىكلەر ئىسقىرتىشىپ مەسخىرە قىلىشتى.

— ھەي، ئاداش! — دىدى ئاردىن يەنە بىر ياش بالا. — دەپ باققىنا، سوتسىيالىزىم دېگەن، زادى، قانداق بولىدۇ؟!...

— ھە، ھە!... قېنى، دەپ باقسۇنا، راست!... — ھەممە چۇقۇراشتى.

— قېنى، ھە! ئۇكاموي! بولە قېنى، سوتسىيالىزىم دېگەن زادى قانداق بولۇشى كېرەك؟!...

ئەركىن دەرھال جاۋاپ بېرەلمەي، سەل ھودۇقتى. ئەملىيەتتە، ئۇ ئۆزىمۇ ئېنىق بىر چۈشەنچىگە ئىگە ئەمەس ئىدى.

— بولدى، تالاشماڭلار!... — دىدى بىرى. — مۇنۇ ھۆررەكنىڭ قۇرىدىغان سوتسىيالىزىمچۇ — پۇتۇڭ تۇرۇپمۇ ماڭالمايدىغان، قولۇڭ تۇرۇپمۇ ئىشلىيەلمەيدىغان،... قىسقىسى، كەچكىچە ئىزدىسەڭ، بازاردىن بىرەر بۇردا نان، بىرەر بۇرام موخۇركا تاپقىلى بولماي-

www.uyghurkitap.com

دىغان سۇپىرىسى قۇرۇق "سوتسىيالىزم"!...شۇنداقمۇ، هوي ئاداش؟!...

ئەتراپتىكىلەر پاراققىدە كۈلۈشتى.

— مەن...غۇ ئۆزەم قىلىۋاتمايمەن،... — دەيتتى ئەمدى ئەركىن، ئۆزىگە نەپرەتلىك تىكىلگەن سانسىز كوزلەرنىڭ ئالدىدا پەسكويغا چۈشۈپ، دۇدۇقلاپ، — بىزگىمۇ بۇيرۇق شۇنداق...

شۇنداق قىلىپ، ئەركىن شۇ كۈنى ئىنتايىن روھىي خارغىنلىق بىلەن ياتىقىغا قايتىپ باردى. ھىلىقى ئۆزى ئۇرۇپ يىقىتۋەتكەن قىزچاقنىڭ مەڭزىدىن تامچىلاپ چۈشۈۋاتقان قان ئۇنىڭ كوز ئالدىدىن زادىلا كەتمەيتتى. بازاردىكى كىشىلەرنىڭ ئۇنى ئارىغا ئېلىۋېلىپ دېگەن سوزلىرى ئۇنىڭ قۇلىقىنىڭ تۈۋىدىلا جاراڭلايتتى. ئەركىن نىمە قىلارىنى بىلمەي، ياتىقىدا خىيال سۈرۈپ ئولتۇرۇۋېرىپ، ئىدارە ئاشخانىسىنىڭ تاماق ۋاقتىنىڭ ئوتۇپ كەتكىنىنىمۇ بىلمەي قالدى. بازارغا چىقىپ قوساق تويغۇزاي دەپ، ۋەلسىپىت بىلەن بىرەر سائەت چوگىلەپ، بۇ ئىككى يۈزمىڭ نوپۇسلۇق شەھەرنىڭ ھېچبىر يېرىدىن قوساق تويغۇزغۇدەك بىر نەرسە تاپالماي، ياتىقىغا قايتىپ كېلىپ، ئاچ قوساق يېتىپ قالدى. قوسىقىنىڭ ئاچلىقىدىن، كېچىچە تۈزۈكرەكمۇ ئۇخلىيالمىدى.

ئارىدىن بىر-ئىككى ھەپتە ئوتكەندە، ئەركىن ئاۋۇتكام بىلەن بىللە بازارغا چىقىپ قالدى. يولدا كېتىۋاتقاندا، ئاۋۇتكام ئەركىننى تۇيۇقسىز چاپىنىنىڭ يېڭىدىن تارتىپ توختاتتى.

— ئەركىن، قارىغىنا، ئاۋۇ قىزنى تونۇدۇڭمۇ؟

ئەركىن ئۆزىدىن ئۆن نەچچە قەدەم نېرىدا ئوتكۈنچىلەردىن سەدىقە تىلەپ، يەردىن ئۇستۇن قارىماي، ئىنتايىن خىجالەتچىلىك

www.uyghurkitap.com

ئۇچىدە، سول قولىدا بىر ئەسكى سېۋەت، ئوڭ قولىنى بولسا ئارانلا يېرىم سوزۇپ تۇرغان بىر كىچىك قىزنى كوردى. ئۇ بۇ قىزنىڭ قولىدىكى ئەسكى سېۋىتىدىن، پۇتىدىكى ئالا-چىپار ياماق سېلىنغان بوتىى بىلەن جۇل-جۇل كىيىملىرىدىن، بۇنىڭ ھىلىقى كۇنى ئۇزى نانلىرىنى تارتىۋېلىپ ئىتتىرۋەتكەن قىز ئىكەنلىگىنى تونۇدى. قىزچاقىنىڭ ھىلىقى كۇنىدىكى قىپ-قىزىل قان تامچىلىغان سول مەڭزىدە بولسا، ئەمدى چوڭ بىر تارتۇق ئېنىقلا كورۇنۇپ تۇراتتى.

ئەركىن بۇ قىزنى، يا تونۇدۇم، يا تونۇمۇدۇم، دىگەن سوزنى ئاغزىدىن زادىلا چىقىرالمىدى.

—شۇ كۇنى، —دىدى ئاۋۇتكام ئەركىنگە يانىدىشىپ كېتىپ بېرىپ، —بۇ ئىشنىڭ ئۇستىگە، سەن كەتكەندىن كېيىنلا، مەن كېچىقاپتىمەن. توپلاشقان ئادەملەر نۇرغۇن غول-غولا قىلدى. مەن ئۇ قىزنى دوختۇرخانىغا ئېلىپ بېرىپ، جاراھىتىنى تاڭدۇردۇم، ئاندىن ئۇنى ئۇيىگە ئېلىپ بېرىپ ئەھۋالنى ئۇقسام: بۇ قىز بىر ئاغ-رىقچان ئانىسى بىلەن تۇرىدىكەن. شۇ كۇنى ئۇيىدە چاي تۇگىگىلى بىرنەچچە كۇن بولۇپ، مومايىنىڭ بېشى ئاغرىپ زادى بولالماي، ئالاي دىسە پۇلى يوق، ئۇزلىرىنىڭ نورمىسىدىن بىرنەچچە زاغرا يېقىپ، قىزىنى، سېتىپ پۇلىغا چاي ئەكىلىشكە ئەۋەتكەن ئىكەن،...

—...مانا بىز، —دىدى ئاۋۇتكام بىر ئۇلۇغ-كىچىك تىنىپ قويۇپ سوزىنى داۋاملاشتۇرۇپ، —بۇلارنىڭ ئەڭ ئاخىرقى تىرىكچە-لىك يولىنىمۇ ئۇزۇۋەتتۇق. ئەمدى ئۇ تىلەمچىلىك قىلىپ يۇرۇپتۇ... ئەركىن، ئويلاپ باقىنا، زادى، بىزنىڭ مۇشۇ قىلىۋاتقىنىمىز دۇرۇس بولۇۋاتامدۇ؟......

—دۇرۇس بولۇۋاتامدۇ، دىگەن قانداق گەپ ئۇ؟!—دىدى

ئەركىن ئەمدى ئاۋۇتكامنى "سەن"لەپلا. ــ گېزىتلارنى ئوقۇمىدىڭمۇ؟ كاپىتالىزىمنىڭ قۇيرۇقلىرىنىڭ، ھىلىغۇ يولىنى ئۈزۈپتىمەن، تېخى "يوقىتىڭلار..." دەۋاتىسىچۇ؟!...

ــ ھەي، ئۇكام، ئەركىن،...ــ دېدى ئاۋۇتكام سەۋرىلىك بىلەن چۈشەندۈرۈپ، ــ سەن تېخى كىچىك؛ خەق نىمە دىسە، ئارقىسىدىن پالاقلاۋەرمە، ئۆز كاللاڭدا ئويلاپ كور!...

ئەركىننىڭ كاللىسىدا پەقەت "كاپىتالىزىمنىڭ قۇيرۇغىنى كېسىش"تىن باشقا يەنە بىرەر ئۇقۇم بولمىغاچقا، بۇ پاراڭلار ئۇنىڭغا چۈشىنىكسىزلا بىر نىمە بولۇپ تۇيۇلدى.

ــ بولدى!...ــ دېدى ئەركىن قولىنى شىلتىپ. ــ نەچچە ۋاقىتتىن بېرى تولا پىيەن قىلىنىۋېرىپ، كاللاڭمۇ زادېرىشكا بوپ كېتىپتۇ. ماڭا ئەقىل ئۆگەتمەي، ئۆزەڭنى ئوبدانىراق ئۆزگەرتسەڭ بولارمىكىن؟!...

ئەركىن ئاۋۇتكامنى تاشلاپ كېتىپ قالدى. ئاۋۇتكام بولسا، موخۇركا ئورىغاچ، ئەركىننىڭ ئارقىسىدىن خېلى ئۇزاپ كەتكىچە قاراپ قالدى... "ئەمدى بۇنداقلارنى،ــ دەيتتى ئۇ خىيال قىلىپ، ــ ئاخىر بىر كۈنى، پەقەت تۇرمۇش ئەمەلىيىتىلا شۇنداق بىر توغرا يولغا سالالايدۇكى، ھازىرچە، ھەرقانداق ۋەز ـ نەسىھەتلەر بىكار!..."

ئاز كۈن ئۆتمەي ئاۋۇتكام "كاپىتالىزىمنىڭ قۇيرۇغىنى كېسىشتىكى پۇتلىكاشاڭ"، "قاراڭغۇ بازارنىڭ ھازىرغىچە سورۇلۇپ يۈرۈشكە سەۋەبچى بولغانلارنىڭ بىرى"...دىگەن بەتناملار بىلەن، لۇشيەن تەربىيىسى دۈيى ئەزالىغىدىن قوغلاندى قىلىندى....

www.uyghurkitap.com

3

— تاماق تەييار بولدى! — دىگىنىچە، ھىلىقى ئاق خالاتلىق كۈتكۈچى قىز ئاپقۇر-چوكىلارنى ئېلىپ كىرىپ كەلدى.

ئەركىن خىيالىنى يىغىپ قارىسا، ئۇ قىز ئاپقۇر-چوكىلارنى جوزىغا قويۇۋېتىپتۇ. ئاڭغىچە، كاسسىر قىز — ئىلنۇرمۇ بىر جاۋۇردا سۈيۈق ئاشنى كوتىرىپ كىردى. كەينىدىن مومايمۇ، "سۈيۈق ئاشقا نان سالمىسا، تەمى بولمايدۇ،..." دەپ، ئىككى نان ۋە ئۇنىڭ ئۈستىگە تېخى بىرنەچچە زىق كاۋاپنى قويۇپ كوتىرىپ كىرىپتۇ. ئەركىن بۇ مومايىنىڭ قايسى ئارىلىقتا گېپىنى تۈگىتىپ چىقىپ كەتكەنلىگىنىمۇ سەزمەي قالغانلىغىنى ئەمدى ھىس قىلدى.

— قېنى، قىزىم، — دىدى موماي كاۋاپ بىلەن ناننى جوزىغا قويۇپ، — تاماقنى ئاكىلىرىڭغا ئۇس!....

يولۇچىلار خوشلىشىپ ئاشپۇزۇلدىن چىققاندا، تالادا قار توختاپ، ھاۋامۇ ئېچىلىپ كەتكەن ئىدى. شەرق ئۇپۇغىدىن يېڭى كوتىرىلگەن تولۇن ئاينىڭ نۇرى، كوچا چىراقلىرىنىڭ يورۇغى بىلەن قوشۇلۇپ، كوچىنى تېخىمۇ يوپ-يورۇق قىلىۋەتكەن ئىدى.

ئەركىن كوچىغا چىقىپ، بۇ دوقمۇشنى ئەمدى تولۇق تونۇدى. بۇنىڭدىن توپ-توغرا توت يىل ئىلگىرى، دەل مۇشۇ ئورۇندا، ئۇ ھىلىقى قىزغا ئاچچىق-زەردىلىك مۇشت بەرگەن ئىدى، بۈگۈن ئەمدى بۇ قىز، يەنە دەل مۇشۇ ئورۇندا، ئەركىنگە چىنىغا ھوزۇر بېغىشلايدىغان مېھرىلىككىنە ئىسسىق ئاش بەردى؛ لېكىن ئاۋۇتكام باشلاپ كىرگەن بۇ ئاشخانىدا ئىچىلگەن بۇ سۈيۈق ئاش بۈگۈن

ئەركىننى نۇرغۇن تەرلەتتى، نۇرغۇن خىياللارغا سالدى ۋە ئۇنىڭغا نۇرغۇن تۇرمۇش ھەقىقەتلىرىنى چۈشەندۈردى.

1979 ـ يىل 12 ـ ئاينىڭ 27 ـ كۈنى، غۇلجا.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىكىر ئادرېسى

سىغىنىش

ئېزىز ساۋۇت

1

"ئادەمگە ئەقىل هامان هادىسە ئۇتۇپ بولغاندىن كېيىن كېلىدۇ" — دېگەن گەپ توغرىمۇ؟ ئېهتىمال بۇ بىر تەرەپلىمىلىكرەك پىكىردۇ؟ لېكىن مەن بۇنىڭغا بىرئاز ئىشىنىپ قالدىم.

مەن ئۆزەمنىڭ كېيىنكى تەقدىرىمگە قىلچە ئاغرىنمايمەن. چۈنكى "ئۆزەم تاپقان بالاغا، نەگە باراي داۋاغا" دېگەندەك بۇ ئىشلارنى ئۆزەمگە ئۆزەم تاپقانمەن.

ئۆز ۋاقتىدا ئۇنىڭ توغرا مەسلىھەت-كورسەتمىلىرىنى ئىجرا قىلغان بولسام، ئۇنىڭ ئادىل-ساپ ئەخلاقىدىن ئۆگەنگەن بولسام، بۇ كۈنلەر بېشىمغا كەلمەس ئىدى.

مەن چاڭجاڭ ۋاقتىمدا ئەتراپىمدا خوشامەت قىلىشىپ، دولامىنى قېقىشىپ، "پايدام"نى كورۇشكەن، هەر خىل هىلە-مىكىرلەر ئارقىلىق بۇرنۇمىدىن يېتىلەپ مېنى ئازدۇرۇشقان، مېنى ۋاستە قىلىپ تۇرۇپ دولەت مەبلىغىنى مىتىدەك يېيىشكەن يۇقۇرى-تۆۋەندىكى يار-يولەك "هەقەمسايىلىرىم" قېنى، مېنى قۇتقۇزۇپ قالالىدىمۇ؟ بەلكى كېيىنكى چاغلاردا مېنىڭدىن ۋابادىن قاچقاندەك قاچىدىغان بولۇشتى. هەتتا سالامىغىمۇ ياراشمىدى، مەن ئەنە شۇنىڭغىلا ئاغرىنىمەن. شۇ كۈنلەرگىچە مەن ئۇنى توغرا چۈشەنمىگەن، چۈشەنگەن بولسامىمۇ

ئىشەنمىگەن ئىكەنمەن. تېخى مەن ئۇنى "رەھبەرلىك سەنئىتى يوق"، "ئەخمەق"، "ئۆزۈن پۇت تىرەپ تۇرالمايدۇ" دېگەنگە ئوخشاش يۈزەكى قاراش بىلەن داۋاملىق كەمسىتتىم. ئۇنىڭ ئوز خىزمىتىنى راۋان ئىشلىشىگە توسالغۇلۇق قىلدىم. ئاخىرىدا ئامالسىز قويۇپ كارخانىدىن كېتىشكە مەجبۇر قىلدىم.

ئەمەلىيەتتە ئۇنىڭ پۈتۈن ئىشلىرى توغرا بولۇپ چىقتى. ئۇ ئەسلىدە ماڭا نىسبەتەن ھەقىقىي كويۇمچان، دوست بولغان ئىكەن. ئەپسۇسكى مەن بۇ ھەقىقەتلەرنى ئەمدى ئۇ يوق چاغدا، خاتالىق مېنى كاردىن چىقارغان چاغدىلا ھىس قىلىۋاتىمەن. مەن مانا مۇشۇنىڭغىلا ئېچىنىمەن.

2

بىز ئۇنىڭ بىلەن ئىش ئۇستىدە ئۇشتۇمتۇتلا، ناھايىتى كوڭۈلسىز ھالدا ئۇچراشقان ئىدۇق.

بىزنىڭ كارخانىمىز، ناھىيىلىك قول سانائەت بىرلەشمىسىگە قاراشلىق خېلى چوڭ، 300 دىن ئارتۇق ئىشچى-خىزمەتچىسى بار بىر ياغاچچىلىق كارخانىسى ئىدى. مەن ئۇ چاغدا كارخانىنىڭ باش ئىش بېجىرگۈچى خادىمى ئىدىم.

يازنىڭ بىر كۈنى، چۈش مەزگىلى. ئالتىنچى ئاينىڭ تومۇز ئاپ- تىۋى يەر-جاھاننى تونۇردەك قىزىتىۋەتكەن. شامالمۇ يوق، دەل- دەرەخلەرنىڭ يوپۇرماقلىرى سۇسراپ سالپىيىپ تۇرىشاتتى. شەھەر ئىچىمۇ بۇ تىنچىقتا جىمجىتلىقتا چومگەن. پەقەت ماشىنا-تىراكتور- لارنىڭ غار-غۇر ئاۋازلىرى، زاۋۇتلارنىڭ تاراق-تۇرۇقلىرىلا شەھەر

جىملىغىنى بۇزۇپ تۇراتتى.

مەن دەل شۇ پەيتتە، كارخانىمىزنىڭ ماشىنىسىغا لىق ياغاچ بېسىپ، كېلىشىم بويىچە، ۋىلايەتلىك ياغ تارتىش زاۋۇتىدىكى مەلۇم كىشىگە ئاپىرىپ بەرمەكچى بولۇپ تۇراتتىم. ئۇ، بۇ ياغاچلارنى سېلىۋاتقان شەخسى قورۇسىغا ئىشلەتمەكچى، بىزگە بولسا بىر بولۇك ياغ ھەل قىلىپ بەرمەكچى ئىدى. بۇ ياغاچلارمۇ "كارخانىدىكى ئىشچى-خىزمەتچىلەرنى تەمىنلەش" نامىدا بولۇپ، بۇنىڭ قانچىلىك ۋە قايسى دائىرىدە "تەمىنلىنىدىغانلىقى" چۈشىنىشلىك...

كەينىمگە چىقىپ ماڭاي، دەپ تۇرۇشۇمغا توساتتىنلا بىرسىنىڭ:

— توختاپ تۇرىڭا! بۇ ياغاچلارنى نەگە ئېلىپ ماڭدىڭىز؟ — دېگەن تەلەپچان لېكىن يېقىملىق ئاۋازى ئاڭلاندى.

ئاچچىغىم كەلگەن ھالدا يېنىمغا لاپ قىلىپ قارىدىم. چۈنكى ئۇزۇندىن بېرى ھېچكىم بىزگە مۇنداق سوئاللارنى بېرىپ باقمىغان ۋە بەرگۈچىلەرمۇ ئىدارىمىزدە ئۇزۇن تۇرالمىغان ئىدى.

بۇ سوئالنى بەرگۈچى ئىگىز، گەۋدىلىك، قاتاڭغۇر، كۆزلىرى ئىچكىرى، قوشۇمىسى تۈرۈلگەن، قىسقىسى، سۈرلۈك كۆرۈنۈشلۈك، ئۇستىدە ئادەتتىكى سۇر رەڭ خادانى شىم-چاپان، بېشى بولسا كۆزگە ئىلغۇچىلىكىمۇ يوق كونىرىغان بىر شەپكە بىلەن زىننەتلەنگەن، قىرىق بەش ياشلار چامىسىدىكى كۆرۈمسىزلا بىر كىشى ئىدى.

— ئا بىر يەرگە! — دېدىم مەن ناھايىتى قوپاللىق بىلەن ۋە ئۇنى مەنسىتمىگەن ھالدا. — ھە، نېمە گەپ؟

— سىزدىن ماشىنىدىكىلەرنى نەگە ئېلىپ ماڭدىڭىز، — دەپ سوراۋاتىمەن، — دېدى ئۇ پېتىنىمۇ بۇزماستىن ۋە ئۆزىگە ئىشىنىدىغان بىر خىل خاتىرجەملىك بىلەن. ئوغام ئورلەپ كەتتى:

—مەن ساڭا... —دېدىم بىردىنلا ئۇنى "سەن"لەپ، —سەن كىم؟ نىمە، بىلگۈڭ كېلىۋاتامدۇ؟ بۇنى ياغ زاۋۇدىغا بېرىپ ئورنىغا ياغ ئالىمىز، چۈنكى ئۇلارغا ياغاچ، بىزگە بولسا ياغ كېرەك، ئۇق-تۇڭمۇ! بۇ ياغلار بىلەن ئىشچىلارنىڭ تۇرمۇشىنى خاتىرجەم قىلىمىز، ئۇقتۇڭمۇ! ئىشچىلارنىڭ تۇرمۇشى خاتىرجەم بولسا، ئىشلەپچىقىرىش ئالغا باسىدۇ، ئۇقتۇڭمۇ! بوش تاغار ئۆرە تۇرمايدۇ، ئۇقتۇڭمۇ!...

يېنىمدىكى شوپۇر ئاغزىمنى كاپلا قىلىپ ئېتىۋېلىپ، مۇنۇ گەپ-لەرنى ئەسكەرتمىگەن بولسا ئۇنى مۇشلىۋېتەرمىدىمىكىن ئەتىمالىم.

—ۋۇي مەرۇپكا، ئۆزىڭىزنى بېسىۋېلىڭ! ئالدىڭىزدىكى كىشى ئىدارىمىزگە يېڭىدىن كەلگەن غىلاجىدىن شۇجى بولىدۇ، ئۆزىڭىزنى بېسىۋېلىڭ!...

—ھە؟! —تۇيۇقسىز تىلىم تۇتۇلغاندەك بولۇپ قالدى، ھەر ھالدا ئۇ "شۇجى"دە، ئۇنىڭدا ھوقۇق بار. شۇڭا ھساپلىشىپ، ھەر بىر قەدەمنى پۇختا باسقاندىلا، ئۇنداقلارغا تاقابىل تۇرغىلى بولىدۇ، مانا بۇ تاكتىكا...

—بۇ ئىشلار كارخانا رەھبەرلىك بەنزىسىنىڭ قارارىدىن ئۆتكەنمۇ؟

—نەنىڭ قارارىكەن ئۇ؟ بۇ ئەخمەت چاڭجاڭنىڭ قارارى... مۇنداق ئۇششاق-چۈششەك ئىشلارنىمۇ قارار قىلىپ ئولتۇرىدى-غاندەك...

—ئەخمەت چاڭجاڭنىڭ قارارىنى بۇزماقچى ئەمەسمەن، پەقەت ئۇ توغرا بولغاندىلا. لېكىن بىزنىڭ ئىگىلىگىمىز ھەرگىز كاپىتالىستىك ئىگىلىك ئەمەس، بەلكى دۆلەتنىڭ بىر تۇتاش پىلانلاپ، ئورۇنلاش-تۇرۇپ، تەڭشەپ بېرىش يولى بىلەن باشقۇرۇلىدىغان سوتسىيالىستىك ئىگىلىك. ئۇلار ياغاچقا مۇھتاج بولسا، پىلان كومتېتىنى تاپسۇن.

كارخانىمىز ئۈچۈن ياغاچ جان بىلەن ئوخشاش ئەمەسمۇ؟ ھوردىنگە ئېلىنغان بۇيرۇتمىلار قايسى ياغاچ بىلەن قىلىنىدۇ؟ ئۇنىڭسىزمۇ تۇرغۇن قۇرۇلۇشلار بىزگە قاراپ كەينىگە سۇرۇلۇپ كېتىۋاتىدۇ، ئىشچىلارنىڭ ياغ مەسىلىسىنىمۇ مۇۋاپىق يوللار بىلەن ھەل قىلىشقا بولىدىغۇ؟ ماشىنىنى قايتۇرۇڭ!

— سىز، سىز!...

ئوزەممۇ سەزمىگەن ھالدا يەنە تىلىم بىردىنلا "سىز"گە بۇرالدى. نىمە دېيەلەيمەن، ئۇنىڭ سوزلىرىنى "سىياسەت" دېيىشكىمۇ، ئۇزۇن يىللىق تەجرىبىلىك كارخانا ئادىمىنىڭ سوزى دېيىشكىمۇ بولاتتى. نىملا بولمىسۇن شۇ كەمگىچە ئىدارىمىزگە كېلىپ-كېتىپ تۇرغانلار ئىچىدە بۇنىڭچىلىك قەتئىي ئادەمنى ئۇچراتمىغانمەن. شۇڭا ئىلاجسىز تۇرۇپلا قالدىم. ئاڭغىچە ئۇ، ئەتراپقا ئولاشقان ئىشچىلارغا ئىللىق بىر كۈلۈپ قويۇپ:

— قېنى يولداشلار! ياغاچلارنى جايىغا تەقلىۋېتەيلى! — دىدى. شوپۇر بىلەن ئىككىمىز ئەتىدىن بېرى ھەپىلىشىپ ئاران باسقان ياغاچلار ئىشچىلارنىڭ قىزغىن ھەركەتلىنىشى بىلەن بىر دەمدىلا سەرەمجانلاشتى. شوپۇرمۇ بىر ئۇلارغا ۋە بىر ماڭا قاراپ قويىدى-دە، ماشىنىنى لاپاسقا ئېلىپ ماڭدى.

ناھايىتى تېز ۋە كۈتۈلمىگەن بۇ ئىشتىن جىملە ۋە ھاڭ-تاڭ بولغان ھالدا مەيداندا يالغۇز تۇرۇپلا قاپتىمەن. بىر ھازادا يۇمشاق قىنا تونۇش ئالقان مۇرەمگە قويۇلغاندىلا، چوچۇپ ئارقامغا بۇرۇلدۇم. خاتىرجەم ھىجىيىپ، سىناق نەزىرى بىلەن ماڭا قاراپ تۇرغان ئەخمەت چاڭجاڭنى كوردۇم. ئۇنىڭ كۈلۈمسىرەپ قىسىلغان، ھاراقنى تولا ئىچىپ خالتىلاشقان قاپاقلىرىنىڭ ئارىسىدىكى ھەيىار كوزلىرىدە،

بۇگۇن نىمىشقىدۇ يىرتقۇچلارنىڭكىدەك بىر ۋەھىمىلىك ئوت چاقنايتتى. بۇ، ئۇنىڭ ئوز پىلانىنىڭ قارشىلىققا ئۇچرىغىنىغا نىسبەتەن تەدبىر ئىزدەۋاتقان بىر شۇملۇقنىڭ ئالامىتى ئىدى.

—ھىم! غىلاجىدىن شۇجىنىڭ سوزلىرى بەكمۇ كۇچلۇك، خۇددى ئاتوم بومبىسىغا ئوخشايدۇ-ھە!؟ راستىنلا تەدبىرلىك، كۇچلۇك ئادەم! شۇنداقمۇ؟

ئۇ بىردىنلا مۇغەمبەر كۇلكىسى بىلەن ماڭا تىكىلگەندە، كۇلكە ئارىسىغا يوشۇرۇنغان زەھەرلىك كوزلىرى بىلەن ئۇچراشقان كوزلىرىم گوياكى تاشقا-تاش چېقىلغاندەك چاقناپ كەتتى. بەرداشلىق بېرەلمەستىن كوزۇمنى ئېلىپ قاچتىم. تېنىم بولسا شۇركىنەتتى.

—بىرىنچى قېتىمدىلا مات بولدۇڭمۇ بېلى بوش، مەن، نىمە بولۇشىدىن قەتئىي نەزەر دىگىنىمنى قىلغان بولاتتىم، ئىككىلىنىۋاتىسەنغۇ دەيمەن تايىنلىق!

—چاڭجاك، سىز ئۇنداق... مېنى تېخىچىلا چۇشەنمەمسىز...

—بولدى! —دىدى ئۇ زەردە بىلەن قولىنى سىلكىپ. —ئوگۇنلۇككە ئۇنىڭغا ئاتاپ زىياپەت تەييارلا! ئورنى سېنىڭ ئويۇڭ بولىدۇ! بۇنى پۇتۇن ئىشچىلار ئاڭلىشى كېرەك، ئۇقتۇڭمۇ! زىياپەتكە يەنە كىملەرنىڭ كېلىشىنى بىلىسەنغۇ؟

ئۇ، ئارىدا ھىچ ۋەقە ئوتمىگەندەك پېتىنىمۇ بۇزماستىن يەنە مۇنۇلارنى قوشۇمچە قىلدى:

—غىلاجىدىن ھەرقانچە چىڭ بولغاندىمۇ، ئەخمەت چاڭجاڭنىڭ دۇكىنىدا ئېرىيدۇ. تاغنىڭ قېلىن مۇزلىرىمۇ ئېرىيدىغۇ؟

مەن ئەيمەنگەن ۋە غەمگە پاتقان ھالدا، تەكەببۇرلۇق بىلەن گىدىيىپ ئۇزاپ كېتىپ بارغان ئۇنىڭ دوغىلاق-سېمىز گەۋدىسىگە

تىكىلگىنىمچە قاراپ قالدىم.

3

"...ئۇنىڭ ئىسمىمۇ ئۆزىگە يارىشا نەقەدەر قاملاشمىغان ـ ھە! غىلاجىدىن، غىلاجىدىن..." ــ دەپ تەكرارلاپ كۈلگەن ئىدىم ئۇ ئىدارىمىزگە پەيدا بولۇپ كېلىپ ـ كېتىپ يۈرگەن كۈنلەرنىڭ دەسلەۋىدە مەسخىرىلەپ كۈلۈپ تۇرۇپ.

ئىدارىمىزگە غىلاجىدىننىڭ سايىسى چۈشكەندىن كېيىن، ئۇنىڭ توغرىلىق ھەر خىل گۇمانىي گەپ ـ سۆزلەر كۆچەيدى. بولۇپمۇ ئۇنىڭ ئىدارە رەھبەرلىكى بىلەن ئارىلاشماي، گەپ ـ سۆزسىزلا ئىشچىلارنىڭ ئارىسىنى ئارىلاپ يۈرىشى ئارقىسىدا بەزىلەر ئۇنى: "ئاپتونوم رايوندىن كەلگەن تەكشۈرگۈچىمىش" دېيىشسە، بەزىلەر: "يېقىندا بىزگە باشلىق بولىمىش" دېيىشەتتى، ئىش قىلىپ ھەر خىل پەرەز ـ گەپلەر كوپ ئىدى.

مەن بۇ گەپلەرگە پىسەنت قىلمىغان ھالدا، ئۆزەمنى "خاتىرجەم" تۇتۇشقا تىرىشقان بولساممۇ، لېكىن، ئەمىلىيەتتە، خېلى دەككە ـ دۈككىگە چۈشتۈم. چۈنكى ئۇنى بايقاش، تومۇرىنى تۇتۇپ كورۇپ، مۇۋاپىق چارىلەرنى كورۇش...مەن سادىقلىق بىلەن ئەگەشكەن ئەخمەت چاڭجاڭنىڭ ئىش ئۇسۇلى ئىدى، ھەر ھالدا مۇناسىۋەتلىك "يېقىنلىرىم"نى بۇ ئىشتىن ئاگاھلاندۇردۇم ـ دە، تېگىشلىك تەييارلىق چارىلىرىنى كورۇپ قويدۇق.

كارخانىمىز ئەسلىدە ياغاچ ھۈنەرۋەنلىرىنىڭ بىرلەشمە كوپىراتىۋى ئاساسىدا كېڭىيىپ، ھازىرقى كارخانا ھالىغا كەلگەن. كېيىنكى

چاغلاردا كارخانىنىڭ كېڭىيىشىگە ئەگىشىپ، زامانىۋى ماشىنا ـ ئۈسكۈ- نىلەشتۈرۈشنى يولغا قويۇش قارار قىلىنغان. شۇڭا كەسپىي سېخلارغا ئايرىپ رەسمىي زاۋۇت شەكلى قوللىنىلغان. كېيىن ئىمىشقىدۇ ماشى- نىلاشتۇرۇش ئېغىزدىكى قۇرۇق گەپ بولۇپ، كارخانىنىڭ ئىشلىرى يەنە شۇ كونا قېلىپتا قېلىۋەردى. ئىشچىلارنىڭ مەمۇرى مۇھاكىمە يىغىنلىرى، پارتىيە تۇرمۇشى، ۋاھاكازالار ھەقىقەتە گەپ ئېچىش ھاجەتسىز، يوق دىيەرلىك ئىدى. كوپىنچە ئىشلار ئىشخانىدىلا، ئەخمەت چاڭجاڭنىڭ خاھىشى ۋە مېنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشۇم بويىچىلا يۈرگۈزۈلەتتى. شۇڭا كارخانىدىكى ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر ئۆزىنى خوجايىن دەپ تونۇماستىن، كىمگىدۇر يالىنىپ ئىشلەپ بەرگۈچى- دەك ھىس قىلغاچقا، كارخانىنىڭ قىياپىتى خۇنۇك ـ سولغۇن ئىدى.

دولەت پىلانى ۋە باشقا ھەر خىل قۇرۇلۇشلارنىڭ ياغاچ بىلەن بولىدىغان ھەر خىل بۇيرۇتمىلىرى بۇنداق ئەھۋالدا راستىنلا كېچى- كەتتى.

ئەخمەت چاڭجاڭغا ۋە ماڭا كېرىگىمۇ دەل ئەنە شۇ ”كېچىكىش“ ئىدى. چۈنكى، ئىش كېچىكسە، ئۇلار بىزگە تېخىمۇ يالۋۇراتتى، باغلىناتتى. دولەت كورستىپ بەرگەن بىزدىن ھالقىپ باشقا جاي، شەخسلەر بىلەن ئىش دوگوۋورلىشىش مۇمكىن بولمىغاچقا، ئۇلارغا بىزسىز قىيىن، ئۇلار ھامان بىزگە ئېگىلىشكە مەجبۇر ئىدى. بۇ ھال بىزنىڭ ھەممە ئىمتىيازلاردىن تولۇق پايدىلىنىشىمىزغا شارائىت بېرەتتى.

ئۆزۈڭدىن بېرى جەمىيەتتە ئىدارىمىزگە نىسبەتەن: ”مۇرەككەپ جاي“، ”مۇستەقىل پادىشالىق“ دىگەنگە ئوخشاش ھەر خىل باھالار ئۇچۇپ يۈرەتتى، مۇناسىۋەتلىك رەھبىرىي ئورگانلارمۇ نەچچە قېتىم

بۇ ئىشقا كوڭۇل بولگەندەك قىلىپ، تەكشۇرۇش خىزمەت گۇرۇپپىسى ئەۋەتىپ كوردى، رەھبەرلىكنىمۇ ئالماشتۇرۇپ كوردى. ھېچ ئۈنۈمى چىقمىدى. بەزىلىرى تەكشۇرۇپ ـ تەكشۇرۇپ، ئاخىرىدا پايدا ـ زىيانىنى دەڭسەپ كورۇپ، بىزنى توغرا دەپ بېكىتىپ كېتىشتى. "پىرىنسىپ"تا چىڭ تۇرۇش دەپ بىز بىلەن كوچىلاشقۇچىلار ئاخىرى ئۆزلىرى خاتالىق يۈكىنى دولىسىغا ئارتىپ قايتىشتى. كارخانىمىزدا "ئوسما كېتىپ، قاش قىلىۋەردى".

4

غىلاجىدىن شۇجىنىڭ كوپىنچە قوشۇمىسى تۇرۇلگەن، كۆلكىدىن ئەسەرمۇ بولمىغان چىرايى نىمە دىگەن سۇرلۇك ۋە ھەيۋەت! لېكىن بۇ كورۇنۇش مەن بىلەن ئەخمەت چاڭجاڭغىلا شۇنداق كورۇنسە كېرەك. ئەمىلىيەتتە بولسا ئۇ ئىشچىلار بىلەن مۇناسىۋەت قىلغاندا، كىشىنى ھەيران قالدۇرارلىق دەرىجىدە مېھرىۋان، مۇلايىم ۋە خوش پېئىل ئادەمگە ئايلىناتتى. ھەقىقەتەنمۇ ئۇ كېلىپ بىر ـ ئىككى ئاي ئوتمەيلا كارخانىدا ئوزگىرىشلەر بارلىققا كېلىشكە باشلىدى. ئەڭ مۇھىمى كارخانىنى ئاساسىي كۈچ قىلغان ئىشچىلار ئاممىسى بارا ـ بارا ئۇنىڭ ئەتراپىغا ئۇيۇلاشقىلى تۇردى. ئىشچىلار ئارىسىدىكى بەزى خەۋەرچىلىرىمىز كۆڭۈللىك بولۇۋاتقان ئىشلارنى يىپىدىن ـ يىڭنىسىگىچە يەتكۈزۈپ تۇراتتى. ئاڭلىساق ئۇ كارخانىنىڭ ئۇجۇر ـ بۇجۇرىغىچە، ھەتتا ئەھمىيەتسىز بولغان ئائىلە ـ نىكا ئىشلىرىغىچە "تاتىلاشتۇرۇپ" يۇرۇپتۇ.

دەسلىۋىدە، ئىشچىلار ئۇنىڭغا ئىشەنمەسلىك نەزەر بىلەن، ئۇنىڭ ـ

دىن چەتلىشىپ سىر بەرمەي يۇرۇشتى.

— بۇ ئادەم بىزگە نىمانچىلا سۇركىلىپ يۇرۇيدۇ؟

— شۇنىمۇ بىلمەمسەن؟ يېقىندىن شۇجى بولۇپ كەلگەن كىشىگە ئادەم كىرەكتە. دەسلىۋىدە تارتىندۇ، ئۇلىنى چىقىرىۋالغاندىن كېيىن تاشلايدۇ. بۇلارنىڭ نەزىرىدە بىز گويا بىر ھىسسىز كوتەكقۇ؟

— ئەھۋالدىن قارىغاندا بۇ خېلى چىڭ ئادەمدەك قىلىدۇ.

— ھىم، نى،نى چىڭ ئادەملەرنى كورگەنمىز، بۇمۇ...

غىلاجىدىن شۇجى يانلىرىدىن يىراقلاشقاندىن كېيىنلا ئەنە شۇنداق پاراڭلارنى قىلىپ كوتۇلدىشاتتى.

بىر كۇنى ئاتمىش بەش ياشلار چامىسىدىكى پىشقەدەم ئۇستا ئوسمان ئاكا بىلەن قىزىقارلىق بىر سوھبەت بولۇپ ئوتۇپتۇ:

— ئاغا، — دەپتۇ ئۇ ئوسمان ئاكىنىڭ قولىدىكى رەندىنى ئېلىپ ۋە خۇددى كونا ياغاچچىلاردەك بىر ئەپچىل رەندە سىلىپ تۇرۇپ، — نەچچە ياشقا كىردىڭىز؟

— ئاتمىش بەشكە.

— ئائىلىدە نەچچە جان بار؟

— مېنىڭ بىلەن ئون بىر.

— ھەممىسى ئىشلەمدۇ؟

— يوقسۇ، يالغۇزلا مەن، قالغىنى بىكار يەيدۇ.

— نىمىشقا؟ سىزدىن باشقىلىرى كىچىكمۇ-يا؟

— ياق، ئىشقا يارامىلىقلىرىدىن ئالتىسى تەييار. بىراق ئىش يوقتە.

— ھوي، نىمە ئۇچۇن؟ باللارغا ئوز ھۇنىرىڭىزنى ئۇگەتسىڭىز، ئۇلار مۇشۇ كارخانىدا ئىشلىسە، ئىش دىگەن شۇ ئەمەسمۇ؟

— ئۆزلىرى بالدۇرراق كەلگەن بولسىلا بوپتىكەن، مۇنچىلىك تاتلىق گەپ بولسىمۇ ئاڭلاپ تۇرىدىكەنمىز. لېكىن بۇ ناھايىتى تەس ئىش.

— قانداق تەس بولىدۇ؟ يا...

— چۈنكى بىزدە ياغ ئاز.

— نىمە ياغ ئاز؟! — گەپكە چۈشەنمىگەن غىلاجىدىن ھەيران قاپتۇ.

— ھە، ياغ ئاز، مەسىلەن ئېيتسام، ياغلايدىغانغا...

— ئەسۋاپ، سايمانلارنىمۇ؟

بىردىنلا سىخ ئىچىدە شاڭخو - كۈلكە كوتىرىلىدۇ. ئىشچىلار ئوسمان ئاكىنىڭ تازا بايلاپ جاۋاپ بىرىۋاتقانلىقىدىن مەمنۇن بولۇشۇپ، غىلاجىدىننى شاڭخو قىلىشىدۇ. ئۇ بۇنىڭغا قىلچە رەنجىمەيدۇ.

— ياقا، — دەيدۇ بوۋاي تەنە چاقچىقىنى داۋاملاشتۇرۇپ ۋە گېپىگە "پاققىدە" بىرنى ئۇرىدۇ - دە، — مانا مەيەرنى، — دەيدۇ.

ئاشۇنداق زېرىكمەي - تېرىكمەي ئارىلىشىپ يۈرۈپ ئاخىرى كارخانىنىڭ ئومۇمى ئەھۋالىدىن بىرقەدەر خەۋەردار بولىدۇ.

ئۇ، كارخانىنىڭ ھەقىقەتەنمۇ ياخشى تەشكىللەنمىگەنلىكىنى، سىياسى خىزمەت ياخشى يولغا قويۇلمىغانلىقىنى، ئىگىلىكنى باشقۇرۇشتا سىرلىق مەسىلەر...نىڭ ھەقىقەتەنمۇ مەۋجۇتلۇقىنى مولچەرلىگەندىن كېيىن، بۇ يەرنىڭ ئىشلىرىنى ياخشىلاشنىڭ ئۆزى ئۈچۈن قانچىلىك ئېغىر توختايدىغانلىقىنى ھىس قىلىدۇ.

5

ئۇنىڭ ئۈچۈن ئۈيۈشتۇرۇلغان زىياپەت بىكارغا كەتتى.

بۇگۈن كۈنـدۈزى ئىشچىلار ئارىسىدا غىلاجىدىن شۇجىنى كەچلىك زىياپەتكە چاقىرغانلىغىمىزنى مەنىلىك ھالدا داۋراڭ قىلىۋەتكەندىن كېيىن ئۇنى ئىزدەپ ياتىغىغا كىرگىنىمدە، يېڭىلا سېخلاردىن قايتىپ كېلىپ تۇرغان ئىكەن. كىرىشىمگىلا، ناھايىتى ئۇچۇق چىراي قارشى ئالدى.

ــ كېلىڭ، كېلىڭ يولداش مەرۇپ، قېنى مەيەرگە. ــ ئۇ ماڭا ئالاھىدە بەندىلىك ئەپكىلىپ قويۇپ بەردى ۋە سوزىنى داۋاملاشتۇردى. ــ خىزمەتلەر توغرىلىق سوزلىشىش ئۈچۈن مەنمۇ سىزنى بىر ئىزدىمەكچى بولۇپ يۈرەتتىم. ــ ئۇ ماڭا تاماكا سۇندى. تاماكىنى شوراۋېتىپ ئۇنىڭ ئوزىنى تۇتۇشىغا ھەر بىر ھەركەتلىرىگىچىلىك چوڭقۇر زەڭ قويدۇم. ماڭا مۇناسىۋەت قىلىۋاتقاندا ئۇنىڭدا "شۇجىلىق"نىڭ بىرەر پۇرىغىمۇ سېزىلمەيتتى. كىرىش مەقسىدىم، بۇ ئادەمگە قارىتا قوزۇۋاتقان توزاقلىرىم ئوزەمگە ئايان بولغاچقا، بىردىنلا تېنىم قورۇنۇپ، ئومىسلا بولۇپ كەتتىم. دەرھال كوز ئالدىمدا ئەخمەت چاڭجاڭ پەيدا بولدى: "ئىككىسىدىن قايسىسى تۈزۈك؟ بۇ ئادەم ھەر ھالدا ساپ دىلدەك قىلىدۇ، لېكىن بىزنىڭ چاڭجاڭ قورقۇنچلۇق، ھەر جەھەتتىن بىگىسى بار ئادەم."

ــ يولداش مەرۇپ، ــ دىدى ئۇ يېقىملىق كۈلۈمسىرىگەن ھالدا، ــ سىزنى ئەسلىدە ياغاچچى ئۈستىلىقتىن ئوسۇپ چىققان دەيدۇ، راستمۇ؟

"بۇ سوئال نىمە ئۈچۈن بېرىلدى، بۇ مېنى سىناش ياكى ئېنىقلاپ بېقىش ئۈچۈن ئەمەسمۇ؟" بىردىنلا ھوشيارلىنىپ:

ــ ھەئە، شۇنداق، ــ دىدىم ـ دە گەپنى باشقا ياققا بۇرىماقچى بولدۇم.

—غىلاجىدىن شۇجى، سىز كەلگىلى ئىككى ئايدىن ئاشتى، بىرەر قېتىممۇ ئەھۋاللىشالمىدۇق. كەچتە بىزنىڭ ئۆيگە مەرھەمەت، ئەخمەت چاڭجاڭمۇ شۇ يەردە. سىردىشۋالساق، بۇ كېيىنكى خىزمەتتىكى ئىتتىپاقلىققا پايدىلىق...

—زىياپەتمۇ؟—دەپ توپ-توغرىلا سورىدى ئۇ كۈلۈپ قويۇپ،— ئۇنى كېيىنچە ئىشچىلار بىلەن بىرلىكتە تۇرۇپ يىسەك قانداق؟ ھازىر كارخانىنىڭ ئىشلىرى تولىمۇ چۇۋالچاق، مېنىڭچە كەچتە بارلىق پارتىيە ئەزالىرى بىلەن بىر قېتىم يىغىن ئېچىۋالساق، ئۇزۇندىن بېرى مۇنداق يىغىنلار ئېچىلمىغاندەك، ئەمدى ئويغىنىپ، مەملىكىتىمىز بويىچە قوزغىتىلغان ئېلىمىزنى تۇتتە زامانىۋىلاشتۇرۇش زور ئېقىمىغا قوشۇلمىساق بولماس. چاڭجاڭغا ئېيتىسىڭىز، ھەر ئىككىڭلارمۇ پارتىيىلىك رەھبىري كادىرلارغۇ، بولامدۇ؟

مەن قىستاپ تەلەپ قىلىپ تۇرىۋالدىم. ئاخىردا ئۇ بىرئاز ئويلىدى-دە، كەسكىن قىلىپ:

—يولداش مەرۇپ، مەن سىزنى ئوقۇمۇشلۇق ئادەم دەپ بىلگەن ئىدىم. بىراق... سىز ئۇچۇن ئېغىر كەلسىمۇ ئېيتاي، مەن قاتنىشالمايمەن، يىغىن ئېچىلىدۇ. قاتنىشىش مەسىلىسىنى ئويلاپ كورۇڭ!

مۇشۇ پەيتتە "زىياپەت"نىڭ تەقدىرىگە قىزىققان بىرقانچە كوزقۇلاقلارنىڭ ئىشىك سىرتىدا گەپ تىڭشاپ-ماراپ تۇرغانلىقى ئېنىق ئىدى، مەن ئىشخانىدىن سالپىيىپ چىقىۋاتقىنىمدا، ماڭا ئەزەلدىن ئوچ بىرقانچىسىنىڭ مېنى مەسخىرە قىلىپ كۈلۈشۈپ قويۇپ كېتىشىۋاتقانلىقىغا كوزۇم چۈشۈپ ئەرۋاھىم ئۇچتى. چۈنكى ئۇلارنىڭ كۈلۈشىدە "تەخسەڭ چېقىلدىغۇ!" دىگەن مەنە بار ئىدى.

6

"ئۇ ھەرقانچە چىلىك بولغاندىمۇ ئەخمەت چاكچاكنىڭ دۇكىنىدا ئىرىيدۇ، تاغنىڭ قىلىن مۇزلىرىمۇ ئىرىيدىغۇ؟..."

مۇشۇ سوزلەرنى كورەڭلىك بىلەن ئىيتقۇچى، ئۇزىگە قاتتىق ئىشەنگەن، ئۇز مەقسەتلىرىگە قارشى بولغان ھەرقانداق توسالغۇنى ئالدىدىن نىرى قىلىشتا ۋاستە تاللاپ تۇرماستىنلا، خالىغان قولاي-لىقلاردىن پايدىلىنىش سەنئىتىنى پۇختا ئىگەللىگەن، نەزىرىمدە "يىقىلماس گىگانت"، "قۇدرەتلىك تۇۋرۇگىم" دەپ ئىشەنگەن ئەخ-مەت چاكچاك غىلاجىدىن شۇجى كىلىپ بەشىنچى ئايغا قەدەم قويغاندا بارغانسىرى جۇدىگىلى تۇردى. توق-سىمىز، پاقىراپ تۇرىدىغان يۇزلىرى ئەمدى سولاشقان ئالمىدەك خۇنۇك، چىھرىسىدىكى مەنمەن-لىك-شاتلىقنىڭ ئورنىنى ئەمدى قانداقتۇ ئازاپ-ھەسرەت ئىگەللىگەن. ئۇ تىخىمۇ كوپ ئىچىدىغان ۋە چىكىدىغان بولۇپ قال-غاچقا، قاپاقلىرى تىخىمۇ ئىششىپ خالتىلاشقان ئىدى. گەرچە ئۇزىنى ھەرقانچە خاتىرجەم تۇتۇشقا تىرىشىۋاتقان بولسىمۇ، ئۇنىڭ ھەسەت-خور، بىسەرەمجانلىقى بىر بىرىدىن چىنىپ تۇراتتى. چىدىماق تەستە، مەدىنىيەت ئىنقىلاۋىدىن تارتىپ ئون بەش يىل باشقۇرغان بۇ كار-خانا ئۇنىڭ خۇسۇسى ئىگىلىگىدەكلا بولۇپ قالغان ئەمەسمۇ؟ ئۇزى بەگ-ئۇزى خان، نىمە قىلمەن دىسە ئىختىيار... ئەمدى "غىلاجىدىن" ئىسىملىك ئەرزىمەس بىر ئادەم كىلىپ ئۇنىڭ ئاستىغا سۇ قۇيۇشقا جۇرئەت قىلىۋاتىدۇ. ئۇ بۇنىڭغا قانداقمۇ چىداپ سۇكۇت قىلىپ تۇرالسۇن.

www.uyghurkitap.com

ئەخمەت چاڭجاڭمۇ جىم ياتمىغان ئىدى. مىنى ۋاستە قىلىپ تۇرۇپ، ئۇنىڭ ئىشچىلار بىلەن بولۇۋاتقان قويۇق مۇناسىۋىتىگە ھەر خىل يوللار ئارقىلىق توساق سىلىشقا ئۇرۇنۇپ كوردى. لىكىن بۇدا ئۇنىڭ ھەممە ئۇرۇنۇشلىرى نەتىجىسىز بولۇۋاتاتتى.

غىلاجىدىن شۇجى ئۇ كۇنى زىياپەتنى بىر تىيىن قىلىپ، يىغىننى ئىچىشقا مۇۋەپپەق بولدى. بۇ ئىشنى مەن ئەخمەت چاڭجاڭغا يەتكۈزگىنىمدە، ئۇ ئىغىر بىر خۇرسىنىپ قويدى-دە:

— ئۇ يامان يەردىن تۇتۇپتۇ. قاتناشماي بولمايدۇ، بولمىسا بىز پاسسىپ ئورۇنغا چۈشۈپ قالىمىز، — دىدى.

شۇ كۇندىكى يىغىندا، كارخانا پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ تۈزۈلۈپ قالغان پارتىيە تۇرمۇشى ئەسلىگە كەلتۈرۈلدى. ئاندىن مەدىنىيەت ئىنقىلاۋىغا دائىر تىخىچە قول تەگمىگەن مەسىلىلەرنى بىر تەرەپ قىلىش، قىيىنچىلىقى بار ئىشچىلار ئائىلىسىگە ياردەم بىرىش، كارخانىدىكى ئىشچىلارنىڭ خوجايىنلىق روھىنى جارى قىلدۇرۇش، كارخانىنىڭ ئۇسكۇنە-سايمانلىرىنى زامانىۋىلاشتۇرۇش، ئىلىكتىرلەشتۇرۇش، تىزدىن ئىقتىسادىي مەسىلىلەرنى قاراپ چىقىش، ئىش كۇتۇپ تۇرغۇچىلارنى ياشانغانلارنىڭ ئورنىغا سەپلەش، تىخنىكا كۇرسلىرىغا ياشلارنى تەشكىللەش... قاتارلىق ناھايىتى مۇھىم ۋە زورۇر بولغان پىلان-تەكلىپلەرنى ئوتتۇرىغا قويدى. بۇلاردىن مۇھىم بولغان بىرقانچىسىنى شۇ يەردىلا قارارلاشتۇردى. ئۇ ئاخىرىدا بۇ ئىشلارغا توسالغۇلۇق قىلغۇچى كۇچلەرنىڭ يىمىرىپ تاشلىنىدىغانلىقىنى كەسكىن ئەسكەرتتى، بولۇپمۇ ئىقتىسادىي ئىشلارنى ئالاھىدە پۇراتتى...

ئەخمەت چاڭجاڭ بىلەن ئىككىمىز شۇ كۇنى قوقاسقا دەسسەپ

ئولتۇرۇپ يىغىننى ئاران تۈگەتتۇق. ئەكسىچە ئون ئىككىدىن ئارتۇق پارتىيە ئەزاسىنىڭ قەلبى شاتلىنىپ، چىھرىسىدە ئاجايىپ پارلاق بىر بەخت نۇرى چاقناپ كېتىشتى.

7

قاش قارىيىپ، ئاسماندا يۇلتۇزلار كورۇنۇشكە باشلىغان چاغ. باھار شاملى دەرىزىنىڭ ئۇدۇلىدىكى ئەمدىلەتىن يېشىللىشكە باشلىغان سوگەت شاخلىرىنى مەيىنغىنا ئىغاڭلاتماقتا، ناھايىتى پۇزۇر ياسالغان ئويۇمنىڭ نەپىس ئىپەكتىن ئىشلەنگەن دەرىزە پەردىلىرىنى ئىككى تەرەپكە پات-پات قايرىپ تۇرماقتا.

مەن دەل دەرىزە تۈۋىدە ھىساۋات خاتىرەمنى ۋاراقلاپ ئولتۇراتتىم. بېشىم زىڭىلداپ ئاغرىماقتا ئىدى: "بۇ غىلاجىدىن دىگەن ئەجەپ يامان يەرگە ئېسىلدى، سالجى ئىكەنغۇ بۇ، سالجى، ھىم، ئەخمەت چاڭجاڭمۇ بىر تىيىن بولۇپ قالامدۇ، قانداق؟ مۇھىمى..." ئەنە شۇنداق ۋەھىمىلىك خىياللاردىن باش كوتىرەلمەيدىغان بولۇپ قالدىم. گەپ ئاشۇ "مۇھىم"غا بېرىپ تاقالغاندا، نېرىسىنى تەسەۋۋۇر قىلىشقا قورقاتتىم. "يامان ياماندىن قورقار، كەتمەن ساماندىن" دىگەندەك، ھازىر ئەخمەت چاڭجاڭنىڭمۇ دىمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى، راستىنلا ئۇ ئەگەر ئورۇلۇپ كەتسە، مېنىڭمۇ تۈگەشكىنىم شۇ.

ئايىلىممۇ چىنە-قاچىلارنى تازىلاپ-يۇغۇشتۇرۇۋەتتى-دە، ماڭا ئەندىكىپ قاراپ قويۇپ، بالىلارنى بېسىقتۇرۇش ئۈچۈن نېرىقى ئويگە چىقىپ كەتتى. ئاتمىش ۋاتلىق لامپۇچكا سەرەمجانلىقى بىلەن

شەھەر بويىچە داڭ چىقارغان چوغدەك زىننەتلىۋېتىلگەن بۇ ئۈينىڭ بۇلۇڭ-پۇشقاقلىرىغىچىلىك يورۇتۇپ تۇراتتى. شۇ ئەسنادا بىردىنلا ئىشىك ئېچىلدى-دە، خۇددى مېنىڭ خىياللىرىمنى بىلگەندەك، كوزلىرىدە گويا قامالدا قالغان يىرتقۇچنىڭ قۇترىشىنى ئەسلىتىدىغان ئەلەملىك ئوتلار چاقنىغان، چىرايى جىددىيلىشىپ كەتكەن ئەخمەت چاڭجاڭ كىرىپ كەلدى. مەن ئورە-تويە بولغان ھالدا ئۇنى سافاغا تەكلىپ قىلدىم. ئۇنىڭغا بىر تال تاماكا سۇندۇم-دە، ئۇنچۇقماستىن تىكىلىپ تۇردۇم.

— مەرۇپ، — دىدى ئۇ بىر ھازادىن كېيىن ماڭا گويا ئۇدۇلدىن سىنىماقچى بولغاندەك قاراپ، — ھازىرقى ئىشلارغا قانداق قارايسەن؟

— ...

مەن دەرھال جاۋاپ بېرەلمىدىم، راست گەپنى ئېيتاي دىسەم، چاڭجاڭنىڭ كوڭلىنى ئاياىمەن. يالغان سوزلەي دىسەم غىلاجىدىنىڭ ئۇستۇنلۇكتە تۇرۇۋاتقانلىغىنى ئوزىمۇ سېزىپ تۇرۇپتۇ. خىيالىمنى بىلگەندەك يەنە ئوزى سوزلىدى.

— ئۇ ئوز ئىشىنىڭ غەلىبە قىلىشىغا قاتتىق ئىشىنىدۇ. ئارتۇق يېرى شۇ يەردە، شۇنداقمۇ؟

— شۇنداق چاڭجاڭ!...

— يەنىچۇ، يەنە قانداق ئارتۇقچىلىغى بار؟

— ...

— دوت! — دىدى ئۇ بىردىنلا تېرىككەن ھالدا ۋە مەسخىرە ئارىلاش ئاچچىققىنا كۇلۇپ. — ھەر ئىككىمىز دوتلۇك قىلىۋاتىمىز. بىلىپ قوي، ئۇنىڭ بىزدىن ئارتۇقلۇق قىلىۋاتقان مۇھىم يېرى — ئۇ، ئوز نەپسىنى كوزلىمەيدۇ. ئەڭ غۇربەتچىلىك تۇرمۇشقىمۇ چىدامىلىق-

سەۋرسچان، شۇڭا بىزنىڭ ئۇنى ئوز تەرىپىمىزگە تارتىش ئۇچۇن قىلغان بارلىق چارىلىرىمىز بەربات بولۇپ، ئۇ، كىشلەر نەزىرىدە ساپ دىل ئادەم بولۇپ مەيدانغا چىقىشقا مۇۋەپپەق بولدى.

—توغرا، توغرا ئېيتتىڭىز، —دىدىم مەن ھېچبىر قولاشمىغان ھالدا.

—سەن ئەقلىڭنى تازا ئىشلەتمەيسەن، مېنىڭ سايەمگە ئوخشاي-سەن، ئەگەر شۇنداق بولمىغىنىڭدا ئىدى، ئۇنى ئاللىقاچان چارىسىز قالدۇراتتۇق.

—مەندە نىمە گۇنا بار دەيسىز؟ ئەزەلدىن سىزگە سادىقمەنغۇ؟!

—شۇنداق، سادىق بولۇپ كېلىۋاتىسەن، لېكىن سايەم بولۇپ كېلىۋاتىسەن. مېنىڭ يىقىلىشىم بىلەن سەنمۇ تۈگەيسەن، شۇڭا مېنىڭ يىقىلماسلىقىمنى ئارزۇ قىلامسەن؟

ئۇنىڭ ئېيتقانلىرى راست ئىدى. ئۇنىڭ ئىچى تار، مەن-مەنچى، قىتىغىر مىجەزى مېنىڭ مۇستەقىل ئىشلىشىمنى ھامان چەكلەپ تۇراتتى.

—ئارزۇ قىلمامدىغان، سىز مېنىڭ ئاتامسىز چاڭجاڭ.

—ئانداق بولسا، بۇ گەپنى ناھايىتى خۇپىيانە تۇت! قارا، ئۇ ئۇزۇن ئۆتمەي بۇ يەردىن كېتىدۇ. سەن چاڭجاڭ بولىسەن، مەن بولسام شۇجى. بۇنى پات ئارىدا كورىسەن.

ھەيران قالغانلىقىمدىن ئاغزىم ئېچىلىپلا قالدى. ئۇنىڭدىن ھەرقانداق ئىشنى كۇتۇش مۇمكىن، چۇنكى ئۇنىڭ بۇ خىل ماھارىتى تالاي قېتىم ئىسپاتلانغان. لېكىن غىلاجىدىنىدەك تەدبىرلىك، ئىرادى-لىك ئادەمنى قانداقمۇ يوتكىيەلىسۇن. چۇنكى ئۇنىڭ ئابرويى كارخانىدىلا ئەمەس، ھەتتا ۋىلايەتكىمۇ داڭ چىقاردى. باشقىلار

www.uyghurkitap.com

ئۇنى قوللاۋاتسا، ماختاۋاتسا، ھەي، بۇ بىر خىل خام خىيالغۇ.

ھىلىگەر، تۈيغۇن باشلىغىم ئۈيلىغانلىرىمنى تۈيۈپ قالدى بولغاي ئەتىمالىم، ئۇ دىدى:

— سەن ئىشىنەلمەيۋاتىسەن - ھە!؟ قاراپ تۇر، چوقۇم شۇنداق بولىدۇ. مەن ئۇنىڭغا يۇمشاق - قاتتىق ۋاستىلەر ئارقىلىق يۈزمۇ - يۈز تاقابىل تۇرالمايدىغانلىغىمنى چۈشەنگەندىن كىيىن، باشقا بىر يولنى يەنى ھىلىقى ئىشەنچىمىزگە تايىنىپ، بۇ يەردىن يوتكىتىشتىن ئىبارەت چارىنى تاللىۋالدىم. ئىش پۈتتى. باشلىق بۇ ئىشنى ئاللىقاچان توغرىلاپ بولدى. ئۇ چوقۇم كىتىدۇ، شۇنىڭغىچە...

مەن ھوشيارلاندىم. "ۋاي ھىلىگەر - قاقۋاش، ئۆزۈڭدىن بىرى ئۇنىڭ بىلەن ئوچۇق - ئاشكارا قارشىلاشماي، جىمجىت ھالدا بىشىڭنى ئىچىڭگە تىقىپ يۈرۈشىڭدە بىر گەپ بار ئىكەن - دە..." دىگەنلەرنى كوڭلۈمدىن كەچۈردۈم.

— ئەگەر بۇ پىلانىڭىز ئەمەلگە ئاشسا نىمە دىگەن ياخشى بولاتتى - ھە!

— چوقۇم، خوشال بولامسەن؟

— قىزىقكەنسىز، نىمىشقا خوشال بولمايدىكەنمەن؟

— ئانداق بولسا، — ئۇ بىردىنلا ئاۋازىنى پەسلەتتى، — ئۇ كىتىپ بولغىچە ئىرادەڭنى بوشاشتۇرما، مادارا قىلىپ تۇرايلى، ئۆزەڭ بىلىسەن، بىزنىڭ ئەجەللىك يىپىرىمىز ھىلىقى قولغا ئىلىنغان تۇرەخمەت ۋە ئۇنىڭغا ئارتىلغان سەككىز مىڭ يۈەن قىممىتىدىكى ئىقتىسادىي ئىشلار بىلەن مۇناسىۋەتلىك. بۇنى بىر سەن ۋە بىر مەن بىلىمەن. بۇ ئىشلار ئۆز ۋاقتىدا سىنى ۋە مىنى بەختلىك قىلغان. ئۆزەڭ چۈشىنىسەن، دۇنيادا دوست - يارانسىز ئىش قىلىش قىيىن. بۇنىڭ

ئۇچۇنـمۇ پۇل كېرەك. ئاشۇ پۇلـلارنىڭ بىر قىسـمـىنى دوست-يار تۇتۇش ئۇچۇن ئىشلەتتۇق. مانا ئەمدى شۇ دوست-يارەنلەر بېشىمىزغا خەۋپ سالغاندا، قول قىلىچ بولۇپ ياردەم كورسىتىپ تۇرۇپتۇ. ھەممىمىز ئىنسانمىز، ھەممىمىزدە گال-نەپىس بار. ئادەم بۇنىڭسىز قانـداق ھايات كەچۇرەلـسۇن ئۇكام،—ئۇ تاماكـىنى قاتـتـىق بىر شورىۋالدى-دە، سوزىنىڭ ئاخىرىـسىنى داۋاملاشـتۇردى،—ئۇكام، ھازىر غىلاجىدىن ئىقتىسادىي ئىشـلارنى ئىـنقـلاش بانـىسى بىلەن كانىيىمىزغىلا ئېسىلدى. بۇ ئارقىلىق بىزنى تېپىپ تاشلاپ، كارخانىدا ئوزى يالغۇز ھوكۇم سۇرمەكچى بولۇۋاتىدۇ. ئىشچىلارمۇ: "تۇرەخمەت ناھەق كېتىپ قالدى، ئۇنىڭ قولىغا ئېلىنىـشىدا گۇمان بار" دىـگەن ئىنكاسلارنى قىلىپ يۇرگۇدەك. بۇ ئىش چىلىك يېـرىگە چىقىپ قايتىدىن تەكشۇرۇلمەكچى. لېكىن سەنلا چىلىك تۇرالـساڭ، ھېچقانداق خەۋپ يوق، قانداق، چىلىك تۇرالامسەن؟

گەرچە بۇ گەپلەردىن يۇرىگىمدە ئاللىقانـداق دەھشەتلىك ۋەھىملەر پەيدا بولۇپ، ۋىجدان ئەگلىگىدە تاسقىلىۋاتـقان بولسامۇ، لېكىن ئوزەمنىڭ ھاياتىمنىڭ بۇ ئىشـقا ئاجرالماس بولۇپ باغلىنىپ كەتكەنلىگىنى ئويلاپ يەتتىم-دە، ئۇنىڭغا ھىـسـسىز ئىتقا ئوخـشاش ساداقەت بىلدۇرۇپ ماقۇللۇق ۋەدەمنى بەردىم.

8

غىلاجىدىن شۇجى مېنىڭ ئويۇمگىمۇ ئەمدى تارتىنماستىن پات-پات كىرىپ تۇرىدىغان، بالىلىرىمنى كورگەنـدە يات كورمەي باش-كوزلىرىنى سىلاپ ئەركىلىتىدىغان بولـدى. مەن دەل ئاشۇ ئىشـلار-

www.uyghurkitap.com

دىن قورقاتتىم، چۈنكى ئۇنىڭ بۇ خىل مۇئامىلىلىرى مېنىڭدىن سىر ئېلىشنىڭ تەدبىرىمۇ ياكى راستىنلا بىر ساپ نىيەتلىك كوممۇنىستنىڭ ئاممىۋى خىزمەت ئىستىلىمۇ؟ مېنىڭچە ئۇنىڭدا ھەر ئىككىلا مەقسەت مەۋجۇتتەك ئىدى. لېكىن ھەر ھالدا ئۇ بۇلارنى بىرەر شەخسى غەرەز، شەخسى نەپ ئېلىش نىيىتىدە ئەمەس، بەلكى خىزمەت ئېھتىياجى تۈپەيلىدىن قىلىۋاتاتتى. قىلغاندىمۇ قانداقتۇ بىر خىل ھىلىگەرلىك ياكى پوپۇزا بىلەن ئەمەس، ئوچۇق-تۈز كوڭۇللۇك بىلەن قىلاتتى. مەن بەزىدە ئۇنىڭ ئاشۇنداق غەرەزسىزلا، كىشىنى ئىختىيارسىز ئۆزىگە قايىل قىلىپ تارتىپ تۇرىدىغان خىسلىتىگە قاراپ ئېرىپ ئۆزەمنى يوقىتىپ قويغىلى، ھەممىنى بىر يولىلا سوزلەپ، ئىچ-ئىچىمنى كويدۇرۇپ خاراپ قىلىپ كېتىپ بارغان ۋىجدان ئازاۋىنى بىراقىلا تۈگىتىش خىيالىغىمۇ كېلىپ قالاتتىم. كەينىدىنلا ئەخمەت چاڭجاڭنىڭ دىۋىنىڭكىدەك دەھشەتلىك، خۇنۇك سايىسى كوز ئالدىمدا پەيدا بولاتتى-دە، "ئىككى پۈتۈڭنى بىر ئوتۇككە تىقىۋېتىمەن!" دىگەن قورقۇنچلۇق خىتاپلىرى مىڭەمدە چاقماقلارنى چاقاتتى. "راستىنلا ئۆزەممۇ ئامان قالمايمەن!" مانا بۇ پىكىر مېنى ئارقامغا قايتۇراتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئەخمەت چاڭجاڭمۇ مېنىڭ بۇ ھالىمنى بايقاپ تۇرغاندەك پات-پاتلا ماڭا "ماغدىر دورىسى" بېرىپ تۇرىدىغان بولۇۋالدى.

بىر يەكشەنبە كۈنى غىلاجىدىن شۇجى ئۇشتۇمتۇت قېشىمدا پەيدا بولۇپ قالدى-دە، كۈلۈپ تۇرۇپ:

— ھازىر جىگدە چېچەكلىگەن ۋاقىت، قىرغاۋۇل ئۇۋلاشنىڭ ياخشى پەيتى. ئاڭلىسام ئوۋغا ناھايىتىمۇ ھەۋەسكاركەنسىز، مەنمۇ كىچىگىمدىن بۇ ئىشقا ئامراق. ئوۋلاپ كەلمەيمىزمۇ؟ موتوتسىكلىتىڭىز ساقتۇ؟ — دەپ سوراپ قالدى.

نىمە دىيەلەيسەن؟ ئۇزەمنى قاچۇرۇپ، ئۇنى تېخىمۇ گۇمانلاندۇرۇپ قويماسلىقىم ئۈچۈن ماقۇل بولدۇم. ئىككىمىز ئىككى ئوۋ مىلتىقىنى ئوقلىرى بىلەن تەييارلاپ، ئۇزاقى يىللى سېتىۋالغان موتوتسىكلىتىمگە مىنگىشىپ شەھەردىن 10 ـــ 15 كىلومېتىر نېرىدىكى جاڭگاللىققا قاراپ كېتىشتۇق.

كېچە ياققان يامغۇردىن كېيىن ھاۋا ئېچىلىپ كەتكەن، ئاسماندا بىرئاز بۇلۇتمۇ يوق، پاقىراپ نۇر چېچىۋاتقان قۇياش، يامغۇردا يۇيۇلۇپ تازىلانغان دەل ـ دەرەخ، گىياھلارنىڭ يوپيۇرماقلىرى زۇمرەتتەك يالتىرايتتى. سەھەرلىك نەپىس پارلار سوزۇلۇپ، ئەتراپنى مىزىلىك خۇش ھاۋا قاپلاپ كەتكەن ئىدى. نەدىندۇر ئورمانلار ئارىسىدىن كاككۇكلار، ھەر خىل قۇشلار يېقىملىق تىللىرى بىلەن بۇ ھايات بەخش كۈنگە مەدھىيە ئوقۇماقتا ئىدى.

ئوۋلىرىمىز ناھايىتى كوڭۈللۈك ۋە غەلىبىلىك بولدى. غىلاجىدىن شۇجى بىر يولى ئالتە دانە قىرغاۋۇل ئېتىۋالدى. مەنمۇ قۇرۇق قالمىدىم. ئۈچ قىرغاۋۇل، ئىككى توشقان ئېتىۋالدىم. ئوۋ شۇنداق كوڭۈللۈك بولدىكى، غىلاجىدىن شۇجىنىڭ قىرغاۋۇلنى كورگەندە، پۈتۈن جان ـ جەھلى بىلەن ئومىلەپ يۈرۈپ قارىغا ئېلىشلىرى، ئېتىۋالغاندىن كېيىن ئوق تەككەن ئولجىلىرىنى تېپىۋېلىش ئۈچۈن خوشاللىق بىلەن بالىلارچە يۈگرەپ يۈرۈپ ئىزدەشلىرى ئاجايىپ قىزىقارلىق ئىدى. بۇ توك ۋە سىرلىق ئادەم ئەمدىلىكتە نىمانچە ئاددى ۋە سەممىي ـ ھە!؟

شۇ كۈنى ئارىمىزدا ھىچقانداق تۇگۈن يوقتەك، شۇنداق يېقىنچىلىق پەيدا بولدىكى، قويۇۋېرىڭ، مەن شۇ كۈنى ئۇنى چىن دىلىمدىن ھورمەتلەپ قالدىم.

جاڭگالنىڭ يېنىدىن سوزۇلۇپ، ئۇزاقلارغا قاراپ ئېقىپ كېتىۋات-قان ئەزىم دەريانىڭ بويىغا كېلىپ چۈشلۈك قىلىشتۇق ۋە ھېرىپ كەتكەنلىكىمىزدىن بىرئاز يانپاشلاپ ئارام ئېلىشتۇق.

— يولداش مەرۇپ، — دېدى ئۇ سەممى بىر ئاھاڭ بىلەن، — سىزنىڭ بوۋىڭىزدىن تارتىپ ياغاچچى ئىكەنسىلەر - ھە؟!

— ھەئە، — دېدىم مەنمۇ سەممى نىيىتىم بىلەن جاۋاپ بېرىپ تۇرۇپ، — بولغاندىمۇ ناھايىتى ماھىر ئۇستىلاردىن بولغان، مۇشۇ شەھەردىكى ھازىرمۇ ساقلىنىپ قالغان، ئۆتمۈشتە باي - سودىگەرلەر تەرىپىدىن ياسىتىلغان قورا - جايلار، گۈزەل ئىمارەتلەر بوۋامنىڭ، دادامنىڭ چەۋەر قوللىرى بىلەن ياسالغان. لېكىن ئۇلار ناھايىتىمۇ ۋىجدانلىق، ئۆز كەسپىگە — ھالال مېھنىتىگىلا تايىنىدىغان، بايلارغا بېقىنماي مۇستەقىل ياشاپ ئۆتكەن ئىكەن.

بىردەمدىلا غىلاجىمدىن شۇجىنىڭ كىملىكىنى ئۇنتۇپ، ئۇشتۇمتۇت دېيىلگەن بۇ گەپلەرنىڭ مېنىڭ روھىي كەيپىياتىمنى ئەكس ئەت-تۈرۈپ قويغىنىنى تۇيماي قاپتىمەن، ئۇنىڭ: "توغرا، مەنمۇ شۇنداق ئاڭلىغان ئىدىم. دادىڭىز ھەقىقەتەنمۇ غۇرۇرى بار، توغرا يول بىلەن ياشاشنى ئۆزىگە ئېتىقات قىلغان ئادەم ئىدى، دېيىشىدۇ. ئۇنىڭ قۇرداشلىرىمۇ توغرا، مۇستەقىل بىر يولنى تاللاپ ياشىشى، ھەرگىز بىر شەخسكە، بىراۋنىڭ ئىلتىپاتىغا تايانماسلىقى، تەقدىرىنى ئۆتقۇزماسلىقى كېرەك. كىمەركى شۇنداق قىلىدىكەن، ئاخىرى ۋىجدانىنى يوقىتىدۇ - دە، ئۆزىنى ھالاك قىلىدۇ" دېگەن بېقىمسىلىق ۋە تەسىرلىك سۆزلىرىدىن چوچۇپ كېتىپ ھوشۇمغا كەلدىم: "ماڭا دەۋاتمايدىغاندۇ، ھە؟!" — دېگەنلەرنى كۆڭلۈمدىن ئۆتكۈزۈپ، كۆز قىرىمنى ئۇنىڭغا تاشلىدىم. ئۇ بولسا ئويچان ھالدا دەريانىڭ شاقى-

راپ ۋە ئۆزاقلاپ ئېقىپ كېتىۋاتقان ئېقىمغا نەزەر سالغان هالدا بىرئاز سۈكۈتكە چۆمدى.

ئۇنىڭ سۆزلىرى هەق ئىدى. دادام رەهمىتىمۇ بىزگە دائىم شۇنى دەيدىغان. ئەينى ۋاقىتتا دادامنىڭ ئاغزىدىن ئاڭلىغان بۇ گەپلەر ئەمدى غىلاجىدىن شۈجىنىڭ ئاغزىدىن چىققاندا خىجالەتتىن تەرلەپ كەتكەندەك بولدۇم. تۇرەخمەت كويىچى، تۇرمە، پۇل-جاهازلار، بەزمە-زىياپەتلەر، جاپالىق كەسىپ بىلەن ياغاچتىن خەشەك چىقىرىپ ئىشلەۋاتقان كەسپداشلىرىم كۆز ئالدىمغا كېلىپ تۇرۇۋالدى...

— مەرۇپ، ئۆزۈڭدىن بېرى سىزدىن بىر نەرسىنى سوراي دەۋاتاتتىم، لېكىن پۇرسەت چىقمىدى. چىققان بولسىمۇ كۆڭلۈمدىكىنى ئوچۇق-يورۇق ئېيتالمىدىم. توغرا جاۋاپ بەرسىڭىز. كوپىنچە كىشىلەر: "تۇرەخمەت ناهەق كېتىپ ئۇۋال بولدى، بۇنىڭدا بىر سىر بار، بۇ سىرنىڭ ئاچقۇچى بىر كىشىدە"— دېيىشىدۇ. بۇ راستىمۇ؟ سىزنىڭچە بۇ سىرنىڭ ئاچقۇچى كىمدە بولۇشى مۇمكىن؟

بېشىمدىن بىر قاپاق سۇ قۇيغاندەك تىنىم شۈركىنىپ كەتتى. ئۇۋنىڭ خوشال كەيپىياتىمۇ نەلەرگە كەتتى-دە، يەنە ئەسلىدىكى هالىمغا قايتىشقا باشلىدىم.

— ياق، بىلمەيمەن! — دېدىم مەن كۆزلىرىمنى ئۇنىڭدىن قاچۇر-غان هالدا. — تۇرەخمەت راستىنلا خىيانەت بىلەن قولغا ئېلىنغان. بۇنىڭدا قىلچە شەك يوق. كىشىلەر هەرنىمە دەۋېرىدۇ. مەن ئۇ گەپلەرگە ئىشەنمەيمەن!

غىلاجىدىن شۈجى كورۇلۇپ باقمىغان بىر غەمكىنلىك بىلەن شۇنداق دېدى:

www.uyghurkitap.com

ــ ھەرھالــدا ھەممىمىز بىر ئويلىنىپ كورسەك بولىدۇ. قانــداقلا بولمىسۇن تۇرەخمەتنىڭ مەسىلىسى ــ ھايات ـ مامات مەسىلىسى، چوڭ بىر ھەق ـ ناھەق مەسىلىسى. ئەگەر ئۇنىڭ جىنايىتى راستلا بولسىغۇ مەيلى، لېكىن ئازراقلا توھــمەت ئارىلاشــقان بولسا، ئۇنىڭــغا ئۇۋال ئەمەسمۇ؟ ئۇنىڭمۇ ئۇششاق بالىلىرى بار ـ دە!...

ئوزەم سۇنئى ھالدا يىراقلىشــۋاتقان بۇ ئادەمــنىڭ يۇرىگــدىن ئۇرغۇپ چىقىۋاتقان، سالمىغىنى مولچەرلەش قىيىن بولغان ئىنسانىي پەزىلەتلىك خاراكتىر ئالغان سوزلىرىگە ئەمدى ئارتۇقچە چىدىيالماسلى- غىمنى، ئاخىرغىچە ئاڭلىسام، ۋىجدان چاقمىغىنىڭ يالقۇنلىرىدا كويۇپ كۇل بولۇپ كېتىشىمنى پەملەپ، تېزدىن ئورنۇمدىن تۇرۇپ كەتتىم. گەپنى ئاخىرلاشتۇرماقچى بولۇپ:

ــ غىلاجىــدىن شۇجــى، كەچ كىرىپ كېتىۋاتــىدۇ، ئەنە بۇلۇت- لارمۇ پەيدا بولۇپ قاپتۇ، يامغۇردا قالمايلى يەنە، ــ دىدىم.

ــ راستىنــلا بۇلۇت پەيدا بولۇشقا باشلاپتۇ، قايتساق قايتايلى، ــ دىدى ئۇمۇ ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ ۋە يەنە شۇنى قوشۇمچە قىلدى:

ــ ھەرھالدا سىز يىراققا نەزەر سېلىڭ!

موتۇتسىكلىت گۇرۇلدەپ ئوت ئېلىشى بىلەنــلا ھاۋا تۇتۇلــدى- دە، قاراسلاپ چاقماقلار چېقىلىپ قالدى. ئاندا ـ مۇندا چۇشكەن يامغۇر تامچىلىرى ئاستىدا ئۇۋدىن قايتتۇق...

9

ئەخمەت چاڭجاڭنىڭ ئوتــكەندە مېــنىڭ ئويۇمــدە ئېيتــقانــلىرى رىيالىلىققا ئايلاندى. شۇنىڭدىن بىر ئاي كېيىنلا، ناھىيىنىڭ، غىلاجە-

دىن شۇجىننى يوتكەش ئۇقتۇرۇشى چىقتى. بۇ خەۋەر پۈتۈن كارخانىنى زىلزىلىگە كەلتۈرۈۋەتتى. غىلاجىدىن شۇجىنىڭ كېلىشى بىلەن ئومۇمى بىر خوشاللىقتا ئېرىشكەن كارخانىدىكى بارلىق ئىشچى-خىزمەتچىلەر بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ ناھايىتى بىارام بولۇشتى. قىسقىغىنا سەككىز ئاي ۋاقىت ئىچىدە "مۇرەككەپ ۋە چىگىش ئورۇن" دەپ قارالغان بۇ قورغان ئاشۇ قەيسەر ئادەم تەردىن ئىگەللىگەن، قالايمىقانچىلىقلار ئوڭشىلىپ، ئىشچىلارنىڭ ھەقىقى ئارزۇسى ئەمەلگە ئاشۇرۇلغان، قىسقىسى ئۇنىڭ توھپىسى جامائەتچىلىكنىڭ قەلبىگە چوڭقۇر ئورۇنلاشقان ئىدى. شۇڭا كوپچىلىكتىن غۇلغۇلا چىقىشقا باشلىدى.

— كارخانا ئەمدىلەتىن ئوڭشىلىۋاتقاندا ئۇنى نەگە ئېلىپ كەتمەكچىكەن؟

— كارخانىنى يەنە بىر بولۇك نەپسى يوغانلار ئىگەللىيدىكەن-دە!

— ھەممىمىز ناھىيىلىك پارتكومىغا بېرىپ ھال ئېيتىپ، ئۇنى ئېلىپ قالساقمىكىن!

ھەتتا مەنمۇ ئۇنىڭ يوتكىلىپ كېتىشىدىن ناھايىتى بىاراملىق ۋە خىجىللىق ھېس قىلىشقا باشلىدىم، چۈنكى، ئۇنىڭ يوتكىلىپ كېتىشىدىكى قۇۋلۇق-شۇملۇقتىمۇ مېنىڭ ھەسسەم بار-دە. بۇ ئىشقا كارخانىمىزدا پەقەت بىرلا ئادەم—ئەخمەت چاڭجاڭلا خوشال ئىدى. شۇ پەيتتە ئۇ، ھەقىقەتەنمۇ خوشاللىقىنى باسالمىغان ھالدا دەرھاللا ئوتتۇرىغا چىقتى.

— يولداشلار! — دەيتتى ئۇ كۆلۈمسىرەپ ۋە بىگىز قولىنى ئادىتى بويىچە جونۇپ تۇرۇپ، — نىمە داۋراڭ بۇ؟ بۇ دىگەن پارتىيىنىڭ قارارى. تەشكىل ئۇنى "ئىشلىيەلمىدى" دەپ يوتكىگىنى يوق.

ئۇنىڭ توھپىسىنى باھالاپ، ئۈرۈمچىگە —قول-سانائەت ئىدارىسىگە ئۇستۇرۇپ يوتكىدى. ئۇ يەردە تېخىمۇ چوڭراق توھپە قوشالايدۇ ئەمەسمۇ؟ قارشى ئېلىشىمىز كېرەكتە!

ئىشچىلارمۇ بوش كەلمىدى.

— يوتكىلىشكە تېگىشلىكلەرنى يوتكىسۇن!

— بىزگە قۇرۇق گەپچى، ئەجدىھالارنىڭ كېرىكى يوق، ھالال ئىشلىگۈچىلەر كېرەك.

بۇ تالاش-تارتىشلارغا نېرىدا زەڭ قويۇپ تۇرغان غىلاجىدىن شۇجى چاندۇرماستىن روھلۇق ھالدا كوپچىلىكنىڭ قېشىغا كېلىۋا-تاتتى. گەرچە ئۇنىڭ چىرايى خاتىرجەم كورۇنسىمۇ، لېكىن ماڭا نىمىشقىدۇ بىرئاز غەمكىن—پۇچۇلغاندەك بىلىندى.

ئۇنىڭ بۇ يەردىكى ۋەزىپىسىدىن ئايرىلىپ قالغىنىغا قىلچە ئوكۇنمەيدىغانلىقىغا ئىشەنچەم كامىل. چۈنكى ئۇنىڭ ماڭا بەش قولدەك ئايان بولغان ئىنقىلاۋىي پەزىلىتى بۇنداق خىياللاردا بولۇشقا يول قويمايتتى. ئۇ قەيەرگىلا بارمىسۇن، خالىس، توغرا خىزمەت ئىستىلى بىلەن گۈللەپ ياشنىيالايتتى ۋە يېڭى جايغا ئۆزلىشىپ چوكەلەيتتى. لېكىن ئۇنى بىئارام قىلىۋاتقىنى، ئەمدى باشلىغان ئىش-نىڭ ئاخىرىغا چىقالماي قېلىشى ئىدى. ئۇ ھازىرقى ئىشلارنىڭ سەۋەپلىرىنى ناھايىتى ئېنىق چۈشەنگەنلىكىن كۆتۈلمىگەندە كېلىپ تەككەن بۇ زەربىدىن ئانچىلا ئىسەڭكىرەپ كەتمىدى. مۇشۇ ئۇقتۇ-تۇرۇش چىقىشتىن ئون بەش كۈن بۇرۇن، ئۇنى دۇۋىي تەشكىلات بولۇمىدىن چاقىرىشتى. قەۋەتلىك بىنانىڭ بىر بۇرجىكىگە جايلاشقان تەشكىلات بولۇمى يەنى دىڭ بۇجاڭنىڭ ئىشخانىسى ھەشەمەتلىك، پاكىز ۋە ناھايىتى سەرەمجان ئىدى. ئۆزىمۇ ناھايىتى پاكىز ۋە

روهلۇق تۇرقى بىلەن غىلاجىدىن شۇجىنى قارشى ئالدى.

—ۋاقتىدا كەلدىڭىز، —دىدى ئۇ كۆلۈمسىرەپ ۋە ئۇنى سافاغا تەكلىپ قىلغاچ تاماكا سۇندى، —سىز بىلەن ئازراق سۆزلەشمەكچىمەن.

غىلاجىدىن شۇجى تەرىپىدىن رەت قىلىنغان تاماكىنى قۇتىغا سېلىۋېتىپ رەنجىشنى يوشۇرمىغان هالدا، ئۇنىڭ خاتىرجەم، مەزمۇت ئولتۇرغان گەۋدىسىگە سوغۇققىنا نەزەر تاشلاپ قويىدى-دە، بىرئاز ياقتۇرماسلىق، كەمسىتىش تەلەپپۇزى بىلەن گەپنىڭ ئۇچىنى چىقاردى.

—ئاڭلىسام كارخانىدا خېلى ئىشلارنى قىلىپ يۈرۈپسىز، بۇ بىر ياخشى تەرىپىڭىز. بىراق، بىر نەرسىگە دىققەت قىلمىغانسىز، يەنى ئۆزىڭىزنىڭ ۋەزىپە دائىرىسىدىن بىر تەرەپلىمە هالدا هالقىپ كونا كەسىپى خادىملارنىڭ هوقۇقىغىمۇ چاڭ سېلىپ، ئۇلارنى پالاچ هالغا چۈشۈرۈپ قويۇپسىز، توغرىمۇ؟

غىلاجىدىن شۇجى بۇ سۆزلەردىن بىر يۈرۈش قەستلىنىشنىڭ هىدىنى سەزدى.

—ياق! —دىدى ئۇ دىبدىل ۋە كەسكىن هالدا رەت قىلىپ تۇرۇپ. —مەن ئۆزەمنىڭ بىر كوممۇنىستلىق بۇرچۇمنى بىرقەدەر ۋىجدانلىق ئادا قىلدىم دەپ بىلىمەن، ئەزەلدىن باشقىلارنىڭ هوقۇقىغا چاڭ سالمىغانمەن!

—بۇ پەقەت سىزنىڭلا پىكرىڭىز! —دەيتتى دىلى بۇجاڭ تىرىككەن هالدا ئەلىمنى تاماكىدىن ئالماقچى بولغاندەك قاتتىق شوراپ تۇرۇپ، —لېكىن بىزدىمۇ ئادالەت دىگەن تارازا بار، ئىشلارنى ئۆلچەپ تۇرىدۇ. بەزى ئىشلاردا ھەقىقەتەنمۇ ئۆزبېشىمچىلىقىڭىز

بلەن تەشكىلىي ئىنتىزامغا ئېغىر تەسىر يەتكۈزدىڭىز. شۇڭا سىزنى مۇناسىپراق ئورۇنغا — ئاپتونوم رايونلۇق قول سانائەت بىرلەشمىسىنىڭ مەلۇم باشقارمىسىغا مەسئۇللۇق ۋەزىپىسى بىلەن يوتكىدۇق. پىكرىڭىز يوقتۇ؟ ھەرھالدا بۇ قارار! تەقسىمات ۋە ئىنتىزامغا بوي سۇنۇشىڭىز كېرەك!

— يوتكىلىشكە پىكرىم يوق! مەن پارتىيە ۋە خەلقنىڭ بىر كالىسى — مۈلكىمەن. لېكىن كارخانىدىكى ئىشلار چالا، يەنە بىر يىلدىن كېيىن يوتكەلسەم.

— سىز پارتىيىگە ئىشەنمەمسىز؟ — زاڭلىق ئارىلاش سوردى قوش ئىنگەكلىك، يۈزلىرى كېلىشكەن گەۋدىسىگە ئاجايىپ سىن قوشۇپ تۇرغان دىلىك بوجاك، — سىز كەتسىڭىز يەنە پارتىيىنىڭ ھەر دەرىجىلىك رەھبىرىي خادىملىرى بىلەن كەڭ پارتىيە ئەزالىرى، ئاممىا قالىدۇ. سىز، ”مەن بولمىسام سوتسىيالىزمىنىڭ چاقى چۆگىلىمەي قالىدۇ“ — دەپ ئويلامسىز، يا؟ خاتالىغىڭىزمۇ دەل ئەنە شۇنداق ”مەن — مەن“لىگىڭىزدىن كەلگەن. بۇ — قارار! تەييارلىنىڭ!

غىلاجىدىن شۇجى ئارتۇقچە قارشىلىشىشنىڭ ھازىرچە پايدىسىز ئىكەنلىگىنى ھىس قىلدى. ”مېنى گۇمانلاندۇرماسلىق ئۈچۈن دەرىجەمنى ئۇستۇرگەن، يىراقلىتىش ئۈچۈن، ئاپتونوم رايون تاجىسىنى كىيدۇرگەن، نىمە دىگەن ئۇستىلىق — ھە! ”دىگەنلەرنى خىيالىدىن كەچۈردى ئۇ. ئۇ يەنە مۇنۇلارنىمۇ ئويلىدى: ھازىر بۇنداق بولۇۋاتقانلار يالغۇز مەنلا ئەمەس، بەلكى يەنە ناھىيىلىك پارتكومىنىڭ بىرىنچى شۇجىسى لاۋيەنمۇ، يەرلىك پارتكومىنىڭ ئىككىنچى شۇجىسى لاۋخەيمۇ ۋە باشقا بىرقانچىلارمۇ يىراق - يىراق جايلارغا يوتكىلىشتى، بۇ ئىشلار بىر ئېقىم تۇسىنى ئالماقتا.

ئۇ، ھېچنەرسە بولمىغاندەك ئورنىدىن خاتىرجەم تۇردى-دە دىلىنى بۇجاڭغا ھېچقانداق پوزىتسىيە بىلدۈرمەستىن، مەردانە قەدەم تاشلىغان ھالدا قايتىپ چىققان ئىدى... غىلاجىدىن مانا شۇ ئىشلارنى يەنە بىر ئەسلىدى-دە، غۇلغۇلا قىلىشۋاتقانلارنىڭ قېشىغا كېلىپ تەسەللى ئېيتتى:

— بولدى يولداشلار! غۇلغۇلا قىلىشمايلى، مېنىڭ يوتكىلىشىمۇ ئىنقىلاپنىڭ ئېھتىياجى ئۈچۈن. يەنە پارتىيە رەھبەرلىكى قالدۇ ئەمەسمۇ؟ پارتىيىگە ئىشىنىشىمىز لازىم. مەن سىلەرنى ئەسلەپ تۇرىمەن، يىراقتا بولساقمۇ خەت-ئالاقە قىلىپ تۇرايلى.

ئۇ ماڭىدىغان چاغدا پۈتۈن كارخانىدىكىلەر ئايرىلىشقا قىيالماي كوز يېشى قىلىشىپ ئايرۇدۇرۇمغىچە ئۇزىتىپ چىقىشتى.

مەن گەرچە ئايرۇدۇرۇمغىچە چىقالمىغان بولسامۇ، ئاخىرقى ئايرىلىش پەيتىدە قولۇمنى قىسىپ "خەير يولداش مەرۇپ، يەنە كورىشەرمىز، ئەسلىشىپ تۇرىشايلى، ھەرھالدا ھىلىقى سوزۇمنى ئېسىڭىزدىن چىقارماسسىز" — دېگەن سوزلىرى مەندە قانداقتۇ چوڭقۇر تەسىرات قالدۇردى-دە، كوزلىرىمدىن ئىختىيارسىز ياش توكۇلگەن ئىدى.

10

غىلاجىدىن شۇجى كەتكەندىن كېيىنلا، پۇرسەت كۇتۇپ تۇرغان ئەخمەت چاڭجاڭ دېگەندەكلا ئىدارىگە شۇجى بولدى، مەنمۇ "چاڭجاڭ"لىق ۋەزىپىنى ئوتكۇزۇۋالدىم.

گەپنى قىسقا قىلسام، بىرنىچچە كوڭۇللۇك كۇنلەر قايتىپ كەلگەن-

دەك بولدى. غىلاجىدىن شۇجىنىڭ تەسىرىنى پاك-پاكىز سۈپۈرۈپ تاشلاپ كارخانىنى ئاۋالقىدىنمۇ بەتتەر ھالغا كەلتۈردۇق. يەنە شۇ نامۇۋاپىق خىزمەت ئۇسۇلى، بۇلارنى يېپىپ تۇرغىنى زىياپەت. سوغات ۋاھاكازالار...ئەخمەت شۇجى تېخىمۇ كېرىلىپ ھېچكىمنى كوزگە ئىلمايدىغان بولدى. غىلاجىدىن شۇجى كەلگەندە، ئۇزىنىڭ ئۇستىدىن پىكىر بەرگەنلەر بىر-بىرلەپ بوشىتىلدى ياكى ئۇلارنىڭ ئەدىۋى بېرىلدى. قىسقىسى ئىشلار يەنە ئارقىسىغا يېنىشقا باشلىدى.

مەن ئاۋال قانداق بولغان بولسام يەنە شۇ پېتىم قالدىم، يەنى "چاكچاك"لىق چاپىنى كىيدۇرۇلگەن بىر غالچا ئىدىم. مەن چاكچاك بولغاندىن كېيىن ئەخمەت شۇجىنىڭ تويىماس نەپسى، ناموۋاپىق تەلەپلىرى-بۇيرۇقلىرى تېخىمۇ كۆچەيدى. بارا-بارا بۇلارنى ئىجرا قىلىشتىن يۈرىگالدى بولۇپ، قورقىدىغان بولۇپ قالدىم. "مۇشۇ ئىشلىرىمىز بىلەن يەنە قانچىلىك تۇرالارمىز؟" كوز ئالدىمدا بىر چوڭقۇر قاراڭغۇلۇق دەم تامارتىپ تۇرۇۋاتقاندەك سېزىلىدىغان بولۇپ قالدى.

ئاخىرى بىزنىڭمۇ "رىسقىمىز توشقان" كۈنلەر كېلىپ قالدى.

غىلاجىدىن شۇجى كېتىپ يەنە ئالتە ئايغىچە كارخانىنى ئۇزى بەگ-ئۇزى خان بولۇپ "سوراپ يەدۇق"، ئاخىرىدا كارخانا كىكىرتەك-كىچە قەرزگە بوغۇلغان، دولەت تەقسىملەپ بەرگەن ئىشلەپچىقىرىش-قۇرۇلۇش ۋەزىپىسىنى ئورۇنلىيالماي دولەتكە زىيان سالغان بىر ئورۇن بولۇپ چىقتى. دەل شۇ چاغدا مەركەزنىڭ "تەڭشەش، تەرتىپكە سېلىش، تولۇقلاش، ئوستۇرۇش" دىگەن يوليورۇغى يېتىپ كېلىپ ئىزچىللىشىۋاتاتتى. يەنە دەل شۇ پەيتلەردە، دىك بۇجاك،

پەن شۇجى ۋە ئالىلاكىملەر يوتكىلىپ كېتىپ، ئورنىغا يەنە ئاللا-كىملەر كېلىشكە باشلىدى. كارخانىمىزغا يەنە يېڭى بىر خىزمەت گۇرۇپپىسى چۈشتى.

كارخانىنىڭ ئوڭدا قېلىشى بىزنىڭمۇ پايتىمىزنىڭ چۈۋۇلۇشىنى ئېلىپ كەلدى. چۈنكى تۈرەخمەتمۇ تۈرمىدە "جىم" ياتمىغان، ئۆزىنىڭ توھمەتكە كەتكەنلىكى ھەققىدە ئۈستى-ئۈستىلەپ يۇقۇرىغا ئەرز يازغان، ئىشچىلاردىكى ئىنكاس، ئەرزلەرمۇ كوپ بولۇپ، ئاخىرى ناھىيە رەھبەرلىكىنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلىپ، بۇ ئىشقا كوڭۇل بولۇشنى كەلتۈرۈپ چىقاردى.

تەكشۈرە-تەكشۈرە ئاخىرى تۈرەخمەت تۈرمىدىن ئاقلىنىپ چىقتى. سوراق جەريانىدا، پاكىتلار ئالدىدا مەنمۇ جاھىللىقىمدا چىڭ تۇرالمىدىم. ھەقىقەتنى ئىقرار قىلىشقا مەجبۇر بولدۇم.

جىسمى پارتىيىدە بولسىمۇ، قەلبى بۇرژۇئازىيىدە بولغان، پارتىيە-مىزنىڭ شەنىگە داغ كەلتۈرۈشكە ئۇرۇنغان خىيانەتچى ئەبلەخ ئەخمەت بولسا تۈرەخمەتنىڭ ئورنىغا يەڭگۈشلىنىپ، تۈرمىدە نەق جايىنى تاپتى.

مەنمۇ ئۆزەمنىڭ تېگىشلىك نېسۋەمنى ئالدىم. چاڭجاڭلىقتىن ئېلىپ تاشلىنىپ، پارتىيىدىن چىقىرىلدىم ۋە ئىشچىلىققا چۈشۈرۈلدۈم. ئائىلە بالا-چاقام ئۈچۈن مۇۋاپىق تۇرمۇش راسخۇدى قالدۇرغاندىن باشقا نامۇۋاپىق توپلانغان بارلىق "تەككەن-تەرگەنلىم"نى خىيانە-تىمگە سېلىپ بېرىپ، بىر يولىلا "گاڭسا-جىسا" بولۇپ تۈگەشتىم.

بۇ مەن ئۈچۈن ياخشى بولدى. ئاچكوزلۇكتە كىشى توېماس بولۇپ كېتىپ، كېچە-كۈندۈز خاتىرجەم بولالمايدىكەن. ھەسەت، ۋەسۋەسە، قورقۇنچ پۈتۈن ھاياتىڭنى قاپلىۋالغان. ئەمدى بولسا

يۇكى تاشلانغان توگمدەك ئۆزەمنى يېنىك ھىس قىلىمەن.

ئىنقىلاپ كېتىپ بارغان گەۋدەمنى سالقىن شامالغا تۇتۇپ تۇرىمەن. مەيىن كۆز شاملى گويا ماڭا تەسەللى بەرمەكچى بولغاندەك يۈزلىرىمنى سىپاپ ئويناپ، دىماقلىرىمغا كۈزنىڭ باياشاتلىق پۇراقلىرىنى ئېلىپ كېلەتتى، چەكسىز كەتكەن داللار يېشىللىق ھالىتىنى پەيدىن-پەي ئۆزگەرتىپ ئالتۇن رەڭگە كىرىشكە باشلىغان. بۇ گۈزەل مەنزىرە بىسەرەمجان كۆڭلۈمنىڭ نازۇك تارلىرىنى چېكىپ ئۆتىدۇ. مەن ئۆيگە قايتىشنىڭ ئورنىغا تېخىچىلا شەھەرنىڭ يېنىدىن ئاقىدىغان دەريانىڭ گۈزەل ساھىلىدا، ئۇزاقلاۋاتقان كۆز مەنزىرىسىگە نەزەر سالغان ھالدا خىياللارغا پېتىپ تۇرىمەن. خىياللىرىم خۇددى ئاشۇ يىراقلارغا سوزۇلۇپ ئۇركەشلەپ ئېقىۋاتقان دەريا سۈيىگە قوشۇلغاندەك ئاقماقتا.

بۇ مەندىكى ئۈمىتسىزلىكمىدى؟ ياق، ھەرگىز ئۈمىتسىزلىك ئەمەس.

شۇ تاپتا ئولتۇرۇشقا باشلىغان قۇياشنىڭ نۇرى ھاسىل قىلغان كەچكى شەپەقنىڭ شولىسى دەريا يۈزىنى ئوتقاشتەك قىزىللىققا ئايلاندۇرۇۋەتتى. ئەنە شۇ شەپەقنىڭ ئەكسىدە، ئەتە يەنە قايتىپ كەلمەكچى بولغان ھارارەتلىك قۇياشنىڭ ئەكسىنى كورگەندەك بولدۇم.

گەرچە مەن ئۈچۈن كوكۈلسىز كۈنلەر بولغان بولسىمۇ، ئۇ ئۆزەمنىڭ ھەقىقى خوشاللىقىمنىڭ مەنىسىنى — قەدرىنى بىلمەسلىكىمدىن بولدى. بۇنىڭ بىلەن ئۈمىتسىزلەنمەيمەن. ئەمدى ساپلانغان قەلبىم، داۋاللىنىپ روشەنلەشكەن كوزۈم بىلەن ئەتىكى بەختكە — نۇرلۇق، داغدام يولغا دادىل كوز تىكىمەن. غاپىللىق ئىچىدە قايمۇ-

قوۇپ يۈرگىنىمدە، مەشئەل بولۇپ ماڭا توغرا يولنى كۆرسەتكەن ئاشۇ قەيسەر-ياخشى ئادەمنى چەكسىز سېغىنىش بىلەن يادلايمەن.

1981-يىل 12-ئاينىڭ 5-كۈنى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىگى ئادرېسى

چاكار

قاھار جېلىل

سادىق روزى شۇ كۈنىلا يېڭى خىزمەت ئورنىغا يۈرۈپ كەتتى. ئىككى كۈندىن بېرى ئۈزۈلمەي ياققان قار تاڭغا يېقىن توختىغان بولسىمۇ، قاتتىق شۇۋىرغان ئىلاندەك ۋىشىلداپ، يۈزگە يىڭنىدەك سانجىلاتتى. سادىق روزى ناھىيە بازىرى ئەتراپىدىكى كوچۇم مەھەللىدىن ئۆتۈپ تاقىر يالاڭلىققا چىققاندا سوغاق تېخىمۇ كۈچەيدى. يول تېخى تولۇق ئېچىلمىغانلىقتىن، ئۇ قانچە كۈچەپ باقسىمۇ، ۋەلسىپىت تېز ماڭالمايتتى.

سادىق روزى شۇ ھالەتتە كېتىۋاتقاندا ۋەلسىپىت يەنە بىردىنلا ئوق تەرەپكە بۇرۇلۇپ، ئالدى چاقى ئالللىقانداق بىر ئازگاللغا پاتتى-دە، ئۇ ۋەلسىپىت ئۈستىدىن موللاق ئېتىپ قار ئىچىگە چوكۇپ كەتتى ۋە گويا مۇشۇنداق بولۇشنى كۈتۈپ كەلگەندەك، بىر كۆلۈۋېتىپ، يۇمشاق قار ئىچىدە بىر پەس ياتقاندىن كېيىن ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ، ۋەلسىپىتنى قار ئىچىدىن چىقىرىۋالدى. خەيرىيەت، ۋەلسىپىتكە ھېچقانداق زەخمەت يەتمەپتۇ. سادىق روزى بۇ ۋەلسىپىتنى 8 يىل بۇرۇن سېتىۋالغان ئىدى. شۇندىن بۇيان بۇ ئىككى قەدىناس بىر بىرىدىن زادى ئايرىلمىدى. بۇ يىللار سادىق روزىدا ئىككى نەرسىنى — چاچ-ساقاللىرىدىكى ئاق بىلەن چىرايىدىكى قورۇقلىرىنى كۆپەيتكەن بولسا، ئەكسىچە ئۇنىڭ ھەمرايىدا ئىككى نەرسىنى — پاقىراق سىرلىرى بىلەن قانات-قۇيرۇقلىرىنى كېمەيتىۋەت-

تى، لېكىن ئۇنىڭ ئاساسىي گەۋدىسى خۇددى ئىگىسىنىڭ قاۋۇل گەۋدىسىگە ئوخشاش مەزمۇت، پۇختا ئىدى.

سادىق روزى ۋەلسىپىتنى يولغا چىقىرىپ، ئۇنىڭ ئۇستىدىكى قارلارنى سىپىرىپ چۇشۇرگەندىن كېيىن، نىمە ئۇچۇندۇ بىردىنلا شوخلۇغى تۇتۇپ قالدى:

—بۇنىچىلىك ئازگاللار نىمىكەن؟—دىدى ئۇ گويا ۋەلسىپىت راستىن ئاڭلايدىغاندەك چاخچاق قىلىپ،—بۇنىڭدىن چوڭ كاتاڭلار-دىنمۇ ساق چىققان ئەمەسمىدۇق. يەنە تېخى، تالاي يىللار بەرداش-لىق بېرىمىز-هە، ئاغىنە؟

"ئاغىنە" جاۋاپ بەرمىگەن بولسىمۇ، لېكىن ئىگىسى ئۇستىگە چىقىپ، پىدالنى تەپكەندە "غاچۇر-غۇچۇر" ئاۋاز چىقىرىپ يەنە ئاۋالقىدەك يۇرۇپ كەتتى.

مەنزىلگە يېتىش ئۇچۇن يەنە توپ-توغرا 25 كىلومېتىردىن ئارتۇق يول يۇرۇش كېرەك. لېكىن، سادىق روزى قىلچە هارغىنلىق هىس قىلمىدى. "قارنىڭ مۇنداق كوپ ياققىنى مول هوسۇلنىڭ بىشارىتى،—دىدى ئۇ بۇرۇن ۋە قۇلاقلىرىنىڭ ئېچىشىپ ئاغرىشىنى ئۇنتۇشقا تىرىشىپ،—بۇ ماۇق يوتقان ئاستىدا كۇزگى بۇغداي مايسىلىرى راسا تەرلەپ ئۇخلايدىغان بولدى-دە..."

ئۇ "بوستان" گۇڭشېسىدا بۇ يىل ئومۇمى يۇزلۇك مول هوسۇل ئېلىشنىڭ پىلانىنى كۇزدىلا ياخشى پىلانلاپ، كادىر ۋە ئەزالارنىڭ مۇزاكىرىسىدىنمۇ ئوتكۇزۇشكە ئۇلگۇرگەن ئىدى. بىراق، كۇتمىگەندە ئورنىنى ئالماشتۇرۇشقا توغرا كەلدى. قوشئېرىقنىڭ ئىشلىرى قانداق-راق كېتىۋاتىدىكىن؟ ناهىيىلىك پارتكوم شۇجىسىمۇ ئالدىراپ تۇرغان ئىكەن، "ئەتە يەنە سوزلىشەرمىز" دەپلا يىغىنغا كىرىپ كەتتى.

www.uyghurkitap.com

ئەتىگىچە ساقلاپ تۇرسىغۇ بولاتتى. لېكىن شۇنچىۋالا چوڭ مەملىكەتتە ھەر بىر كىشى ئەنە شۇنداق بىر كۈندىن ”ساقلاپ“ تۇرىدىغان بولسا، ئۇ قانچىلىك كوپ سانىنى تەشكىل قىلىدۇ؟ ئۇنىڭسىزمۇ كۈنلەپ ئەمەس، ھەپتىلەپ، ئايلاپ ”ساقلاپ“ تۇرۇۋاتقانلارمۇ يوق ئەمەس. ئالغا مېڭىش كېرەك! قەدىناس دوستۇم، ئالغا! ساقلاپ تۇرغان، ھەتتا ئارقىغا قاراپ خېلى يىراق چېكىنگەن ۋاقىت ئاز بولىدىمۇ؟ ئۇنى تولدۇرۇش ۋەزىپىسىمۇ زىممىمىزگە يۈكلەنگەن. ياق، توختاشقا بولمايدۇ! مېڭىش كېرەك!...

سادىق روزى پېدالىنى تېخىمۇ كۈچ بىلەن تەپتى. ئۇنىڭ قەدىناس دوستى گويا ئىگىسىنىڭ كوڭلىنى چۈشەنگەندەك يېنىك يورغىلاپ كەتتى.

ئارقا تەرەپتىن ھارۋا قۇڭغۇراقلىرىنىڭ شوخ جاراڭلىشى ئاڭلانغاندا، سادىق روزى 4 كىلومېتىردەك يولنى بېسىپ بولغان ئىدى. ئۇ تېز كېلىۋاتقان ھارۋىغا يول بېرىش ئۈچۈن ۋەلسىپىتتىن چۈشۈپ، چەتكىرەك چىقتى.

—ۋو-ۋو-ۋو! —ھارۋىكەش يىگىت قىزىپ كەتكەن ئاتلارنى توختاتقاچ سادىق روزىدىن سورىدى، —يولداش، نەگە ماڭدىڭىز؟

—قوشئىبرىققا، —دەپ جاۋاپ بەردى سادىق روزى كۈلۈمسىرەپ.

—ھەمسەپەر ئىكەنمىز، قېنى، شەيتان چاقىڭىزنى ئېلىپ ھارۋىغا چىقىڭ، بىللە ماڭايلى.

—رەھمەت، مەن ۋەلسىپىتتە ماڭاي، —سادىق روزى بۇ خۇش خۇي يىگىتكە مىننەتدارلىق بىلدۈردى.

—تارتىنماڭ، —ھارۋىكەش سوزلىگەچ ھارۋىدىن چۈشۈپ سادىق روزىنىڭ ئالدىغا كەلدى، —چوڭ ھارۋا تۇرغان يەردە كىچىك

ھارۋا بىلەن مېڭىشمۇ ئىشمۇ؟ — ئاندىن ئۇ سادىق روزىغا قول ئۇزاتتى، — تونۇشۇپ قويايلى، ئىسمىم خېلىل، كەسپىم ھارۋىكەش.

سادىق روزىمۇ ئۆز ئىسمىنى ئېيتىپ، يىگىت بىلەن قىزغىن كۆرۈشتى.

بىرئازدىن كېيىن ھارۋا قوڭغۇراقلىرىنى جىرىڭلىتىپ، يەنە يولغا چۈشكەندە، خېلىل ئۆزىنىڭ ھەمرالىرىنى سادىق روزىغا تونۇشتۇردى.

— بۇ كىشى ئابدۇۋېلىكام بولىدۇ، — دېدى ئۇ ئۇسكىلەڭ بۇرۇتلىرى ئارىسىدىن كوكۇش ئىس چىقىرىپ كۆلۈمسىرەپ ئولتۇرغان 45 ياشلار چامىسىدىكى كىشىنى كۆرسىتىپ، — گۇڭشېمىزنىڭ ئۇرۇكلۇك دادۇيىدىن، لەقىمى "چاققان". بۇ يىگىت بولسا، گۇڭشېمىزغا يېڭىدىن تەقسىم قىلىنغان ئوقۇغۇچى ئىكەن، ئىسمى ئەزىز رېھىم.

سادىق روزى نىمىشقىدۇ ئۆزى توغرىسىدا تەپسىلىرەك سۆزلەشنى ئارتۇقچە دەپ قارىغان بولسا كېرەك، بايىقىدەك ئىسىم - پەمىلىسىنى يەنە بىر قېتىم تەكرارلاش بىلەنلا كۇپايىلەندى. يېڭى تونۇشلارمۇ ئارتۇقچە كوچىلاپ ئولتۇرماي، بۇرۇن باشلانغان پارىڭىغا كوچتى.

— ھە، ئابدۇۋېلىكا، — دېدى ئەزىز رېھىم سۆز باشلاپ، — شۇنداق قىلىپ، مۇسا دۇكانچىغا تۇخۇم ئەكىلىپ بەردىڭىزمۇ؟

— ئەكەلمەمدىغان، ئۇنى ئەكەلمىسەم چىپەرقۇتنى قانداق ئالاتتىم، — دەپ جاۋاپ بەردى ئابدۇۋېلى ئاكا. سادىق روزى بىردىنلا ئۇنىڭ قوي كوزلىرىنىڭ ئالىقانداق شوخ ئۇچقۇنلار بىلەن چاقناپ كەتكەنلىكىنى بايقاپ قالدى. — لېكىن ئاشۇ ۋەقەدىن كېيىن مۇسا دۇكانچىدىن زادى رەخت سېتىۋالمايدىغان بولدۇم. بەزىدە چاي، تۇز، قەن - گېزەك دېگەندەك نەرسىلەرنى سېتىۋېلىش ئۈچۈن ياكى مۇنداقلا قىزىقىپ دۇكانغا كىرىپ قالغۇدەك بولسام، مۇسا دۇكانچىغا

www.uyghurkitap.com

قاراپ بىر كوزۇمنى قىسىپ كۇلۇپ قويىمەن، ئەمما ئۇ بولسا، جىنلە-رىنى غۇچۇرلىتىپ ماڭا غەزەپ بىلەن ئالىيدۇ. ”ئۇزەم تاپقان بالاغا، نەگە باراي داۋاغا“ دىگەندەك ئوز دەردىنى ئىچىگە يۇتۇپ يۇرىدۇ، بىچارە...

—قىزىق، سىز ئۇنىڭ تەلۋىنى ئورۇنلاپسىزغۇ، يەنە نىمىشقا سىزگە ئوچلۇك قىلىدۇ؟—بۇ پاراڭغا تىخىمۇ قىزىقىپ قالغان ئەزىز رىھىم ئۇنىڭ سوزىنى بولۇۋەتتى.

ئابدۇۋېلى ئاكا ئىغىز ئىچىپ بولغىچە خىلىل تۇيۇقسىز قاتتىق كۇلۇۋەتتى-دە، تاماكىدىن قاقلىپ كىتىپ بىرنەچچىنى يوتەلگەندىن كىيىن، كوز يىشىنى سۇرتۇۋىتىپ دىدى:

—ئابدۇۋېلىكام ئۇنى راسا باپلىغان تۇرسا، ئوچلۇك قىلماي قانداق چىدىسۇن!؟

—شۇنداقمۇ، قىنى، قىنى، ئىنىقراق سوزلەپ بىرىڭا، —دەپ ئالدىراتتى ياش مۇئەللىم تاقەتسىزلىنىپ، —سادىق روزىمۇ پاراڭغا قىزىقىپ، ئابدۇۋېلى ئاكىغا يىقىنراق سىلجىدى.

—مۇسا دۇكانچى بىلەن پۇتۇشكەندىن كىيىن ئويگە قايتىۋىتىپ، بۇ ئىش ھەققىدە باش قاتۇردۇم، —ئابدۇۋېلى ئاكا تۇگەي دەپ قالغان تاماكىسىنى ئاخىرقى قىتىم ئىشتەي بىلەن شوراپ تاشلىۋەت-كەندىن كىيىن، كۇلۇپ تۇرۇپ سوزىنى داۋاملاشتۇردى، —مۇسا دىگەن بۇ مۇتىھەم تازا نائىنساپ ئىكەن، ئازراق سورىسىمۇ بىر نورى ئىدى، بەچچىغەر! شۇكەملەردە بىر تۇخۇمنىڭ باھاسى 2 مو 5 پۇڭ تۇرسا، 50 تۇخۇم دىگەن بىرزەدەك دىخانلار ئۇچۇن ئاز نەرسىمۇ؟! مۇسانى ئىچىمدە: ”قارنىڭ يىرىلغۇر مۇتىھەم“ دەپ نەچچىنى تىللىدىم. ئويلا-ئويلا كوڭلۇمگە بىر ئەقىل كەلدى، نىملا

بولمىسۇن، چىپەرقۇتنى ئالمەن دەيدىكەنمەن، مۇساغا 50 تۇخۇم بەرمەي بولمايتتى. شۇڭا ئۆيۈمگە كېلىپلا تۇخۇملارنى سېۋەتكە قاچىلاپ، هايال قىلماي يەنە دۇكانغا باردىم. كېلىشىم بويىچە مۇسا 50 تۇخۇمنى ئېلىپ قالدى، مەن 10 مېتىر چىپەرقۇتنىڭ پۇل، بېلەتلىرىنى تولەپ، ئۇنى قولتۇغۇمغا قىسىپ، دوپپامنى قىرلاپ ئۆيگە قايتىپ چىقتىم. زىخمۇ كويمىدى، كاۋاپمۇ كويمىدى. خېلىل، تاماكاڭنى ئەكىلە، ئۇكام، بىر چېكىۋېتەي.

سوز شۇ يەرگە كەلگەندە خېلىل يەنە ئۆزىنى تۇتالماي قاتتىق كۈلۈۋەتتى-دە، ئادىتى بويىچە سوز قىستۇردى:

— ئاخىرقى قىزىقىنى مەن ئېيتىپ بېرەي. ئابدۇۋېلىكامنىڭ "ئۇنداق قازانغا مۇنداق چومۇچ" دىگەن سوزىگە دىققەت قىلدىڭلارمۇ؟ ئۇ مۇسا دۇكانچى بىلەن پۈتۈشۈپ ئۆيىگە بارغاندىن كېيىن، ئۆزىنىڭ ھەم خولۇم-خوشنىلىرىنىڭ چۈجە چىقارماي سېسىتىپ قويغان پالاق تۇخۇملىرىنى يىغىپتۇ-دە، مۇساغا ئاپىرىپ بېرىپ ۋەدىسىنى ئورۇنلاپتۇ...

خېلىلنىڭ سوزى تېخى تۈگىمەيلا سادىق روزى بىلەن ئەزىز رېھىم ئۆزىنى تۇتالماي، ئۇزاققىچە كۈلۈشتى.

— باپلاپتۇ، قاتتىق باپلاپتۇ! — دىدى قاتتىق كۈلكىدىن كوزىگە ياش ئالغان مۇئەللىم ئۆزىنى ئاران توختىتىپ. ئاندىن بۇ ئىش ھەققىدە ئۆزىچە مۇلاھىزە يۈرگۈزدى. — ئۇ پارىخورنىمۇ تازا كېلىشتۇرۇپ مات قىپسىز، لېكىن، ھەر ھالدا بۇ ئىشنى گۇڭشې رەھبەرلىكىگە ئىنكاس قىلىپ، سىياسى-تەشكىلىي جەھەتتىنمۇ ئەدۋىنى بېرىش كېرەك ئىدى. مۇسا دۇكانچىغا ئوخشاش مۇتىھەملەرنىڭ دىخانلارنىڭ ئىلىگىنى شوراۋېرىشىگە يول قويغىلى بولامدۇ؟

— ھەي، ئۇكام، سىز تېخى مەكتەپ قويندىن ئەمدىلا چىقىپسىز، — دېدى ئابدۇۋېلى ئاكا ئۇلۇغ-كىچىك تىنىپ، — كېيىن تېخى كۆپ نەرسىلەرنى چۈشىنىۋالىسىز. ناھەقچىلىق دېگەن تۈگىمەيدىكەن. باشقىلارغا بوزەك بولماي دېسەڭ، ئۆزەڭمۇ پەخەس بول، كاللاڭنى ئىشلەت.

سادىق روزى كۆپنى كۆرگەن كىشى بولغاچقا، ئابدۇۋېلى ئاكىنىڭ سۆزلىرىدىن ئانچە ھەيرانمۇ بولمىدى، ئەكسىچە، بۇ چىچەن، خۇش خۇي كىشى بىلەن تېخىمۇ كۆپرەك پاراڭلاشقىسى كەلدى.

— مۇئەللىمنىڭ ئېيتقىنىمۇ توغرا، ئابدۇۋېلىكا، — دېدى ئۇ پاراڭنى داۋاملاشتۇرۇش مەقسىتىدە، — سىزگىمۇ مۇسا دۇكانچىغا بوزەك بولماپسىز، لېكىن ئۇنىڭ خاتا ھەرىكىتى ئاشكارىلانمىغاچقا، شۇ كەمگىچە قانچىلىغان ئادەملەر ئۇنىڭغا بوزەك بولغاندۇ. ئەگەر بۇ ئىشنى رەھبەرلىك بىلسە، ئەلۋەتتە ئالدىنى ئالغان بولاتتى، قېنى، ئېيتىپ بېقىڭا، يا گېپىم خاتامۇ؟

— گەپلىرىڭىز توغرا يولداش كادىرىم، — دېدى ئابدۇۋېلى ئاكا ئۇلۇغ-كىچىك تىنىپ، — لېكىن بىزدە ھەق دادىغا يەتكىچە بېلىڭ سۇنۇپتۇ، دەيدىغان گەپ بار. ئاۋامۇسلىم① ئۇچۇن جەڭ قىلىپ، زىيان تارتقانلار ئازمۇ؟

— يولداش، سىز گۇڭشېمىزنىڭ ئەھۋالىنى بىلمەيسىز، — دەپ سۆزگە ئارىلاشتى خېلىل، — "4 كىشىلىك گۇرۇھ" ئاغدۇرۇلغاندىن كېيىن، شۇجىمىزنىڭ خىزمىتى ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەن بولسىمۇ، لېكىن

---

① ئاۋامۇسلىم — ئابدىراخمان ئابۇمۇسلىم، ئىسلامىيەت تارىخىدىكى مەشھۇر سەركەردىلەردىن بىرى.

ئاغرىق بولغاچقا ھازىرغىچە دوختۇرخانىدا داۋالىنىۋاتىدۇ. گۆڭشې-مىزنىڭ باشلىقى ئەسلىدىلا يۇۋاش ئادەم ئىدى. "مەدەنىيەت ئىنقىلاۋى" دىن كېيىن تېخىمۇ ئېھتىياتچان بولۇپ قالدى. كىشىلەر-نىڭ چىشىغا تېگىشتىن ئۆزىنى تارتىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە ۋاقتىنىڭ كوپ قىسمىنى دادۇيلەردە ئۆتكۈزۈپ، ئىدارىدە كوپ تۇرمايدۇ. شۇنداق قىلىپ گۆڭشېنى ئەمىلىيەتتە مەدەنىيەت ئىنقىلاۋىدا ئۆسكەن مۇئاۋىن شۇجى سورايدۇ. مۇسا دۇكانچىغا ئوخشاشلار ئۇنىڭ بۇرنىدىن چۈلۈك ئۆتكۈزۈۋالغان، قاياققا تارتسا مېڭىۋېرىدۇ. ئەھۋال شۇنداق ئىكەن، ھىلىقىدەك ئىشلارنى قايسى رەھبەرلىككە ئىنكاس قىلىدۇ؟ ئىنكاس قىلساڭ، يامان ئاتلىق بولىسەن شۇ.

خېلىلنىڭ سوزىدىن كېيىن ئابدۇۋېلى ئاكا گويا ئەمدى چۈشەن-گەنسىلەر، دىگەندەك ئىككىيلەنگە مەنىلىك قاراپ قويىدى.

— "4 كىشىلىك گۇرۇھ"نىڭ ئاغدۇرۇلغانلىقىغا بىر يېرىم يىلدەك بولدى، ئەھۋالدا يەنىلا ئۆزگىرىش بولمىدىمۇ؟ — دەپ سورىدى ياش مۇئەللىم.

— ئەلۋەتتە ئۆزگىرىش بولدى، — دەپ ئالدىرىماي جاۋاپ بەردى خېلىل، — ھازىر كىشىلەر ئەركىن نەپەس ئالىدىغان بولدى، ئاشكارا زورلۇق-زومبۇلۇق قىلىدىغانلار قالمىدى. لېكىن، بۇنىڭلىق بىلەن ھەممە ئىشنى تۈزىلىپ كەتتى دىگىلى بولمايدۇ. "بوستان" گۆڭشېسى بىلەن سېلىشتۇرغاندا، بىزدە تېخى كوپ ئىشلار كونا پېتىچە كېتىۋا-تىدۇ. ئەگەر بىزنىڭ باشلىقلىرىمىزمۇ "بوستان"نىڭ شۇجىسىدەك بولغىنىدا... ھەي... بىز تازىمۇ بىتەلەي ئىكەنمىز... — خېلىل ئۇش-تۇمتۇت سوزىنى ئۈزۈپ قويۇپ، ئاپپاق قار باسقان دالاغا ئويچانلىق بىلەن تىكىلگىنىچە تاماكا ئوراشقا باشلىدى.

www.uyghurkitap.com

ئۇنىڭ سۆزىگە دىققەت بىلەن قۇلاق سېلىۋاتقان سادىق رۇزى ئاخىرقى جۈملىنى ئاڭلىغاندا، نىمىشقىدۇ تېنى جۇغىدە قىلدى-دە، خېلىلا لاپپىدا قاراپ قويدى.

—بىر ئادەمنىڭ قولىدىن نىمە كېلەتتى، — دەپ جىملىقنى بۇزدى ئابدۇۋېلى ئاكا، — "بوستان"نىڭ شۇجىسىمۇ ھەممە ئىشنى بىلىپ كېتەلەيدىغان ئەۋلىيا ئەمەستۇ.

—ئابدۇۋېلىكا، ئىشەنمەيۋاتامسىز؟ — دەپ قىزغىنلىق بىلەن چۈشەندۈرۈشكە باشلىدى خېلىل، — بىز ھارۋىكەشلەرنىڭ بىلىدىغانلىرىمىز ناھايىتى كوپ، نۇرغۇن خەۋەرلەر بىز ئارقىلىق تارقىلىدۇ. "بوستان"دا مېنىڭ تونۇش-بىلىشلىرىم ناھايىتى كوپ. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ شۇجىسى توغرىسىدا كوپ ھىكايىلەرنى سوزلەپ بەردى، مەن سىلەرگە بىرلا ۋەقەنى ئېيتىپ بېرەي: بۇلتۇر كۈزگى بۇغداي تېرىش مەزگىلىدە ھىلىقى شۇجى ئېتىزلىقلارنى ئارىلاپ بىر يەرگە كەلسە، ئۇسا قىلىنغان سالا ئېتىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر زەنجىر تاپان مىدىر-سىدىر قىلماي تۇرغۇدەك، قارىسا، رولدا شوپۇر يوقمىش، تىراكتورنىڭ ئەتراپىدا دۈيجاڭ بىلەن ئىككى ئەزا نىمە قىلىشنى بىلمەي، يەرنىڭ قۇرۇپ قېلىشىدىن غەم يەۋاتقۇدەك، شۇڭا شۇجىنىڭ تازا ئاچچىقى كەپتۇ-دە، دۈيجاڭدىن: "شوپۇر قېنى؟" دەپ سوراپتۇ. "سايمان تاپىمەن، دەپ كەتكەنتىغۇ تاڭ" دەپتۇ دۈيجاڭمۇ رەللە بولۇپ. ئەسلىدە تىراكتور ئوبدان ئىشلەۋاتقان ئىكەن، بىر چاغدا دادۈي شۇجىسىنىڭ 13 ياشلىق ئوغلى كېلىپ، شوپۇرنىڭ قولىغا بىرنىمە دەپ پىچىرلىغان ئىكەن، شوپۇر دەرھال تىراكتوردىن چۈشۈپ، موتورنىڭ ئۇ يەر-بۇ يېرىنى كوچىلىغاندەك قىپتۇ-دە، "چاتاق، تىراكتور بۇزۇلدى، سايمان تېپىپ كېلەي"

دەپلا كېتىپ قاپتۇ. ئەھۋالنى ئۇققان شۇجى موتورنى ئوت ئالدۇر-
غان ئىكەن، تىراكتۇر دەرھال تىلغا كىرىپ يەنە تاتاتلاشقا باشلاپتۇ.
"ئالدامچى كاززاپلار، ھارامتاماقلار! ئۇلارنى نەدىن بولسىمۇ دەرھال
تېپىپ كېلىڭلار، ھەر ئىككىلىسىنى!" دەپتۇ ئۇ غەزىۋىنى باسالماي،
ئاندىن تىراكتۇرنى ئۆزى ھەيدەشكە كىرىشىپتۇ. كوردۇڭلارمۇ بۇ
ئەزىمەتنى، ئۇ يالغۇز ئەمەلدارلىق قىلىشنىلا ئەمەس، يەنە تىراكتۇر
ھەيدەشنىمۇ بىلىدىكەن، يېزا كادىرى دېگەن شۇنداق بولسۇن-دە!
چاقىرىشقا ئەۋەتىلگەن ئادەم شۇجىنىڭ ئۆيىگە بارغاندا، شوپۇر دۇتار
چېلىپ، دادۇي شۇجىسى قوشۇقنى چىنىگە ئۇرۇپ: "ئەشىمدە قىشلاپ،
پوسكامدا يازلاپ" دەپ نەغمىنى تازا قىزىتىۋاتقان ئىكەن. ئۇلار
مەسلىكتىن تىللىرى كالۋالىشىپ، چىرايى پوكاندەك قىزىرىپ كەتكەن
بولسىمۇ، ئامال يوق ئېتىزلىققا كېلىشكە مەجبۇر بوپتۇ. بۇ چاغدا
شۇجى بىرنەچچە مو يەرنى ئاغدۇرۇپ بولغان ئىكەن. ئۇ دادۇي
شۇجىسىنى تازا كېلىشتۈرۈپ تەنقىت قىلىپ، شوپۇرنىڭ كېنىشكىسىنى
تارتىۋاپتۇ. كېيىن گوڭشې پارتكومى دادۇي شۇجىسىنى ۋەزىپىسىدىن
قالدۇرۇپتۇ. قانداق؟ "بوستان"نىڭ شۇجىسى يارامدىكەن؟

—ئوغۇل بالىدەك كادىر ئىكەن!—دېدى ئابدۇۋېلى ئاكىمۇ چىن
كوڭلىدىن رازى بولۇپ،—ئەجەپ بەلەن ئىش قىپتۇ. دېخان خەق
بىر قولىنى ئىككى قىلالمايۋاتقان چاغدا، بۇ ھارامتاماقلارنىڭ قىلغى-
نىنى قارا!

سادىق روزىمۇ ئىختىيارسىز سوزگە ئارىلاشتى:

—تىراكتۇرچىنى ئىشتىن بوشىتىشى توغرا بولمىغان، ئۇ...

خېلىل ئۇنىڭ سوزىنى دەرھال بولۇۋەتتى:

—تازا توغرا بولغان! مېنىڭچە، ئۇ مۇتەھەمدىگە بۇ ئىش تېخى

ئازلىق قىلىدۇ. ئۇمۇ دىخان بالىسى بولغاندىكىن، تىراكتۇر توختاپ قالسا، يەرنىڭ نېمى كېتىدىغانلىقىنى بىلمەمدۇ؟ بىلىدۇ. ئويلاپ كورۇڭا، مۇساغا ئوخشاشلار رەخت سېتىش هوقۇقىدىن پايدىلىنىپ دىخانلارنى بوزەك قىلسا، تىراكتۇرچىلارمۇ ئوز كەسپىدىن پايدىلىنىپ دىخانلارغا زىيان سالسا، بىچارە دىخانلارغا نىمە دىگەن ئۇۋال.

— كوڭلىڭىزنى ئەلۋەتتە چۈشىنىشكە بولىدۇ، — دىدى سادىق روزى ئالدىرىماي سوزلەپ، — لېكىن ئويلاپ كورۇڭا، ھەلىقى تىراكتۇرچى نىملا بولمىسۇن كەسپ ئەھلى، ئۇنى باشقا ئىشقا قويغاندىن كورە، تەربىيە بېرىپ يەنە ئوز كەسپىنى ئىشلەشكە قويسا، تېخىمۇ كوپرەك مەنپەئەت يەتكۈزەلەيدۇ ئەمەسمۇ.

— بىر ئادەمنىڭ ھەيدىمىگىنى بىلەن تىراكتۇر توختاپ قالامتى؟

— توختاپ قالمايدۇ، ئەلۋەتتە، لېكىن گەپ بۇنىڭدا ئەمەس، مۇھىمى، ئادەملەرنى تەربىيەلەش، ئوزگەرتىش كېرەك. خاتالاشتىڭ دەپلا جازالاۋەرسە، كوپلىگەن كىشىلەر نابۇت بولۇپ كەتمەمدۇ؟ ھىلىقى شۇجىمۇ باشتا بىردىنلا مىگىسى قىزىپ كېتىپ تىراكتۇرچىنى ئىشتىن بوشاتقان بولسىمۇ، ئەتىسىلا بۇ ئالدىراڭغۇلۇغىنى تۈزىتىپ، ئۇنى يەنە ئوز تىراكتۇرىنى ھەيدەشكە ئورۇنلاشتۇردى.

خىلىل يەنە سوزلەشكە ئاغزىنى ئېچىۋىدى، ئاڭغىچە ئابدىشۈكۈرلى ئاكا سوزنى تارتىۋالدى:

— بولدى، تالاشما خىلىل، بۇ يولداشمۇ جىنى بار گەپ قىلدى. بىر ئادەم كىچىككىنە پۇتلاشسىلا، ئۇنى يولۇۋالماي، ئۇستىلەپ ئىتتىرىۋەتسە بولماس. بۇنىڭ زىيىنىنى ئاز تارتتۇقمۇ بىز، — ئاندىن ئۇ بايىقى گېپىنى يەنە بىر قېتىم تەكرارلىدى، — ئەمما نىملا بولمىسۇن، "بوستان"نىڭ شۇجىسى ئوغۇل بالىدەك كادىر ئىكەن.

— ھەقىقەتەن دىخانلارنىڭ قەدرىگە يېتىدىكەن، بىزدە بولسا، ھەي... — خېلىل ئەمدى مۇنازىرىلىشىشنى قويۇپ، ئۆزىچە قايناپ سوزلىگىلى تۇردى، — بىچارە دىخانلار ھەر كۈنى يۇلتۇز تارقىماستا ئېتىزلىققا چىقسا، ئېغىر ياتقۇ مەزگىلىدە ئۆيىگە قايتىدۇ. ھەر يىلى تېرىقچىلىقنى يېڭى باشلىغاندا: "بۇ يىلغۇ دارامىتىمىز ئاشار" دىگەن ئۈمىت بىلەن ئۆزىگە تەسەللى بېرىپ ئىشلەۋېرىدۇ، لېكىن كۈزدە قارىساڭ، ئەھۋال يەنە شۇ ئاتام ئېيتقان بايىقى. دىخان دىگەننىڭ جېنى قەۋەتمۇ مەھكەم كېلىدىكەن، ئۇلارنىڭ سوڭگىنى پولاتتىن ياسالغان دىسىمۇ ئارتۇق كەتمەيدۇ. ئۇلارنىڭ قەدرىگە يەتمەيدىغان كادىرنىڭ بۇرۇنقى بايلاردىن نىمە پەرقى بار؟!

خېلىل بىردىنلا سوزىنى توختاتتى-دە، گويا غەزىۋىنى قامچىدىن ئالماقچى بولغاندەك ئاتلار ئۈستىدىن ئايلاندۇرۇپ "قارس" چىقاردى، سوھبەت يەنە ئۈزۈلۈپ قالدى. ئاتلار قېلىن قار ئۈستىدىن يول ئېچىپ پۇشقۇرۇپ-پۇشقۇرۇپ مېڭىشاتتى، چاقلار يۇمشاق قار ئۈستىدە يەڭگىل غىچىرلايتتى. سوھبەتنىڭ مۇنداق ئېغىر ۋەزىندە ئاياقلىششى ھەممەيلەننىڭ كوڭلىدە مۇڭلۇق تەسىرات قوزغاپ، ئۇلارنى چوڭقۇر خىيالغا باشلىۋەتكەن ئىدى.

بىرنەچچە يىلدىن بېرى يېزىلاردا سادىر بولۇۋاتقان غەيرى نورمال ئەھۋاللاردىن سادىق روزىنىڭمۇ خەۋىرى بار ئىدى، ئەلۋەتتە. ئۇ، شۇ يىللار ئىچىدە مەيلى ھوقۇق تۇتۇپ تۇرغاندا بولسۇن، مەيلى خىزمىتىدىن قالدۇرۇلغاندا بولسۇن، چامىسىنىڭ يېتىشىچە دىخانلارنىڭ دەردىگە دەرمان بولۇشقا تىرىشقان. ئۇ، ھەر قېتىم "بوستان"دىكى كادىرلار بىلەن يىغىن ئاچقاندا: "بىز يېزىلاردا سوتسىيالىزىمنى ئەمەلگە ئاشۇرۇپ، دىخانلارنى پاراۋان تۇرمۇشقا ئېرىشتۇرىمىز

دەيدىكەنمىز، ئۇلار ئۇچۇن بىر ماھىر تەشكىلاتچى بولۇپلا قالماي، ئەڭ مۇھىمى، ئۇلارنىڭ چىن دوستى، چاكىرى بولۇشىمىز كېرەك» دېگەن سوزنى ئېيتىشنى زادى ئۇنتۇمايتتى. شۇڭا خېلىلىنىڭ بايىقى سوزلىرى خۇددى كونا دەرتنى قوزغىغاندەك، ئۇنىڭ قەلبىنى تىترىتىۋەتتى. لېكىن، ئويلىغانسېرى ئۇنىڭ تۇرۇلگەن قوشۇملىرى بارا-بارا ئېچىلىپ، كوزلىرىدە ئاللىقانداق خوشاللىقنىڭ جىلۋىسى ياندى. ئۇ قوشئېرىق گۇڭشېسىنىڭ تۇنجى ئەلچىلىرى بولغان بۇ 3 نەپەر سوھبەتدىشىدىن رازى بولغان ئىدى. مانا مۇشۇ ئەقىللىق، ۋىجدانلىق ۋە قورقماس كىشىلەر ئۇنىڭ بۇندىن كېيىنكى سەپداشلىرى. ئۇ مۇنداق كىشىلەرنىڭ تېخىمۇ كوپلۇگىگە قاتتىق ئىشىنىدۇ. ھالال مېھنەت بىلەن پاراۋان تۇرمۇش يارىتىشنى ئويلايدىغان كىشىلەر ئازمۇ؟! ئۇلارنىڭ جىلە بولۇۋاتقىنى، تەقەززالىق بىلەن كۇتۇۋاتقىنى سادىق روزىغا ئايان. ئاشۇ يىللىرى ئۇنىڭ ئوزىمۇ نەچچە قېتىم شۇنداق جىلە بولغان، كۇتكەن ئەمەسمىدى. ئېھتىمال، گۇڭشېنىڭ كېسەل ئازاۋىدا قىينىلىۋاتقان ھىلىقى سابىق شۇجىسىمۇ، يۇۋاش، ئېھتىياتچان گۇڭشې باشلىقىمۇ خۇددى شۇنداق جىلە بولۇۋاتقاندۇ، كۇتۇۋاتقاندۇ، لېكىن جىلە بولۇش بىلەن مەسىلە ھەل بولمايدۇ. ئەڭ مۇھىمى، كۇتكەن نەرسىنى قولغا كەلتۇرۇش ئۇچۇن ئىشلەش كېرەك، كۇرەش قىلىش كېرەك.

سادىق روزى شۇ تاپتا گۇڭشېدىكى نۇرغۇن كادىر ۋە ئەزالارنىڭ بەيگىگە چۇشۇشكە تەييارلانغان ئاتلاردەك تىپچەكلەپ تۇرغانلىقىنى ئويلاپ خوشاللىق بىلەن كۇلۇمسىرىدى.

* * *

سادىق روزى گۇڭشې ئىدارىسى ئالدىدا ھارۋىدىن چۇشۇپ

پارتكوم ئىشخانىسىغا قاراپ ماڭدى. ئۇ، ئىشخانا ئالدىغا كەلگەندە قىيا ئوچۇق تۇرغان ئىشىكتىن ئۆي ئىچىدە ۋاقىراپ سۆزلەۋاتقان ئاللىقانداق بىر كىشىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

—بالىنى سىز تاپقانمۇ، گۇڭشېمۇ؟ ھەببەللى، شۇنداق بولغاندىن كېيىن، داۋالىتىشقىمۇ ئۆزىڭىز ئىگە بولۇشىڭىز، ئۆزىڭىز پۇل تۆلىشىڭىز كېرەك.

ئارقىدىنلا يېلىنغان ئاۋاز ئاڭلاندى:

—ئېيتتىمغۇ، ئۆزەم ئىگە بولىمەن، پۇلىنىمۇ ئۆزەم تۆلەيمەن. ھازىر يېنىمدا نەق پۇل بولمىغاچقا، گۇڭشې ماڭا كېپىل بولۇپ، ئىككىلىك خەت يېزىپ بەرسە، پۇلنى كېيىن تۆلەپ بەرسەم...

—بولمايدۇ!—دەپ ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى قوپال ئاۋاز،— بىز سىلەرنى ياخشى بىلىمىز، بالاڭلارنى ساقايتقاندىن كېيىن "پۇل يوق" دەپ مۆرە چىقىرىپ تۇرىسىلەر. بولدى، قوپۇڭ، ئىشخانىدىن چىقىڭ، خەت يېزىپ بېرىلمەيدۇ!

ئىشىك ئوچۇق بولغاچقا سادىق روزى چەكمەيلا ئىشخانىغا كىرىپ كەلدى، كادىر سىياقىدىكى ياشراق كىشى ئالدىدا تەلپىكىنى غىجىملاپ تۇرغان كىشىدىن كۆزىنى يۆتكەپ، سادىق روزىغا لاپپىدە قارىدى-دە، توڭلۇق بىلەن:

—ھازىر ئىش بېجىرىلمەيدۇ، كېيىن كېلىڭ!—دېدى ۋە يەنە دېخانغا قاراپ بۇيرۇدى،—مەن ناھايىتى ئالدىراشمەن، قېنى، ئىشخانىدىن چىقىڭ!

—بەزىلەرنىڭ: "بىر خۇداغا، بىر ئۆزەڭگە ئىشەن" دېگىنى راستكەن، خوپ، چىقاي، بالامنىڭ ئۆمرى بولسا، خۇدايىم ئۆزى ساقايتا!—دېدى دېخان ئەلەم بىلەن بېشىنى چايقاپ ۋە ئىشخانىدىن

www.uyghurkitap.com

تېزلا چىقىپ كەتتى.

— ھە، سىزچۇ، سىز نېمىگە ھاڭۋېقىپ تۇرىسىز؟ — دېدى ياشراق كىشى سادىق روزىغا زەردە بىلەن، — بۇ ياغاچ قولاقلاردىن زەپمۇ تويدىغۇ، كىشى!

سادىق روزى ئۇنى قەيەردىدۇ كۆرگەندەك قىلسىمۇ تونۇيالمىدى ۋە ئۇنىڭغا دىققەت بىلەن بىر قاراپ قويدى-دە، سوئالغا جاۋاپمۇ بەرمەستىن سىرتقا چىقىپ، ھېلىقى دېخانغا يېتىشىۋېلىشقا ئالدىرىدى، لېكىن دېخان تېز ماڭغانلىقتىن پەقەت دوختۇرخانا دەرۋازىسىنىڭ يېنىغا كەلگەندىلا ئاندىن يېتىشىۋالدى.

— ھوي، ئاغا، — دېدى ئۇ دېخانغا يانداشىپ، — دوختۇرخانىغا كېسەل ئېلىپ كەلگەنمىدىڭىز؟

دېخان يېزا كادىرلىرىچە كىيىنگەن بۇ كىشىنىڭ ئاۋازىدىكى مۇلايىملىقنى بايقاپ دەرھال جاۋاپ بەردى:

— كەنجەمنى دوختۇرغا ئەكىلىۋىدىم، دوختۇرلار ئالدىن 40 كويچەن تولەيسەن، ئاندىن ياتاقىغا ئالىمىز، دەپ تۇرۇۋالدى. بولمىسا قايتۇرۇۋېتىدىكەن. بۇ ئاي، بۇ كۈنلەردە بىز دېخان خەقتە نەدىمۇ تەييار تۇرغان 40 كويچەن بولسۇن. 2-3 كۈندىن كېيىن تاپشۇراي دىسەم، ئۇنداقتا گۇڭشې كاپالەت خېتى يېزىپ بەرسۇن، دېيىشتى. مۇئاۋىن شۇجىسىنىڭ ئالدىغا بارسام، ئۇ... ھەي...—

دېخاننىڭ گېلىغا نېمىدۇ تۇرۇلۇپ قالغاندەك سوزىنىڭ ئاخىرىنى ئېيتالمىدى. كوزلىرىدە مولدۇرلەپ تۇرغان ياش تامچىلىرى مەڭزىنى بويلاپ پەسكە سىيرىلدى. چوپ-چوڭ بىر ئادەمنىڭ ئۆكسۈپ يىغلاۋاتقانلىقىنى كورۇپ سادىق روزىنىڭمۇ ئىچى سىيرىلىپ كەتتى. "مۇئاۋىن شۇجى دېگىنى شۇ ئىكەن-دە، بۇرۇن تونۇشمىغان ئىكەن-

مىز، — دېدى ئۇ ئۆز ئۆزىگە ۋە دېخانغا تەسەللى بېرىپ، — كۆڭلىڭىزنى بۇزماڭ، قېنى، يۈرۈڭ، دوختۇرنىڭ ئالدىغا كىرەيلى“ دېدى.

دېخان باشتا نېمە قىلىشىنى بىلمەي، سەل تېڭىرقاپ قالغان بولسىمۇ، لېكىن بۇ ناتونۇش كىشىنىڭ كۆزلىرىدىكى ھەمدەرتلىك ئىپادىسىنى كۆرۈپ ئىختىيارسىز ئۇنىڭغا يول باشلىدى.

تەخمىنەن 15 مىنۇتلاردىن كېيىن سادىق روزى بالنىتسا ياتىغىدىن قايتماقچى بولغاندا، كېسەل بالىنىڭ ئاتا-ئانىسى ئۇنى مىننەتدارلىق سوزلىرىگە كومۈۋەتكەن ئىدى.

ئۇ، دوختۇرخانىدىن قايتىپ گۇڭشې ئىدارىسىگە كەلگەندە، بايىقى ئىشخانىمۇ قۇلۇپلاقلىق تۇراتتى. سادىق روزى كىم بىلەن كۆرۈشۈشنى بىلمەي، تاماكا چەككۈسى كېلىپ، قولىنى يانچۇقىغا سېلىۋىدى، نە تاماكىسى، نە سەرەڭگىسى قالماپتۇ. ئۇ ئىلاجىسىز گۇڭشې ئىدارىسىدىن قايتىپ چىقتى-دە، بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ سودا كوپىراتىۋىغا كەلدى. ماگىزىن ئازادە ئىككى ئېغىزلىق بولۇپ، بىرىدە يەرلىك ماللار، يەنە بىرىدە سانائەت مەھسۇلاتلىرى سېتىلاتتى.

سادىق روزى تاماكا ۋە سەرەڭگە سېتىۋالغاندىن كېيىن، تاماكا چەككەچ باشقا تاۋارلارنى كۆزدىن كەچۈرۈشكە باشلىدى. دۇكاندا تاۋارلارمۇ، خېرىدارلارمۇ ئانچە كوپ ئەمەس ئىدى. بىرئازدىن كېيىن دېخان كىيىمىدىكى بىر كىشى دۇكانغا كىرىپ كەلدى-دە، ئوڭ تەرەپتە گەزلىمە ساتقۇچى پىركازچىكنىڭ يېنىغا بېرىپ نىمىدۇ سورىدى. پىركازچىك بولسا، خوشياقمىغان ھالدا بېشىنى ”ياق“ دېگەن مەنىدە لىڭشىتتى.

— ئەستاغپۇرۇللا، يەنە كېچىكىپتىمەن، — دېدى دىخان تىت-تىت بولۇپ، — تېخى، تۈنۈگۈنلا دۇكانغا دۇخاۋا كەپتۇ دەپ ئاڭلىۋىدىم، شۇنچە تېز تۈگەپ كەتكەنمىدۇ؟

دۇخاۋا ئالىدىغانلار يالغۇز سىزلا ئەمەس-تە، — مال ساتقۇچى پەرۋاسىز قىياپەتتە ئەسنەپ تۇرۇپ جاۋاپ بەردى، — دۇكانغا كېلىدىغىنىمۇ كوپ ئەمەس، ئۇ ياقتىن كېلىدۇ، بۇ ياقتىن تۈگەيدۇ.

دىخان قاتتىق ئېچىنغان هالدا دۇكاندىن چىقىپ كەتتى. بۇ سوهبەتنى خىرە-شىرە ئاڭلاپ قالغان سادىق روزىنىڭ دىققىتى ئىختىيارسىز هالدا پىركازچىككا بۇرالدى. پىركازچىك 50 ياشلار ئوپچورىسىدە بولۇپ، بېشىغا كۇچار كوپىسىدە تىكىلگەن چىرايلىق قولاقچا، ئۇستىگە ئەلتېرە ياقا تۇتۇلغان سوكنو چاپان كىيىۋالغان ئىدى. گوشلۇك يۈزى ۋە سالپاڭ قولىغا نامۇناسىپ هالدا تولىمۇ كىچىك بولغان كوزلىرى ئىشىكتىن كىرىپ كېلىۋاتقان هەر بىر كىشىگە دىققەت بىلەن تىكىلەتتى. شۇ پەيت يەنە ئىشىك ئېچىلىپ، تاشلانغان جۇۋا كىيگەن بىر كىشى كىرىپ كېلىۋىدى، پىركازچىكنىڭ چىرايىدا يېنىككىنە كۈلۈمسىرەش پەيدا بولدى. خېرىدار مەيدىسىنى پۇكەيگە تىرەپ، بېشىنى ئالدىغا ئەگدى.

سادىق روزى گەرچە پوفايكا ۋە مايكىلارنى كورۇۋاتقاندەك قىلىسىمۇ، لېكىن كوزىنىڭ قۇيرۇغىدا رەخت ساتقۇچى پىركازچىكنى كۈزىتىپ تۇراتتى. رەخت ساتقۇچى سول تەرەپتىكى شىرىگىنىڭ خېرىدارلار بىلەن سودا قىلىۋاتقان ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ، سېرىق قەغەزگە ئورالغان يوغان بىر بوپىنى ئالدىدىكى كىشىگە ئۇزاتتى. ئۇ، بوپىنى ئالدىراپ-تېنەپ جۇۋىسىنىڭ ئىچىگە يوشۇرۇپ، پىركازچىككا پۇل ئۇزاتتى، سودا پۈتتى. خېرىدار خوشلىشىۋېتىپ پەس ئاۋازدا:

ــ خوش ئەمسە، مۇسا قارىم، ئۇگۇنلۇككە كەچتە كورۇ-
شەيلى، ــ دىدى.

”ھىم، مۇسا قارى!... ئابدىۋېلى ئاكا بىلەن خېلىل ئېيتقان
ھىلىقى مۇسا دۇكانچى شۇ ئىكەن-دە! جۇۋۇلىقىقا بەرگىنى نىمىكىن؟“
دەپ ئويلىدى سادىق روزى ۋە ئاللىقانداق بىر خىل قىزىقىش
ئىچىدە ئاستا دۇكانچىغا يېقىنلاشتى. مۇسا قارىم بولسا، گويا مۇشكۇل
بىر ۋەزىپىنى نەتىجىلىك ئادا قىلغان كىشىدەك چىرايىدا بىر خىل
غۇرۇر ۋە خاتىرجەملىكنى ئىپادىلەپ، سەرەڭگە تېلى بىلەن چىشىنى
كولىماقتا ئىدى. سادىق روزىمۇ بايىقى جۇۋۇلىق خېرىدارنى دوراپ
كوكرىگىنى پۇكەيگە تىرىدى.

ــ مۇسا قارىم، بىر كىيىملىك دۇخاۋا تېپىلارمۇ؟

بىپەرۋا ئولتۇرغان مۇسا قارىم پەس ئاۋازدا ئېيتىلغان بۇ سوزنى
ئاڭلاپ، خېرىدارغا لاپپىدا بىر قارىدى-دە، ئورنىدىن تۇرۇپ
پۇكەيگە يېقىنلاشتى.

ــ گۇڭشېمىزدا بۇرۇن سىزنى كورمىگەندەك قىلىمەن، ــ دىدى
ئۇمۇ پەس ئاۋازدا، ــ ئەمما سىز مېنى تونۇيدىكەنسىز. يىراق دادۇي-
لەردىن بىرىدە بالا ئوقۇتىسىغىز كېرەك-ھە؟

سادىق روزى مۇنداق سوئالنى كۇتمىگەچكە باشتا سەل ھودۇقۇپ
قالغان بولسىمۇ، يەنە دەررۇ ئوزىنى تۇتۇۋېلىپ ئىختىيارسىز ھالدا:

ــ ھەئە، ــ دىدى.

نىمە بوپتۇ، سادىق روزىمۇ بىر چاغلاردا بالا ئوقۇتقان ئەمەس-
مىدى. لازىم بولىدىكەن، بۇندىن كېيىنمۇ ئوقۇتۇۋېرىدۇ. شۇڭا ئۇ،
بۇ جاۋاپتىن خىجىللىق ھىس قىلمىدى.

ــ دۇخاۋا بەك زورۇرمىدى؟ ــ مۇسا قارىم يەنە پەس ئاۋازدا

سورىدى.

— شۇ تاپتا ئاش-ناندىنمۇ زورۇر ئىدى دېسىلە، قارىم.

مۇسا قارىم سول تەرەپتىكى شېرىكىگە كوز قىرىدا قاراپ قويدى-دە، بېشىنى خېرىدارغا تېخىمۇ يېقىنلاشتۇردى:

— ئاز-پاز سۇ يېغى تېپىلارمۇ؟

سادىق روزى دەرھال جاۋاپ بەردى:

— تېپىلىپ قالار.

— ئالدىغىنىڭىز بىر كىيىملىكمۇ؟ — دېدى مۇسا قارىم تېخىمۇ جانلىنىپ.

— ھەئە.

مۇسا قارىم پۇكەي ئاستىدىن بىرزىنت سومكىنى چىقىرىپ دېدى:

— سومكىنىڭ ئىچىدە ياغ قاچىسى بار، يېغىڭىزنى ئېلىپ كېلىڭ، ئاڭغىچە دۇخاۋنى تەييارلاپ قويىمەن.

سادىق روزى سومكىنى ئېلىپ دۇكاندىن چىقىپ كەتتى.

* * *

كەچ كىرىپ قاراڭغۇلۇق ھەممىنى ئوز قوينىغا ئالدى. سادىق روزى دەرىزە تۈۋىدە ئورە تۇرغىنىچە قاراڭغۇلۇقتا چومگەن گۇگشي ھويلىسىغا قاراپ خىيال سۇرمەكتە ئىدى. ھويلىدىكى قارغا كومۇلگەن جىمىكى نەرسىلەر ئاي نۇرىدا خۇددى كۇمۇشتەك يالتىرايتتى. قىش كېچىسى ھەم جىمجىت، ھەم ئۇزۇن كېلىدۇ، سىرتقا چىقىپ سەيلە قىلىشنىڭ ئىمكانىيىتىمۇ يوق، ئۇخلاپمۇ تۈگىتەلمەيسەن. ئادەتتە يىرىم كېچىدىن كېيىنلا ئۇخلاپ ئادەتلەنگەن سادىق روزىنىڭ كوزلىرىدە ھازىر ئۇيقۇدىن ئەسەرمۇ يوق ئىدى. ناھىيىلىك پارتكوم شۇجىسىنىڭ ئەتىگەن ئىدارىدە ئېيتقان سوزلىرى بىردىنلا ئۇنىڭ

ئېسىگە كەلدى.

شۇجى ئۇنىڭغا قوشئېرىقتا بىرىشتىن ئىلگىرى بىرەر ھەپتە دەم ئېلىپ، ئوبدان ھاردۇق چىقىرىۋېلىشنى، دەم ئېلىشنى "بوستان"غا قايتىپ، بالا-چاقىلىرى بىلەن بىللە ئۆتكۈزسىمۇ ياكى ناھىيە بازىرىدا ئۆتكۈزسىمۇ بولىدىغانلىقىنى، ئەتە ناھىيىگە ئۈرۈمچىدىن داڭلىق بىر سەنئەت ئۆمىكى كېلىپ بىرنەچچە كۈن ئويۇن قويىدىغانلىقىنى ئېيتىپ، ئاخىرىدا:

— كورگەنلەرنىڭ ئېيتىشىچە، ئۇلارنىڭ ئويۇننى كورمىگەنلەر ھەقىقەتەن ئارماندا قالارمىش، — دەپ چاخچاقمۇ قىلغان ئىدى.

راستىن ئېيتقاندا، سادىق روزى بۇ مەسلىھەتكە جان دەپ رازى ئىدى. ئۇ مۇنداق مەشھۇر سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ ئويۇنلىرىنى بىرەر قېتىممۇ كورۇپ باققان ئەمەس. 3 يىل بۇرۇن ۋىلايەتنىڭ سەنئەتچىلىرى "بوستان"غا ئويۇن قويغىلى بارغاندا، ئۇ نازارەت ئاستىدا ئىشلەۋاتقانلىقتىن ئويۇننى كورەلمىگەن ئىدى. ئاپتونوم رايوندىن كەلگەن سەنئەتچىلەرنىڭ ئويۇنلىرىنى كورۇشكە كىممۇ قىزىقمايدۇ دەيسىز. كۈندۈزلىرى ناھىيە مەركىزىدىكى ئاغىنە-بۇرادەرلىرى بىلەن پاراڭلىشىپ، كەچقۇرۇنلىرى راھەتلىنىپ ئولتۇرۇپ ئويۇن كورسە، قانداق ياخشى بولاتتى-ھە! لېكىن يەنىلا "بوستان"غا قايتىپ، پۈتۈن بىر ھەپتىنى بالا-چاقىلىرى بىلەن بىللە ئۆتكۈزسە، تېخىمۇ كوڭۈلدىكىدەك بولاتتى. نىمىشقا دىسىڭىز، ئۇ بىرنەچچە يىلدىن بېرى بالا-چاقىلىرى بىلەن بىر گۇڭشېدا ياشاۋاتقان بولسىمۇ، لېكىن بىرەر كۈننى ئۇلار بىلەن بىللە ئارام خۇدا دەم ئېلىپ ئۆتكۈزگىنىنى بىلمەيدۇ، گەرچە بىر ئويدە قونۇپ، بىر ئويدە تاماق يەپ يۈرگەن بولسىمۇ، لېكىن بالىلارنىڭ ئۆز دادىسىنىڭ چىرايىنى

كورمەي، ئاۋازىنى ئاڭلىماي ئوتۇپ كەتكەن كۈنلىرى ناھايىتى كوپ. سادىق روزى ئەتىگىنى ئۈيقۇغا قانمىغان كوزلىرىنى ئۇۋۇلاپ، ئويدىن چىقىپ كەتكەندىمۇ، ئاخشىمى ھېرىپ-ئېچىپ ئويىگە قايتقاندىمۇ، باللىرى ئوخشاشلا ئۈيقۇغا غەرق بولغان بولاتتى.

ئۇ، ھەر كۈنى ئىشتىن كەلگەندە سومكىسىنى تاشلاپلا 3 بالىسى-نىڭ يېنىغا ئايرىم-ئايرىم كېلىپ، ئۇلارنىڭ مەسۇم، ئوماق چىرايىغا ھەردىسمەنلىك بىلەن بىر ھازا تىكىلىپ تۇراتتى-دە، چوڭلىرىنىڭ پېشانىسىگە، كىچىكىنىڭ لېۋىگە يېنىك سويۇپ قويغاندىن كېيىن، ئۈستەل ئالدىغا ئولتۇرۇپ تاماق يېيىشكە تۇتۇناتتى. شۇنداق كۈن-لەرنىڭ بىرىدە ئۇنىڭ بىردىنلا ئامراقلىقى تۇتۇپ قالدى-دە، ئائىلىنىڭ ئەركىسى بولغان كىچىك ئوغلىنى ئويغىتىش ئۈچۈن ئۇنىڭ بۇرنىنى يېنىك چېكىشكە باشلىدى. ئۈيقۇسى بۇزۇلغان بالا ئاچچىغىدا بىرلا سىلكىنىپ، تام تەرەپكە ئورۇلۇۋالدى. بۇ ئىشتىن مەسلىگى كەلگەن سادىق بالىسىنى تېخىمۇ جىلە قىلماقچى بولۇپ، قۇلىغىنى يېنىك چىمدىۋىدى، بالا كىچىككىنە قوللىرى بىلەن مۇشت ئاتتى، سادىق قۇلاقىنى چىمدىشىنى قويۇپ، بالىنىڭ ئالمىدەك سۇزۇك مەڭزىگە لېۋىنى تەككۈزۈشكە بىر مۇشت كېلىپ بۇرنىغا تەگدى.

—ھا، ھا، ھا!—دەپ كۈلۈۋەتتى ئۇ،—قارا سېنى، چاخچاقنى كوتىرەلمەيدىكەنسەن-ھە! ھە، بوپتۇ، بوپتۇ. ئۈيقۇغا دەخلى قىلىشمۇ بىر خىل بۇزغۇنچىلىق، بۇزغۇنچىنى جازالاش كېرەك. ئورە، ھە، قاتتىقراق ئۇر، لېكىن مەنمۇ سېنى قانغىچە سويۇۋالاي.

خېلىدىن بۇيان قىرىلمىغان ساقال-بۇرۇتىنىڭ كۈچى يۇمران مۇشتلار ئۈستىدىن غالىپ كەلدى. بالا چىدىيالماي، تېپىچەكلىگىنىچە

كوزىنى ئاچتى ۋە ئۆزى بىلەن "جەڭ" قىلىشىۋاتقان رەقىبىنىڭ ئۆز دادىسى ئىكەنلىكىنى بىلىپ بايا مۇشت ئاتقان قوللىرى بىلەن ئەمدى ئۇنىڭ بويىنىغا گىرە سېلىشىۋالدى. سادىقنىڭ يۈرىكى بولسا، شۇررىدە قىلىپ قەندەك ئېرىپ كەتتى...

ئۇ، ئىشتىن بۇرۇنراق قايتقان كۆڭۈلرى باللىرى بىلەن بىردەم-يېرىمدەم بىللە بولالايتتى. مۇنداق چاغلاردا بەكمۇ خوشال بولۇپ كەتكەن باللىرى دادىسىنى بىر بىرىدىن تالىشىپ، ئۇنىڭغا ئۆزىنى ئېتىشاتتى...

چوڭگۇنىنىڭ پورۇقلاپ قايناپ، سۇنىڭ مەش ئۈستىگە پاژىلداپ تۆكۈلۈشى سادىق روزىنىڭ خىيالىنى بولۇۋەتتى. گۆگىشى ئىدارىسىنىڭ لاۋازىماتچىسى چىرايى تۇتۇق ئادەم بولسىمۇ، لېكىن رەھىمدىل ئىكەن. ئۇ، كۇرۇشكىغا ياڭاقچىلىك چايمۇ سېلىپ قويۇشنى ئۇنتۇماپتۇ. سادىق روزى قايناق سۇنى كۇرۇشكىغا قۇيۇۋىدى، سۇ پارى بىلەن بىللە كوتىرىلگەن چاينىڭ مەزىلىك پۇرىقى دىمىغىغا ئۇرۇلۇپ بەدىنىگە بىر خىل راھەتلىك سېزىم تارقىدى-دە، بىردىنلا قوسىقىنىڭ قاتتىق ئاچقانلىقىنى سەزدى.

سادىق روزى كۇرۇشكىدىكى چاينى تولۇق ئىچىپ تۈگەتتى-دە، يېمەكلىكنىڭ ئاشقان قىسمىنى يەنە گېزىتكە ئوراپ قويىدى. ئاندىن تاماكا يوگەپ تۇتاشتۇرۇپ، مەشنىڭ كومۇرىنى جىقلاپ قويۇپ كارۋاتقا قىڭغايدى. "ئەتە دادۇيلەرگە بېرىپ گۆگىشى باشلىقلىرىنى تاپىمەن، — دىدى ئۇ كىيىملىرىنى سېلىپ يوتقانغا يوگىنىۋاتقاندا، — ئۇلار بىلەن كورۇشۇپ، ئاۋال پۈتۈن دۇيلەرنى ئايلىنىپ چىقاي..."

* * *

سادىق روزى ئەتىسى مۇئاۋىن شۇجى بىلەن يەنىلا كورۇشەلمەي،

گۇڭشي باشلىقىنى ئىزلەپ دادۈيلەرگە بۇرۇپ كەتتى. 4 كۈندىن كېيىن ئۇ پېشقەدەم گۇڭشي باشلىقى بىلەن ئىدارىگە قايتىپ كەلدى. خۇددى ئوتسىز ئوچاقتەك، ئىشخانىلارنىڭ ئىشىكلىرى يەنە قۇلۇپلاقلىق تۇراتتى. كوچىمۇ، ھويلىمۇ ئۇلارغا كادىرلاردىن ھېچقايسىسى ئۇچرىمىدى. گۇڭشي باشلىقى ئىشخانىسىنى ئېچىپ، سادىق روزىنى ئىشخانىغا كىرىشكە تەكلىپ قىلدى-دە:

— خىزمەتچىنى چاقىرىپ كېلەي، — دېگىنىچە قاياققىدۇ كېتىپ قالدى. ئۆي ئىچى ئۈزۈندىن بېرى ئوت يېقىلمىغاچقا، مۇزخانىدەك سوغاق ئىدى. بۇلۇڭدا ئوتۇن ۋە كۆمۈر دۆۋىلەنگەندەك تۇراتتى. سادىق روزى مەشنىڭ ئىچىنى تازىلاپ ئوت ياقماقچى بولدى. ئۇ، ئوتۇن ۋە كۆمۈرنى سېلىپ بولۇپ، ئەمدىلا سەرەڭگە ياقاي دەپ تۇراتتى، ئىشخانىنىڭ ئارقا تەرىپىدىن ئوتۇپ كېتىۋاتقان ئىككى-ئۈچ كىشىنىڭ سۆزلىرى ئۇنىڭ دىققىتىنى تارتتى:

— شۇمۇ ئادالەتمۇ؟ ئىنساپ دېگەن قېنى؟ كېلىدىغان باشلىقنىڭ تېخى قارىسىنى كۆرمەي تۇرۇپلا، زىمىستان سوغاقتا بىر كىشىنى ئۆيىدىن ھەيدەپ چىقارسا، بۇنىڭغا چىداپ تۇرغىلى بولامدۇ؟!

— "غوجامنىڭ قوسىقى توق، قولىدىن خەۋىرى يوق" دېگىنى شۇ-دە.

— شەپىسى شەھەر ئالسا، ئۆزى يۇرت ئالغۇدەك.

سادىق روزىنىڭ ياقىسىدىن گويا بىرسى مۇز پارچىلىرىنى قۇيۇۋەتكەندەك بولدى. ئۇ، قولىدا سەرەڭگە تېلىنى تۇتقىنىچە ئورنىدىن تۇرۇپ سىرتقا چىقتى. ھويلىدا ھېچكىم يوق ئىدى. ئۇنىڭ كاللىسىنى ئالىلىقاندەك بىر گۇمان چۇلغىۋالغاچقا، تېز-تېز قەدەم تاشلاپ ئىشخانىنىڭ ئارقا تەرىپىگە ئۆتتى. ئۇ يەر ئائىلىلىكلەر قوراسىغا

تۈتىشاتتى. ئىككى ـ ئۈچ كىشى چەتتىكى ئۆيلەرنىڭ بىرىدىن يوتـ
قان ـ كۆرپىلەرنى سىرتقا توشۇۋاتاتتى، يەنە ئۈچ ـ تۆت كىشى بىر
يەرگە توپلىنىپ، ئاللىنېمىلەرنى دېيىشىۋاتاتتى.

سادىق روزى ئۇلارغا يېقىنلىشىپ سالاملاشقاندىن كېيىن
سورىدى:

ــ بۇ يەردە نېمە ئىش بولۇۋاتىدۇ؟

كىشىلەر بۇ ناتونۇش كىشىگە ھەيرانلىق بىلەن قارىدى ـ دە،
ئارىدىن بىرسى قاپىقىنى تۈرۈپ جاۋاپ بەردى:

ــ نېمە ئىش بولاتتى؟ مۇئاۋىن شۇجىنىڭ ئېيتىشىچە، بىزگە
يېڭى شۇجى كېلەرمىش، ئۇ بالا ـ چاقىلىق ئادەم بولغاچقا، ئازادە
ئۆي تەييارلاش ئۈچۈن مۇنۇ بىچارىلەرنى ئۆيىدىن قوغلىشىۋاتىدۇ...

كور ياشلىرىنى يېڭىنىڭ ئۇچى بىلەن سۈرتكىنىچە ئۆيىدىن چىقىپ
كېلىۋاتقان ياشانغان ئايالنىڭ يىغىسى ئۇنىڭ سوزىنى بولۇۋەتتى:

ــ ۋاي، رەھمەتلىك مۇرەببىم، سەن تۇگەپ كېتىپ يىل نەزىرىڭـ
نى ئۆتكۈزمەي تۇرۇپلا خورلۇققا ئۇچرىدۇق. ۋاي، شور پېشانە
باللىرىم، ۋاي، بىتەلەي قىزلىرىم!...

ــ بۇ ئۆيدە ئەسلى گۇڭشېمىزنىڭ لاۋازىماتچىسى يۇنۇس ئاكا
15 يىلدىن بېرى ئولتۇرۇپ كەلگەن، ــ دېدى يەنە بىرەيلەن سوز
قىستۇرۇپ، ــ بىچارە، ئوتكەن يىلى كۆزدە ئاشلىق ئىدارىسىدە ئوت
ئوچۇرۇش ۋاقتىدا قۇربان بولۇپ كەتتى، مانا ئەمدى...

ــ بۇ قىش زىمىستان سوغاقتا 6 جانلىق چوڭ ئائىلە تاملىرى
ئۆتمە ـ توشۇك بىر ئېغىزلىق ئۆيدە قانداق كۈن كەچۈرىدۇ؟! ــ
دەپ لوقما سالدى يەنە بىرەيلەن.

سادىق روزىنىڭ بىردىنلا غەزىۋى ئورلەپ، قېنى يۈزىگە تەپتى.

ــبۇلارغا ئۇيدىن كوچۇشنى كىم ئۇقتۇردى؟ــدەپ سورىدى ئۇ ئۆزىنى بىسىۋېلىپ.

ــكىم بولاتتى، مۇئاۋىن شۇجى ــ دە.

سادىق روزى سەل ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن، ئۇيدىن نەرسە ــ كېرەك توشۇۋاتقانلارغا قاراپ كەسكىن بۇيرۇدى:

ــئۇيدىن چىقارغان نەرسە ــ كېرەكلەرنى ئۆز جايىغا ئەكىرىپ قويۇڭلار!

گەرچە ئۇلار سادىق روزىنى تونۇمىسىمۇ، ئۇنىڭ ئاۋازىدىكى كەسكىنلىكنى ئاڭلاپ، نىمە قىلىشنى بىلمەي، توختاپ قېلىشتى. ئوي ئىگىسى ئايال بولسا، دەرھال يىغىدىن توختاپ، ئۇنىڭغا ئۈمىت بىلەن تىكىلدى.

بىرنەچچە يىلدىن بۇيان ۋىلايەت ۋە ناھىيىدىن بەزى باشلىقلار پات ــ پات كېلىپ تۇراتتى. كىم بىلىدۇ، بۇ كىشىمۇ شۇلاردىن بىرسىمۇ تېخى. لېكىن، كىيىنىشى سەرالىقىسىلا ئوخشايدىكەن. ھەر ھالدا ئويلىشىپ ئىش قىلىش كېرەك.

ــۋاھ، بۇنىڭغا مۇئاۋىن شۇجى كونەمىدۇ؟ــبىرسى شۇنداق دىيىشكە يەنە بىرسى ئۇنىڭغا ئۇلاپلا:

ــئويىناشماڭ ئەرباپ بىلەن، ئەپلەپ سالار ھەر باپ بىلەن، دىگەن گەپ بار. مۇئاۋىن شۇجى ئۆز بۇيرۇغىنىڭ ئورۇنلانماسلىغىنى يامان كورىدۇ. ساقال ــ بۇرۇتتىن ئايرىلىپ قالمايلى، يەنە، ــدەپ قوشۇمچە قىلدى.

ــيولداشلار، ــدىدى سادىق روزى ھەممەيلەننىڭ دىققىتىنى ئوزىگە تارتىپ، ــگۆڭشې يالغۇز شۇجىنىڭلا ئەمەس، گۆڭشېنىڭ ئىشىغا ھەممەيلەن ئورتاق مەسئۇل بولۇشىمىز لازىم. قېنى، يۈرۈڭ ــ

www.uyghurkitap.com

لار، چىقارغان نەرسىلەرنى جايىغا ئەكىرىپ قويايلى، مەرھۇم يۇنۇس ئاكىنىڭ بالا-چاقىلىرى ئۆز ئۆيىدە ئولتۇرۇۋەرسۇن.

كىشىلەر دەرھال ئۇنىڭغا ئەگىشىپ ئىشىك تۈۋىگە كەلگەندە، نەرسە-كېرەك توشۇۋاتقانلاردىن بىرسى ئۇلارنىڭ ئالدىنى توستى:

—بىزنى مۇئاۋىن شۇجى بۇيرۇغان، ئەگەر ئۆينى كوچۇرمەيدىغان بولساق، بۇ ئىشقا كىم مەسئۇل بولىدۇ؟—دىدى ئۇ قاپىقىنى تۈرۈپ.

—راست، كىم مەسئۇل بولىدۇ؟—كىشىلەر يەنە سادىق روزىغا قاراشتى.

—مەن مەسئۇل بولىمەن!—دىدى سادىق روزى،—نەرسە-كېرەكلەرنى ئۆز جايىغا ئەكىرىۋېرىڭلار.

—سىز مەسئۇل؟—بايىقى كىشى سادىق روزىغا سىناش نەزىرى بىلەن قارىدى،—لېكىن سىزنىڭ كىملىگىڭىزنى بىز بىلمەسەك؟

ھەممەيلەن 40 ياشلار ئۆپچۆرىسىدىكى بۇغداي ئۆڭلۈك، كوزلىرى خۇددى تىنىق سۇدىكى ئاي شولىسىدەك چاقناپ تۇرىدىغان، ئوتتۇرا بويلۇق، مىختا كەلگەن بۇ ناتونۇش كىشىگە قىزىقىش ئىچىدە جاۋاپ كۇتۇپ قاراپ تۇرۇشتى.

سادىق روزىنىڭ چىرايىدا پات-پات كورۇلۇپ تۇرىدىغان بىر خىل خاپىلىق ئىپادىسى پەيدا بولدى.

سالاھىيەت، ھەي سالاھىيەت، ھەر دوخمۇشتا ئۆزىنى كورسىتىدىغان چاكىنا دەرىجە پەرقى! سېنىڭ كارامىتىڭ شۇنچە زورمۇ؟! ھەمىشە ھەممە ئىشتا بىرەر باشلىقنىڭ ئوتتۇرىغا چىقىپ ئىپادە بىلدۇرۇشى شۇنچە زورۇرمۇ؟!

سادىق روزىنىڭ قەلبى ئورتىنىپ، ئۆزى ياقتۇرمايدىغان سوئالغا

نىمە دەپ جاۋاپ بەرسەمكىن؟ دەپ ئويلىنىۋاتقاندا، بۇ يەرگە ئالدىراپ يېتىپ كەلگەن گۆڭشې باشلىقى ئۇنى تەڭلىكتىن قۇتقۇزۇپ قالدى.

— سادىق شۇجى، بۇ يەرگە كېلىۋاپتىكەنسىز-دە، — دېدى ئۇ نېرىدىنلا سۆزلەپ، — يۈرۈڭ، زالدا ھەممە ئادەم سىزنى ساقلاپ قالدى، — ئاندىن ئۇ سادىق روزىنىڭ چىرايىدىكى ھەيرانلىق ئىپادىسىنى كۆرۈپ ئالدىراپ قوشۇپ قويدى، — مۇئاۋىن شۇجى ئىدارە-جەمىيەت كادىرلىرىغا ھۆججەت يەتكۈزۈۋاتقان ئىكەن، بىز شۇ يەرگىلا بارىدىغان بولدۇق.

بىرنەچچە مىنۇتتىن كېيىن ئۇلار زالغا كىرىپ كەلگەندە، يۈزلىگەن كىشىلەر قاتتىق چاۋاك چېلىپ قارشى ئالدى. پەقەت ئۇلار ئىچىدە ئىككى كىشى — مۇئاۋىن شۇجى بىلەن مۇسا قارىم باشقىلارغا ئەگىشىپ چاۋاك چېلىۋاتقان بولسىمۇ گويا بۇ ئوڭۇممۇ، چۈشۈممۇ دېگەندەك سادىق روزىغا ھەيرانلىق ئىچىدە قاراپ قېلىشقان ئىدى. "شۇمۇ، ئەمەسمۇ؟" دەپ ئويلايتتى ئۇلار. مۇسا قارىم كۆزىنى ئۇۋۇلىۋېتىپ، يەنە ئاچتى، ئاشۇ كۈلۈمسىرەپ تۇرغان قوي كۆزلەر ۋە ساقال-بۇرۇتى ئۇسۇپ كەتكەن خۇش خۇي چىراي بارغانسېرى ئۇنىڭغا تونۇش بىلىنگىلى تۇردى. "شۇنىڭ ئۆزى" دېدى ئۇ ئۆز ئۆزىگە پىچىرلاپ ۋە شۇ ھامان كۆز ئالدىدا ھېلىقى ياغ قاچىسى گەۋدىلىنىپ، پۈتۈن بەدىنىگە ئاللىقانداق تىترەك ئولاشتى. مۇئاۋىن شۇجىنىڭ بىسەرەمجانلىقىمۇ ئۇنىڭدىن قېلىشمايتتى. ئۇنىڭ قوللىرى تىترەپ ئالدىدىكى ھۆججەتلەرنى ھېلى ئۇ ياققا، ھېلى بۇ ياققا ئالاتتى. ئۇمۇ سادىق روزىنى تونۇدى: "ھەي، پېشكەل قېرى، — ئۇ ئىچىدە ھېلىقى كېسەل بالىنىڭ دادىسىنى تىللىغىلى تۇردى، — شۇ كۈنى ئاشۇ

قىرى جەھلىمنى قوزغاپ قويمىغان بولسا، سا شۇجى بىلەن باشقىچە كورۇشەتتىمكەن ـ دە، ئۇنى ئىشخانىدىن قوغلاپ چىقىرىپتىمەن، يامان بوپتۇ، بەك يامان بوپتۇ...“ ئۇ گويا ئىچىنى مۇشۇك تاتىلىغاندەك ئازاپلىنىپ، سادىق روزىغا گۇمان بىلەن قارىدى. لېكىن، سادىق روزى گويا ئۇنى بۇرۇن زادى كورمىگەندەك، ئۇنىڭغا دىققەتمۇ قىلماستىن كۇلۇمسىرىگىنىچە زالدىكى كىشىلەرگە قاراپ تۇراتتى.

يىغىن ئاخىرىدا گۇڭشې باشلىغى سادىق روزىنى سوزگە تەكلىپ قىلدى. سادىق روزى ئورنىدىن تۇرۇپ، زالدىكىلەرگە تەكشى قاراپ چىققاندىن كېيىن، سوزىنى مۇنداق باشلىدى:

—يولداشلار، بىز ھەممىمىز خەلقنىڭ چاكىرى...

(«تارىم» ژورنىلىنىڭ 1981 ـ يىل 11 ـ سانىدىن)

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىكىر ئادرېسى

ۋىسال كېچىسى

توختى ئايۇپ

ئىنسانلار ئارىسىدىكى چىن دوستلۇق ۋە مۇھەببەتنىڭ تۇنجى قەدىمى ھايات مۇساپىسىنىڭ ئەگرى-توقاي يوللىرىدىن باشلانغان بولىدۇ، كىشىلىك تۇرمۇشتىكى ئاشۇ ۋەقەلەر بەكمۇ قىزىقارلىق ھەم باھار پەسلىدىكى رەڭمۇ-رەڭ گۈل-چېچەكلەرگە ئوخشاش ئاجايىپ گۈزەلدۇر.

1

ئەكبەر ئىچكى كېسەللەر بۆلۈمىدىن رېتسىپ قەغىزىنى كۆتىرىپ ئامبۇلاتورىيىنىڭ ئۇزۇن كارىدورىغا چىققاندا، دوختۇرخانىدىكىلەرنىڭ ئىشتىن چۈشۈشىگە يەنە ئىككى مىنۇتلا قالغان ئىدى.

— ئاپلا! بۈگۈن يەنە كېچىكتىم، — دەپ پىچىرلىدى ئەكبەر ۋە ئالدىراش بېرىپ ئوكۇل بۆلۈمىنىڭ ئىشىگىنى چەكتى.

— كەچۈرۈڭ، ئىش ئورنۇم يىراق بولغانلىقتىن، — دىدى ئۇ ئىشىكنى ئاچقان ھەمشىرە قىزنىڭ ئالدىدا ئۆزىنى ئاقلاشقا تىرىشىپ، — قانچە تېز ماڭساممۇ يەنە كېچىكتىم، دوختۇر ئوكۇل ئۇرۇش كېرەك، دەيدۇ. ئۇنىڭ ھەممىسىنى مۇشۇ رېتسىپقا يازدىغۇ دەيمەن.

ھەمشىرە قىز سوپۇن يۇقى قولىنى سۇدا چايقاۋېتىپ مۇلايىمغىنا جاۋاپ بەردى:

— ئوكۇلىڭىزنى ئەمدى ئەتە ئەتىگەندە ئۇردۇرىسىز ـ دە، ئەنە ۋاقىتمۇ توشۇپ قالدى.

دېگەندەكلا كارىدوردىكى توك قوڭغۇرىغى توختاۋسىز جىرىڭلاپ ئەتراپنى بىر ئالغان ئىدى. ئەكبەر ئۆز ئەھۋالىنى چۈشەندۈرۈشكە تىرىشىپ:

— ئەتە كېلەلمەيمەن دەڭا، سىز بىلمەيسىز، ئىشخانامغا بىرلا كىردىممۇ كەچتە بىراقلا چىقىدىغان گەپ. ئۇنىڭ ئۈستىگە ھازىرلا يەنە مۇھىم بىر يەرگە بېرىشىم كېرەك، — دېدى.

قىز مەنالىق كۈلدى:

— مۇھىم بىر يەرگە دەمسىز؟ توغرا، بۇ كەچتە ئويۇن ـ تاماشا ياكى تانسىغا چاپماقچىدۇرسىز؟!

— نىمە؟ تانسىغا دەمسىز!؟... ھىم!... رەھمەت سىزگە، — دېدى ئەكبەر سوغاق نەزەر بىلەن قىزغا قاراپ، — ھەر ئىككىمىز ئۆز ئىشىمىزغا ئالدىرىساق كېرەك.

ئەكبەر بىر دەقىقە نىمىنىدۇ ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن رېتسېپ قەغىزىنى پۇرلاپ يەرگە تاشلىدى ـ دە، ئارقىسىغىمۇ قارىماي كېتىپ قالدى.

قىز يەردىكى مىجىپ تاشلانغان رېتسېپنى ئېلىپ ئاۋايلاپ ئاچتى. قەغەزدىكى لاتىنچە ھەرپلەر بىلەن ئومۇچۇك توردەك گادىرماش قىلىپ يېزىلغان گىلىكوزا بىلەن ئاتىروفىن ئوكولىنىڭ نامى ۋە بۇ دورىلارنى يۇقۇرى مىقداردا ئىشلىتىش توغرىسىدا دوختۇرنىڭ يازغان كورسەتمىسىنى ئوقۇپ بىردىنىلا سەگەكلەشتى. بۇ دورىلار پەقەت بىرەر نەرسە بىلەن زەھەرلەنگەن كىشىلەرگىلا مۇشۇنداق يۇقۇرى مىقداردا ئىشلىتىلەتتى.

www.uyghurkitap.com

ــ يولداش، توختاڭ!

قىز يۈگۈرگىنىچە ئامبۇلاتورىيە ئىشىگىدىن چىقتى، لېكىن بۇ چاغدا ئەكبەر يولدىكى ئوتكۈنچىلەر ئارىسىدا ئاللىقاچان كوزدىن غايىپ بولغان ئىدى.

قىزنىڭ كوڭلى غەشلىككە تولدى. ئۇ خىزمەتكە قاتناشقاندىن تارتىپ تاكى هازىرغا قەدەر ئالدىغا كەلگەن هەرقانداق كېسەلنى كېچە-كۈندۈز دىمەي، ئوكۇل قويۇپ، داۋالاپ ئۇلارنىڭ دەردىگە دەرمان بولۇپ كەلگەن ئىدى. ئۇنىڭ هەر يىلى دوختۇرخانا بويىچە ئىلغار داۋالىغۇچى بولۇپ سايلىنىپ، تەشكىلىنىڭ تەقدىرلىشى، خەلق-نىڭ ماختىشىغا سازاۋەر بولۇشىمۇ بىكار ئەمەس. دوختۇرخانا ئالدى-دىكى شەرەپ تاختىسىغا ئالتۇن هەل بىلەن يېزىلغان ئىسمى، چاپلان-غان رەسىمىمۇ ئۇنىڭ پىداكارانە ئەمگىگىنىڭ شاهىدى ئىدى!

ئەمما بۈگۈن ئۇ نىمە بولدى، نىمىشقا هىلىقى يىگىتنىڭ كېسىلىگە باشتىلا ئەستايىدىل مۇئامىلە قىلالمىدى؟ ياكى ئوزىنىڭ يېرىم سائەت-لىك ۋاقتىنى قۇربان قىلىشتىن كېچەلمىدىمۇ؟ ياق! ياق! بۇنىڭغا ئۇ ۋىجدانەن جاۋاپ بېرەلەيدۇ! دەرۋەقە، ئوزىنىڭ ئاشۇ يىگىت ئالدىدا دىلىغۇل بولۇپ قالغانلىقى راست. بۇنىڭغا ئەلۋەتتە ئوزى سەۋەپچى ئەمەس، دادىسىنىڭ تاپشۇرۇغى!

هەمشىرە قىز بۈگۈن ئەتىگەن دوختۇرخانىغا مېڭىش ئالدىدا دادىسى ئۇنىڭغا: ”قىزىم، بۈگۈن كەچتە ئويىگە ئامال قىلىپ بۇرۇن-راق قايتىپ كەل، ئاپاڭغا ياردەملىشىپ شۇنداق مەزىلىك تاماق ئېتىڭلاركى، مېهمانىنىڭ تامىغىدا قالسۇن. مېهمانىنى كىم دىمەمسەن؟ مېنىڭ هورمەتلىك ئۇستازىم، ئوزى بىولوگىيە پىروفېسسورى!“ دىگەن ئىدى.

ئۇ دادىسىنى قەۋەتلا ياخشى كۆرەتتى. ئۇ، دادىسىنى ئاددى بالىلىق مېھرى بىلەن سۆيۈپ، قەدىرلەۋاتقىنى يوق. دادىسىنىڭ ھېرىپ-چارچاشنى بىلمەيدىغان يېڭىلمەس غەيرەت-شىجائىتى، چاقماقتەك ئۆتكۈر زېھنى ۋە ئۆز كەسپىنى مۇكەممەللەشتۈرۈشتىكى جاپالىق ئەمگىگى ئۇنىڭدا قايناق مۇھەببەت ئويغاتقان ئىدى.

ئۇنىڭ دادىسى سورتلۇق ئۇرۇقلۇق يېتىشتۈرۈش ئىدارىسىنىڭ پىشقەدەم تېخنىگى بولۇپ، يېشى ئەللىكلەردىن ھالقىغان چاساقال، خۇش چاقچاق ئادەم ئىدى. ئۇنىڭ ئىدارىدە نېمىلەرنى ئىشلەيدىغانلىغى ھەرھالدا قىزىغا مەلۇم ئەمەس. لېكىن ئۇ كەچقۇرۇنلۇغى ئۆيگە قايتقاندا كىلىيونكا تاشلىق يوغان سومكىغا ئاللىقانداق نەرسىلەرنى لىقمۇ-لىق تولدۇرۇپ كەلگەن بولاتتى. ئەتىگەنلىگى ئېرىگە گۆش، كۆكتات، تۇز ئۈچۈن سودىلىق جېكىلىگەن خېلىچىخان ئانا سومكىنى ئاچقاندا ئۇنىڭدىن ئادەم چىدىغۇسىز بەتبۇي، سېسىق بىرنېمىلەر قاچىلانغان ئونلىغان ئۇششاق بوتۇلكا ۋە خالتىلار چىققان بولاتتى. ئەلەمدىن يېرىلغۇدەك بولغان خېلىچىخان ئانا سېسىق پۇراقتىن بۇرۇنلىرى ئېچىشىپ، تۆت-بەشنى قاتتىق چۈشكۈرۈۋەتكەندىن كېيىن خالتا ۋە بوتۇلكىلارنى تالاغا زەردە بىلەن پىقىرىتىپ ئېتىشقا باشلايتتى ۋە:

—ئىلاھىم بۇ ناسۇال قاپاق بىلەن سەكسەن خالتىلاردىن ھېچ قۇتۇلمىدىم، —دەيتتى بىر ھازاغىچە جاۋىلداپ.

—سەن ئەخمەق خوتۇن! —دەپ تۇۋلايتتى ئېرى يۈگۈرگىنىچە خوتۇنىنىڭ قولىنى قاماللاپ تۇتۇۋېلىپ، —شەھەردە بۇغدايىنىڭ ئاق توقچى بىلەن، سەدەپتەك گۈرۈچنىڭ مايلىق پولوسىنى يېيىشنىلا بىلىسەن، ئۇنىڭ نەدىن كېلىدىغانلىقىنى ئويلاپمۇ قويمايسەن،

دېخاننىڭ ئەۋلادى بولمىساڭ قانداق قىلاتتىڭ؟ ئىست، بىرمۇنچە ئەمگەكلىرىمنى نابۇت قىلىۋەتتىڭ!

ئۇ خوتۇنىغا كايىغىنىچە يەردە چېچىلىپ ياتقان بوتۇلكا، خالتىلارنى تېرىپ رەت-رەتتى بىلەن يەنە ھېلىقى سومكىغا ئاۋايلاپ سالاتتى. كېيىنچە خېلىچىخان ئانا بۇ "ناسۋال قاپاق، سەكسەن خالتا"لارغىمۇ كونۇپ قالدى. يولدىشى كەچكى تامىقىدىن كېيىن، قىلىن، قاتتىق مۇقاۋىلىق بىر كىتابنى قولىغا ئېلىۋېلىپ ئوقۇيتتى. قايسىبىر ۋاراقلىرىغا بىر ھازىغىچە قادىلىپ قالاتتى، ئاندىن كېيىن يەڭلىرىنى تۈرۈپ ئالدىغا مىسقاللىق كىچىك تارازىسىنى قويۇۋالاتتى-دە ھېلىقى سېپىسىق، بەتبۇي توزۇندىلارنى تارازىدا ئۆلچەپ، ھەر خىل نىسبەتتە ئارىلاشتۇراتتى ۋە ئەتىسى ئىدارىسىنىڭ تەجرىبە ئېتىزلىقىدا سىناپ كۆرۈش ئۈچۈن ئېلىپ كېتەتتى.

ھەمشىرە قىز دادىسىنىڭ چاك-چاك يېرىلىپ، چاۋىرىپ كەتكەن قاتما قوللىرىغا دورا سۈركەۋېتىپ، چوڭقۇر قورۇقلار ئارىسىدىكى ئۇيقۇسىزلىقتىن قىزىرىپ كەتكەن كۆزلىرىگە ئالاھىدە مېھىر بىلەن باقاتتى. چۈنكى، ئۇ دادىسىنىڭ يېزىدىكى تۇققانلىرىغا ئوخشاش مىڭلىغان دېخانلارنىڭ جاپاسىنى يېنىكلىتىش ئۈچۈن جان كۆيدۈرۈپ ئىشلەۋاتقان مۇشەققەتلىك ئەمگىكىدىن سۆيۈنەتتى.

"خۇددى دادامدەك ئۆز ئەقىل-ئىدرىكى بىلەن ئۈچمەس تۆھپە يارىتىپ، دېخانلارنىڭ بەختى ۋە باياشات تۇرمۇشى ئۈچۈن تەر تۆككەن كىشىلەرنى سۆيىمەن، — دەپ پىچىرلىدى قىز، — بۈگۈن كەچتە ئۆيىمىزگە مېھمان بولۇپ كېلىدىغان پىروفېسسورمۇ ئەلۋەتتە شۇنداق ھۆرمەتكە لايىق كىشى بولسا كېرەك. ئۇ بەلكى ئۆزۈن يىللىق ھاياتىنى ئىلىم-پەنگە سەرپ ئېتىپ، كۆزلىرىنىڭ نۇرى

كەتكەن، قەددى يادەك ئېگىلىپ، چاچ ـ ساقاللىرى سۈتتەك ئاقارغان بوۋايدۇ. قېرىلارنىڭ قانداق تاماققا ئامىراق ئىكەنلىكىنى كىشىلەر مەندىن سورىسۇنچۇ! بۇگۈن تاماقنى شۇنىداق مەزىلىك، شۇنىداق يۇمشاق ئېتەيكى، پىروفېسسورنىڭ چىشى بولمىسىمۇ بىمالال يېيەلەيدىغان بولسۇن...“

قىز سوغاق بىر نەرسىدىن ئەندىكىپ كەتتى، ئۇ دادىسى ۋە قېرى پىروفېسسور توغرىلىق ئىلھامبەخش تاتلىق خىياللارغا چۆمۈلۈپ خالات ۋە ئاق پوسىمىسىنىڭ يامىغۇردا سۈزمە بولۇپ كەتكىنىنىمۇ سەزمىگەن ئىدى!

ئۇ ھىلىقى يىگىتىنى يەنە ئېسىگە ئالدى. ئۇنىڭ كوڭلىدىن: ”مەن كېيىن ئۇزرە ئېيتىپ ئۇكۇلىنى ئۇرۇپ قوياي دەپ چىقتىمغۇ، ۋاي تاۋى نازۇكەي، بويۇن تولغاپ كېتىپ قالغىنىڭىز بىلەن ئالدىمغا يەنە نەچچە كېلەرسىز تېخى!“ دىگەنلەر ئۆتتى.

قىز قالىغاچ قانىتىدەك ئىنچىكە ئەگمە قاشلىرىنى سۈزۈپ، تۇمشۇغىنى يېقىملىققىنا ئۇشلاپ قويىدى ـ دە، خالاتلىرىنى سىلىۋېتىش ئۈچۈن كارىدورغا يۈگۈردى.

ئۇ بىرزىنت يامغۇرلۇقنى ئۈستىگە يېپىۋېلىپ، ۋەلسىپىتىنى يېتىلەپ ئاسفالىت يولغا چىققاندا يامغۇر تېخىمۇ كۈچىيىپ يېغىۋاتاتتى. ئۇ ئەپچىللىك بىلەن ۋەلسىپىتكە مىنىپ، پىدالىنى بار كۈچى بىلەن تەپكىنىچە ئۆز ئۆيى تەرەپكە قاراپ چاپتى.

قىز تۇت كوچا كېسىشكەن شەھەر مەركىزىدىن ئەگىپ ئۆتۈپ، جەنۇپ تەرەپتىكى چوڭ يولغا بۇرۇلدى. ئەمدى ئۇ بەش مىنۇتتىن كېيىنلا ئۆيىگە يېتىپ بارالايتتى. يامىغۇرلۇق كوچىدا ئۆتكۈنچىلەر ئاندا ـ ساندا كېتىپ باراتتى. لېكىن كۆتۈلمىگەندە يولۇققان بىر ئىش

www.uyghurkitap.com

ئالدىراۋاتقان قىزنى يەنە ۋەلسىپىتتىن چۈشۈشكە مەجبۇر قىلدى. يامغۇردىن كىيىملىرى سۇزمە بولۇپ، چاچلىرى پاخپىيىپ كەتكەن ھىلىقى يىگىت قىزدىن ئون قەدەم ئالدىدا ئىغىر قەدەملىرىنى ئارانلا بېسىپ كېتىۋاتاتتى. قىز ۋەلسىپىتنى يېتىلىگىنىچە يىگىتكە يېتىشتى ۋە ياندىشىپ ماڭدى.

—قاراڭ سىزنى، شۇنچە تېز كېتىپ قاپسىز، ئارقىڭىزدىن قوغلاپ چىقىپمۇ تاپالمىدىم. مانا ئەمدى سۇغا چۈشكەن ئاسلانغىلا ئوخشاپ قاپسىز...— قىز چاخچاق ئارىلاش خۇش ئاۋازدا قىزىقسىنىپ كۈلدى ۋە ئۈستىدىكى يامغۇرلۇقنى يىگىتنىڭ كەڭ يەلكىسىگە يېپىپ قويۇپلا ۋەلسىپىتكە مىندى. يىگىت ھىچنەرسىنى چۈشەنمىگەن ھالدا چوڭ كۆزلىرىنى قىزغا تىككىنىچە:

—بۇ...بۇ...نىمە ئىش؟— دىدى ھەيران بولۇپ.

—ئەسكى چاپان يامغۇردا ياخشى، دىيىشىدۇ، كىيىۋېلىڭ! سوغاق تېگىپ كېسىلىڭىز ئېغىرلىشىپ كەتمىسۇن. ئەتە ئوكۇلغا كەلگەندە ئالغاچ كېلەرسىز!...— قىز جىنەستىدەك لەۋلىرىنى پۈرۈش-تۈرۈپ ئۇماققىنا كۈلدى، ئەكبەر ئۆز لايىغىدا جاۋاپ قايتۇرغىچە ئۇ ئاللىقاچان ئۇزاپ كەتكەن ئىدى.

—ھەي شەيتان قىز،— دىدى ئۇ قىزنىڭ ئارقىسىدىن مەسلىكى كەلگەندەك قاراپ. ئەمما ئۇنىڭ ئوكۇل بولۇمى ئالدىدىكى ئۆزىگە بېيەرۋا قارىغان سادە ھالىتىنى ئويلىغىنىدا بىردىن قوشۇمىسى تۈرۈلدى:

”ئەجىبا، دوختۇرلار كېسەل كورسەتكۈچلەر ئۈچۈن نوقۇل ھالدا ۋاقىت بەلگىلەپ بېرىشى كېرەكمۇ؟ مەيلى، ئۆزەم ئېغىر گازىدا قانچىلىك زەھەرلەنگەن بولاي، ھازىر ئۆزەمنى ئويلايدىغان ۋاقىت

ئەمەستە. مۇبادا بۇگۈن مەن كېسەل كورستىشكە ئالدىرايدىغان بولسام، بۇ دورىلار ئۈستىدىكى خىمىيىۋى تەكشۈرۈش ئاياقلاشمىغان بولاتتى. ئۇنداقتا ئۆز ئەمگەكلىرىنىڭ ئىلمىي نەتىجىسىگە توت كوز بىلەن تەقەززا بولۇپ تۇرغان پىشقەدەم تېخنىكقا نىمىمۇ دىيەلەيتتىم؟ خەيرىيات، لابوراتورىيىدە ھەممىسى تەكشۈرۈلدى... خەپ! ھىلىقى قىزنىڭ توك گېپىچۇ؟ 'تانىسغا چاپىماقچىدۇرسىز' دەيدىيا تېخى!..."

ئەكبەرنىڭ پىكىر ـ ھىسسىياتى گويا دېڭىز دولقۇنلىرىدەك مەۋج ئۇرۇپ، چوڭقۇر خىيالغا چومگىنىچە كېتىۋاتقىنىدا بىردىن يەلكىسىنىڭ ئىللىپ بىرىۋاتقىنىنى سەزدى، ئۇ يامغۇرلۇقىنى يەلكىسىدىن ئېلىپ باشقىدىن كىيگىنىدە ئەتىرە ۋە رەيھانگۈلدىلا بولىدىغان بىر خىل خۇش پۇراق ئەكبەرنىڭ دىمىغىغا ئۇرۇلدى ـ دە، ئۆزگىچە شىرىن بىر كۆچلۈك سېزىم ۋۇجۇدىنى "شۇر" قىلىپ ئۆتتى. ئۇنىڭ قامەتلىك گەۋدىسىگە يامغۇر تاراسلاپ ئۇرۇلاتتى، تېخى ھىلىلا سوغاقتىن دىر ـ دىر تىترەپ كېتىۋاتقان بۇ يىگىت ئەمدى ھاياتىدا ھېچقاچان ھىس قىلمىغان ئاجايىپ ئىللىق بىر ھارارەتنىڭ يۈرىگىنى قىزدۇرۇۋاتقانلىغىنى سەزمەكتە ئىدى.

2

ــ ھاشىم تاغامنىڭ ئويى مۇشۇمىكىن؟

ــ ھەئە، شۇ، كېلىڭ!

ئەكبەر سورىۋالغان كوچا ۋە ئىشىك نومۇرى بويىچە ھاشىم ئاكىنىڭ ئويىنى جەزىملەپ مۇشۇ ئىشىكنى قاققان ئىدى. ئالدىغا گۈللۈك پەرتۇق تارتىۋالغان خېلىچخان ئانا ئىشىك ئالدىدىكى نا-

تونۇش يىگىت بىلەن سالاملاشتى. يۈز-كۆزىگە يامغۇر تاراسلاپ
ئۇرۇلۇۋىدى، خېمىر يۇقى قولى بىلەن يۈزىنى تۇسقىنىچە ئۆي
ئىچىگە قاراپ تۇۋلىدى:

— قىزىم، داداڭنى چاقىرىۋەتكىنە.

ھاشىم ئاكا كەشىنى شاقىلداتقىنىچە يۈگۈرۈپ دىگۈدەكلا مېھمان-
خانىدىن چىقتى.

— ئەسسالام پىروفېسسور! كېلىڭ، ئۆيگە مەرھەمەت قىلىڭ.
قېنى مېھمانخانىغىلا، ۋاي خۇدايىم، بەكلا ئاۋارە بولدىڭىز، بۇ لەنىتى
يامغۇرنى دىمەمسىز، بۈگۈن قىرىشقاندەك ئەجەپ ياغدىيا...

ھاشىم ئاكا خۇشاللىقتىن ئاغزى بېسىقماي سوزلەيتتى، ئۇ ئەك-
بەرنى قولتۇقلىغىنىچە ئازادە، قەدىمىي ئۇيغۇر پوسۇنىدا بىزەلگەن
ھەشەمەتلىك مېھمانخانىسىغا باشلاپ كىردى.

تامدىكى ئوتقاشتەك خوتەن گىلەملىرى كوزنى قاماشتۇرسا، كار-
ۋات ۋە دەرىزىگە تۇتۇلغان سۈس ھاۋارەڭ گۈللۈك رىشىلىيە
ئىشلەنگەن پەردە كىمنىڭدۇ ئاجايىپ نەپىس گۈزەل قول سەنئىتىدىن
دالالەت بېرىپ تۇراتتى.

ئەكبەر يامغۇرلۇقنى سېلىپ كىيىم ئاسقۇچقا ئىلدى. ھاشىم ئاكا
ئۇنىڭ ھۆللۈكتىن بەدەنلىرىگە چاپلىشىپ كەتكەن كىيىملىرىنى
كورۇپ بېشىنى چايقىدى.

— قىزىق ئىش، يامغۇرلۇغىڭىزدىن سۇ ئوتۇپ كېتىدىكەن-ھە؟
ئەتىمالىم سىرتتا ناھايىتى كوپ ئاۋارە بوپسىز.

ئەكبەر يولدا كېلىۋېتىپ، سوغاقتىن تىترەشكە باشلىغاندا، ھىلىقى
ھەمشىرە قىزنىڭ خۇددى پەرىشتىدەك يېنىدا پەيدا بولۇپ، ئۇستە-
دىكى يامغۇرلۇغىنى ئۇزىگە يېپىپ قويۇپلا قۇيۇندەك چېپىپ كەتكەن-

لىرىنى، جانان چىنىدەك ئاۋازى بىلەن "خەير-خوش" دەپ خۇش خۇي كۇلگەنلىكلىرىنى ئەسلەپ مىيىغىدا كۇلۇپ قويىدى.

بۇنى ئوز تەسەۋۋۇرىدا باشقىچە چۇشەنگەن ھاشىم ئاكا "ھەي ياشلار-دە بۇلار، بۇگۇنكى يامغۇر ئۇنىڭغا كار قىلامدۇ؟ مېنىڭ بولسا ئاللىقاچان پىيىم تارتىپ قالاتتى" دەپ ئويلىدى.

ئەكبەرنى ھاشىم ئاكىنىڭ پاكىز، لايىغىدا سەرەمجانلاشتۇرۇلغان ئازادە ئويىدىن كورە، داستىخانىنىڭ مولـلۇغى ھەيران قالدۇردى. ھەر خىل نازى-نېمەتلەر يۇمۇلاق جوزىغا سېلىنغان گۇللۇك داستىخان يۇزىنى بىر ئالغان ئىدى.

ئەكبەر يولەنچۇكلۇك يۇمشاق ئورۇندۇققا ئولتۇرۇۋېتىپ كوڭۇل ئېيتتى:

— ھاشىم ئاكا، جىق جۇۋاپسىز، كۇندە ساڭزا-قۇيماق يەيدىغان ھېيت ئەمەسقۇ بۇ...

— يېسەڭ نىمە بوپتۇ؟ بۇنىڭ ھەممىسىنى قىزىم تەييارلاپتۇ، قېنى ئېلىڭ، بۇ مېنىڭ كوڭلۇم.

ئەكبەر ھاشىم ئاكىنىڭ "قىزىم تەييارلاپتۇ" دىگەنلىرىگە ئانچە دىققەت قىلمىدى. ئۇ چايدىن بىر ئوتلىۋېلىپ، سومكىسىدىن قارا تاشلىق خاتىرىنى ئالدى ۋە:

— سىز ياساپ چىققان نىتروفىن① بىرىكمە توپىسىنىڭ خىمىيىۋى تەركىۋىنى تەكشۇرۇپ چىقتىم، — دىدى.

— ھە، ھە...نەتىجىسى قانداق چىقتى؟ — ھاشىمكام خاتىرىگە

---

① نىتروفىن — شاللىقتا ئوسىدىغان كۇرمەك، پىيزەك قاتارلىق ياۋا ئوتلارنى يوقىتىدىغان زەھەرلىك خىمىيىۋى دورا.

www.uyghurkitap.com

ئىگىشىپ قارىغىنىچە ئالدىراپ سورىدى.

ئەكبەر خاتىرىسىگە يېزىۋالغان خىمىيىۋى رېياكسىيە نەتىجىلىرىنى چۈشەندۈرۈشكە كىرىشتى:

— سىز تەييارلىغان ئالتە خالتىدىكى نىتروفىن ۋە پروفانىل① بىرىكمىسى ئۈستىدە خىمىيىۋى تەكشۈرۈش ئوتكۈزدۇم. تەكشۈرۈش نەتىجىسىدە توتىنچى خالتىدىكى 25% لىك نىتروفىن توپىسىنىڭ پىيىزەك ۋە كۈرمەك ھۆجەيرىلىرىنى بۇزۇش ئىقتىدارىنىڭ بىرقەدەر يۇقۇرى ئىكەنلىگى ئىسپاتلاندى. بەش-ئالتە يۈز گىرام 25% لىك نىتروفىندىن زەھەرلىك توپا ياساپ بىر مو يەردىكى شال مايسىلىرىغا چاچقاندا ئۇنىڭ كۈرمەكنى يوقىتىش ئۈنۈمى 93% ئەتراپىدا، پىيىزەكنى يوقىتىش ئۈنۈمى 94% ئەتراپىدا بولۇشى مۇمكىن، ئامېرىكا ۋە ياپونىيە يېزا ئىگىلىك ئالىملىرىنىڭ بۇ ھەقتىكى ئىلمىي ماقالىلىرىدىمۇ مۇشۇ مەسىلىلەر ئېنىق قەيت قىلىنغان. ئەڭ مۇھىمى بۇلارنى يەنە شال ئېتىزلىرىدا سىناق قىلىپ تەكشۈرۈشكە توغرا كېلىدۇ.

— شال تېرىشقا يەنە ئازلا ۋاقىت قالدى، ئۇكام! — ھاشىم ئاكا خۇشاللىقتىن ۋارقىرىۋەتتى. — مۇبادا مۇشۇ ئەمگەكلىرىمىز بىلەن ياۋايى ئوتلارغا جەڭ ئېلان قىلالىساق، دېھقانلارنىڭ شال ئوتاش ۋاقتىنى تېجەپ، دەردىنى يېنىكلەتكەن بولاتتۇق!

ھاشىم ئاكىنىڭ مۇلايىم قوي كوزلىرى ئۈمىت ۋە ئىپتىخارلىق نۇرى بىلەن ياندى. چىرايىدىكى قورۇقلار ئازىيىپ، بىردىنلا ياشى-

---

① پروفانىل — خۇسۇسىيىتى نىتروفىن بىلەن ئوخشاش زەھەرلىك خىمىيىۋى دورا.

رىپ قالغاندەك كورۇندى. ئۇ ھاياجاندا ئەكبەرنىڭ قولىنى چىڭ سىقىپ "سەن"لەپ سوزلەپ كەتتى:

— سادىغاڭ كېتەي پىروفېسسور ئۇكام، ياردىمىڭنى مەندىن ئايىما، سەن بولمىساڭ مەن قېرىنىڭ قىلغان ئىشى نىمىگە دال بولالايتتى؟

ھاشىم ئاكا ئەكبەرنىڭ قولىنى قىسىۋېتىپ غەيرى بىر ھالنى سېزىپ چوچۇپ كەتتى: ئەكبەرنىڭ قولى مۇزدەك سوغاق بولۇپ، دىر-دىر تىترەپ تۇراتتى.

— ۋاي، نىمە بولدىڭىز؟ قاراڭ چىرايىڭىز تاتىرىپ، كوزلىرىڭىز ئولتۇرۇشۇپ كېتىپتىغۇ؟

شۇ تاپتا ئەكبەرنىڭ بېشى ئېسىلىپ، كوڭلى ئايىنىپ تۇراتتى. ئەمما ئۇ يەنىلا ئوزىنى چىڭ تۇتۇشقا تىرىشىپ:

— ھېچقەسى يوق، بېشىم بىرئاز ئايلىنىپ تۇرىدۇ، — دىدى.

— ئاپلا! نىمىشقا بۇرۇن دىمىدىڭىز، تىلىڭىزنى بىر چىقىرىڭا، مانا! ھېچقەسى يوقمىش تېخى! نىمىشقا دوختۇرغا كورۇنمىدىڭىز؟

ئەكبەر بىر خىل خاتىرجەم تەمكىنلىك ھىسسى بىلەن كۈلۈۋەتتى:

— ۋاي بارمىدىغان، لېكىن دورا-ئوكۇل بېرىدىغانلار ئىش ۋاقتى تۈزۈمىگە قالتىس رىايە قىلىدىكەن، سەللا كېچىكسىڭ قالدىڭىزمۇ، بولدى! "ئەتە كېلىڭ" دەپلا يولغا سالىدىكەن.

ئۇ، ئوكۇلخانا ئالدىدا ھىلىقى ناتونۇش ھەمشىرە قىز بىلەن نىملەرنى دىيىشكەنلىرىنى ھاشىم ئاكىغا تەپسىلى سوزلەپ بەردى. ھاشىم ئاكىنىڭ بەدىنى غەزەپتىن تىترەپ كوزلىرى چەكچەيدى.

— توغرا، ئۇنىڭدەك مائاشنى ھارام يەيدىغانلار بىر دوختۇرخانىدىلا ئەمەس، ھەممە جايدا تېپىلىدۇ. ھەي... سىزنى بۈگۈن راستىنلا نەس بېسىپتۇ. بولمىسا، ئۇنداق نان قېپى ھەمشىرىلەرگە بويۇن

قىسىپ تۇرۇشتىن كورە، گۇلنارنىلا تاپقان بولسىڭىز ئوكۇلىڭىزنى ئاغرىتماي ئۇرۇپ، كېسىلىڭىزنى ياخشى داۋالىماي قايتۇرمايتتى. ئۇ ئۇز كەسپىگە ماھىر، پوزىتسىيىدە مۇلايىم، ھەر يىللىق خىزمەت ئىلغارى! ئۇ كىم دىمەمسىز؟ مېنىڭ قىزىم گۇلنار!

دۇنيادا ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ئەڭ چوڭ ئۇمىدى ئۇز پەرزەنتلىرىنىڭ بەخت ـ سائادەتلىك بولۇشىدۇر. پەرزەنتلىرىنىڭ خاتىرجەملىگى، ئۇلارنىڭ ئىجتىمائى ھايات ۋە كىشىلىك تۇرمۇشتا باسقان ئاسايىشلىق قەدىمى ۋە ئىجادىي ئەمگەكلىرىنىڭ تامچىدەك كىچىك نەتىجىلىرىدىنمۇ سويۇنمىگەن، ئۇزىنى پەرزەنتلىرىدىنمۇ زىيادە بەختلىك ھىس قىلمىغان بىرەر ئاتا ـ ئانا بارمىكىن؟

ھاشىم ئاكا ئۇز ھاياتىدا ئاران ئىككى پەرزەنت كوردى. بۇلار ئۇنىڭ ئۇز تىلى بويىچە ئېيتقاندا "بىر جۇپ كوز قارچۇغى" بولۇپ، چوڭى ــ بەختىيار، ئۇچ يىلدىن بۇيان يىراق قارا قۇرۇم تاغلىرىنىڭ چېگرا مۇداپىئە ئالدىنقى سېپىدە جەڭچى بولۇپ يۇرۇپتۇ. "بالا ــ يۇرەكنىڭ پارچىسى" دەپ بىكار ئېيتمىغان. دۇنيادا بالا مېھرىدىگە نىمىمۇ تەڭ كېلەلەيتتى؟ مۇبادا بۇ ئۆيدە بەختىيار توغرىلىق سوز ئېچىلىپ قالدىغان بولسا، خېلىچىخان ئانىنىڭ كوز يېشى خۇددى بۇگۇنكى توكمە يامغۇردەك قۇيۇلۇشقا باشلايدۇ. ھاشىم ئاكىچۇ؟ ئۇ خېلىچىخان ئانىنى ئالدىدا "ھاي ـ ھاي...." دەپ بەزلىگىنى بىلەن ئارقىغا چىقىپ قانغىچە يىغلىۋالىدۇ!

ئەمما ئىككى يىلدىن بۇيان بۇ دىلكەش ئاتا ـ ئانىنىڭ ھىجران ئازاۋىنى پەقەت بىردىن ـ بىر گۇلنارلا بېسىپ كېلىۋاتقان ئىدى. گۇلنار مېدىتسىنا تېخنىكومىنى ئەلا نەتىجە بىلەن تاماملىغاندىن كېيىن، مۇشۇ شەھەردىكى دوختۇرخانىغا تەقسىم قىلىنىدى. كىچىگە-

دىنلا ئاررۇلاپ ئۇستۇرۇلگەن بۇ ئەركە قىز بۇگۈنكى كۈندە ئۆزىنىڭ تەسىرلىك ئىش پائالىيەتلىرى بىلەن كىشىلەرنىڭ ئىززەت ـ ھۆرمىتىگە ئېرىشىپ، شەرەپ تاختىسى ۋە گېزىتلەردە ماختىلىپ كېلىۋاتىدۇ. ھاشىم ئاكا شۇڭا گۈلناردىن سويۇنەتتى ۋە ئۆزىدە بىر خىل ئىپتىخارلىق ھىس قىلاتتى.

— قىزىڭىزنىڭ دوختۇرخانىدا ئىشلەيدىغانلىغىنى ئاڭلىماپتىكەنمەن. ئۇمۇ سىزنىڭ ئىسىل پەزىلىتىڭىزنىڭ ۋارىسى بولغاندۇ بەلكى.

ئەكبەرنىڭ سوزى ھاشىم ئاكىنى ئېغىر خىيالدىن ئويغاتتى، ئۇ ئالدىراپ ئۆيگە قاراپ ۋاقىردى:

— گۈلنار!... ھاي گۈلنار، بۇ ياققا چىق قىزىم!

ئىچكىرى ئۆيدىن "مانا ھازىر" دېگەن زىل ۋە سۈزۈك ئاۋاز ئاڭلاندى. ئەكبەر ھاشىم ئاكىنىڭ تەخسىدىكى ھالۋىغا نان توگۇرۇۋاتقانلىغىدىن پايدىلىنىپ، پاخپىيىپ كەتكەن چاچلىرىنى كەپكىسىنىڭ ئاستىغا تىقىپ، كىيىملىرىنى تۈزۈۋېلىشقا ئۈلگۈردى. ئىشىككە تارتىلغان گوشرەڭ دۇخاۋا پەردە يېنىك تەۋرىنىپ قالدى. قىز پەردىنى قايرىپ ئۆيگە كىردى. ۋاي! بۇ سېھىرلىك چۈش ئەمەستۇ!؟ ئۇلار قايسى كۆز بىلەن قاراشقان؟

جۈپ كۆزلەر تاسادىپى ئۇچراشقاندا گويا قاراسلاپ چاقماق چېقىلغاندەك، كۆز ئالدىدا ئوت چاقناپ كەتتى.

گۈلنار ئۆز كۆزىگە ئىشەنمەيتتى! خىجىللىق ياكى قورۇنۇشقا ئوخشىمايدىغان بىر تۇيغۇ ۋۇجۇدىنى گويا يامغۇرلۇق كوچىدا قالغاندەك مۇزلىتىۋەتتى. ئۇ نىمە قىلارىنى بىلمەي ئىشىك يېنىدا ياغاچتەك قېتىپلا قالدى.

ئەكبەرمۇ ئۆزىنى يوقىتىپ قويۇشقا ئازلا قالغان ئىدى! ئۇ پەقەت

بۇگۇنلا ھايات ۋە ياشلىقنىڭ تۇيغۇن ھىسلىرى يالىلداپ تۇرغان ئاشۇ بىر جۇپ كوز ئالدىدا، ئۇزىنىڭ تولىمۇ ئاجىز ئىكەنلىكىنى ھىس قىلدى. ۋۇجۇدى تونۇردەك يالقۇنجاپ، جوزا يېنىدىلا ئىختىيارسىز تۇگۇلۇپ قېلىشقا باشلىدى. خەيرىيەت، ھاشىم ئاكا ئارىدىكى ئېغىر سۇكۇنات ۋە ئوڭايسىزلىقنى بۇزۇۋەتتى:

— مەن سىزگە ھىلى تەرىپىنى قىلغان قىزىم گۇلنار مۇشۇ. كەسپتە پۇختا، پوزىتسىيىسى مۇلايىم، شۇنداقلا...

— دادا، — قىزنىڭ ئاۋازى تىترەپ كەتتى، ئۇ دادىسىغا بىر ئالىيىۋالدى-دە، مېھمانخانىدىن يۇگۇرۇپ دىگۇدەكلا چىقىپ كەتتى.

ھاشىم ئاكا بولارنىڭ ھاياجانلىق يۇرەك ھىسلىرىنى بايقاشقا ئاجىز ئىدى، ئۇ تامغىنى سەل قىرىپ قويدى-دە:

— پىروفېسسور، سىز چوقۇم ئەتە ئەتىگەندىلا دوختۇرخانىغا بېرىپ ئوكولىڭىزنى ئۇنىڭغا ئۇردۇرۇۋېلىڭ. ئاڭلىسام گۇلنار ئوكول ئۇرغاندا كېسەللەر ئۇخلاپ قالارمىش.

ئەكبەر بېشىنى تەستە كوتەردى. ئىلىم-پەن دېڭىزىدا مەردانە غۇلاچ تاشلاپ، شىددەتلىك ئۇچقۇنلارنى يېرىپ ئوتۇۋاتقان بۇ ياش پىروفېسسور دۇدۇقلىغىنىچە ئارانلا:

— با... رىمەن،... با... رىمەن، — دېيەلىدى.

گۇلنار يۇگۇرۇپ ئاشخانىغا كىرىپلا ئىشىكنى جالاقىدە يېپىتى ۋە ئىشىككە يولەنگىنىچە ئۇن-تىنسىز تۇرۇپ قالدى.

— نىمە بولدۇڭ؟ — دىدى ھەيران بولغان خېلچەخان ئانا، — چىرايىڭ ئۇمسە بولۇپ كېتىپتىغۇ؟

قىز جاۋاپ بەرمىدى، جىددىيلەشكەن كوزلىرى بىر نۇقتىغا تىكىلگەن بولۇپ، بۇرنىنىڭ ئۇچىدا سىماپتەك تەر تامچىلىرى پاقىراپ

تۇراتتى.

داستىخاندىكى يېمەكلىكلەر يىغىشتۇرۇلۇپ، يوغان تەخسىلەرگە گوشلىرى ھىل-ھىل پىشقان ياغلىق شويلا كەلتۇرۇلدى. مېھمانخانىغا بىردىنلا زىرە ۋە قارىمۇچنىڭ مەزىلىك ھىدى تارقالدى.

ئەكبەر شويلىنى شۇنچىلىك مەززە قىلىپ ئىشتەي بىلەن يېدىكى، ئۆزىنىڭ قانداق قىلىپ ئىككى تەخسىنى پاك-پاكىز بوشىتىۋەتكىنىدىنمۇ سەزمەي قالدى.

تاماقتىن كېيىن ھاشىم ئاكا ياش پىروفېسسوردىن تۇپراقشۇناسلىق ۋە زىرائەتلەرنىڭ ئۆسۈش قانۇنىيەتلىرىگە دائىر بىرمۇنچە مەسىلىلەرنى سورىۋالماقچى بولدى-يۇ، لېكىن ئۇنىڭ شۇ تاپتا تولىمۇ بىئارام ئىكەنلىكىنى نەزەرگە ئېلىپ پىكرىدىن يالتايدى.

يامغۇر توختاپ كۈن ئېچىلغاندىن كېيىنكى تەبىئەتنىڭ گۈزەل مەنزىرىسىنى كىتاپخانلارنىڭ تەسەۋۋۇر قىلىشى تەس ئەمەس. بۈگۈنكى باھار كېچىسى تولىمۇ گۈزەل ئىدى! بۇلۇتلار تارقىغان تىنىق ئاسماندا يۇلتۇزلار چاقنايتتى، تىنىق ئاسماندىن كورە، كېچىدىكى شەھەر كوركەم كورۇنەتتى. سالقىن تاغ شامىلى ئىشىك ئالدىدىكى ئاكاتسىيە يوپۇرماقلىرىنى لەرزان تىترىتىپ ئوتەتتى، يامغۇر بىلەن يۇيۇلۇپ پاك-پاكىز بولۇپ كەتكەن ئېگىز بىنالار، ئاسفالت يوللار سان-ساناقسىز ئېلېكتىر چىراقلىرىدا ئەينەكتەك پاقىرىماقتا ئىدى.

— خەير-خوش! — دېدى ئەكبەر ئىشىك كەچە ئۇزىتىپ چىققان ھاشىم ئاكىنىڭ قولىنى قىسىپ، — بۈگۈن سىلەرنى كوپ ئاۋارە قىلدىم. "فرۇمېتىرىن"① نى ئەمدى تەكشۈرۈشكە كىرىشىمەن. ئىشىنى-

① فرومېترىن — كېۋەزلىكتىكى يوگمەچ، لويلا، بۇدۇشقاق قاتارلىق ياۋا ئوتلارنى يوقىتىدىغان خىمىيۋى دورا.

مەنكى، ياساپ چىققان بۇ دورىلىرىڭىز بىلەن كېۋەزلىكتىكى ياۋا ئوتلارنىڭ كېلىشتۈرۈپ تاناۋىنى تارتقىلى بولىدۇ. پات ئارىدا بۇنىڭ خۇش خەۋىرىنى سىزگە يەتكۈزىمەن.

ھاشىم ئاكا يۈرىكىدە ھېچقاچان قوزغالمىغان چەكسىز ھۆرمەت ۋە قايىللىق ھىسسى بىلەن ياش پىروفېسسورنىڭ ئارقىسىدىن ئۇزاق-قىچە قاراپ تۇردى.

ئۇ بىر ھازادىن كېيىن ئۆيگە كىردى ۋە داستىخان، قاچا-قومۇچ-لارنى يىغىشتۇرۇۋاتقان خېلىچىخان ئانا بىلەن گۈلنارغا كايىشقا باشلىدى:

— سىلەر زادى كۆڭلۈمنى چۈشەنمەيسىلەر، — دېدى ھاشىم ئاكا چېچىلىپ، — سىلەر ئۆمرۈڭلاردا مېھمان كۈتمىگەنمۇ-ھە؟!

نېمە ۋەقە بولغانلىقىنى بىلەلمەي ھاڭ-تاڭ قالغان خېلىچىخان ئانا بىر گۈلنارغا، بىر ھاشىم ئاكىغا قارايتتى.

— مەندىن نېمە سەۋەنلىك ئۆتۈپتۇ، ئېيتىڭ! خۇدا ھەققى بىز مېھمىنىڭىزنى يامان كۈتۈپتۇقمۇ؟

— ئاش ئېگىسى بىلەن، قۇش مىگىسى بىلەن-دە. مېھماننى شويلا ئېتىپ ئۇزاتقان نەدە بار؟ ئاشنى شۇمۇپ يەيدىغان بوۋاي ئەمەسقۇ بىز!

گەپنىڭ تەكتىنى چۈشەنگەن گۈلنار چاقىلداپ سوزلەپلا كەتتى:

— بار ئەيىپ سەندە، پىروفېسسور كەلمەكچى، دېدىڭ. مەن شۇڭا قېرىلارغا خاس سىڭىشلىك تاماق تەييارلىدىم. نەدىكىنى، پىروفېسسور تۇڭگۇل ئۇنىڭ سايىسىمۇ كەلمىدىغۇ؟ ھېلىمۇ ياخشى ھىلىقى خالىس مېھماننىڭ رىسقى بار ئىكەن، ئىككى تەخسە شويلىنى پاك-پاكىز يېۋەتتى.

— ئەخمەق! — توۋلۋەتتى ھاشىم ئاكا كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ، — پىروفېسسور كەلمەي كىم كەلدى ئەمەسسە؟ بىلمەمسەن، ئۇ ئەكبەر ئەمەسمۇ؟ يېزا ئىگىلىك شۆبىيۆەنىنىڭ ھىلىقى ياش پىروفېسسورى؟

— ھە؟ پىروفېسسور دەمسەن؟

گۈلنار ھەيرانلىقتىن سىم كارۋاتقا لاسسىدا ئولتۇرۇپ قالدى. خېلىچىخان ئانا ئەكبەرنى ھاشىم ئاكىنىڭ شاگىرتى بولۇشى كېرەك دەپلا چۈشەنگەن ئىدى. ئۇ "پىروفېسسور" دىگەن ئاتالغۇنى چۈشەنمىسىمۇ ھەر ھالدا ناھايىتى بىلىملىك، ئەتىۋارلىق كىشى، دەپ بىلەتتى. شۇڭا ئۇ بىردىنلا سەراسىمىگە چۈشۈپ:

— ۋاي خۇدايىم، ئۇ بالىنىڭ كۆڭلىگە كەلگەنمىدۇ؟ ھەسسىنەي، سېمىز قوي گۆشىنى بولۇشىچە بېسىپ ئوخشىتىپ پولو ئەتسەك بوپتىكەن، — دەپ غودۇڭشىدى.

ھاشىم ئاكا كىرىسلوغا چوكۇپ بىر پەس نىمىنىدۇ ئويلىنىپ قالدى ۋە بىردىنلا كۆزەينىكىنى قېپىدىن چىقىرىپ، تېخىچە ھاڭۋېقىپ ئولتۇرغان گۈلنارغا:

— ماڭ يۈگۈر، قەغەز-قەلەمنى ئېلىپ كەل! — دىدى.

— ئىگەكىم، مۇشۇ داداڭنى، — دىدى خېلىچىخان ئانا رەللە بولۇپ، — گۈلنار، بولدى قوي. خېتى بولسا ئەتە يازسۇن، ھازىر نىكەم!

— خوتۇن! — خىتاپ قىلدى ھاشىم ئاكا كىرىسلودىن ئىرغىپ تۇرۇپ، — سەن ئاغرىمىغان، ھەتتا بالىنىتسىدىمۇ ياتمىغان ئايال ئەمەسقۇ؟ بۈگۈن پىروفېسسورنىڭ بىتاپ ھالىنى كورۇپ، ئىچىم سىرىلىپ كەتتى. كورمىدىڭمۇ، ئۇ ھىلى ئۇستەلدە ئارانلا ئولتۇردى. ئۇ بۈگۈن دوختۇرخانىغا بېرىپتىكەن، نىمە بوپتۇ دىمەمسەن،

قايسىبىر نان قېپى "ۋاقىت توشتى، ئەتە كېلىڭ" دەپ بوينىنى تولغاپتۇ. ئېيتقىنا، بىر تىببىي خادىم كېسەل ئالدىدا، ئاشۇنداق قىلىشقا ھەقلىقمۇ؟ ئۇنداق ھارامتاماقلار بىلەن قانداقمۇ سوتسىيالىزىم قۇرغىلى بولسۇن؟ بۇ يارىماس ئىللەتلەرنى خۇددى شاللىقتىكى كۇرمەك بىلەن پىيىزەكنى قۇرۇتقاندەك يوقىتىش كېرەك. قەغىزىڭنى ئەپكەل، دوختۇرخانا پارتكومىغا خەت يازىمەن. رەھبەرلىك ئۇكۇل بولۇمىدىكى ئۇ ھەمشىرىنى چوقۇم تەنقىتلىسۇن.

ھېلىدىن بېرى ئارانلا تۇرۇۋاتقان گۈلنار بىردىنلا يىغلىۋەتتى. ئۇ كوز چاناقلىرىدىن قۇيۇلۇۋاتقان ئىسسىق ياشلىرىنى سۇرتۇشنىمۇ ئۇنتۇپ ئىشكاپ سىرتىمىسىدىن قەغەز-قەلەم ئالدى-دە، دادىسىنىڭ ئالدىغا قويدى.

— دادا، يېزىڭ، چوقۇم يېزىڭ! مەن پارتكوم ئالدىدا جەزمەن ئۇزەمنى تەكشۇرىمەن.

ھاشىم ئاكىنىڭ ھەيرانلىقتىن كوزلىرى چەكچىيىپلا قالدى.

— ھە؟ سەن...سەن... ئەستاغپۇرۇللا!

ھاشىم ئاكىنىڭ غەزەپلىك ھومىيىشلىرى ۋە زەھەردەك سوزلىرى گۇلنارنىڭ سەبىي يۇمران قەلبىنى نەشتەردەك ئاچچىق كويدۇرۇپ ئوتتى. ئۇ، بۇ يۇرەك ئازاۋىغا ئەمدى چىدىيالماس ئىدى.

گۇلنار گويا توك سوقۇۋەتكەندەك چاچراپ ئورنىدىن تۇردى ۋە مايسىرەڭ نىلون چاپىنىنى كىيگىنىچە ئىشىكتىن قۇيۇندەك چىقىپ كەتتى.

3

بىولوگىيە پاكۇلتېتىنىڭ خاس-ئازادە لابوراتورىيىسىنى قۇياش

نۇرى لامپىسى كۈندۈزدەك يورۇتۇپ تۇراتتى.

ئۈستىگە سۈتتەك ئاق خالات كىيىپ، ئاغزىغا قېلىن ماسكا تاقىغان ئەكبەر يېرىلىپ كېتىدىغاندەك چىڭقىلىپ ئاغرىۋاتقان چىشىنى بىر ھازاغىچە ئۇۋۇلاپ ئولتۇردى.

ئەنە، ئۇنىڭ ئالدىدا ھاشىم ئاكا ياساپ چىققان، كېۋەزلىكلەردە كوپ ئۇسىدىغان لويلا، بۇدۇشقاق، يوگىمەچ... لەرنى يوقىتىدىغان بىرنەچچە خىل دورا ئۈلگىسى تۇراتتى، ئەكبەر كېچىچە بۇ دورىلارنىڭ خىمىيۋى تەركىۋىنى تەكشۈرۈپ، خۇلاسە ماتېرىيالى يېزىپ قويۇشى كېرەك. بۇنى كېيىنگە قالدۇرالمايدۇ. چۈنكى ئۇنى ئەتە نۇرغۇن يېڭى-يېڭى خىزمەتلەر — دەرس ۋە ئىلمىي دوكلاتلار كۈتۈپ تۇراتتى، بۇنداق جىمجىت خىلۋەت كېچىدە خىيال سۈرۈش قانداق ياخشى!

ئۇ ئوزىنىڭ يېزىدا ئوتكەن ئۇنتۇلماس باللىق چاغلىرىنى ئەسكە ئالدى...

ئۇ مەكتەپتىن قايتىپلا ئېتىزلىقتا تەرلەپ-پىشىپ ئىشلەۋاتقان يالغۇز ئاپىسىنىڭ يېنىغا يۈگۈرەيتتى. ئۇ ئاپىسىنىڭمۇ باشقا دىخانلارغا ئوخشاش پايانسىز كەتكەن شال ئېتىزلىرىنىڭ بىرسىدە تىزىغىچە سۇ كېچىپ، بېلىنى يادەك ئەگكىنىچە شال ئوتاۋاتقانلىقىنى كورەتتى-دە. شاللىققا پاقىدەك سەكرەپ چۈشۈپ ئاپىسىغا ياردەملەشكەن بولاتتى. ۋاي-ۋۇي ئىتنىڭ تۈكىدەك نىمە دىگەن تولا پىيىزەك بۇ! ئۇ، ئوتايتتى-ئوتايتتى، قىرغا يېتەلمەيتتى.

— ئاپا، تاپشۇرۇغىمنى ئىشلىۋېتەي، — دەپ بانا تاپاتتى چىدىمىغان بالا. ئاپىسىمۇ تېلىپ كەتكەن بېلىنى ئارانلا تۇزەپ، ئوغلىغا مېھرى بىلەن كۈلۈپ قوياتتى ۋە لەش يۇقى قوللىرىنى يەنە سۇغا

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

تىقاتتى...

بۇ ئېغىر جاپا-مۇشەققەتكە يەنە شۇ دېخان چىدايتتى! قەددى پۈكۈلسىمۇ ئىرادىسى پۈكۈلمەيتتى. ھەرھالدا بۇ كوز يەتكۈسىز شاللىقنى ئوتاپ تۈگىتەتتى... ئەكبەرنىڭ بالىلىق قەلبىدە شۇندىن كېيىنلا دېخاننى مۇشۇ ئازاپتىن قۇتۇلدۇرىدىغان بىرەر كەسىپ ئۆگىنىش ئىستىكى يانغان ئىدى. دەرۋەقە، ئۇنىڭ قەلبىدىكى ئارزۇ ۋە ئۈمىت مايىسىنى پارتىيە ئىلىم-مەرىپەت سۈيى بىلەن ياشناتتى. ئەكبەر ئىچكىرىدىكى مەلۇم يېزا ئىگىلىك داشۆيىسىنى ئەلا نەتىجە بىلەن تاماملاپ قەلبى يېڭى ئارزۇ-ئۈمىتلەر بىلەن تولۇپ يۇرتىغا قايتتى. ئۇ تۇپراقشۇناسلىق ۋە ئوسۇملۇك تەتقىقاتى ئىشلىرى ئۈچۈن ئۆزىنىڭ گۈزەل ياشلىقى ۋە پۈتكۈل ئۆمرىنى ئاتاپ قويدى. ئەكبەرنىڭ ئوتكەن يىلى نەشر قىلىنغان «ياۋا ئوتلارنى خىمىيۋى دورا-گېربىسىدلار بىلەن يوقىتىش توغرىسىدا» دېگەن قىلىن كىتاۋى ئۆزىنىڭ يۇقۇرى ئىلمىي قىممىتى بىلەن نۇرغۇن كىشىلەرنى خوشال قىلدى.

ئۇ جاپالىق تەتقىقات ۋە ئىزلىنىشىنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىغا شۇڭغۇپ كىرىپ كەتكەچكىمۇ ھازىرغىچە بويتاق قېلىۋەردى.

"ئۆغۇ مەيلى...—دەيتتى ئۇ بەزىدە بېشىنى تاتىلاپ،—ئوتتۇز يەتتە يېشىمدا توي قىلمىسام، قىرىق يېشىمدا توي قىلارمەن. ئەپسۇسكى يېزا ئىگىلىك ئىلمى بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلار ناھايىتى كەم بولۇۋاتىدۇ. بىز قاچانغىچە قالاق يېزا ئىگىلىك مەملىكىتى بولۇپ قېلىۋېرىمىز، ھەي... يەنىلا شۇ دېخانغا تەس بولدى!"

لېكىن تۇپراقشۇناسلىقتىن ئانچە نەزىرىيىۋى ساۋادى بولمىغان ھاشىم ئاكىنىڭ ئەكبەر يازغان ھېلىقى كىتاپنى بېرىلىپ ئۆگىنىش

نەتىجىسىدە ئاشۇ دورىلارنى ياساپ چىقىشنى كىم ئويلىغان؟ ياق! يېزىدىكى دېخانلارنىڭ ئۈمىدىنى قەلبىگە پۈككەن كىشىلەر بار ئىكەن!

ئەكبەر هاشىم ئاكىغا چىن قەلبىدىن مىننەتدار ۋە قايىل ئىدى. مۇنداقچە ئېيتقاندا هاشىم ئاكا ئۇنىڭغا بىر قامچا سالدى! توغرا، هاشىم ئاكىنى قوللاپ ياردەم بېرىش كېرەك!

ئەكبەر بىرىكمىلەر ئۈستىدىكى خىمىيەۋى تەكشۈرۈشنى باشلاش ئۈچۈن پروبىركىنى ئەمدىلا قولىغا ئېلىۋىدى، ئىشىكنى بىركىمنىڭ رىتىملىق، يېنىككىنە چەككەن ئاۋازى ئاڭلاندى.

— كىرىڭ! — دېدى ئەكبەر پروبىركىغا كىچىككىنە قەغەز قاپتىكى بىرىكمە تالقاندىن ئازراق قويۇۋېتىپ.

دورا سومكىسىنى كۆتەرگەن گۈلنار ئىشىكتىن ئەيمىنىپ كىرىپ كەلگەندە ئەكبەر هودۇقۇشتىن ئۆزىنى يوقىتىپ قويۇشقا تاسلا قالدى.

— گۈلنار، — دېدى ئۇ هاياجاندا ئاۋازى تىترەپ، — سىز قانداقچە...

قىز ئەكبەرگە تەبەسسۇم بىلەن ئىللىق بېقىپ:

— سىزنىڭ ئوكۇللىرىڭىزنى ئېلىپ كەلدىم، — دېدى.

ئەكبەر ئىتتىك بېرىپ گۈلنارنىڭ ئېغىر سومكىسىنى يەلكىسىدىن ئالدى ۋە تەجرىبە جوزىسى ئۈستىگە قويۇۋېتىپ:

— ۋاي، نىمانچە ئاۋارە بولغانسىز، مەن ئەتىلا قېشىڭىزغا باراتتىمغۇ، كېلىڭ ئولتۇرۇڭ، — دېدى.

قىز ئۆز ئادىتى بويىچە چاخچاق قىلدى:

— تايىنلىق، مېنى دادامغا بىرمۇنچە چاقىقان يەردە، ئەتە قېشىمغا باراتتىڭىزمۇ؟

— نېمە دېدىڭىز؟ سىزنى كىمگە چېقىپتىمەن؟ ئەزىرايى، قەسەم قىلىپ بېرەيمۇ زادى؟

قىزنىڭ چىرايى بىردىنلا ئاناردەك قىزاردى.

— كەچۈرۈڭ، — دېدى ئۇ مەيۈس ئاھاڭدا، — مەن ھەقىقەتەن ئۆز ئىرادەمگە ھەم ۋىجدانىمغا خىلاپ ئىش قىلدىم. بۇ يارىماس ئىللەتىم ئۈچۈن ئەتە تەشكىل ئالدىدا ئۆزەمنى تەكشۈرمەكچىمەن.

ئەكبەر قىزنىڭ كۆز چاناقلىرىدا ئەگىۋاتقان ياش تامچىلىرىنى كۆرۈپ، ئۆزىنى بەكمۇ قولايسىز ھېس قىلدى. نېمىدۇ بىر نەرسە بوغمىزىغا تىقىلغاندەك سۆزلىيەلمەي قالدى. ئۇ، قىزنى بەزلەش ئۈچۈن لايىقراق سۆز تېپىشنى ئويلايتتى.

— مەن سىزگە تولىمۇ قوپاللىق قىلدىم، ئەجىبا بۇ مېنى ئازاپلىماسمۇ؟ مەن... مەن ئەتە چوقۇم دوختۇرخانىغا بارىمەن. پىكىر دەپتىرىگە سىزگە بولغان سەمىمى تەشەككۈرۈم ۋە نۇرغۇن يۈرەك سۆزلىرىمنى يازىمەن.

— ئەكبەر! — قىز يۈرەك ھاياجىنىنى باسالمىغان ھالدا يىغلىۋەتتى.

ئېھ! گۈزەل ياشلىق، ئۇ، ھايات ۋە مۇھەببەتنىڭ ئاجايىپ گۈزەل، لىرىك پوئېزىيىسى! ئۇنىڭ قۇياش نۇرىدەك يالقۇنلۇق مىسرالىرى يۈرەكنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدا تاۋلىنىپ، سۆيگۈ ۋىسالىنىڭ كۈي-نەزمىسىدە ئۆزىنىڭ چەكسىز ئۇلۇغ ھاياتىي كۈچىنى نامايەن قىلىدۇ!

گۈلنار بىرىكتۈرۈلگەن مۇرەككەپ زەھەر قايتۇرغۇچى دورا سۈيۈقلۇقىنى ئەكبەرنىڭ ئوڭ بىلىگىدىكى ۋېنا قان تومۇرىدىن ماڭدۇرماقتا ئىدى. شۇ تاپتا ئەكبەرنىڭ تومۇرلىرى بىرئاز كۆپۈشكەندەك قىلىسمۇ

باشلىرىنىڭ سەگىپ، بەدىنىدىكى ئاغرىقنىڭ بارا-بارا يوقىلىپ بېرد-ۋاتقىنىنى سەزدى. توغرا، ياش پىروفېسسورنىڭ ۋۇجۇدىغا دورا سۇيۇقلۇغى ئەمەس، بەلكى قىزنىڭ بىغۇبار كوڭۇل جامىدىكى پىشىپ قىيامىغا يەتكەن سويگۇ شەربىتى ئاقماقتا ۋە يۇرىگىنىڭ ئەڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىغىچە سىڭمەكتە ئىدى.

يىگىت بۇگۇن كېچە ئوزىنى تولىمۇ بەختلىك ھىس قىلدى. ئۇنىڭ ئاجايىپ شىرىن ۋە ئۇچقۇر خىيالى قىزنىڭ چەكسىز گۇزەل-لىگى مۇجەسسەملەنگەن توم قارا قاشلىرى ئاستىدىكى تىنىق كوزلىرىدە ئۇيۇپ قالدى.

1981 - يىل ئىيۇن، ئۇرۇمچى.

(«تارىم» ژورنىلىنىڭ 1981 - يىل 9 - سانىدىن)

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىچىگى ئادرېسى

ناخشىچى قىز

ئىسلام سادىق

1

ناخشا — ئىنسان ھىسسىنىڭ لىرىك ساداسى. مۇھەببەت ھەم نەپ-رەت يارقىن ۋە ئەڭ يۇكسەك دەرىجىدە مۇجەسسەملەنگەن قەلب ساداسىدۇر.

دۇنيادا ناخشا ئېيتمىغان ۋە ياكى ئۇنى چىن يۇرىكىدىن سويۇپ ئاڭلىمىغان بىرەر ئىنسان بارمىكىن؟

مەن ناخشىنى قەۋەتلا ياخشى كورەتتىم. ھەر كۈنى خىزمەتتىن چۈشۈپ ئويۇمدە كەچلىك تامىقىمنى يەپ بولۇپ، كارۋاتقا ئوزەمنى تاشلاپ راھەتلىنىپ يېتىۋالىمەن-دە، ئوزەم ئامراق ناخشىلارنى غىڭشىپ ئېيتىشقا باشلايمەن. ئەپسۇسكى ئاۋازىم بەكمۇ يېقىمسىز ئىدى. ناخشىنى سەللا ئۇنلۇك ئېيتىدىغان بولسام ئاۋازىم قىيىپ نەگىدۇر كېتەتتى-دە، ناخشىغىمۇ ئوخشىماي قالاتتى. شۇنىڭ ئۇچۇن بىرەر ئادەم بار يەردە ھەتتا غىڭشىپ ناخشا ئېيتىشقىمۇ جۇرئەت قىلالمايتتىم.

بۇگۈن كەچتىمۇ دەل شۇنداق بولدى. تۇرمۇشنىڭ ئېيتقۇسىز گۈزەل ھىسلىرىغا چومۇلۇپ، زوقلىنىپ ناخشا ئېيتىپ ياتقىنىمدا، توساتتىن ئىشىكنى بىرسىنىڭ چەككەن ئاۋازى ئاڭلاندى. ناخشامنى ئىتتىك توختاتتىم-دە، بېشىمنى كوتىرىپ: "كىرىڭ!" دېدىم.

ئىشىك ئېچىلىپ، كورۇشمىگىنىمىزگە خېلى ئۇزۇن بولغان كونا دوس-
تۇم — ناھىيىلىك سەنئەت ئۇمىگىنىڭ باشلىغى ئابلىز كىرىپ كەلدى.

— مەن كەلمىسەم سىز ئىزدەپمۇ بارمايسىز، — تەنبىھ ئاھاڭ
بىلەن ئېيتتى ئابلىز، — ئويۇن كورۇشكە تەكلىپ قىلىپ كەلدىم. ئۇ
يانچۇغىدىن بىر دانە ئويۇن بېلىتىنى ئېلىپ جوزامنىڭ ئۇستىگە
قويدى.

— ئىدارىدىكى ئىشلار ئالدىراش بولۇپ كېتىپ، راستىنلا سىلەر
تەرەپكە بارالمىدىم، — دېدىم مەن ئەيىپكارلارچە، — ئويۇنلىرىنى
بىر كورگۇم بار ئىدى.

— بىز بۇ قېتىم يېزىلاردا بىر تەرەپتىن سەييارە ئويۇن قويدۇق،
يەنە بىر تەرەپتىن خەلق ئارىسىدىكى مول سەنئەت جەۋھەرلىرىنى
توپلاپ ئۇگەندۇق، — دېدى ئابلىز پىيالىدىكى چاينى ئوتلاۋېتىپ.

— كىشلەرنىڭ ئېيتىشىچە سىلەرنىڭ بىر ناخشىچىڭلار خەلق
ناخشىلىرىنى ئېيتىشقا بەكمۇ ماھىرمىش، شۇنداقمۇ؟

— ئۇ ناخشىچىمىزنىڭ ھەقىقەتەن ماختىنغۇچىلىكى بار، — جانلىنىپ
جاۋاپ بەردى ئابلىز ۋە چىرايىدا ئىللىق غۇرۇرلۇق تۇيغۇسى جىلۋە
قىلدى. ئۇ سائىتىگە قاراپ ئورنىدىن تۇردى-دە، مېنى ئالدى-
راتتى، — ۋاقىت توشۇپ قاپتۇ، جۇرۇڭ ماڭايلى.

مەن ئالدىراپ كىيىندىم. ئابلىز بىلەن بىرگە "غالىبىيەت" كۇلۇ-
بىغا ناخشا - ئۇسۇل كورۇش ئۇچۇن كەتتۇق.

زال تاماشىبىنلار بىلەن لىقمۇ-لىق تولغان ئىكەن. بېلىتىمىز
ئالدىنقى رەتنىڭ بولغانلىغى ئۇچۇن رەڭگا-رەڭ سۇىت چىراقلىرى
يورۇپ بەكمۇ گوزەللىشىپ كەتكەن سەھنىنى كوزلەپ ئىشتىرىشىپ،
سىقىلىشىپ دىگەندەك سەھنىنىڭ ئالدىغا باردۇق ۋە ئورنىمىزنى

تېپىپ ئولتۇردۇق. ئوتتاشتەك قىزىل دۇخاۋا پەردە ئاستا-ئاستا لەرزان ئېچىلىش بىلەن تەڭ زالدىكى ۋاراڭ-چۇرۇڭلار بىردىنلا پەسىيىپ تىم-تاس بولۇپ كەتتى. ئىلانچى قىز نوۋەتتىكى نومۇرنى ئېلان قىلدى، ئارقىدىنلا سەھنىگە چورىسىگە رەڭدار زەر يىپلار بىلەن كەشتە چېكىلگەن ئۇزۇن جىلىتكە، بېشىغا مەخمەل تاشلىق قاما تۇماق كىيگەن ئوتتۇرا بويلۇق، يۇزلىرى يۇمۇلاق، كوزلىرى قاپقارا 28 ياشلار چامىسىدىكى بىر ئارتىست چىقىپ كەلدى.

— سىز تەرىپىنى ئاڭلىغان ھېلىقى ناخشىچى شۇ، — دېدى ئابلىز مېنى ئاستا نوقۇپ ۋە مەنالىق كۇلۇمسىرىدى. مەن پۇتۇن دىققىتىم بىلەن ئۇنىڭ ناخشىنى قانداق ئېيتىشىغا سەپ سېلىپ ئولتۇردۇم. ناخشىچىنىڭ چىرايىدا شاتلىق تەبەسسۇمى جىلۋە قىلاتتى. ئۇ مۇزىكانتلارغا قىيا بېقىپ، يېنىككىنە باش لىڭشىتتى. شوخ مۇزىكا باشلىنىش بىلەنلا، ئۇ، زوق-شوقى بىلەن «ئەمگەكچى بالا» دېگەن ناخشىنى ئېيتىشقا باشلىدى.

كەڭ ئېتىزدا ئىشلەيسەن
ئەتىدىن تا ئاخشامغا.
چىن يۇرەكتىن ئاشىق بوپ،
قاتتىم سېنى ناخشامغا.

....

"بۇلبۇل ئىكەن" دېدىم ئىچىمدە ئۇنىڭ كومۇچ قوڭغۇراقتەك زىل يېقىملىق ئاۋازىدىن سويۇنۇپ. ئۇ ناخشا ئېيتقاندا لەۋلىرى بەجايىكى ئانار گۇلىدەك ئېچىلىپ، كوزلىرىدىن نۇر توكۇلەتتى. ناخشىچىنىڭ ئەمگەكچى خەلقنى چەكسىز مۇھەببەت بىلەن كۇيلىگەن بۇ ناخشىسى ھەقىقەتەن يۇرەك تارلىرىمنى چېكىپ، ۋۇجۇدۇمنى ھاياجان ئىلكىگە

ئالدى.

ناخشچىنىڭ يېقىملىق چىرايى ماڭا تونۇش بولۇپ، ئۇنى قەيەردىدۇر بىر يەردە كورگەندەك قىلاتتىم. لېكىن ئەسلىيەلمەيتتىم. ناخشا تۈگىشى بىلەن زالنى كوتۈرۈۋەتكۈدەك گۈلدۈراس ئالقىش ياڭرىدى. ناخشىچى 2-ناخشىسىنى باشلىدى.

— ناخشىچىنىڭ ئىسمى نىمە؟ — دەپ سورىدىم ئابلىزدىن.

— جەمىلە، تونۇمايۋاتامسىز؟ — دىدى ئۇ سەھنىدىن كوزىنى ئۈزمەي. قارىغاندا ئۇمۇ ئاھاڭنىڭ نازۇك رېتىملىرىگە چىرمىشىپ ناخشىنىڭ دولقۇنلۇق ئەزىم دەرياسىدا ئاققاندەك قىلاتتى.

— جەمىلە؟ — دەپ تەكرارلىدىم بىر ئىش ئېسىمگە كەلگەندەك بولۇپ، — راست ھىلىقى جەمىلەنىڭ ئۆزىمۇ؟! توغرا، بۇنىڭدىن 13 يىل بۇرۇنقى ھىلىقى دىخان قىزى!

مەن ئۇنى قانداقمۇ ئۇنتاي! جەمىلەنىڭ ھايات سەرگۈزەشتىسىنى ھەر قېتىم ئەسلىگىنىمدە ئېچىنىشلىق پاجىئەلەر كوز ئالدىمدىن بىر-بىرلەپ ئوتۇپ، يۈرەك باغرىمنى ئېزەتتى...

2

مەن جەمىلەنى 1965-يىلى ناھىيمىزنىڭ ”ۋېيشىڭ“ گۇڭشېسىدىكى گۈلئاۋات دادۈيىگە ئېتىز پەرۋىشىگە ياردەم بېرىش ئۈچۈن بارغان چېغىمدا ئۇچراتقان ئىدىم. شۇ يىلى باھار ياخشى كەلگەن ئىدى. پۈتۈن جاھان كۆلۈپ، ياپ-يېشىللىقتا پۈركىنىپ، باغلار قاراڭغۇلىشىپ، كاككۇكلار سايرىشىپ، كوكۆلنى مەپتۇن قىلغۇدەك گۈزەللىككە چومگەن ئىدى. لېكىن بەس-بەس بىلەن بوي تالىشىپ

تاختىلاشقان قوناق مايسىلىرى يەر يولۋىسىنىڭ ھۇجۇمىغا ئۇچراپ يامان بولدى! يەر يولۋىسى مايسا يىلتىزلىرىنى خۇددى قايچىدا قىرقىغاندەك قىيىپ تاشلىغانلىقى ئۈچۈن بىخارامان باژغانلاپ ئۆسۈۋاتقان قوناق تۈپلىرى بىردىنلا سولىشىپ، يوپۇرماقلىرى سارغىيىپ قالغان ئىدى.

بىر كۈنى مەن قۇياش نەيزە بويى ئورلەپ، ئادەم بەدىنىنى قىزدۇرۇشقا باشلىغان ۋاقىتدا خوشنا دۆيلەردىن 3-دۆينىڭ قوناقلىقىغا يېتىپ كەلدىم ۋە يەر يولۋىسىدىن قانداق مۇداپىە كورۇش، يەر يولۋىسىنى يوقىتىپ مايسىلارنى قۇتقۇزۇپ قېلىشنىڭ چارە-تەدبىرلىرى توغرىسىدا ئەزالار ۋە دۆي كادىرلىرى بىلەن مەسلىھەتلەشمەكچى بولدۇم.

ئەزالار تاڭ سەھەردىكى دولقۇندىن يېنىپ ئويىگە ئەتىگەنلىك تاماقلىرىنى يېيىش ئۈچۈن تارقاشقان ئىكەن. ئۇزۇن كەتكەن سالا ئېتىزنىڭ نېرىقى بۇرجىكىدە يالغۇز ئىشلەۋاتقان بىر قىزدىن باشقا ئېتىزلىقتا بىرەر كىشىمۇ كورۇنمەيتتى. قىز كەتمەن بىلەن قوناق تۈۋىنى ئەپچىللىك بىلەن چاناۋېتىپ، باغدىكى كاككۇك بىلەن سىردىشقاندەك يېقىملىق ئاۋازدا ناخشا ئېيتىۋاتاتتى.

بۇلبۇل بولۇپ ئۇچسام مەن،
گۈلزارلىققا قونسام مەن.
قىلىپ قەلبىمنى گۈلدەستە،
ئىشچانلارغا تۇتسام مەن.

ناخشا ئىللىق باھار شامىلىدا لەرزان ئۇچۇپ يىراقلارغا كەتتى.
مەن ئۇدۇل قىز تەرەپكە بۇرۇلدۇم.

ئۇ 18 ياشلاردا بولۇپ، زىلۋا، قوي كوزلۇك، قېشى قالغاچنىڭ

قانىتىدەك، كىرپىكلىرى ئۇزۇن ھەم تال-تال ئىدى. ئىنچىكە ئورۇلگەن قاپ-قارا چاچلىرى ئۇنىڭ زىلۋا بويىغا تولىمۇ يارىشىملىق كۆرۈنەتتى. ئىككى مەڭزى ئالمىدەك قىزارغان بولۇپ پېشانىسىدە مەرۋايىتتەك تەر تامچىلىرى يالتىرايتتى. ئۇستىگە كېيىۋالغان گۈللۈك چىت كۆينىكى، بېشىدىكى ئانارگۈللۈك ئىپەك ياغلىقى بۇ چىرايلىق دېخان قىزىغا تېخىمۇ ھۆسۈن قوشقان ئىدى.

—ھارماڭ سىڭلىم،— دېدىم مەن قىزغا ھېرىسمەنلىك بىلەن، ئۇ بىردىنلا قىزاردى ۋە بېشىنى كۆتۈرۈپ ماڭا قارىدى. نەپىس قىزىل لەۋلىرىدە ۋە ئۆتكۈر تۇم قارا كۆزلىرىدە ئىللىق تەبەسسۇم ۋە تارتىنىش ئالامەتلىرى جىلۋە قىلدى،— سىڭلىم، سىز ئۆيگە قايتماپسىزغۇ؟

—نان ئېلىپ كەلگەن ئىدىم.

—ئۆيگە قايتقان بولسىڭىز، ئىسسىق چاي بىلەن يەيتتىڭىز،— دېدىم مەن كۆيۈنۈپ.

—مەن سوغاق سۇ ئىچىشكە ئادەتلەنگەن،— دېدى ئۇ قاشلىرىنى ھىمىرىپ ۋە پېشانىسىگە تەر بىلەن چاپلىشىپ قالغان چاچلىرىنى تۈزەتكەچ قىر تۈۋىدىكى ئۇتياشلارغا چۈمكەپ قويغان قاپاقنى كۆرسەتتى،— قاپىقىمدا سۈيۈم تەييار. مۇشۇ ئېتىزدىكى قوناق ئارىلىرىنى چانىۋېتىپ، ئاندىن نان يەيمەن.

ئۇ مېنىڭ گېپىمنى كۈتمەستىنلا مايسا ئارىلىرىنى يۇمشىتىشقا كىرىشىپ كەتتى. مەن يەنە قىزدىن نىمىلەرنىدۇ سورىماقچى ئىدىمۇ، لېكىن شىياۋدۇيجاڭ كېلىپ قالغاچقا، ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاشقا توغرا كەلدى.

—قوناق تېرىلغۇسى ۋاقتىدا ئۇرۇق سالغۇچىلار سۈرئەتنى قوغ-

لىشىپ، ئۇرۇقلۇق قوناقنى ئوبدان دارىلاشنى ئۆگىتوغان، — دېدى دۈيجاڭ قاپىقىنى سېلىپ، — مانا ئەمدى يەر يولۋسىنىڭ ھۇجۇمىغا دۇچ كېلىۋاتىمىز.

— يەر يولۋسى ئېغىرراق زىيان يەتكۈزگەن ئېتىزلارنى ھەساپلاپ كۆردىڭىزمۇ؟

— تەخمىنەن 10 مودىن ئاشىدۇ.

— بۇ قوناق مايسىلىرىغا دەرھال سۇ قويۇۋېتىش كېرەك. ئاپەتنىڭ كېڭىيىپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن يەر يولۋسىنى پەيدا قىلغۇچى كىچىك كېپىنەكلەرنى يوقىتىشنىڭ ئۈنۈملۈك چارىسى ئۈستىدە كېڭىشىپ كۆرەيلى.

دۈيجاڭ بىلەن ئىككىمىز نىسبەتەن ئېغىرراق زىيانغا ئۇچرىغان قوناقلىققا قاراپ كەتتۇق. قىزدىن ئانچە ئۇزۇمايلا، ئۇ يەنە ناخشىسىنى ياڭرىتىشقا باشلىدى:

دېخان يىگىت مەردانە،
بولدۇم ئاڭا پەرۋانە.
بىرگە ئىشلەپ چۆللەرنى
قىلىمىز گۈل-بوستانە.

— بۇ قىز ناخشىنى قەۋەتلا ياخشى ئېيتىدىكەن، — دېدىم مەن ھوزۇرلىنىپ.

— ئۇ داڭدار ناخشىچى بولۇپلا قالماي، ئەمگەكتىمۇ قەيسەر باشلامچىلارنىڭ بىرى، — دۈيجاڭ تاماكىسىغا سەرەڭگە يېقىپ تۇتاشتۇردى. قېنىپ بىر شورىۋېلىپ خۇمادىن چىققاندەك بولدى، — ئۇ ھەقىقەتەن گۈلئاۋات دادۈينىڭ گۈلى.

— ئۇ ناخشىنى نەدىن ئۆگەنگەن؟ — ئەجەپلىنىپ سورىدىم مەن.

دۈيجاڭ كۈلدى:

— يېزىدا بىراۋدىن ناخشا ئۆگىنىشكە نەدە پۇرسەت بولسۇن! ناخشىنى ئۆزى ئىجات قىلغان. بۇ ھەقتە سوزلەپ كەلسەم گەپ تولا، — دىدى.

قىزنىڭ ئاجايىپ تالانتى مېنى ھەيران قالدۇردى. ناخشىنى ياخشى ئېيتىپلا قالماي، يەنە ئۆزى ئىجات قىلدۇ ـ ھە؟!

مەن دۈيجاڭدىن بۇ قىزنىڭ ئەھۋالىنى تەپسىلى سوزلەپ بېرىشنى ئىلتىماس قىلدىم ۋە ئاخىرىدا:

— مەن بۇ قىزنى ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىگىگە تونۇشتۇراي دەۋا ـ تىمەن، — دىدىم. دۈيجاڭ بىردىنلا ئېچىلىپ، ئېتىز قىرىدىكى كاداڭ سوگەت تۈۋىگە ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى ـ دە، ناخشىچى قىز توغرىلىق سوزلەپ بەردى.

3

دۈيجاڭ قويۇق قاشلىق، قارا ساقاللىق، 45 ياشلار چامىسىدىكى ۋەزمىن ئادەم بولۇپ، زەبەردەس بەستى، غەيۇرلۇق يالىداپ تۇر ـ غان ئوتكۇر كوزلىرى ئۇنىڭ جاپالىق مېھنەت سەندىلىدە يۇغۇرۇل ـ غان تەجرىبىلىك دىخان ئىكەنلىگىدىن دېرەك بېرەتتى.

— قىزنىڭ ئىسمى جەمىلە، — دەپ باشلىدى سوزىنى دۈيجاڭ، كوزلىرىنى يېرىم قىسىپ، بىر نەرسىنى ئەسلىگەندەك بولۇپ، تاماكى ـ سىنىڭ ئاخىرقى قىسمىنى قاتتىق شورىدى ـ دە، ماتاكۇ قالدۇغىنى يەرگە تاشلاپ، چالما بىلەن ئەزدى ۋە سوزىنى داۋاملاشتۇردى، — ناخشىچىلىق ۋە سازەندىلىك جەمىلەنىڭ ئائىلىسىگە ئەۋلاتتىن ـ

ئەۋلات مىراس بولۇپ قالغان كەسىپ. جەمەلەنىڭ بۇۋىسىنى ئەسلە-يەلمەيمەن، لېكىن كونىلارنىڭ ئېيتىشىچە بوۋىسى ئۇستا سازەندە بولۇپ، بۇ ئىقلىمغا داڭقى كەتكەن ئىمىش، جەمەلەنىڭ دادىسى بىلەن مەن تەقدىرىمىز ئوخشاش جاپاكەشلەر ئىدۇق، ئۇنى كىشىلەر "تاھىر قوشاقچى"، "تاھىر سىتە" دەپ ئاتىشاتتى، بىز كىچىك ۋاقىت-لىرىمىزدا ئاخشاملىرى توپلىشىپ ئۇيىگە باراتتۇق-تە، "12 مۇقام" نىڭ كوڭۇلنى مەس قىلغۇچى ساز ۋە ناخشىلىرىنى ئېزىلىپ ئاڭلايت-تۇق. مەشرەپ، توي-توكۈن، نورۇزلارغا تاھىر قوشاقچى كېلىپ ساتار چالمىسا ھېساپ بولمايتتى. تاھىر قوشاقچى ئۇزىنىڭ نامرات ئادەم بولۇشىغا قارىماي، نومۇسچان، توغرا پىكىرلىك، بىراۋ ئالدىدا بويۇن قىسىشنى يامان كورىدىغان ئادەم ئىدى. ئۇ توي-توكۈن، مەشرەپلەرنى شۇنچىلىك قىزىتاتتىكى، ئالدىغا پۇل، تەڭگىلەر، ھەتتا 1-2 گەز شاڭ، قاتلىما نان، قەن-گېزەكلەر توشۇپ كېتەتتى. لېكىن ئۇنىڭغا كوز قىرىنىمۇ سالمايتتى، توي-مەشرەپلەر تۇگىگەندە قويۇپلا كېتىپ قالاتتى. ناۋادا بەزىلەر ئىچى ئاغرىپ: "بۇ كىشىلەرنىڭ ياخشى كوڭلى، ئېلىپ كېتىڭ" دېگەندە: "مەن سەدىقە ئالىدىغان دىۋانە ئەمەس" دەيتتى ئۇ بوغۇلۇپ. تاھىر ئاخۇن خۇشپىچىم، ئايىغى ئىتتىك ئادەم بولۇپ، گايىدا بەزىلەرنىڭ كېسىگىنى قۇياتتى. ئېرىغىنى چاپاتتى، يەرلىرىنى ھەيدەيتتى، خامانلىرىنى سورىشاتتى، ئوز ئەمگىگە يارىشا قانچىلىك ھەق بەرسە شۇنچىلىك ئالاتتى، بەرمىسىمۇ رەنجىمەيتتى. ئاخشاملىرى ئوزىنىڭ غېرىپخانىسىدا قولىغا ساتارنى ئالاتتى-دە، دەرت-ئەلەم، قايغۇ-مۇسىبەت ۋە ياكى ئىشقى-مۇھەببەت توغرىسىدا تەسىرلىك ۋە ئاجايىپ گۈزەل قوشاق-لارنى ئېيتاتتى...

لېكىن بىر يىلى تاھىر ئاكا ئېغىر خورلۇق ۋە ئازاپقا دۇچ كەلدى. ئۇ چولاق بولۇپ قالدى.

زومىگەر پومىششىك ئوسمان بەگ كىچىك قىزىنى ياتلىق قىلىش ئۈچۈن يۇرتتا چوڭ توي قىلدى، ئېيتىشلارغا قارىغاندا بەگ-دوغىلارنى ئەۋەتىپ تاھىر قوشاقچىنى ھەيدەپ ئەكەلگەن ۋە ئۇز قىزىنىڭ توي مەرىكىسىنى ئۇلۇغلايدىغان قوشاقلارنى قېتىشقا زورلىغان، لېكىن تاھىر قوشاقچى بۇنداق قوشاق ئېيتىشقا زادىلا ئۇنىمىغان. قەھرى-غەزىۋى ئۇرلىگەن قانخور ئوسمان بەگ ئۇنى 100 كالتەك ئۇرۇشقا بۇيرۇغان. دوغىلار غالجىر ئىتتەك ئېتىلىپ كېلىپ 100 كالتەك ئۇرغان ۋە ئۇنىڭ ساتار پەدىلىرى ئۇستىدە لەرزان ئۇچۇپ يۇرىدىغان خىسلەتلىك سول قولىنى چېقىپ تاشلىغان، خولۇم-خوشنىلار چالا ئولۇك ياتقان تاھىر ئاكىنى ئۇز ئويلىرىگە ئەكىرىپ دەرمانغا كەلتۇرگەن. قولىنى سۇنۇقچىلار تاڭغان...

تاھىر ئاكا ئۇزۇنغىچە قولىنى بوينىغا ئېسىپ يۇردى. يېقىملىق، مۇڭلۇق ساتار ئاۋازى ئوچتى! ئۇ، ئۇزۇن ئوتمەي بىر كېچىدىلا ساتارىنى قولتىغىغا قىسىپ، قاياققىدۇر غايىپ بولدى. بەزىلەر ئۇنى باشقا يۇرتقا باش ئېلىپ كېتىپتۇ دىسە، بەزىلەر تارىم دەرياسىغا ئوزىنى تاشلاپ بۇ دۇنيادىن خوشلىشىپتۇ دىيىشەتتى.

1950-يىلى ئازاتلىق قۇياشى كوتىرىلىپ، تارىم ۋادىسى بەخت نۇرىغا چومدى. فېودالىزىم كىشەنلىرىدىن مەڭگۇ ئازات بولغان گۇلئاۋات دىخانلىرى چەكسىز يۇرەك شاتلىغىنى تويلاۋاتقان كۇنلەرنىڭ بىرىدە تاھىر ئاكا ساتارىنى قولتۇغىغا قىسىپ، تۇيۇقسىز ئوز يۇرتىغا قايتىپ كەلدى.

ساتار شاتلىق-بەخت كۇيلىرىگە سايرىدى، يېڭى خەلق ھوكۇمىتى

www.uyghurkitap.com

تاھىر ئاكىنى ئازادە ئۆيگە ئورۇنلاشتۇردى، شۇ يىلى زومىگەر ئوسماننىڭ مۇستەبىت ئوردىسىدىن مالايلىقتىن ئازات قىلىنغان زەيتۇنە بىلەن توي قىلدى. توي قىلغان يىلى ئۇ 40 ياشلاردا ئىدى. بىر يىلدىن كېيىن جەملە تۇغۇلدى. زالىم قانخور ئوسماننىڭ دەھشەتلىك زۇلمى بىلەن مېيىپلەنگەن تاھىر ئاكا شۇندىن بۇيان ئاغرىقچان بولۇپ قالغان ئىدى. جەملە 7 ياشقا كىرگەن يىلى تاھىر ئاكا ئۇشتۇمتۇت ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى.

— ناخشا يۈرەكنىڭ ئوزۇغى، — دىدى تاھىر ئاكا جەملەنى باغرىغا بېسىپ، — ناخشا ئېيتقىنا قىزىم... ناخشا...

كىچىككىنە جەملە بولىدۇقلاپ توكۇلۇۋاتقان كوز ياشلىرىنى سۈرتۈپ، دادىسى ئۆگەتكەن ناخشىنى ئېيتتى.

تاھىر ئاكا كوزلىرىنى يۇمۇپ راھەتلىنىپ كۈلۈمسىرىدى... لېكىن ئۇ ئالەمدىن ئوتكەن ئىدى.

دادىسى ۋاپات بولغاندىن كېيىن زەيتۇنە ۋە بۇ يېتىم قىزغا خەلق گۈۋشىپىسى غەمخورلۇق قىلدى. ئائىلىسىنى "5 كېپىل" ئائىلە قاتارىدا ئاشلىق، كىيىم-كېچەك، تۇرمۇش بۇيۇملىرى بىلەن ھەقسىز تەمىنلەپ تۇردى. بەختكە قارشى ئانىسى زەيتۇنە ئەما بولۇپ قالدى. جەملە ئوتكەن يىلى گۈۋشىپمىزدىكى تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى تۈگەتكەن بولسىمۇ، ئانىسىغا قارايدىغان ئادەم بولمىغاچقا شەھەرگە بېرىپ ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرۇشقا ئامالسىز قالدى.

دۈيجاڭنىڭ ھىكايىسى مېنى چوڭقۇر ئويغا سالدى. "جەملەگە ئەۋلاتتىن-ئەۋلات مىراس بولۇپ قالغان ساتارنىڭ تارىنى ھەرگىز ئۈزۈپ قويۇشقا بولمايدۇ. جەملە تەربىيلىنىشى، سەنئەت تالانتىنى ئوستۇرۇشى، چوقۇم خەلق سەھنىسىگە چىقىپ، ئازات دەۋرىمىزنىڭ

ياڭراق كۈيچىسى بولۇشى كېرەك" دەپ ئويلىدىم مەن. بۇ ھەقتە ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكىنىڭ باشلىقى ئابلىزغا خەت يېزىش ئۈچۈن جوزىغا ئولتاردىم.

خەلق ھوكۇمىتى بۇ ئادىدىغىنا يېزا قىزىغا چەكسىز ئىستىقبال يولىنى ئېچىپ بەردى. جەمىلەنىڭ ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكىگە قوبۇل قىلىنغانلىقى توغرىسىدىكى خۇشخەۋەر گۈلئاۋات دادۇيىگە باھار گۈلدۇرماممىسىدەك تېزلا تارقاپ، ئەزالار قەلبىنى شاتلىق تەنتەنىسىگە چومدۇردى.

—بىزگە ناخشاڭدىن بىرنى ئېيتىپ بەرگىن، —دېيىشتى مويسىپىت بوۋايلار جەمىلەنىڭ بېشىنى سىلاپ، —بىز سېنىڭسىز زېرىكىپ قالىدىغان بولدۇق.

جەمىلە ئايرىلىشقا كوزى قىيمىغان ھالدا ھەممىگە تەكشى سەپ سالدى ۋە بۇلبۇلدەك چاقىلداپ:

"جەننەت دەيدۇ، جەننەت دەيدۇ،

گۈگۈشىمىزغا يەتمەيدۇ.

بەخت تاپقان دېخانلار

ئەمدى كۈلۈپ ياشنايدۇ" —دەپ ناخشا ئېيتتى.

جەمىلە ئەما ئانىسى زەيتۈنىخاننى يولەپ "بېيجىڭ" ماركىلىق كىچىك ماشىنىغا چىقاردى.

—خوش، يۇرتداشلار! —دېدى جەمىلە كوزلىرىگە ئىسسىق ياش ئېلىپ.

—ئاق يول بولسۇن قىزىم، ئاق يول بولۇڭلار!

كىچىك ماشىنا يېنىك قوزغىلىپ، يېزا يولىنى بويلاپ چاپسان يۈرۈپ كەتتى. يۇرتداشلارنىڭ قەلبىدە شاتلىق ئېپتىخار ھىسسى

قايناپتتي. شۇ تاپتا ئېتىزلىقتىن ئۇچۇپ كەلگەن بىر بوز تورغاي ۋىچىلداپ خۇش ئاۋازدا سايرىۋەتتى ـ دە، كوكتە لەرزان پەۋەك تاشلاپ، ئالمىلىق باغ تەرەپكە ئۇچۇپ، كوزدىن غايىپ بولدى.

مەن گۈلئاۋات دادۇيىدىكى خىزمەتلىرىمنى تاماملاپ ئۇزۇن، ئوتمەي ناھىيگە ــ ئۆز ئىدارەم مەدەنىيەت يۇرتىغا قايتىپ كەلدىم. ئەتىسى جەملە بىلەن كورۇشمەكچى بولۇپ سەنئەت ئومىگىگە باردىم.

ــ كېلىڭ سابىر! ــ دېدى ئابلىز خوشاللىق بىلەن مېنى ئىشخانىغا تەكلىپ قىلىپ، ــ يېزىدا خېلى چارچىدىڭىز، ئاخشاملىقتا ئويۇنىمىزنى كورىسىز. جەملە قىزنىڭ ناخشىسىنى ئاڭلايسىز.

ــ ھە... جەملەنىڭ ئالغا بېسىشى قانداق؟ ــ ساپاغا ئولتۇرۇپ سورىدىم.

ــ بەئەينى بۇلبۇل! ــ دېدى ئابلىز راھەتلىنىپ كۈلۈپ، ــ ئاجايىپ ماھىر ناخشىچىنى بىزگە تونۇشتۇرغىنىڭىز ئۇچۈن سىزگە كوپ رەخمەت. ئۇ خەلق ئارىسىدىكى ئەلنەغمە، خەلق ناخشىلىرى، «12 مۇقام» ئىچىدىكى بىرنەچچە مۇقاملارنى سۇنى سۇمۇرگەندەك پىششىق بىلىدىكەن. ئۇ ھازىر ئومىگىمىزنىڭ ئالدىنقى قاتاردىكى ناخشىچىلىرىدىن بىرى بولۇپ قالدى.

مەن ئابلىزغا جەملەنىڭ بالىلىق ھاياتى ۋە دادىسى تاھىر قوشاقچى توغرىلىق قىسقىچە سوزلەپ بەردىم.

ــ مۇنداق دەڭا، ــ دېدى ئابلىز ھەيران بولۇپ، ــ مۇبادا تاھىر ئاكا ۋاپات بولۇپ كەتمىگەن بولسا ئۇنىڭدىن قانچىلىك كوپ نەرسىلەرنى ئۇگەنگەن بولاتتۇق ـ ھە؟

ــ جۇرۇڭ، جەملە بىلەن كورۇشۇپ چىقايلى.

ــ ئۇ ھازىر ئاۋاز مەشقى ئۇستىدە. ئۇدۇل رېپېتىسخانىغىلا

كىرەيلى.

پاكىزە، خىش ياتقۇزۇلغان ئازادە هويلىدا گۇللەر رەڭمۇ-رەڭ ئېچىلىپ، خۇشپۇراقلىرى دىماقنى مەس قىلاتتى. بۇ گۇللۇكلەردىن ئايلىنىپ رېپېتىسىيەخانىغا يېقىنلاشقاندا، گاڭچىڭنىڭ نازۇك، قەلبلەرنى تەۋرەتكۈچى يېقىملىق ئاۋازى ئاڭلاندى.

— ئاڭلاڭ، جەمىلە گاڭچىڭ چېلىۋاتىدۇ.

بىز رېپېتىسىيەخانىغا كىرگەندە تاملاردىكى يوغان تاشەينەكلەر قۇياش نۇرىدا ۋالىلداپ كوزلىرىمىنى چېقىپ ئوتتى. رېپېتىسىيەخانا ناھايىتى ئازادە بولۇپ، يەرگە گىلەم سېلىنغان، جەمىلە چالغان گاڭچىڭ ئاۋازىغا تەڭكەش قىلىپ 7-8 ئوغۇل-قىز ئۇسۇلچىلار ئۇسۇل مەشقى قىلىۋاتاتتى.

جەمىلە ئوزگىچە گۈزەللىشىپ كېتىپتۇ. ئۇ ئەمدى ئىلگىرىكى ئاددى دىخان قىزىغا زادىلا ئوخشىمايتتى. ئۇ ئادەتتە ئەرتىسلەر ئۇسۇل مەشقىدە كىيىدىغان ئاچ-يېشىل مايكا ۋە توقۇما ئىشتان كىيگەن بولۇپ، سۇ دولقۇنلىرىدەك بۇدرە چاچلىرى يېنىك تەۋرىنەتتى. نازۇك، ئىنچىكە بارماقلىرى گاڭچىڭنىڭ سەدەپ تىللىرى ئۈستىدە راۋان يورغىلاپ، گاڭچىڭنى گويا سۇبھى تاڭ قۇشلىرىدەك خۇشاۋازدا سايراتماقتا ئىدى.

— جەمىلە! — ئابلىز ئىللىقلىق بىلەن ئۇنى چاقىرىپ مېنى كورسەتتى، — قاراڭ كىم كەلدى؟

جەمىلە يالت قىلىپ ماڭا قارىدى. بىردىنلا كوزلىرى يوغان ئېچىلىپ، خوشاللىقىدىن ۋاقىرىۋەتتى:

— سابىر ئاكا!

مەن گويا ئوز قېرىندىشىمنى كورگەندەك يۈرىكىم ھاياجان

ئۇچىدە دۇپۇلدەيتتى، پۈتۈن ۋۇجۇدۇم سويۇنۇشىنىڭ ئوت يالقۇنىدا يېنىپ كوزلىرىمدە ئىسسىق ياش ئەگىىدى، مەن ئوزەمنى ئارانلا بېسىپ:

—سىزنى چىن دىلىمدىن تەبرىكلەيمەن. دادىڭىز تاھىر قوشاقچىنىڭ سىزگە قالدۇرغان ساتارى تاشلىنىپ قالمىسۇن،—دېدىم.

—دادامنىڭ ساتارى مېنى ھەمىشە يېڭى ۋە گۈزەل ناخشىلارنى ئېيتىشقا ئۈندەيدۇ،—دېدى ئۇ مەنىلىك قىلىپ،—بۈگۈن كەچكى ئويۇنغا چوقۇم بېرىڭ، ئانامنىمۇ ئېلىپ بارىمەن.

—راست زەيتۇنىخان ئانام قانداق تۇردى؟

—ناھايىتى ياخشى.

مەن ئاخشامىلىقىقا ئويۇن كورۇش ئۈچۈن كەلگەچ زەيتۇنىخان ئانام بىلەن چوقۇم كورۇشىدىغانلىقىمنى ئېيتىپ، جەمىلە بىلەن خوشلاشتىم.

دىگەنىدەك جەمىلە ئىسمى جىسمىغا لايىق ناخشىچى بولۇپلا قالماي، بەلكى جۇڭگو كوممۇنىستىك ياشلار ئىتتىپاقىنىڭ مۇنەۋۋەر ئەزالىرىدىن بىرى بولۇپ قالغان ئىدى.

لېكىن جەمىلەنىڭ بەختىيار ھايات باھارى تارىخ پاجەسىنىڭ جۇدۇن-شۇۋرغانلىرىغا دۇچ كەلدى.

مەدىنىيەت زور ئىنقىلاۋى باشلىنىپ، ئۇزۇن ئوتمەي 1966-يىلىنىڭ قەھرىتان سوغاق ئايلىرىغا كەلگەندە، ئەدەبىيات-سەنئەتتىكى "قارا لۇشىيەن، دىكتاتۇرىسى" نەزىرىيىسىنىڭ توپ ئوقلىرى سەنئەت ئومىگىنى تېرە-پېرەڭ قىلىۋەتتى. سەنئەت ئومىگى "گېزەندىلەر ئۇۋىسى"، ئابلىز "گېزەندىلەر باشلىغى"، ئەرتىستلەر "گېزەندى"، "قارا يىپ" قىلىپ قويۇلدى. زال ۋە رېپىتىسخانىلار چۇۋۇلۇپ،

مۇزىكىلار چېلىپ تاشلاندى. ئەرتىسلەر قاراڭغۇ ئۆيگە سولاندى. مەنمۇ "شيۇجېڭجۇيىلىق سېرىق كىتاپ تارقىتىپ ياشلارنى زەھەرلىگەن" دېگەن بەدنام بىلەن قارىلىنىپ، جىن-شەيتانلار لاگىرىغا سولاندىم. سىرتتا ھە دەپ قار يېغىۋاتاتتى. بىز جىن-شەيتانلار قەھرىتان سوغاقتا مىلىڭ ئۇلۇپ، بىر تىرىلىپ دېگەندەك كېچىنى ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزەتتۇق ۋە ئەتىسى بولىدىغان سوراق-كۈرەشلەرنى كۈتۈپ تۇرىشاتتۇق.

بىر كۈنى ئەتىگەندە ھەممىمىز تالاغا چاقىرىلدۇق ۋە ئۇزۇن قالپاق كىيدۈرۈلۈپ سازايىغا ئېلىپ چىقىلدۇق. ئۇ كۈنى قار توختىغان بولسىمۇ، لېكىن ھاۋا تولىمۇ سوغاق بولۇپ، ئاچچىق شۇۋىرغان ۋېژىلداپ قارلارنى ئۇچۇراتتى. خۇددى زەھەرلىك ئىلاندەك يۈز-كوزلىرىمىزنى چاقاتتى. سازايى قىلىنىدىغانلار تەرەپ-تەرەپتىن ھەيدەپ كېلىنىشكە باشلىدى. بەزىلەرنىڭ قوللىرى باغلانغان، بەزىلەرگە ئۇزۇن قالپاق كىيدۈرۈلگەن، بەزىلەرنىڭ يۈزىگە قارا سۈرتۈلگەن، بەزىلىرىنىڭ بويىنىغا ئېغىر قارا تاختاي ئېسىلغان. "ئاھ! بۇ سوتسىيالىستىك جەمىيىتىمىزدە نېمىلەر بولۇپ كەتتى-ھە!" دەپ ئويلايتتىم مەن ئازاپ ۋە ئەلەملىك خىتاپلىرىمنى بوغۇزۇمغا يۇتۇپ. بىز سازايى قىلىنغان "جىن-شەيتانلار" 100 كىشىدىن ئاشاتتۇق. قاتار تىزىلىپ، بېشىمىزنى تۆۋەن سېلىپ مېڭىشىمىز بۇيرۇلغان ئىدى. بىز جاڭ ئاۋازىغا كەلتۈرۈپ قەدەملىرىمىزنى ئېغىر بېسىپ، قار كېچىپ، شۇۋىرغان قۇترىغان ناھىيە بازىرىدا يۈرۈپ كەتتۇق... مەن بېشىمنى تۆۋەن سېلىپ ئۇڭ تەرىپىمدە كېلىۋاتقان "گېزەندە"گە قارىدىم-دە، چوچۇپ كەتتىم. يېنىمدا جەملە ماڭا ياندىشىپ كېلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئېچىنىشلىق ھالىنى

كورۇپ، يۈرىگىم سىقىراپ، كوزلىرىم قاراڭغۇلىشىپ، بەدىنىمنى سوغاق تەر باستى. يۈرىگىم پىچاق بىلەن تىلغانىدەك چىدىغۇسىز ئېچىشىپ ئاغرىدى. جەمىلەنىڭ بويىنىغا قېلىن تاختاي ئېسىلغان بولۇپ، ئۇنىڭغا ”نەق ئەكسىلئىنقىلابچى“ دىگەن قارا خەتلەر يېزىلغان. بۇ تاختاي ئىنچىكە سىم بىلەن بويىنىغا ئېسىپ قويۇلغان. سىم بويۇنلىرىنى كېسىپ گوش ئارىلىرىغا كىرىپ كەتكەن ئىكەن. جەمىلەنىڭ قاتتىق تاياق يىگەنلىكى بىلىنىپ تۇراتتى. يۈزلىرىنىڭ بىرنەچچە يېرى يېرىلغان. لىۋىنى چىشلەپ ئۈزۈۋەتكەن بولسا كېرەك، لەۋلىرىدە قىپ-قىزىل قان ئۇيۇپ قالغان ئىدى.

— بەرداشلىق بېرىڭ! — دىدىم مەن جەمىلەگە ئاستا پىچىرلاپ، — بەرداشلىق بېرىش غەلىبە دىمەكتۇر.

ئۇ مېنى ئەتىمالىم تونۇمىدى، چۈنكى بىر يېرىم مىتىر ئىگىزلىكتىكى جىن-شەيتان قالپىقى كوزۈمگىچە چوكۈرۈلگەن ئىدى...

بەدەنلىرىمنىڭ ماغدۇرسىزلىنىپ، قاتتىق تېلىپ ئاغرىشىنىمۇ ئۇنتۇدۇم. پۈتۈن پىكرى-خىيالىم پەقەت جەمىلىدىلا ئىدى.

”جەمىلە، جەمىلە، ئۇلار سېنى نىمە ئۇچۈن ئازاپلىماقچى؟ خەلقنى، بەختىيار سوتسىيالىزىمنى، ئۇلۇغ كوممۇنىستىك پارتىيىنى كۆيلىگەنلىكىڭ ئۇچۈنمۇ؟“

ئارىدىن 2 ئاي ئوتكەندىن كېيىن مېنى ”جىن-شەيتانلار“ چوڭ جازا لاگىرىغا يوتكەشتى. مەن بۇ لاگىردىن تولىمۇ ”مەمنۇن“ بولدۇم. چۈنكى دوستۇم ئابلىز بىلەن تېپىشقان ئىدىم.

— جەمىلە قانداق بولدى؟ — دەپ سورىدىم مەن بىر كېچىسى ئابلىزدىن ئاستا پىچىرلاپ.

— زادىلا بىلەلمىدىم، — دىدى ئابلىز ئېغىر ئۇھ تارتىپ، — ئاڭلى-

سام، ئۇمىگىمىزنى پۈتۈنلەي تارقىتىۋېتىپتۇ. ئەرتىسىلەرنى نەدىن كەلسەڭ شۇ يەرگە كەشكىنى توغرىلا دەپ قوغلاپتۇ...

مەن 4 ئايدىن كېيىن "جىنايىتىمنى ئويلاپ تاپشۇرۇش" شەرتى بىلەن لاگېردىن ئازات قىلىندىم. پىيەن-كۇرەش قىلىنىش ئۈچۈن ئىدارىغا تاپشۇرۇلدۇم. جەمىلە توغرۇلۇق ئويلىسام يۈرۈگۈم گويا قوغۇشۇن قۇيغاندەك دەرت-ئەلەم ئىچىدە ئۆرتىنىپ ئازاپلىناتتى. بىر كۈنى جەمىلە توغرۇلۇق مۇنداق بىر قايغۇلۇق خەۋەر ئاڭلىدىم: جەمىلە جازا لاگېرىغا سولانغان قەھرىتان سوغاق كۈنلەرنىڭ بىرىدە باش-پاناسىز قالغان ئەما زەيتۇنىخان ئانا ئۆيىدە توڭلاپ قېتىپ قالغان، جەمىلىگە "ئەكسىلئىنقىلاپچى" قالپىقى كىيدۈرۈلۈپ، گۈلئا-ۋات دادۇيىسىگە ھەيدەلگەن ۋە بۇ "سىنىپىي دۈشمەن"نى قاتتىق ئىشلىتىش توغرىسىدا بۇيرۇق بېرىلگەن...

لېكىن جەمىلە بۇ مۇدھىش زوراۋانلىققا قىلچە پەرۋا قىلمىغان ھالدا ئەمگەكنىمۇ ياخشى قىلىدىكەن. ناخشىنىمۇ بىمالال ئېيتىپ يۈرىدىكەن. ئاخشاملىرى قاش قارايغان چاغدا ئۈنىڭ چەكلەنگەن كەپىسىگە كېلىپ-كېتىپ تۇرغۇچىلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيدىكەن.

يۇقۇرى ئەۋجىگە كوتىرىلگەن ئالقىش ساداسى بىردىنلا مېنىڭ خىيال يىپلىرىمنى ئۈزۈۋەتتى. مەن ئېسىمنى يىغىپ، سەھنىگە قارىغىنىمدا جەمىلە خۇش چىراي، ئىللىق تەبەسسۇم بىلەن كۈلۈپ تۇراتتى. ئۇ «بۇ دەۋرىمنى كۈيلەيمەن» دىگەن ناخشىنى ئوقۇدى:

ئېچىلدى قىزىل گۈلۈم،
گۈلزاردا — باھارىمدا.
كۈيلەيمەن بۇ دەۋرىمنى،
ناخشامدا — دۇتتارىمدا...

ئۇ ناخشىنى ياخشى ئېيتتى. قايناق مۇھەببەت قەلبىدە جۇشقۇنلاپ، كوز چاناقلىرىدا ئىسسىق ياش داۋالغۇدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ ياڭراق مۇھەببەت كۇيى كىچىنىڭ ساپ ھاۋاسىنى تىترىتىپ، يىراق-يىراقلارغا ئاڭلانغاندەك قىلاتتى.

—بۇ جەملىغۇ؟! —دىدىم مەن يۇرەك ھاياجانلىرىمنى ئارانلا بېسىپ ۋە ئابلىزدىن رەنجىش ئاھاڭىدا سورىدىم.

—نىمىشقا جەملە توغرىلىق ماڭا ئىلگىرىرەك ئېيتمىدىڭىز؟

—مەن سىزنىڭ جەملىنى ئۇنتۇپ كەتكەن-كەتمىگەنلىگىڭىزنى سىناماقچى بولغان ئىدىم، —دىدى ئابلىز ھەييارلىق بىلەن كوزىنى قىسىپ.

—ئۇ ئومەككە قاچان قايتىپ كەلدى؟

جەملە ئارقا-ئارقىدىن خېلى كوپ ناخشا ئېيتتى. ئۇنىڭ ناخشىسىنىڭ تۇگىشىگە ئەگىشىپ قىزىل دۇخاۋا پەردە لەرزان يېپىلدى. قىزغىن ئالقىشنىڭ دولقۇنلۇق ئېقىمى شىددەت بىلەن زال ئىچىدە گۇلدۇرلەيتتى.

ئىلانچى سەھنە ئالدىغا چىقىپ، نۆۋەتتىكى نومۇر «ئۇزۇمچىلىك ئۇسۇلى» دەپ ئېلان قىلدى. ئابلىز ئۇزۇلۇپ قالغان سوھبىتىمىزنى داۋاملاشتۇرۇپ، جەملە توغرىلىق مۇنداق دىدى:

—جەملە ياۋۇز "4 كىشىلىك گورۇھ"نىڭ ئازاپ-ئوقۇبەتلىرىنى توپ-توغرا 10 يىلدىن ئوشۇق تارتتى. "ئەكسىلئىنقىلاپچى" دىگەن توھمەت قالپىغى ئۇنىڭ قەددىنى پۇكەلمىدى. ئۇ يېزىدا دىكتاتۇرا ئاستىدا جاپالىق ئەمگەككە سېلىنىۋاتقان مەزگىللەردىمۇ ناخشا ئېجادىيىتىنى توختاتمىدى. ئۇ ئوتكەن يىل كۇزدە ئاقلىنىپ، ئومىكىمىزگە قايتىپ كەلدى.

مەن تەسىرلىنىپ، كوزلىرىمگە ئىسسىق ياش ئالدىم.

مەن ئويۇنىنىڭ توگىشىنى كۇتۇپ تۇرالمىدىم. قانداقتۇر بىر يوشۇرۇن كۈچ مىنى ئورنۇمدىن تارتىپ تۇرغۇزغاندەك بولدى. مەن ئايرىلغىلى ئۇزۇن بولغان بۇ سويۇملۇك ناخشىچى بىلەن كورۇشۇش ئۇچۇن پەلەمپەيدىن كوتىرىلدىم...

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىغىن ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

گۈل ـ چېچەككە پۈركەنگەن قەۋرە

مۇھەممەت روزى

بىزنىڭ ئۆيىمىز مومام تۇرغان تاغلىق يېزىدىن 80 كىلومېتىر يىراقلىقتىكى ناھىيە بازىرىدا ئىدى. مومام ئۆلۈپ كەتكەندە، مەن باشقا بىر شەھەردە ئوقۇشتا بولغاچقا ئۇنىڭ ئۆلۈمىگە بارالمىدىم. ئارىدىن 4 يىل ئۆتۈپ، ئوقۇشۇم پۈتتى. مەن ئۆيگە كېلىپ ئۇزۇن ئۆتمەيلا مومامنىڭ قەۋرىسىنى زىيارەت قىلىش نىيىتىدە، كىچىك چېغىمدا بىر يىل تۇرغان تاغلىق يېزىغا كەلدىم.

مومامنىڭ قەۋرىسى ئالدىدىن قايتىۋېتىپ، تۇساتتىن بىر قەۋرىدىكى تاختايغا كۆزۈم چۈشتى ـ دە، يۈرىكىم دۈپۈلدەپ سوقۇپ كەتتى. بۇ سوپاخۇن قوڭغۇراقچىنىڭ قەۋرىسى ئىدى، كىمدۇ قەۋرىنىڭ يېنىدىكى كىچىك ئورنىدەك يەرگە مەخسۇس گۈلزارلىق ياساپ، خىلمۇ ـ خىل گۈللەرنى ئۆستۈرۈپتۇ، بىر تۈپ ئالما كۆچىتى قويۇلۇپتۇ، قەۋرىستانلىق قۇرغاق جاي بولسىمۇ، گۈلزارلىققا كۈندە سۇ قۇيۇلۇپ تۇرغان بولسا كېرەك، گۈللەر ۋە ئالما كۆچىتى باغدىكىدەك ياشناپ تۇرۇپتۇ، مەن ئىختىيارسىز، قەۋرە ئالدىغا كېلىپ يۈكۈندۈم، كۆز ئالدىمدىن بۇ تاغلىق يېزىدا ئۆتكەن بىر يىللىق باللىق ھاياتىم گويا كىنو لېنتىسىدەك ئۆتۈشكە باشلىدى.

مومام تولىمۇ مېھرىۋان ئايال بولسىمۇ، لېكىن جاھىلراق ئىدى. ئۇ بوۋام ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن ناھىيە بازىرىغا بېرىپ، بىز بىلەن بىللە تۇرۇشقا زادىلا ئۇنىمىدى، ئۇنىڭ ئۆستىگە مېنى دادامدىن

سورنۇېلىپ، ئۇزىگە ھەمرا قىلىۋالدى.

مەن ئۇ چاغدا ئەمدىلا 9 ياشتا ئىدىم. مومام مېنى ئوقۇشتىن قالمىسۇن، دەپ مەكتەپكە بەردى. بۇ مەكتەپتە پەقەت توت سىنىپ، توت مۇئەللىم ۋە بىر قوڭغۇراق چالىدىغان بوۋاي بار ئىدى. مەن تېزلا باللار بىلەن ئېجىل بولۇپ كەتتىم. بىزنىڭ مەھەللىدىن مەكتەپكە بارىدىغان بىر توپ بالا ئىچىدە ئەخەت ئىسىملىك بىرسى بار ئىدى. ئۇ ھەممىمىزدىن چوڭ بولغاچقا، بىزنى ئەگەشتۇرۇپ، ھەر خىل ئويۇنلارنى ئويناشقا باشچىلىق قىلاتتى. بۇ ئويۇنلار ئىچىدە ھەممىدىن قىزىقى، كەچتە مەكتەپتىن قايتقاندا سوپاخۇن قوڭغۇراقچىنى تېرىكتۇرۇپ ئويناش ئىدى، ئۇ 60 ياشلار چامىسىدىكى، ساقىلىغا ئاق ئارىلىغان، كوزلىرى يوغان، بىر پۇتى ئازراق ئاقسايدىغان، بېشىغا دائىم ئاق شاپاق دوپپا كىيىۋالىدىغان ئىشچان بوۋاي ئىدى. ئۇ، ئەتىگەندە بىز مەكتەپكە بارغىچە سىنىپلارنى پاكىزە سۇپۇرۇپ قوياتتى، چۇشتە ياكى كەچلەردە بىز شوخلۇق قىلىپ، سۇندۇرۇۋەتكەن پارتا-ئورۇندۇقلارنى مىخلاپ ياسايتتى، ئادەتتىكى ۋاقىتلاردا بولسا، دەرسكە كىرىش، دەرستىن چۇشۇش قوڭغۇرىقىنى چالاتتى. ئۇ قوڭغۇراق چالغاندا يوغان كوزلىرى دائىم كۇلۇمسىرەپلا تۇراتتى، شۇنداقلا ئەتراپىغا ئولاشقان باللارنى ئەركىلىتىپ قوياتتى. باللار ۋە مۇئەللىملەر ئۇنى ياخشى كورەتتى، لېكىن مەن ۋە مېنىڭ دوستلىرىم ئۇنى بوزەك قىلىپ ئوينايتتۇق. سوپاخۇن بوۋاينىڭ ئويى مەكتەپ ئىچىدە ئىدى، ئۇ مەكتەپ ئىچىگە ھەر يىلى مېۋە كوچەتلىرىنى قويۇپ تۇرغاچقا، كوچەتلەر ئايىنىپ، مەكتەپنى تولىمۇ چىرايلىق قىلىۋەتكەن ئىدى. لېكىن بىز دەرستىن چۇشكەندىن كېيىن باققا ئوغرىلىقچە كىرىپ مېۋىلەرگە ئارام بەرمەيتتۇق. ئىككى-ئۇچ

بالا دەرەخكە يامىشىپ چىقاتتى-دە، سۇنۇپ كېتىشكە قارىماي شاخلارنى بولۇشىغا سىلكىيتتى. باشقىلىرىمىز يەرگە تۆكۈلۈپ چۈشۈۋاتقان مېۋىلەرنى قويۇن ۋە يانچۇقلىرىمىزغا تىقىشىپ قاچاتتۇق، بوۋاي بولسا، كايىغىنىچە بىزنى قوغلايتتى. لېكىن بىر پۇتى ئاقسىغاچقا بىزگە يېتىشەلمەيتتى. ئەگەر ئۇ يېتىشىۋالغۇدەك بولسا، قويىنىمىزدىكى ئالمىلارنى بوۋايغا ئاتاتتۇق، ئالمىلار ئۇنىڭ بېشىغا، قاپاقلىرىغا تېگىپ، ئېشىشتۇۋېتەتتى. ئەتىسى ئۇنىڭ باشقىچىرەك تۇسكە كىرىپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ، بىز تام ئارقىسىدىن مارىشىپ پىخىلدىشىپ كۈلۈشەتتۇق.

بىر كۈنى كەچتە ئادەتتىكىدەك باققا كىرىپ دەرەخلەر ئارىسىغا بېرىشىمىزغىلا توساتتىن سوپاخۇن بوۋاي ئالدىمىزدىن چىقىپ قالدى. ئۇ بىزنىڭ كېلىدىغانلىقىمىزنى پەملىگەچكە ئالدىن تەييارلىنىپ تۇرغان ئىكەن. بىز قاچتۇق، بوۋاي ئەخەتنى تۇتۇۋالدى، مەن دوستۇمنى قۇتۇلدۇرۇۋېلىش ئۈچۈن يەردىن بىر سىقىم توپىنى ئېلىپ بوۋاينىڭ كوزىگە چېچىۋەتتىم. بوۋاي كوزىنى ئۇۋۇلاشقا مەجبۇر بولدى-دە، ئەخەتنى قويۇۋەتتى. بىز ئۇنىڭدىن خېلى يىراقلىشىپ توختاشتۇق-تە، ئادىتىمىز بويىچە: "بومبا ساقال ئاقساق چال، يېتىشەلمەي ئۆلۈپ قال!" دەپ تۇۋلاشتۇق. بوۋاي كوزلىرىنى ئۇۋۇلىغىنىچە يەنە بىزنى قوغلىدى. مەن ئالدىراپ قاچىمەن دەپ بىر تاشقا پۇتلىشىپ، يىقىلىپ چۈشتۈم، تىزىم بەك ئاغرىپ كەتتى-دە، يىغلىۋەتتىم، باشقا بالىلار قېچىپ كەتتى. بوۋاي مېنى تۇتۇۋالدى. مەن قورقۇپ كەتتىم، لېكىن ئۇ مېنى ئورنۇمدىن يولەپ تۇرغۇزۇپ، كىيىمىمدىكى توپىلارنى قاقتى، تىزىمنى ئۇۋۇلىدى.

— بەك ئاغرىۋاتامدۇ بالام؟ — بوۋاينىڭ ئاۋازى بەكمۇ مۇلايىم

ئىدى. مەن ھېچنىمە دېمەي يىغلاۋەردىم. بوۋاي مېنى كۆتىرىپ ئۆيىگە ئەكىردى. بوۋاينىڭ ئۆيىدە كۆزگە چېلىققۇدەك ئالاھىدە بىساتلارمۇ يوق ئىدى، لېكىن پاكىز ۋە رەتلىك ئىدى. بىر پارچە كونا گىلەم سېلىنغان پاكار سۇپىنىڭ تۆرىدە كىچىككىنە گۈللۈك شىرە، شىرە ئۈستىدە كىتاپ ۋە دەپتەرلەر تۇراتتى. بوۋاي مېنى پەگادىكى كىچىك ئورۇندۇققا ئولتۇرغۇزۇپ، ئىشتىنىمنىڭ پۇشقىغىنى قايرىپ تىزىمنى كۆردى. تىزىمنىڭ تېرىسى سۇرۇلۇپ كەتكەچكە بىرنەچچە يەردىن قان چىقىپ تۇراتتى. بوۋاي چوڭقۇر ئېچىنىش بىلەن:

— ھەي، يامان بوپتۇ. ئەگەر يەنە بىرئاز قاتتىق چۈشكەن بولساڭ، ئەتە مەكتەپكە كېلەلمەي قالىدىكەنسەن، سەۋر قىل، مەن تىزىڭدىكى قانلارنى سۈرتۈپ تېڭىپ قوياي، — دېدى ۋە بۇلۇڭدىكى ساندۇق ئىچىدىن يېڭى پاختا ۋە داكا ئېلىپ پاختا بىلەن قاننى سۈرتۈشكە باشلىدى.

— بەك ئاغرىۋاتامدۇ؟ — دېدى ئۇ مېھرىۋانلىق بىلەن، — مەن ئالمىلارنى سىلەرنى يېسۇن دەپ پەرۋىش قىلىۋاتىمەن، مەندىن سورىساڭلار، مەن پىشقانلىرىنى ئۈزۈپ ئەپچىقىپ بەرسەم بولماسمىدى؟ لېكىن سىلەر نۇرغۇن دەرەخلەرنىڭ شاخلىرىنى سۇندۇرۇپ بولدۇڭلار، نۇرغۇن مېۋىلەرنىمۇ بىزەپ قىلىۋەتتىڭلار، بۇنداق قىلساڭلار توغرا بولامدۇ؟

مەن ئىندىمىدىم. ئۇ تىزىمدىكى قانلارنى سۈرتۈپ بولۇپ، داكا بىلەن تېڭىپ قويدى-دە، ئىشتىنىمنىڭ پۇشقىغىنى چۈشۈرۈپ قويدى، ئاندىن ئۈيۈقتىكى پەتنۇستىن قىزىرىپ پىشقان ئىككى ئالمىنى ئېلىپ ماڭا بەردى.

— سېنى بۇرۇن كورۇپ باقمىغان ئىسكەنىمەن بالام، كىمنىڭ بالىسىسەن؟

مەن جاۋاپ بېرىشتىن قاچتىم. چۈنكى بوۋاي ئەھۋالىنى موماىغا ئېيتسا، مومام مېنى باللارغا قوشماي قوياتتى ـ دە، ئوينىيالمايتتىم.

— ئېيتىڭ نىمە؟ — سورىدى بوۋاي. مەن يەنە ئۈنچىقمىدىم.

— داداڭ نىمە ئىش قىلىدۇ؟

— باشلىق! — دىدىم مەن ئالدىراپ، — مېنى قويۇۋەتمىسىڭىز دادامغا دەيمەن.

بوۋاي كۈلۈپ قويدى ۋە يەنە:

— داداڭ قەيەرنىڭ باشلىغى، — دەپ سورىدى.

— بازارنىڭ، — كەسكىن جاۋاپ بەردىم مەن.

— ھىم، — دىدى كوزىنى ئۈۋۈلاپ، — باشلىقنىڭ بالىسى تېخىمۇ... تۇيۇقسىز ”جاراڭ“ قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ دەرىزىنىڭ بىر كوزىنىگى چېقىلىپ، كۈكۈم ـ تالقان بولۇپ كەتتى. بوۋاي ئەينەكنى مېنىڭ دوستلىرىم چاقىقانلىغىنى پەملىدى ـ دە، ئاچچىغى بىلەن بىر نىمىلەرنى دەپ ئاقسىغىنىچە سىرتقا يۈگۈردى. مەن پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ غىپپىدە قىلىپ قېچىپ كەتتىم.

باللار مېنى مەھەللىدە ساقلاپ تۇرغان ئىكەن، ئەخمەت مەندىن:

— توكا قېرى سېنى ئۇردىمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— ياق! ئۇ مېنى ئۇرماقتا يوق تېخى ئىككى ئالما بەردى، — دىدىم مەن ۋە بوۋاي بەرگەن ئالمىنى يانچۇغىمدىن چىقىرىپ ئۇلارغا كورسەتتىم.

— ئۇ نىمىلەرنى سورىدى؟ سەن نىمىلەرنى دىدىڭ؟

— مەن ھىچنىمە ئېيتمىدىم، پەقەت ئۇ دادامنى سورىغاندا،

دادامنىڭ باشلىق ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ، ئۇنى قورقاتتىم.

— بەللى، ياخشى دەپسەن، ئۇ داداڭدىن قورقۇپتۇ، شۇڭا ساڭا قول تەككۈزەلمەپتۇ ـ دە.

ھەممىمىز خوشال بولۇپ پاراققىدە كۈلۈشتۇق ۋە ئۆيلىرىمىزگە تارقىشىپ كەتتۇق.

قوڭغۇراقچى بوۋاينىڭ كەچتە ئۆيىمىزگە كېلىشىنى كىم بىلسۇن؟ ئۇ مومام بىلەن سۆزلىشىپ ھېلىقى ئەھۋاللارنى ئېيتىپ قويىدى. بوۋاي كەتكەندىن كېيىن مەن موماملا يېلىندىم:

— موما، ئوبدان موما، سەن بۇ ئىشلارنى دادام كەلگەندە ئېيتىپ قويساڭ، دادامنىڭ ئاچچىقى يامان، ئۇ مېنى ئۇرۇپ قويۇشتىن يانمايدۇ.

— ئېيتمايمەن بالام، — دېدى مومام بېشىمنى سىلاپ، — داداڭ سېنى ئۇرسا مېنىڭ يۈرىكىم ئاغرىيدۇ، لېكىن بۇندىن كېيىن مەكتەپ بېغىغا چۈشمىگىن، ئاللا دېھقانلارنىڭ ئۆزىمىزنىڭ بېغىدىمۇ تۇرمامدۇ؟!

— ماقۇل موما، بۇندىن كېيىن ھەرگىز مەكتەپ بېغىغا چۈشمەيمەن.

قوڭغۇراقچى بوۋاينىڭ بۇ ئەھۋاللارنى مۇئەللىملەرگە ئېيتىپ قويۇشىدىن قورققان ئىدىم، لېكىن ئەتىسى مۇئەللىملەر بۇ ھەقتە ھېچنەرسە دېمىدى، نەتىجىدە، بىرئاز خاتىرجەم بولغان بولسامۇ، لېكىن موماملا بەرگەن ۋەدەمنى ئاقلاش ئۈچۈن مەھەللىدىكى باللارنىمۇ ئىزلىمىدىم.

بىر يەكشەنبە كۈنى زېرىكىپ قالدىم ـ دە، يەنە باللارنى ئىزلەپ تاپتىم. ئۇلار ئەخەتنىڭ بوۋايىنىڭ قولىدىن قۇتۇلۇشتا مېنىڭ

www.uyghurkitap.com

كورسەتكەن ”قەھرىمان“لىغىمنى تىلغا ئېلىپ مېنى ئالاھىدە ماختىدى.

— بۈگۈن يەكشەنبە، — دېدى ئەخەت ھەممىمىزگە قاراپ، — كۈندۈزى مەكتەپكە ھېچكىم كەلمەيدۇ، بىز بېرىپ توكا قېرىنى تېرىكتۈرۈپ ئوينىمامدۇق. ئەتە مۇئەللىملەر سۈرۈشتۈرۈپ قالغۇدەك بولسا، ھەممىمىز تەڭلا تېنىۋالىمىز، قانداق؟

— مەيلى، بارساق بارايلى، — دېيىشتى بالىلار.

مەن ئىككى تايىن بولۇپ تۇرۇپ قالدىم.

— قورقۇۋاتامسەن؟ — دېدى ئەخەت ماڭا، — ئەگەر قورقساڭ، سەن قال! لېكىن ئەتە بىزنى ئېيتىپ قويما، جۇمۇ؟!

— بۇ ئېيتىپ قويىدۇ، — دېدى بالىلارنىڭ بىرسى ماڭا ئىشەنچ-سىزلىك بىلەن قاراپ، — بۇ بارمىسا، مەنمۇ بارمايمەن.

ئۇنىڭ سۆزى جېنىمغا تەگدى. گويا بىر پارچە ئوت تېنىمگە يامىشىپ كۆيۈۋاتقاندەك بولدى، قوشۇملىرىم ئىختىيارسىز تۈرۈلدى.

— بارىمەن! — دېدىم كەسكىنلىك بىلەن ھىلقى بالىغا ھومىيىپ قاراپ.

— ئۇنداق بولسا، ئىش پۈتتى، قېنى ماڭايلى، — دېدى ئەخەت قولى بىلەن ئىشارەت قىلىپ.

ھەممىمىز ئۇنىڭ ئارقىسىدىن چۇۋۇرلىشىپ مېڭىشتۇق...لېكىن، باغنى توساپ ياسىغان تامنىڭ بىر چۆشۈپ چىققىدىغان يېرى كېسەك بىلەن قوپۇرۇۋېتىلگەن ئىكەن. ھەممىمىز قانداق قىلىمىز دېگەندەك ئەخەتكە قاراشتۇق. ئەخەت قىلچە ئىككىلەنمەيلا بىر بالىنى تارتىپ تام تۈۋىگە ئاپىرىپ يۈكۈندۈردى-دە، ئۇنىڭ دۈمبىسىگە چىقىپ تۇرۇپ كېسەكلەرنى قومۇرۇشقا باشلىدى، بىز ئۇنىڭغا ھەمكارلىشىپ،

ئۇ قومۇرغان كىسەكلەرنى يەرگە ئېلىپ تاشلىدۇق. ھايت ـ ھۇيت دىگىچە تامىنىڭ بۇ يېرى ئەسلىدىكى ھالىتىگە كېلىپ قالدى. باللارنىڭ ھەممىسى بىر ـ بىرلەپ باقىقا كىرىپ كەتتى. مەن بىر ھازا ئىككى تايىن بولۇپ تۇرۇپ قېلىپ، پۇتۇمنى ئەمدىلا يوتكىۋىدىم، باغىنىڭ ئىچى ئوپۇر ـ توپۇر بولۇپ كەتتى. ھايال ئۆتمەيلا باللار قېچىپ چىقىشقا باشلىدى. ئەسلىدە بوۋاي باغدا سۇ تۇتۇۋاتقان ئىكەن، باللار ئۇنىڭ بىلەن ئۇشتۇمتۇت ئۇچرىشىپ قاپتۇ ـ دە، بەدەر قېچىپتۇ، مەنمۇ ئالمان ـ تالمان قاچتىم. تۇيۇقسىز بىر قاتتىق قول قۇلىقىمنى كاپلا قىلىپ تۇتۇپ سوزىۋەتتى، مەن "ۋايجان!" دەپ ۋاقىرىۋەتتىم، قارىسام، دادام ئىكەن. ئۇنىڭ كوزلىرىدىن غەزەپ ئۇچقۇنلىرى چاقناپ تۇراتتى. دادامنىڭ قانداقلارچە كېلىپ قالغانلىغىغا بىر تەرەپتىن ھەيران بولسام، يەنە بىر تەرەپتىن قورقۇپ پۇت ـ قوللىرىمدا جان قالمىدى.

ـــ نىمە قىلماقچىسىز؟ ـــ توساتتىن بوۋاينىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى، ـــ كىچىككىنە بالىنىڭ قۇلىغىنى شۇنداقمۇ سوزغان بارمۇ؟

بوۋاينىڭ كوزلىرىدىكى غەزەپ، دادامىنىڭ كوزلىرىدىكى غەزەپتىنمۇ كۇچلۇك ئىدى. ئۇنىڭ پۇشقاقلىرى تىزىغىچە تۇرۇلگەن بولۇپ، پۇتلىرى لايغا مىلەنگەن ئىدى.

ـــ بوۋا، كەچۇرۇڭ! ھارامزەدىلەر سىزنى بەك بوزەك قىپتۇ، مەن ئۇنىڭ ئەدىۋىنى...

ـــ سىز بالىنىڭ دادىسىمۇ؟ ـــ دەپ دادامىنىڭ سوزىنى بولىۋەتتى بوۋاي.

دادام بېشىنى لىڭشىتتى.

ـــ ئۇنىڭ قۇلىغىنى قويىۋېتىڭ! شۇنداقمۇ قوپاللىق قىلغان بارمۇ؟

دادام هوپپىدە قىزىرىپ كەتتى. قولنىڭ مېنىڭ قۇلىقىمدىن قانداق بوشاپ كەتكىنىنى ئۆزىمۇ سەزمەي قالدى، مەن ئالدىراپ ئۆيگە كەتتىم. دادام بىلەن بوۋاي يەنە نىمىلەرنى دېيىشكىنىنى بىلمىدىم. خېلىدىن كېيىن دادام قايتىپ كەلدى، مەن قورقۇپ مومامنىڭ كەينىگە يوشۇرۇندۇم، دادام ماڭا ھېچنەرسە دىمىدى.

كەچتە يېتىپ ئۇخلىيالمىدىم. بوۋاينىڭ ناھايىتى ياخشى ئادەم ئىكەنلىگىنى، ئۇنىڭ باللارنى تولىمۇ ياخشى كورىدىغانلىغىنى ھىس قىلدىم. ئۇنىڭغا ئېيتقان، "دادام باشلىق، قويىۋۆەتمىسىڭىز دادامغا دەيمەن" دىگەن سوزلىرىمنى ئەسلەپ خىجىللىقتىن بېشىمنى يوتقانغا تىقىۋالدىم. مانا بۈگۈن كوردۈمكى، ئۇ باشلىقتىن قورقۇش ئەمەس، بەلكى ئۇنى تەنقىتمۇ قىلالايدىكەن، كوز ئالدىمدا ھىلىقى كۈنى مەن توپا چېچىۋەتكەن بولسامۇ، بوۋاينىڭ كوزلىرىنى ئۇۋۇلاپ تۇرۇپ، ماڭا قىلغان مېھرىۋانلىغى گەۋدىلەندى. شۇ چاغدا ئۇنىڭ كوزلىرى قانچىلىك ئېچىشىپ كەتكەندۇ-ھە؟! ئۇنىڭغا بەكمۇ ئىچىم ئاغرىپ كەتتى. شۇنداق بىر ئادەمنىڭ ئەمگىگىنى دەپسەندە قىلىپ، ئۆزىنى بوزەك قىلىپ ئويناش نىمە دىگەن نومۇسسىزلىق-ھە؟! تاڭ ئاتقاندا مەن ئۇنىڭدىن چوقۇم ئەپۇ سورىغىلى بارماقچى بولدۇم.

تاڭمۇ ئاتتى. لېكىن ئىش مېنىڭ ئارزۇيۇمدەك بولمىدى. دادام ئەتىگەندىلا بىرىپ، مېنىڭ رەسمىيەتلىرىمنى ئوتەپ، بازارغا ئېلىپ كەتتى. شۇندىن كېيىن مەن بۇ تاغلىق يېزىغا كەلمىدىم....

شۇ ئىشلار بولۇپ ئارىدىن بىرمۇنچە يىللار ئوتۇپ كەتتى. بوۋايمۇ ئولۇپ كېتىپتۇ. بوۋاينىڭ ئولىمىگە قاتتىق ئېچىندىم. كوزۇمدىن ئىختىيارسىز توكۈلگەن ياش تامچىلىرى گۈلزارلىقتىكى گۈللەر بەرگىدە گويا شەبنەمدەك يالتىراپ تۇراتتى. بىردىن گۈل-چېچەكلەر ئارىسى-

دىن بوۋايىنىڭ قوڭغۇراق چېلىپ، كۈلۈپ تۇرغان قىياپىتى پەيدا بولدى. بوۋاي ماڭا: "بالام چوڭ بوپسەن، ئەمدى سېنى نۇرغۇن ياخشى ئىشلار كۈتىدۇ" دەۋاتقاندەك تۇيۇلدى. تۇيۇقسىز ئارقا تەرەپىمدىن قەدەم ئاۋازى ئاڭلاندى، بۇرۇلۇپ قارىسام، مەن بىلەن تەڭ دېمەتلىك بىر دىخان يىگىت ئەپكەشتە سۇ كوتىرىپ كېلىۋېتىپتۇ. مەن ئۇنىڭغا سىنچىلاپ قاراپ، ئەمدىلا تونۇشۇمغا، ئۇمۇ ھەيرانلىق بىلەن مېنىڭ ئىسمىمنى ئاتىدى ـ دە:

ــ سەن بۇ ياقلارغا قانداق كېلىپ قالدىڭ؟ ــ دىگىنىچە چېلەكنى يەرگە قويدى. بىز كونا قەدىردانلارچە كورۇشتۇق، بۇ يىگىت ھىلىقى ئەخەت ئىدى. قىسقىچە ئەھۋاللاشقانىدىن كېيىن مەلۇم بولىدىكى، گۈلزارلىقنى ئەخەت باشچىلىغىدىكى ئاغىنىلىرىم بەرپا قىلغان ئىكەن، ئۇلار ھەر كۈنى نوۋەت بىلەن سۇ توشۇپ، گۈلزارلىقنى سۇغۇرۇپ تۇرىدىكەن.

شۇ كۈنى ئىككىمىز پاراڭلاشقاچ يەنە بىرنەچچە چېلەك سۇ ئەكىلىپ قوڭغۇراقچى بوۋاينىڭ قەۋرىسى يېنىدىكى گۈلزارلىقنى سۇغاردۇق.

بىز قەۋرىستانلىقتىن قايتىۋاتقانىدا، گۈللەر تېخىمۇ پۇرەكلەپ ئېچىلىپ، يوپۇرماقلار يېنىك شامالدا يېقىملىق شىلدىرلىماقتا ئىدى. مەن بوۋاينىڭ قەۋرىسىگە يەنە بىر قېتىم چوڭقۇر ھورمەت بىلەن تىكىلدىم.

(«شىنجاڭ ئەدىبىياتى»نىڭ 1980 ـ يىل 7 ـ سانىدىن)

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىغما ئادرېسى

بۇلۇڭ - پۇشقاقتىكى ئىشلار

تۇرسۇن قاسىم

— خەيرىنىسا، ھەي خەيرىنىسا! — ئابدىكېرىم نەشخورلۇقتىن قىزىرىپ كەتكەن كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ، ئايلىلى خەيرىنىسانى چاقىرىۋاتاتتى. — ئوچاق بېشىدا قەغەزگە ئوراقلىق تاماكا بار، مەيەرگە ئەپچىقىۋەتە.

يېڭىدىن چېچەكلەشكە باشلىغان ئالما تۈۋىدە سورۇن تۈزۈپ ئولتۇرغانلارنىڭ ئىچىدە ئابدىكېرىمدىن باشقا سۇلايمان، بەكرى ۋە بۇ سەپكە يېڭىدىن قېتىلغان 20 ياشلىق مەھەممەتمۇ بار ئىدى.

قەغەزگە ئورالغان مۇشتۇمدەك يوغانلىقتىكى نەشىنى كۆتىرىپ، 45 ياشلار چامىسىدىكى بىر ئايال كېلىۋاتاتتى. چىرايى قازاندەك قارىداپ، چاچلىرى چىگىشلىشىپ كەتكەن، گۈللۈك چىت كوينىكى كىرلىشىپ، گۈللىرىمۇ يوقاپ، قازان يۈيىدىغان دەسمالغا ئوخشاپ قالغان بۇ كورۈمسىز ئايالغا يۇقۇرىدا ئېيتىلغان توت بەگگە بەجايىكى پەرىشتەنىڭ يولىغا تەلمۈرگەندەك بويۇنلىرىنى سوزۇپ قاراپ ئولتۇرۇشاتتى.

— مانا بۇ نىمىڭىز! — خەيرىنىسا قەغەز بولاقنى ئابدىكېرىمغا ئۇزاتتى. — كالىسىنى قاپاق قىلىپ، نىمە قىلىدىكەن بۇ ئىپلاسنى چېكىپ.

ئابدىكېرىم خوتۇنىنىڭ قولىدىن نەشىنى يۇلۇپ ئالدى.

— سەن خوتۇن، مەن ئەر، ئەركىشىنىڭ ئىشى بىلەن سېنىڭ كارىڭ

بولىسۇن. — ئۇ ئاۋازىنى ئۇزۇن - قىسقا قومۇچىتىن ياساپ، موللاق-چى كەپتەرنىڭ قۇيرۇغىغا ئېسىپ قويغان "سوز"دىن چىققان ئاۋازغا ئوخشاش ياڭزىمۇ - ياڭزا چىقىرىپ قايناپ كەتتى. — بۇنچۇ قارا، خۇدانىڭ ئىشقىدا، خۇدانىڭ جامالىنى كورىمىز دەپ چەكمىسەك، ئاناڭنىڭ ئىشقىدا چېكەمدۇقەۋاي؟!

— ئۇنداق بولسا خۇدايى تائالا سىزنىڭ نەشىڭىزدىن چىققان ئىسنىڭ ئىچىدە ئوخشىمامدۇ؟ — خەيرىنىسا شۇنداق دىدى - دە، بۇرۇلۇپ ئوي تەرەپكە قاراپ كېتىپ قالدى.

— ئەستاغپۇرۇللا! — ئابدىكىرىم موماىلارنىڭكىدەك توكسىز، قورۇق ئىڭىگىنى زەردە بىلەن تۇتۇپ يەنە قايناپ كەتتى. — ھىلى جۇما، ماۋۇ ئالۋاستى خوتۇننى نىمە قىلىۋېتەي!

نەشىگە قاراپ، تاقەتسىزلىكتىن يۇلۇنى ئۇزۇلەي دىگەن قېرى بەڭگە سۇلايمان سوزگە ئارىلاشتى:

— بولدى، بولدى، ئابدىكىرىماخۇن، سەۋرى قىلسىلا، خوتۇن خەق دىگەن نىمە دىمەيدۇ.

— خەپ! بۇگۇن سىلەرنىڭ يۈزۈڭلارنى دىمىسەم، بۇ خوتۇننىڭ ئانىسىنى ئۇچقورغاندا كورسىتەتتىم - دە، — ئابدىكىرىم ھىلىقى ساغىرىپ كەتكەن قەغەز ئىچىدىن قوناقچىلىك يوغانلىقتىكى نەشىنى ئۇزۇپ ئېلىپ، ئالىقىنىغا سېلىپ ئۇ ياق - بۇ يېقىنى ئورۇپ قاراپ قويۇپ، سۇلايمانغا ئۇزاتتى. — سۇلايمىنىكا، ئوزلىرى بىلەن بىللە ئولتۇرۇپ چېكىشمىگىلى خېلى زامانلار بولۇپ قالدى، بۇگۇن ئوز قوللىرىدىن بىر تال چېكەيلى.

ئابدىكىرىم، بەكرى، مەھەممەتلەرگىمۇ قوناق دانىسىچىلىكتىن نەشە تەقسىم قىلىپ بەردى.

— بەكرى، مەن ساڭا ئېيتسام، مېنىڭ ئاچچىغىمنى مۈشۈك ئاماكا بېسىپ تۇرمىسا ئىش تولا جۇما. ئاچچىغىم تازا كەلگەندە بىر مۈشۈك بىلەن ھەر قاندىغىنى تىك چۇشۇرۇۋېتىمەن. ئۆتكەن يىلى كۈزدە، بىر يەردىن كەچ قايتىپ كېلىۋاتاتتىم، قاراڭغۇدا ناتونۇش بىر نىمە چىقىپ ئالدىمنى توسۇۋالدى. قارىسام پىچىغىنى كوتىرىپ، ماڭا قاراپ يۈگرەپ كېلىۋاتىدۇ، ئۇزەممىغۇ چېكىپ تازا يېتىلىپتىكەنمەن، ھىلىقى نىمىنى تارتىپ مۈشت بىلەن بىر سېلىۋىدىم، نىمە بولغىنىنى بىلمەيمەن، قارىسام بېشى يەرگە بىر چارەك كىرىپ كېتىپتۇ. — دىدى ئابدىكىرىم.

— ياﺋاللا! سەن بىلەن سوقۇشۇپ قېلىشتىن خۇدايىم ساقلىسا بولىدىكەن ـ دە. — باياتىن بېرى، سۆلايمانىنىڭ قولىدىكى نەشىگە، بەزگە ئۆگەنگەن مۈشۈكتەك تەلمۈرۈپ ئولتۇرغان بەكرىنىڭ نەشىنى چەككەندىن كېيىن كوزى ئېچىلىپ، تىلى سوزگە كېلىشكە باشلىدى. ئۇ ھەيران بولغان قىياپەتتە ياقىسىنى تۇتۇپ، — شۇ ئادەمنىڭ بېشىنى ئالغاچ كەلسەڭچۇ بۇرادەر، ھەتتىسگىنەي، قولىدىن كېتىپ قاپتۇ ـ دە، — دىدى.

— ئۇنىڭ بېشىنى نىمە قىلاتتىڭ؟ — ھەيران بولۇپ سورىدى ئابدىكىرىم.

— قاتتىق يەرگە بىر چارەك كىرىپ كەتكەن باش بولغاندىن كېيىن، ئۇنى تام سوقىدىغان سوقما تاش قىلغان بولساق، راسا بابىمكەن دەيمنا.

باياتىن بېرى ئاتقان پولىرى بەكرى تەرەپتىن بىر تىيىن بولغانلىغىنى بىلگەن ئابدىكىرىم ئەمدى گېپىنى نىمىدىن باشلاشىنى بىلمەي قالدى.

چىكىلىۋاتقان نەشە توت بەڭگىنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر ئايلىنىپ چىقتى. بۇ چاغدا بەڭگىلەر ئەمدى قانداق رەڭدىكى پو ئېتىشىنى ئويلىشىۋاتقاندەك، بېشىنى بىر يەرگە ئېگىشتۈرگەن ھالدا دۈمچەيـ گىنىچە يۈكۈنۈپ ئولتۇراتتى. نەشە يەنە بىر قېتىم ئايلىنىپ چىققاندىن كېيىن بەكرى:

—سۇلايمىنىكامىزە زامانىمىزدىكى چېكەرمەنلەر ئىچىدە تەۋەرۇك ئادەم-دە، بۇ ئاكىمىزنىڭ قولىدىن چەككەن تاماكىنىڭمۇ ئالايىتەن كەيپى بار جۇمۇ، —دىدى.

—قولىنىڭ لەززىتى بار ئادەم-دە، —دىدى ئابدىكىرىم نەم دىدارى قالمىغان كېكىرتىكىنى نەمدەش ئۈچۈن مىڭ جاپادا يىققان تۈكۈرۈكىنى ”غۇرت“ قىلىپ يۇتۇۋېتىپ، —ھەي خەيرىنىسا، بىر چوگۇن چاي دەملىگىنە. مەن ساڭا ئېيتسام، بەكرى، سۇلايمىنىكام قالتىس مۇھەببەتى بار ئادەم جۇما، بىر ئومۇر چەككەن ئادەم-دە. ئەگەر بۇ ئادەم ئولۇپ كەتكەن تەقدىردە ئولۇگىنى كويدۇرۇپ، كۆلىنى بوتۇلكىغا قاچىلىۋېلىپ، پۇراپ يۈرسەڭمۇ خۇمارىڭ چىقىدۇ.

—بۇرۇن سىلەرنىڭ داداڭلار بىلەن ئولپەتلىشىپ ئوتكەن ئىدىم، ئەمدى سىلەر بىلەن ئولپەتلىشىۋاتىمەن، ئولپەتچىلىكنىڭ چوڭ-كىچىكى يوق دىگەن شۇ، —دىدى بەڭگىلەرنىڭ ماختىشىدىن ئوزىنى يوقىتىپ قويغان سۇلايمان ساقىلىنى سىلاپ قويۇپ، —ئابدىكىرىم، مەن سىنىڭ داداڭ بىلەن قىرىق يىلدىن كوپرەك ئاغىنە بولۇپ ئوتكەن. ئەمدى ئۇ يوق، مىنىڭمۇ توت كۇنلۇكۇم قالدى. ئولۇپ كەتسەم، مۇشۇنداق ئولپەتلىشىپ ئولتۇرغاندا روھىمغا دۇئا قىلىپ قويارسىلەر.

www.uyghurkitap.com

جىسمانى جەھەتتىن ئاجىزلاپ، روھىي جەھەتتىن زەئىپلەشكەن بۇ قېرى بەڭگىگە ئارقا-ئارقىدىن چەككەن نەشە ئۆز تەسىرىنى تېزلا كۆرسەتكەن ئىدى. بايىقى سۆزلەر بىلەن ئۇنىڭ كۆڭلى بۇزۇلۇپ، كۆزىدىن تاراملاپ توكۇلۇۋاتقان ياش ئاپپاق ساقىلىنى بويلاپ ئېقىشقا باشلىدى. قاتاردا مۈكچىيىپ ئولتۇرغان ياش بەڭگە مەھەممەت بۇ "تەسىرلىك" مەنزىرىگە قاراپ خىرىلداپ كۈلۈشكە باشلىدى. بۇنى كۆرگەن ئابدىكېرىمنىڭ يەنە جۇدۇنى تۇتتى.

— مەيەردە بىر ئادەم قىيامەتنىڭ غېمىدە يىغلاۋاتسا، ماۋۇ نىمىنىڭ ھىجىيىۋاتقىنىنى قارىمامدىغان. بۇ نىملەر كەيپىنىڭ لەززىتىنى بىلەمدۇ. قارا، بەكرى، مەن ساڭا ئېيتسام: مەھەممەتكە ئوخشاش غوررەكلەرگە ئوروس پېرىسى بولسىلا بولىدى. قارىغىنا، ئاۋۇ بۇلبۇل چىغىدا پەيزىنى ئېلىپ، يېنىمىزغا كېلىپ سايراپ بېرىد-ۋاتقىنىنى، قالتىس سايرايدىغان جانىۋار-دە!

— ئوروس پېرىسى دېگىنىڭ نىمىسى، بۇ يېڭى گەپقۇ؟ — دەپ سورىدى بەكرى.

— ھىلىقىچۇ، ھىلىقى؟ ئەستاغپۇرۇللا، نىمە دەيتتا ئۇنى؟ ھەي ھىلىقى قىز-ئوغۇل قۇچاقلىشىپ ئوينايدىغانچۇ؟

— تانسا دېگىنە، تانسا!

— ھەببەلى، شۇ تاڭسا.

بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى ياسىلىپ تۇرغان نەشە بۇلبۇل ئىشقىدا چېكىلىپ تۇراتتى. خۇش ناۋا بۇلبۇل ھە دەپ سايرىماقتا ئىدى. قەدىناسلارنىڭ سوھبىتى ئەمدى ئابدىكېرىمنىڭ چېپىپ قويغان تاۋۇز چونەكلىرى ئۈستىگە كېلىپ توختىدى.

— ئابدىكېرىماخۇن، قوغۇن-تاۋۇز تېرەي دەمدىلا نىمە؟ —

بۇ يەرگە كەلگىنىگە ئىككى سائەتتىن ئاشقان بولسىمۇ، ئالدىدا تۇرغان چونەكلەرگە ئەمدىلا سەپ سالغان سۇلايمان ئابدىكىرىمدىن سورىدى.

— ھە سۇلايمىنىكا، بۇ يىل بىر تېرىپ باقاي دەۋاتىمەن. ئىشىگىمىنىڭ ئالدىدىكى بۇ يەر ئىككى مو چامىسىدا چىقىدۇ. بىر مو يەرگە كام دېگەندە بەش يۈز تۈپتىن تاۋۇز ئۈندۈرگىلى بولار. ئىككى مو يەرگە مىڭ تۈپ سىغسا، يازچە سىلەرگە ئوخشاش بۇرادەرلەر بىلەن يەپ-ئىچكەندىن تاشقىرى، كۈزگە بارغاندا، ھەر بىر تۈپ تاۋۇز پىلىكىدىن ئىككى داندىن تاۋۇز ماڭا قالغان تەقدىردىمۇ ئىككى مىڭ دانە تاۋۇز ساقلىۋالغىلى بولىدىكەن. بىر تاۋۇز بەش كىلودىن چىقسا، ھەممىسى ئون تونا تاۋۇز دېگەن سۆز. كىلوسىنى تۆۋەن ھېساپلىغاندا 10 تىيىندىن ساتسامۇ كۆزدە مىڭ سومغا ئىگە بولۇپ قالىدىكەنمەن. قىزىمغا بىر كىيىم تىككىش ماشىنىسى، ئوغلۇمغا ۋەلسىپىت بىلەن سائەت ئېلىپ بېرىپ، قالغىنىنى قىشچە خىراجەت قىلسامۇ يەتمەمدۇ!؟

— شۇنداق، شۇنداق! — سۇلايمان بارغانسېرى ئېغىرلىشىپ، يۇمۇلۇپ كېتىپ بارغان قاپىقىنى ئېچىشقىمۇ چامى يەتمەي، ئابدىكېرىمنىڭ سۆزىنى باش لىڭشىتىپلا تەستىقلاپ ئولتۇراتتى.

— كامۇندا ئىشلەۋاتقىنىمغا 20 يىلدىن ئاشتى، — دېدى ئابدىكېرىم سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ، — يىل بويى ئىشلەپمۇ قولۇمغا 10 سوم نەق پۇل ئالغىنىمنى ئۇقمايمەن.

— ئۇنىڭ ئېيتى ئۆزى بىلەن بىللە ئەمەسمۇ، — دەپ سۆزگە قوشۇق سالدى بەكرى، — كامۇنا بولغاندىن كېيىن. ئۇنىڭ ھەممىنىسى كام بولىدۇ، ئاغىنە.

— توغرا پاراڭ بولدى. ئىسمى ئارتۇق مۇنا بولغان بولسا ھەممە تەرىپى قاملىشىپ كېلەتتىمكىن ـ تاڭ؟ بۇ يىل دۆيگە ئاندا ـ مۇندا كورۇنۇپ قويۇپلا، قوغۇن ـ تاۋۇزىمغا ئىشلەپ، ئۆزەمنى بىر تونۇتۇپ قويىمىسام، خەپ توختاپ تۇر، — دېدى ئابدىكرىم.

كەينى ـ كەينىدىن چېكىلىۋەرگەن نەشە تەسىرىدىن ھوشىنى يوقىتىپ قوياي دېگەن مەھەممەت ئورۇس توخۇسىنىڭ بۇرنىدەك داردىيىپ كەتكەن كالپۇكلىرىنى مىدىرلىتىپ، ئۆز ئۆزىگە: نېمە دېگەن تولا چەككەن تاماكا بۇ؟! — دەپ غودۇڭشىغىلى تۇردى.

— سەن نېمىنى بىلىسەنۋاي! — دېدى ئابدىكرىم ئۇنىڭغا ۋاقىراپ. — بىز ۋىجدانىمىزنىڭ كۈچلۈكلۈگىدىن تاماكىنى كوپ چېكىمىز.

*　　*　　*

قىش.

قولنى يېڭىنىڭ ئىچىگە تىقىپ، قولتۇغىغا ئۇزۇن تاياق قىستۇرۇۋالغان مەھەممەت قايسى ھويلىدىن يۈگرەپ چىققان ئىت پاچىقىمدىن ئالاركىن، دېگەن ئەندىشە بىلەن ئەتراپقا ئەنسىز قاراپ كېتىپ باراتتى. مەن ئۇنىڭ ئالدىغا تۇيۇقسىز چىقىشىم بىلەنلا، ئۇ، قاراڭغۇدا مېنى تونۇيالماي، چوچۇپ توختىدى.

— كىمسەن؟!

— مەن، نەگە ماڭدىڭ؟

— ھە، ئەكبەرما. — مەھەممەت يېنىك بىر تىندى ـ دە، يېنىمغا كەلدى، — جۇرۇ، ئابدىكرىمكا ملارنىڭكىگە بېرىپ، بىر دەم ئولتۇرۇپ كېلىمىز.

مەن قىشنىڭ ئۇزاق كېچىلىرىدە چوڭلارنىڭ قىزىق پاراڭلىرىنى ئاڭلاشقا خۇشتار ئىدىم. شۇڭا گەپ قىلماي مەھەممەت بىلەن

بىللە ماڭدىم. بىز مازارلىقتىكى كونا گۈمبەزگە ئوخشاش قىيشىيىپ، چوخچىيىپ تۇرغان بىر ئۆينىڭ ئالدىغا كەلگەندە، مەھەممەت توختاپ ۋاقىراشقا باشلىدى:

— ئابدىكىرىمكا، ھوي ئابدىكىرىمكا!

غەزەپ بىلەن ئېتىلىپ كەلگەن ئىتنىڭ قاتتىق ھاۋشۇشى مەھەممەتنىڭ ئاۋازىنى بېسىپ كەتتى. ئۇ قولىدىكى تايىقى بىلەن ئۆزىنى ئارانلا مۇداپىيە قىلىپ تۇرغاندا، ئۆيدىن بىر كىچىك قىز سوڭگى يوق كەشنى سورىگىنىچە چىقىپ ئىتنى توردى. ئۆي ئىچىدىن: — ئۆيگە كىر! — دىگەن ئاۋاز ئاڭلاندى.

— قايسى پايپاغلىق قوتازلىرىنى ئوغرى ئېلىپ كېتىشتىن قورقۇپ، ئىت باقىدىكىن بۇ خەق! — مەھەممەت غودۇڭشۇپ ئۆيگە قاراپ ماڭدى. مەنمۇ ئەگىشىپ كىردىم.

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم!

ئابدىكىرىم مەشكە پوكىنىنى قاقلاپ، داق يەردە يانپاشلاپ ياتاتتى. ئۇنىڭ ئالتە يالىسى سەل نېرىراقتا بىزگە قوققاندەك دۈگدىيىپ قاراپ ئولتۇرۇشاتتى. مەشنىڭ كەينىدىكى بۇلۇڭدا، بىر پارچە ئەسكى كىگىزنى ئاستىغا سېلىپ، چاچلىرى پاخپىيىپ كەتكەن بىر خوتۇن ئولتۇراتتى. دەرىزە تەكچىسىدىكى ئۆيگە خىرە يورۇق بېرىپ تۇرغان جىن چىراق ئەسكى قولاقچىنى قاپلاپ قويغان سۇنۇق كوزنەكتىن كىرىۋاتقان سوغ شامالدا يەلپۈنۈپ تۇراتتى.

— بۇ ياققا، بۇ ياققا ئۆتۈپ ئولتۇرۇڭلار، — دىدى ئابدىكىرىم ياتقىنىچە.

مەن ئەتراپقا قارىدىم. ئۆينىڭ ئىچىدە داس، چىلەك، چوگۈنگە ئوخشاش نەرسىلەر تەرتىپسىز چېچىلىپ ياتقان بولۇپ، ئولتۇرغۇدەك

www.uyghurkitap.com

ئەپلىك يەر يوق ئىدى.

مەھەممەت موككىدە قىلىپ مەشىنىڭ يېنىدىكى بىر يەرگە چوكتى. ئابدىكېرىم مەشىنىڭ ئالدىدا تۇرغان يېرىنىدى ئۇتۇنىنى ماڭا تاشلاپ، — مە، ماۋۇنىڭدا ئولتۇر، — دىدى ۋە مەھەممەتكە قاراپ، — ھە نىمىگە كەلدىڭ؟ — دەپ سورىدى.

— تاماكاڭدىن بىر تال چېكەي، دەپ كېلىۋىدىم، — دىدى مەھەممەت.

— سەن خەققۇ ياساپ بەرگەننى چېكىشكە ئۇستا. ھىلىقى بەكرى دىگەن لامزەللىمۇ ئۇمۇر بويى يېنىغا بىر كويلۇق تاماكا سالمايدۇ. ئۇزىمىغۇ راۋاج تاپمايدىغان نەرسە.

ئابدىكېرىم گەۋدىسىنى يەردىن كوتىرىپ، يوتەل بىلەن تەڭ ئاغزىغا لىق كەلگەن خەپرۇكنى مەشىنىڭ ئالدىدا دۇگىلەگىلىك تۇرغان كۇلگە تۇكۇرۇۋېتىپ، نەشە ياساشقا تۇتۇش قىلدى. ئۇ ماڭا قاراپ:

— سىنىڭ ئاكاڭىزە ناھايىتى بەغەرەز نەرسە ئىكەن. قۇرۇق كىتاپ ئوقۇپ يۇرگەندىن نىمە چىقىدۇ؟ ئوقۇپ ئالىم بولىمەن، دەپ كاللىسىدىن ئېزىپ كەتكەن-نى نى نىمىلەرنى كورگەن بىز. ئۇ مېنىڭ مەسلىھەتىمگە كىرگەن بولسا، ئىككى يىلغا قالمايلا، مۇشۇ مەھەللىدىكى بايلارنىڭ ئالدى بولۇپ قالاتتى، — دىدى.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ مېنىڭ كۇلكەم قىستاپ كەتتى. ئىختىيارسىز ھالدا ئابدىكېرىمنىڭ ئوي ئىچىگە يەنە بىر كوز يۇگۇرتتۇم. ئوينىڭ يۇقۇرقى تەرىپىدە، تامغا يولەپ تىزىلغان كېسەكنىڭ ئۇستىدىكى تاختايدا بىر-ئىككى ئەسكى يوتقان، ئوي ئىگىسىنىڭ قايىسى بوۋى-سىدىن مىراس قالغانلىقىن، ئىشقىلىپ، بىر دانە كونا جوۋا تۇراتتى.

ئاغزىنىڭ ئورنىغا بىر پارچە قەلەينى لاخشىگىر بىلەن يولەپ قويغان كونا مەش ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدا چېچىلىپ ياتقان ئەسكى-تۇسكى ئۆي جابدۇقلار، بۇ مەشىنىڭ ئارقىسىدىكى قاراڭغۇلۇقتا بولسا شۇ تاپتا نەشە بىلەن كالليسىنى زەھەرلەۋاتقان كىشىنىڭ غەمخورلۇغىغا مۇھتاج يەتتە جان تۇراتتى. مەن ئۇزەمنى تۇتالمىدىم:

— ئابدىكېرىمكا، باي بولىدىغان مەسلىھەتىنى باشقىلارغا بەرگىچە، ئۆزىڭىز ئالدى بىلەن تۇرمۇشىڭىزنى ئوڭشىسىڭىز بولمامدۇ؟ — دەۋەتتىم.

— ھەي، ئادەم ساناپ كىرىپتۇ، دەپ تاپىقىنىمنى ئالدىڭغا قويۇپ، مۇھەببەت قىلىپ بىرەي دەۋاتسام، ھول تامغا ئېشەك تەپكەندەك نىمە دەۋاتىسەن؟ تولا چىشىمغا تەگمەي، چىق ئۆي-دىن! — ئابدىكېرىم سەكرەپ ئورنىدىن تۇردى-دە، خۇددى مېنى ھازىرلا بوغۇپ قويىدىغاندەك ئەلپازى بىلەن قولىنى شىلتىپ ئىشىكنى كورسەتتى، — ماۋۇ تۇنۇگۇنكى غوررەكىنىڭ ماڭا ئەقىل ئۇگەتمەۋاتقىنىنى قارا، چىق!

مەنمۇ ئورنۇمدىن چاچراپ تۇردۇم-دە، چېكىپ، خاموش بولۇپ ئولتۇرغان مەھەممەتنىڭ قولىدىن قەتئىلىك بىلەن تارتىپ، — ۋاقىرىما، ئويىڭدىن چىقىپ كېتىمەن. سەندەك ھايۋان قاتارىدا ياشاۋاتقان بەڭگىلەر قاتارىدىن مۇنۇ ئاغىنەمنىمۇ ئېلىپ چىقىپ كېتىمەن، — دەپ مەھەممەتنىمۇ سورەشتۇرۇپ ئېلىپ ماڭدىم.

بىز ئابدىكېرىمنىڭ ئىتىنىڭ قاۋاشلىرىغا پەرۋا قىلماي، يۇگرۇپ چوڭ يولغا چىقتۇق. بۇ چاغدا، ئاي كوتىرىلىپ ئەتراپىنى سۇتتەك يورۇتۇۋەتكەن ئىدى. مەن ساپ ھاۋادىن نەپەس ئېلىپ، ئىختىيارسىز توختىدىم. بىزنىڭ ئارقىمىزدا، ئابدىكېرىمنىڭ ئىشىگى ئالدىدا،

ئۇ تاۋۇز تېرىماقچى بولۇپ، قولى ئىشقا بارماي، ئاقۋەتتە پۈتۈن بىر ياز چونەكلەر تارتىلغان پېتىچە ئاق قالغان بىر پارچە يەر غەمكىن ياتاتتى. مېنىڭ كوز ئالدىمغا يەنە ئاشۇ ئۈيدىكى تاماكىنىڭ ئىسلىرى ئىچىدە قالغان 6 بالا كەلدى.

ئىبخ ھايات! سەن ئىنسانغا بىرلا قېتىم كېلىسەنغۇ؟! ئادەم دۇنيادىن ئادەمدەك ياشاپ ئوتۇشى كېرەكقۇ؟ دەۋر چاقى ئوقتەك ئىلگىرىلەپ كېتىۋاتقان شۇ پەيتتە ئاشۇ بۇلۇڭ-پۇشقاقتىكى ئادەملەر قاچانمۇ ئويغىنار؟! ئۇلار ئوزىنىڭ ئىنسانلىق بۇرچىنى قاچانمۇ تونۇپ يېتەر؟!

(«ئىلى دەرياسى» ژورنىلىنىڭ 1980 - يىل 4 - سانىدىن)

ئۇچرىشىش

ھەسەن سامساق

مەن ناھىيىدىن ئاپتوۋۇز بىلەن غۇلجا شەھىرىگە كېلىۋاتاتتىم. مەن ئولتۇرغان رەتنىڭ ئالدى تەرىپىدە بىر بوۋاي ئولتۇراتتى. ماڭا ئۇ تونۇشتەكلا كۆرۈندى. نەدە كۆرگەنلىكىمنى ئېسىمگە ئالالماي بىر دەم ئويلاندىم. ھە، بۇندىن 10 يىل بۇرۇن تۇرمىدە كۆرۈشكەن سايىماخۇنكام بولمىسۇن يەنە؟ بوۋايغا تىكىلىپ سەپ سالدىم. شۇدەكلا تۇرىدۇ. مەن ئۆتكەن كۈنلەرنى ئەسلىگەندە سايىماخۇنكام كۆز ئالدىمدىن كەتمەيتتى. ئۇ بوۋاي بارمىدۇ؟ دەپ ئويلايتتىم. ئالدىمدا ئولتۇرغان بوۋاي سايىماخۇنكامدەكلا تۇرىدۇ. بىراق ياشراق كۆرۈنىدۇ. سايىماخۇنكام شۇ ۋاقىتتا: يەتمىش ياشلارغا كىرىپ قالدىم، دىگەن ئىدى. ھازىر بار بولسا سەكسەنگە كىرىدۇ. بەك قېرىپ كەتكەن بولۇشى كېرەك ئىدى. قارىماي ياتقۇزۇلغان تاش يول دەرىزىدىن سۇدەك پاقىراپ كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئاپتوۋۇز بىر خىلدا، سىلىققىنا ماڭماقتا. تاش يولنىڭ ئىككى ياقىسىدىكى سۇۋادان تېرەكلەر ئاپتوۋۇزنىڭ كەينىگە يۈگۈر-گەندەك ئۆتۈشۈپ تۇراتتى. ئاپتوۋۇزنىڭ بىر خىل تەۋرىنىشى بىلەن يولۇچىلارنىڭ بەزىلىرى ئالدىدىكى ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈكىگە بېشىنى قويۇپ ئۈگدەشكە باشلىدى. مەنمۇ خىيال دەرياسىغا چوك-تۇم. بۇندىن ئون يىل بۇرۇن سايىماخۇنكام بىلەن كۆرۈشكەن

ۋاقىت كوز ئالدىمدىن بىر-بىرلەپ ئۆتۈشكە باشلىدى.

* * *

بۇ ۋەقە 1970-يىلى بولغان. مەن ئەكسىلئىنقىلابچى دەپ قولغا ئېلىنىپ ئىككى ئايدىن كېيىنلا، مېنى ناھىيىدىن... تۈرمىگە يوتكەۋەتكەن ئىدى. ناھىيىدىن بۇ تۈرمىگە سەككىزىمىزنى يوتكەپ كەلگەن، ئالتىمىز سىياسىي خاتالىق ئۆتكۈزگەن بولۇپ، ئىككىسى ئوغرى ئىدى.

بىزنى ماشىنىدىن چۈشۈرگەندىلا، كوزۇم ئېگىز سېپىلگە ۋە ئۇنىڭ توت بۇرجىكىدىكى پوتەيگە چۈشتى. بۇ تۈرمە ئىككى ھويلىدىن ئىبارەت بولۇپ، بىرسى چوڭ، بىرسى كىچىك ئىكەن. كىچىك ھويلىدا بىردىن ئادەم سىغىدىغان ئوتتۇز كامېر بار ئىكەن. چوڭ ھويلىدا ئوندىن ئادەم پاتىدىغان يەتتە كامېر بار ئىكەن.

بىزنى ماشىنىدىن چۈشۈرۈپ، ئوغرىلىق جىنايىتى بىلەن كەلگەن ئىككى جىنايەتچىنى چوڭ ھويلىغا، قالغان ئالتىمىزنى كىچىك ھويلىغا ئەكىردى. بۇ ھويلىدىكى ئوتتۇز كامېرنىڭ ئىككىسىلا بوش ئىكەن. قالغان يىگىرمە سەككىز كامېرنىڭ ھەممىسىدە ئادەم بار ئىكەن.

مەن ناھىيىنىڭ تۈرمىسىدە ياتقان ۋاقتىمدا، ناھىيىلىك ساقچى ئىدارىسىنى ھوقۇق تارتىۋېلىش گۇرۇپپىسى ۋە ئىسيانچىلار ئىگەللىۋالغان بولۇپ، ئۇلار خالىغانچە زورلۇق-زومبۇلۇق قىلىپ يۈرەتتى. بىرەر تۈرمە باشقۇرۇش تۈزۈمىمۇ يوق ئىدى. مېنى... تۈرمىسىگە يوتكەيدىغانلىقىنى ئاڭلىغىنىمدا: ئەمدى بىرەر تۈزۈمى بار، توغرا باشقۇرىدىغان ئورۇنغا بارىمەنغۇ، دەپ ئويلىغان ئىدىم. لېكىن، بۇ تۈرمىنىمۇ ئىسيانچىلار باشقۇرىدىكەن. كېيىنرەك ئۇقۇشۇمچە، بۇ تۈرمىنىڭ كونا كادىرلىرىنى خۇمداندا ئىشلىتىۋېتىپتۇ.

بىز تۇرمە ھويلىسىدا بىر دەم تۇردۇق. كامېرلارنىڭ قاغجىراپ كەتكەن ئىشىكلىرىنىڭ يوچۇقلىرىدىن بىزگە بىرنەچچە كوزلەر مارىشىپ تۇراتتى. بىرئازدىن كېيىن، قىڭغىر كىيۋالغان شەپكىسىنىڭ بىر چېتىدىن بىر تۇتام چېچى چىقىپ تۇرغان، يېشى يىگىرمىلەردىن ئاشقان بىرسى قولىدا بىر تىزىق ئاچقۇچ بىلەن كىرىپ كەلدى. كوزىنىڭ قۇيرۇغىدا بىزگە قاراپ قويۇپ، ئىشىگىگە "2" دېگەن رەقەم يېزىلغان كامېرنى ئاچتى. بۇ كامېردا ئادەم يوق ئىكەن. بىز بىردىن تىزىلىپ تۇراتتۇق. مەن 3-قاتاردا ئىدىم. بىرىنچى رەتتە تۇرغان مەھبۇسنى بېشى بىلەن شەرەت قىلىپ:

— كىر، — دېدى. مەھبۇس كىرىپ بولغاندىن كېيىن، 4-كامېرنى ئېچىپ مېنىڭ ئالدىمدىكى مەھبۇسنى كىرگۈزدى. تاراقشىتىپ ئىشىككە قۇلۇپ سېلىپ بولۇپ، 5-كامېرنى ئاچتى. كامېرنىڭ ئىشىگى ئېچىلىش بىلەن بۇرنىمىزغا سېسىق بۇس كېلىپ ئۇرۇلدى. ئاچقۇچ تۇتقان باشلىق ماڭا باشتىن-ئاياق ئالىيىپ بىر قاراپ قويۇپ:

— ئېتىڭ نېمە؟ — دېدى.

— تۇرسۇن مەھەممەت، — دېدىم.

— نېمە جىنايەت قىلغانسەن؟

— قىلغان جىنايىتىمنى ئۇقمىدىم، — دېدىم.

— نېمە؟! جىنايەت قىلمىغان بولساڭ نېمىگە كەلدىڭ؟ ساڭا ئوخشاش بۇرنىنىڭ بېزى بار جاھىل ئەكسىلئىنقىلاپچىلارنى زۇۋانغا كىرگۈزىدىغان ئورۇن بۇ، بىلىپ قوي! — دېدى ئۇ، قولىدىكى ئاچقۇچلارنى شاراقشىتىپ ماڭا گولىيىپ تۇرۇپ. مەن گەپ ياندۇرماي جىم تۇردۇم. ئۇ كەينىگە بۇرۇلۇپلا "6" دېگەن رەقەم

www.uyghurkitap.com

يېزىلغان كامېرنى ئېچىپ:

— چىق! — دەپ ۋاقىرىدى.

كامېردىن چاچ-ساقاللىرى ئاپپاق، يېشى 70 لەرگە بېرىپ قالغان، دومچەيگەن بىر بوۋاي چىقتى. بوۋاي ئىشىكتىن چىقىشىغا ئاچقۇچ تۇتقان باشلىق:

— شىڭلىنى ئەپچىق! — دەپ ۋاقىرىدى. بوۋاي يەنە يېنىپ كىرىپ، قاپ-قارا بولۇپ كەتكەن بىر يوتقان ۋە تېشى قالمىغان، مازلىرى ساڭگىلاپ تۇرغان بىر چەكمەن چاپاننى كوتىرىپ چىقتى. ئاڭغىچە 7-كامېرنى ئېچىپ تۇرغان باشلىق:

— بۇنىڭغا كىر! — دېدى بوۋاينى ۋە بوۋايدىكى سېسىقچىلىقتىن قېچىپ، ئۆزىنى ئىككى قەدەم كەينىگە ئالدى. بوۋاي كىرگەن بۇ 7-كامېردا ئىككى جىنايەتچى بار ئىكەن، ئۇنىڭ بىرسى كامېرنىڭ ئىچىدە تۇرۇپ:

— زىيداۋيۇەن، بىز ئىككى ئادەم ئاران يېتىۋاتاتتۇق، 3 ئادەم قانداق پاتارمىز، — دېدى.

ھە، بۇ ئاچقۇچ تۇتۇۋالغاننى مەن ئادەتتىكى خادىممىكىن دېسەم، مۇشۇ تۈرمىنىڭ چوڭ باشلىقى مۇشۇكەن-دە! بۇ داخىڭگەنىڭ قەيىرىمۇ سىياسى رەھبەر بولالار، دەپ ئويلىدىم.

— سوزلىمە! — دەپ ۋاقىرىدى زىيداۋيۇەن غەزەپ بىلەن ھومىيىپ، ئاڭغىچە بوۋاي كامېرغا كىرىپ كەتتى. ھېلىقى زىيداۋيۇەن ئىشىكنى غەزەپ بىلەن يېپىپ، قۇلۇپلاپ بولغاندىن كېيىن، ماڭا قاراپ:

— بۇنىڭغا كىر! — دېدى. مەن بوۋاي ئىلگىرى ياتقان كامېرغا كىرىپ كەتتىم. مېنىڭ... تۈرمىگە يوتكىلىشنى ئاڭلىغاندا: "بىرەر توغرا ئىشلەيدىغان كادىرلار بار يەرگە بارىمەنغۇ" دەپ ئويلىغان

خىيالىلىرىم ھازىرقى زىنداۋىيۇەنىنى كورۇپ يوققا چىقتى.

كامىرغا كىرىپ، ياتىدىغان يەردىكى پاخالنىڭ ئۈستىدە ئولتۇر-دۇم. بۇ پاخال دەسسىلىپ توپان بولۇپ كەتكەن ئىدى. كامىرنىڭ ئۇزۇنلۇغى 2 مېتىر، توغرىسى 1.80 مېتىر بولۇپ، بىر ئادەم ياتسا ئارانلا سىغاتتى. ئىشىكنىڭ تۈۋىدىكى بۇلۇڭغا بىر ياغاچ چېلەك قويۇلغان بولۇپ، بۇنى تۈرمە تىلىدا "پاراش" دەيتتۇق. چوڭ-كىچىك تەرەتنى شۇنىڭغا قىلاتتۇق. ناھىيىدە ھەر كۈنلۈگى ئەتىگەندە پاراش توكۇشكە چىقىراتتى. بۇ يەردە ئىككى كۈندە بىر قېتىم توكىدىكەنمىز. كامىرلارنىڭ تېمى پىششىق خىش بولۇپ، سېمونت بىلەن سۇگالغان، ئۈستى پىششىق خىش بىلەن ئەگمە قىلىپ ياسال-غان. كامىر ئىشىگىنىڭ ئۈستىدە تومۇر شالالىق كىچىك بىر دەرىزە بولۇپ، قىش-ياز ئېچىلمايتتى. مېنى بۇ كامىرغا ئەكىرگەن ۋاقىت 3-ئاي بولۇپ، كامىرغا ئوت يېقىشنى توختىتىپتىكەن. تامغا چاپلاپ سېلىنغان كىچىك تام مەش تۇرىدۇ. ئالدىدا كىچىك بىر ئوچاق، ئۈستىنى خام كېسەك بىلەن دۈملەپ سۇگاپ قويۇپتۇ، قىشتا بىرئاز-دىن كومۇر بېرىدىغانغا ئوخشايدۇ.

بۇ كىچىك قورادىكى 30 كامىردا ياتقان قىرىقتىن ئوشۇق جىنا-يەتچىدىن ئوندەك ئادەمنى ئىشقا ئېلىپ چىقىدىكەن، چوڭ قورادىكى يىگىرمىدىن ئوشۇق جىنايەتچىنىڭ ھەممىسى ئوغرى، خىيانەتچى، باسقۇنچى، يانچۇقچى قاتارلىقلار بولۇپ، بۇلارنى سىياسى جىنايەت-چىلەرگە قارىغاندا ئەركىنرەك باشقۇراتتى. ئۇلارنى ھەر كۈنلۈگى ئىشقا ئېلىپ چىقاتتى، ئۈچ ۋاخ تاماق بېرەتتى. بىزگە ئىككى ۋاخ تاماق بېرەتتى. قوساق دائىم ئاچ، قاچان تاماق ۋاقتى بولار، دەپ ئىشىككە قاراپ، تەلمۈرۈپ ئولتۇرۇش بىلەن كۈنلەرنى ئوتكۈزۈشكە

www.uyghurkitap.com

باشلىدىم. قاسقاندا پۇشۇرغان ”ھوباتۇر“ دەپ ئاتىلىدىغان قوناق مومىسى شۇنچىلىك لەززەتلىك تېتىيتتىكى، ئېغىزدا بىرئاز چاينىۋاپ لەززەتلەنگىچە ئۆزلۈكىدىن كىكىرتەككە كىرىپ كېتەتتى...

كۈنلەر ئىسسىپ كەتتى. كامېرنىڭ ئىچى ناھايىتى دىمىق بولۇپ، كۈندۈزى كۈن ئىسسىغاندا تونۇردەك بولۇپ كېتەتتى. پاراشىتىكى تەرەت ۋە سۈيدۈك دىماقنى يارغۇدەك ئاچچىق بۇس چىقىرىپ، باشنى ئايلاندۇرۇپ، كوڭۇلنى ئاينىتاتتى. كۈننىڭ ئىسسىغىدا پاراشنىڭ سۈيدۈك بارمىغان يېرى يېرىلىپ كېتىپ، ئۇنىڭدىن تەمچىرەپ ئېقىپ چىققان سۈيدۈك كامېرنىڭ ئىچىنىمۇ بۇلغاپ تۇراتتى.

شۇنداق قىلىپ، مانا 10 ـ ئايمۇ كېلىپ قالدى. مەن بۇ كامېردا ياتقىلى 7 ئاي بولدى. بىر قېتىممۇ سوراق قىلىنمىدىم. بىكاردىن ـ بىكار شۇنچىلىكمۇ يېتىپ كەتتىما، دەپ ئويلايتتىم.

تۈرمە قوراسىنىڭ قوش قاناتلىق ئىشىكى تاراقشىپ ئېچىلدى. مەن ياتقان كامېر دەرۋازىغا ئۇدۇل بولغاچقا، ئىشىكنىڭ يېرىقىدىن دەرۋازىدىن كىرگەن ـ چىققانلارنى كۆرۈۋېلىشقا بولاتتى. دەرۋازا ئېچىلىش بىلەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئىشىكنىڭ يېرىقىدىن قارىدىم، ھىلىقى زىنداۋيۇەن بولۇۋالغان داخىڭگە قولىدا بىر قەغەزنى كوتەرىپ، ئۇدۇل مەن بار كامېرغا كېلىشكە باشلىدى. مەن ئاستا ئورنۇمغا كېلىپ ئولتۇرۇۋالدىم. ئۇ تاراقشىتىپ ئىشىكنى ئاچتى ـ دە، تالادا تۇرۇپ:

ــ ھوكمىڭ كەپتۇ، ــ دەپ قولىدىكى بىر ۋاراق قەغەزنى ماڭا تاشلىدى، ــ يۇۋاشلىق بىلەن ياخشى ئۆزگەرگىن، سېنىڭ جىنايىتىڭ ئېغىر بولسىمۇ ياشلىقىڭنى ئېتىۋارغا ئالسا كېرەك، كەڭچىلىك بىلەن بىر تەرەپ قىپتۇ. ئەتىدىن باشلاپ ئىشقا چىقىسەن. ياخشى

ئشله!ــ دەپ قويۇپ ئشكنى يېپىپ قۇلۇپلاپ كەتتى.

مەن هوكۇمنى ئېلىپ ئوقۇشقا باشلىدىم. 10 يىل دىگەن يەرگە كوزۇم چۈشكەندە، يۈرىگىم جىغىدە قىلىپ قالدى. هوكۇمدە: دادۇيگە ئېلېكتىر ئىستانسىسى قۇرىمىز دەپ، دادۈي ۋە دولەت ئىقتىسادىغا نۇرغۇن زىيان يەتكۈزگەن. كاپىتالىزىم يولىغا ماڭغان هوقۇقدار سابىق دادۇيجاڭ هاشماخۇن بىلەن بىرلىشىپ، "ئشلەپ- چىقىرىشنى تۇتقا قىلىش" دىگەن شيۇجېڭجۇيىلىق لۇشيەندە چىڭ تۇرۇپ، ئىنقىلاپنى باسقان. سىنىپىي كۇرەشكە قارشى چىققان. ئىنقى- لاپچىلارنى هاقارەتلىگەن، دىگەنگە ئوخشاش بىرمۇنچە سوزلەر جىنايەت بولۇپ يېزىلىپتۇ.

كوز ئالدىمغا ئېلېكتىر ئىستانسىسىنىڭ لاۋۇلداپ كويۇۋاتقان بىناسى كەلدى. ئىختىيارسىز بىر ئۇلۇغ-كىچىك تىنىپ قويدۇم.

مەن شىنجاڭ يېزا ئىگىلىك تېخنىكومىنى پۈتتۈرۈپ، ناهىيەگە قايتىپ كەلگەن ئىدىم. ناهىيىلىك تېخنىك بولۇمى مېنى ئوز گۇڭشې- مىز ــ "يېڭى يول" گۇڭشېسىغا ئەۋەتتى. بۇنىڭغا ناهايىتى خوشال بولۇپ كەتتىم. گۇڭشېمىزنىڭ پىشقەدەم شۇجىسى ۋاڭ شۇجى مېنى ئوچۇق چىراي بىلەن كۇتۇۋالدى.

ــ سىز مۇشۇ گۇڭشېدىنمۇ؟ ــ دىدى ماڭا شۇجى.

ــ شۇنداق، ــ دىدىم شۇجىغا.

ــ ناهايىتى ياخشى، گۇڭشېمىزدا تېخنىك كادىرلار كەم، سىزدەك تېخنىكلارغا مۇهتاجمىز، دولىتىمىزنى قۇدرەتلىك زامانىۋى دولەت قىلىپ قۇرۇپ چىقىش ئۇچۇن، سانائەتلىشىش كېرەك. تېخنىكىلىشىش كېرەك. تېخنىكا بولمىسا، قۇرۇق قول بىلەن هېچ ئشنى ۋۇجۇتقا چىقارغىلى بولمايدۇ. بىزنىڭ بۇ "يېڭى يول" گۇڭشېمىزدا

مانا مۇشۇ ۋاقىتقىچە گۇڭشې ئەزالىرى ئېلېكتىر يورۇغىنى كۆرمىدى. خېلى ئۇزۇندىن بېرى بىر ئېلېكتىر ئىستانسىسى قۇرۇشنى پىلانلاپ يۈرەتتۇق، سىزنىڭ كەلگىنىڭىز بەكمۇ ياخشى بولدى. ئۆيىڭىزگە بېرىپ بىرنەچچە كۈن دەم ئېلىڭ. ئاندىن ئىشقا چۈشەرسىز، — دېدى.

مەن ئىدارىدىن خوشاللىق بىلەن قايتىپ چىقتىم. ئۆز يېزامنى ئېلېكتىر نۇرى بىلەن يورۇتۇشنى ئويلىغىنىمدا قەلبىم يايراپ كېتەتتى.

ئۆيگە بېرىپ بىر كۈنلا دەم ئالدىم. ئەتىسى دادۇيجاڭ ھاشىماخۇنكام بىلەن كۆرۈشتۇم. ئۇنىڭغا شۇجىنىڭ ئېلېكتىر ئىستانسىسى قۇرۇش توغرىسىدىكى گېپىنى ئېيتتىم.

— بىزمۇ خېلى ئۇزۇندىن بېرى بۇ ئىشنى ئويلىشىپ يۈرەتتۇق، سىزنىڭ كەلگىنىڭىز ياخشى بولدى. بىزنىڭ دادۇيدە ئېلېكتىر ئىستانسىسى قۇرۇشقا ياخشى شارائىت بار. ئۆزىڭىز بىلىسىز، بىزنىڭ سۇ تۈگمىنىمىز ئېلېكتىر ئىستانسىسى ياساشقا ناھايىتى ئەپلىك. مەن شۇجى بىلەن سۆزلىشىپ چىقاي، ئىشنى ۋاقتىدا باشلايلى، — دېدى ھاشىماخۇنكام.

مانا شۇنىڭدىن باشلاپ ئۆز يېزامنى ئېلېكتىرلەشتۈرۈش ئىشىغا كىرىشىپ كەتتىم. ناھىيىدىن ئېلېكتىر ئىستانسىسىنىڭ بىر تېخنىكىنى ئەۋەتتى. جاپالىق ئەمگەكلەر بىلەن، گۇڭشې ئەزالىرىنىڭ يېقىندىن ياردىمى ۋە قوللىشى ئاستىدا ئېلېكتىر ئىستانسىسىنىمۇ پۈتكۈزدۇق. ئەپسۇسكى، گۇڭشې ئەزالىرى، بىر ھەپتىمۇ ئېلېكتىر يورۇغىنى كۆرەلمىدى. ئىسيانچىلار گۇڭشېنىڭ ھوقۇقىنى تارتىۋالدى. ۋاڭ شۇجى ۋە ھاشىماخۇنكاملارنى سورەپ چىقىپ، پىپەن قىلىشقا باشلىدى. بىر

كۆنى ئىستانسا ئىچىدە ئىش ئۈستىدە ئىدىم، تالادىن قىيا-چىيا ئاۋازلار ئاڭلىنىشقا باشلىدى. ئىشىكتىن چىقىشىمغا ۋاڭ شۈجى بىلەن ھاشىماخۇنكامىغا كوزۇم چۈشتى. ئۇلارنىڭ بېشىغا ئۈزۈن قەغەز قالپاقنى كىيگۈزۈپ، بوينىدىن زەنجىر بىلەن باغلىۋاپتۇ، گۇڭشې سىياسەتچىلىرىنىڭ باشلىغى بولۇۋالغان توختى تۆڭ ئىستانسىنىڭ ئالدىغا كېلىپ:

— گۇكىرىگەن ئىمىلىرىڭنى توختات، — دەپ ۋاقىرىدى.

ئىستانسىمىز ھەركەتتىن توختىدى، تۆڭ مەيدىسىنى كېرىپ سوز-لەشكە باشلىدى.

بۇ ئەسلى دائىم ھاراق ئىچىپ، كورگەنلا ئادەم بىلەن جاڭجال-لىشىپ يۈرىدىغان لۈكچەك ئىدى. ھاراق ئىچىشتە داڭ چىقارغانلى-غىدىن "تۆڭ" دىگەن لەقەم سىڭىپ قالغان. ھازىر توختى تۆڭ ئەمەس، "توختى سىلىڭ" دەپ ئاتىلىدىغان بوپتۇ. توختى شولگەي-لىرىنى چاچرىتىپ ھامان سوزلەيتتى:

— كاپىتالىزىم يولىغا ماڭغان گۇڭشې ۋە دادۈيىمىزدىكى ھوقۇق-دارلارنىڭ كاپىتالىزىمنى تىرىلدۈرۈش، شيۇجېڭجۇيىلىق يولغا مېڭىشىدىكى ئاساسلىرىدىن بىرى مۇشۇ ئېلېكتىر ئىستانسىسى. گۇڭشېنى ئېلېكتىرلەشتۈرىمىز دەپ كوپچىلىكنىڭ ئىختىسادىغىمۇ نۇرغۇن زىيان-لارنى كەلتۈردى.

مەن چىداپ تۇرالماي توختى تۆڭگە قاراپ:

— كوپچىلىكنىڭ ئىقتىسادىغا قىلچىلىك زىيان يەتكىنى يوق. بانكىدىن يېزا ئىگىلىگىنى سانائەتلەشتۈرۈشكە بېرىلىدىغان قەرز پۇلدىن 7 يىللىق سۈرۈك بىلەن پۇل قەرز ئېلىپ ياسىدۇق. بۇ يىل 10 تىيىنمۇ تولەنمىدى، — دىدىم. سوزۇمنىڭ ئاخىرى تۆگمەي

تۇرۇپ ئالدىمغا يۇگۇرۇپ كەلگەن توختى تۇڭ مۇشت بىلەن مېنى بىرنەچچىنى ئۇرۇۋەتتى. ئاڭغىچە توختى تۇڭىنىڭ بىرنەچچە شايكىلىرى يۈگرەپ كېلىپ مېنى قوللىرىدىكى كالتەكلەر بىلەن ئۇرۇشقا باشلىدى. ھوشۇمدىن كېتىپتىمەن. بىر ھازادىن كېيىن كوزۇمنى ئاچسام ئېلېكتىر ئىستانسىسى ھاۋايى پىلەك قىپ-قىزىل ئوت بولۇپ كويۇۋېتىپتۇ. ئىستانسا ئىچىدە ئۇن تارتىش ئۇچۇن ئەكەلگەن 2 تونىدىن ئارتۇق بۇغداي ۋە قوناق بار ئىدى. قوناقلارنىڭ تارسىلداپ ئېتىلىۋاتقان ئاۋازى سىرتقا ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ۋاڭ شۇجى ۋە ھاشىماخۇنكامىلارنىڭ كويۇۋاتقان ئېلېكتىر ئىستانسىسىغا قاراپ، كوزلىرىدىن ياشلار ئېقىۋاتاتتى. مېنىڭمۇ ئىچىم سىيرىلىپ كەتتى، ئوزەمنى ئۇنتۇغان ھالدا:

— دولەت ۋە خەلقىمىزگە سېلىۋاتقان بۇ زىيىنىڭلار ئۇچۇن بىر كۇن جاۋاپ بېرىسىلەر، — دەپ ۋاقىرىدىم. يەنە كالتەك، توخماق، تېپكىشكە باشلىدى.

* * *

مېنى ئەتىسى ئىشقا ئېلىپ چىقتى. ئوزەم سەمىرىپ قالغاندەك بولۇپ قالغان بولسامۇ، ماغدۇرسىزلىقتىن ئىتتىكرەك ماڭالمايدىغان بولۇپ قاپتىمەن. شۇ كۇنى بىزنى قوناق ئورۇشقا ئېلىپ بارغان ئىدى. باشقىلارغا يېتىشىپ ماڭالماي، يولدا باشقۇرغۇچىدىن بىرنەچچە قېتىم تاياق يېدىم. ئىككىنچى كۇنى ماڭالمىغانلىغىم ئۇچۇن ئېتىۋار بېرىلدىمۇ، مېنى چوڭ ھويلىغا ئەكىرىپ، چەتىرەك بىر كامېرنىڭ ئىشىگىنى ئېچىپ كىرگۈزۈپ قويدى. بۇ تۇرمىدىكىلەرگە مەجلىس ئېچىش ئۇچۇن ياسالغان چوڭ بىر زال ئىكەن. بۇنىڭ يېرىمىغا دىگۇدەك باش قوناق توكۇلۇپتۇ. شۇنىڭدىن ئورۇقلۇق ئۇچۇن ياخ-

شىلىرىنى بىر چەتكە تاللايدىكەنمىز. مەن كىرسەم، مەن بىلەن خوشنا كامېردىكى ھېلىقى بوۋايمۇ بار ئىكەن. مەن بوۋايدىن تېچ-لىق-ئامانلىق سورىدىم. مانا، 7 ئايدىن بېرى سوز قىلغىنىم مۇشۇ ئىدى. بوۋايمۇ ئىللىق چىراي بىلەن ئامانلىق سورىدى. مەن بوۋايدىن:

—ئاتلىرى نىمە! —دەپ سورىدىم.

—سايىماخۇن، —دىدى بوۋاي.

—قەيەرلىك سىلى؟

—قورغاسلىق، —دىدى بوۋاي. مەن ناھايىتى خوشال بولۇپ ئوز تۇققۇنۇمنى كورگەندەك:

—مەنمۇ قورغاسلىق، سىلى كېسىلدىلىمۇ؟ —دەپ سورىدىم.

—ھەئە، 12 يىل كېسىلگەنمەن، —دىدى بوۋاي ئۇلۇغ-كىچىك تىنىپ.

—نىمە ئۇچۇن؟

—ھەي، نىمە جىنايەت بولاتتى. ليۇ شاۋچىنى ياخشى ئادەم دەپ قويغانلىغىم ئۇچۇنلا.

—مۇشۇ سوز ئۇچۇنلا 12 يىلمۇ؟ —دىدىم مەن ھەيران بولۇپ.

—شۇ، باشقا ھېچ قانداق ئىش يوق، —دىدى بوۋاي ھەم بۇ ئىشنىڭ جەريانىنى سوزلەپ بەردى.

—مەن بىر كەمبەغەل دىخان ئىدىم. گۇڭشېمىز يىلدىن-يىلغا كەمبەغەللىشىپ، گۇڭشې ئەزالىرى قەرزگە بوغىلىپ كەتتى. تەقسى-مات دىگەن نەرسە يوق. نىمىشقا بۇنداق بولۇپ كېتىۋاتقانلىغىنى ھېچ ئۇقالماي قالدىم. ئازراق قوشۇمچە ئوقەت قىلىشقىمۇ يول قويمىدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە، ئىشلەپچىقىرىش دۇيىدىكى قەرزلەرنى

تولەيسەن، دەپ ئۆيىمىزدىكى بار-يوقىمىزنى تارتىپ ئالغىلى تۇردى.
مېنىڭ بىر يالغۇز سىيىرىم بار ئىدى، شۇنىڭ سۈتى بىلەن ئۆيىمىزنىڭ
چاي-تۇزىنى قامداپ كېتىۋاتاتتىم، قەرزىڭنى تولە، دەپ يالغۇز
سىيىرىمنى قەرزگە ھېساپلاپ ئېلىپ كەتتى. مەن بۇنىڭغا چىدىماي:
لىۇ شاۋچىنى يوقاتقاندىن كېيىن، دولەت دولەت بولماي قالدى-دە،
دەپ تاشلاپتىمەن. بۇ گېپىمنى ئاڭلاپ قالغان بىرسى ئىسيانچىلار
باشلىقىغا دەپ قويۇپتۇ. شۇنىڭ بىلەن مېنى بىرنەچچە كۈن سورەپ
يۈرۈپ كۈرەش قىلدى. كېيىن بىر-ئىككى قېتىم سوراق قىلدى،
ئاخىرى ئوچۇق سوتتا قولغا ئېلىپ، شۇ يەردىلا ھوكۈمنى ئوقۇدى.
مېنى تۇتقان ئىسيانچىلار باشلىقى شۇندىن كېيىن گوڭشې ئىنقىلاۋىي
ۋېيىۋەنخۇيىنىڭ مائاۋىن مۇدىرى بوپتىمىش. ھە، ئۆزەڭ نىمە بولۇپ
كىردىڭ بۇ يەرگە؟ — دىدى بوۋاي.

مەن ئۆز بېشىمدىن ئۆتكەن ئىشنى — ئېلېكتىر ئىستانسىسى قۇرۇپ-
مەن دەپ زىيانكەشلىككە ئۇچرىغانلىقىمنى ئېيتىپ بەردىم. بوۋاي
بىلەن چۈشكىچە مۇڭداشتۇق.

ھوكۈمىم چىقىپ، 20 كۈندىن كېيىن، مېنى لوگەيدۈيگە يوتكەپ
كەتتى. شۇندىن بېرى مانا 10 يىل ئۆتتى. سايىماخۇنكامنى كورمە-
دىم.

** **

غۇلجا بېكەتكە كېلىپ، ئاپتوۋۇزدىن چۈشتۇق. بۇ بوۋاي ئۇس-
تىگە قارا چىمبەرقۇتتىن پېرىجە، پۇتىغا مەسە كالاچ كىيىۋالغان
بولۇپ، ئۆزى تىمەن ئىدى. بوۋاينىڭ ئالدىغا كېلىپ سالام قىلدىم.
بوۋاي كۈلۈمسىرەپ، سالامىمغا جاۋاپ قايتۇردى. مەن بوۋايدىن:
— سىلىنىڭ ئاتلىرى كىمكىن؟ — دەپ سورىدىم.

— سايىماخۇن، — دىدى بوۋاي.

— سىلى قورغاسلىقمۇ؟

— ھەئە، — دىدى بوۋاي ھەم مېنى تونۇغاندەك بولۇپ ماڭا تىكىلىپ:

— بالام، سىزنى تونۇغاندەك قىلىپ تۇرىمەن، ئەسلىيەلمەيۋاتىمەن، كىم بولىسىز؟ — دىدى.

— سايىماخۇنكا، سىلى بىلەن بۇندىن 10 يىل بۇرۇن ××× تۈرمىدە كۆرۈشكەن ئىدۇققۇ؟! — دىدىم.

— ھوي! سىز تۇرسۇن مەھەممەتمۇ؟ — دىدى بوۋاي ماڭا قاراپ. بىز ئۇزۇن يىللار كۆرۈشمىگەن تۇققانلاردەك كۆرۈشۈپ كەتتۇق.

— ما ئۇچرىشىشنى قارا، سالامەتكەنسىز، بالام، جۇرۇڭ بىر دەم پاراڭلىشايلى، — دىدى سايىماخۇنكام.

بىز چەتكىرەك چىقىپ پاراڭغا چۈشتۇق.

— قاچان بوشاندىڭ، بالام؟ — دىدى بوۋاي.

— 1977 - يىلى ئاقلىنىپ چىقتىم. ئۆز كۆڭشىمىزدا، بۇرۇنقى تېخنىكا ئىشىم بىلەن شۇغۇللىنىۋاتىمەن. ئورنى ئىزىدىن يوق قىلىۋېتىلگەن ئېلېكتىر ئىستانسىسىنى يەنە ئەسلىگە كەلتۈردۇق. شۇنىڭ بىرئاز زاپچاسلىرى كەم بولۇپ، شەھەرگە شۇ ماتىرىياللارنى ئالغىلى كەلدىم، — دىدىم ھەم بوۋايغا قاراپ، — سىلىچۇ؟ — دەپ سورىدىم.

— مەنمۇ 1977 - يىلى ئاقلىنىپ چىقتىم. ھازىر كۆڭشىدا پېنسىيىگە چىقاردى. يىلىغا 2000 نومۇر بېرىدۇ. نورمامغا ساپ ئاق بېرىۋاتىدۇ. ئەھۋالىم ياخشى. پارتىيىمىز 4 ئەبلەخنى يوقاتمىغان بولسا، بىز تۈگىشىپ كەتكەن بولاتتۇق. خۇدايىم يېڭى ھوكۇمىتىمىزنىڭ ئۆمرىنى

www.uyghurkitap.com

ئۇزۇن قىلسۇن! ــ دېدى بوۋاي.

ــ شۇنداق، خەلق مۇشۇنداق زامانىنى ئارزۇ قىلغان ئىدى. پارتىيىمىز رەھبەرلىكىدە 4 ئەبلەخنى بىراقلا يوقىتىش بىلەن، ئارزۇ قىلغان جەمئىيەتنى ۋۇجۇتقا چىقاردى. سايىماخۇنكا، ئۇزلىرى شەھەرگە نىمىگە كەلدىلا؟ ــ دېدىم.

ــ ئەتە ليۇ شاۋچىنىڭ ماتەم مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلىدىكەن، شۇنىڭغا قاتنىشىش ئۈچۈن كەلدىم، ــ دېدى بوۋاي.

ــ مەنمۇ ماتەم مۇراسىمغا قاتنىشىمەن. ئەتە يەنە كۆرۈشەرمىز، ــ دېدىم بوۋايغا. ئۇنىڭ بىلەن بىر دەم پاراڭلىشىپ ئايرىلدۇق.

(«ئىلى دەرياسى» ژورنىلىنىڭ 1981 ـ يىل 3 ـ سانىدىن)

يىراقتىن يېزىلغان خەت

مەمتىمىن ھوشۇر

رىزۋان!

ئىككى ھەپتە ئىلگىرى، ئىككىمىز بىر ئۆيدە ئىدۇق، ھازىر بۇ خەتنى سىزگە يىراقتىن يېزىۋاتىمەن. ئۆيدىن كېتىش ئالدىدا خەت قالدۇرۇپ كەتكەن ئىدىم. شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن سىز ئىشتىن قايتىپ كېلىپ، جوزا ئۈستىدىكى خەتنى كۆرۈپ، ھەيران بولغانسىز؟ مەن ئۇ خەتكە ئاددىلا قىلىپ: بۈگۈن سىرتقا ماڭىمەن، ئەنسىرىمەڭ. قايسى ۋاقىتتا قايتىپ كېلىدىغانلىقىم توغرىسىدا ئايرىم خەت يازىمەن، دەپ يازغان ئىدىم. بۇ — سىزنى ئالاقىزادىلىكتە سېلىپ قويماسلىق ئۈچۈنلا دېيىلگەن گەپ. كۆڭلۈمدە بولسا: ئۇ ئۆيگە قايتىپ كەلمەيمەن، دېگەن قارارغا كېلىپ بولغان ئىدىم.

شۇ كۈنى كەچتە شەھەرلىك باغچىنىڭ ئۇزۇن ئورۇندۇقىدا يېتىپ تاڭ ئاتقۇزدۇم، سەھەرلىكى، باغچىنىڭ دەرەخلەر ئارىسىدىن كەتكەن يالغۇز ئاياق يوللىرىدا ئۇ ياق-بۇ ياققا مېڭىپ، نېمە قىلىشىم توغرىسىدا قايتا ئويلاندىم... بىر ئازدىن كېيىن، ئەتىگەنلىك قۇياش كۆتۈرۈلۈپ، يوپۇرماقلار ئارىسىدىن رەڭگا-رەڭ شولىلىرىنى تۆكتى. گۈللۈكلەردىكى گۈللەر قىزغۇچ نۇرغا چۆمۈلدى. مەن ئەتىگەنلىك ساپ ھاۋادىن قېنىپ نەپەس ئالدىم. ھايات نېمە دېگەن گۈزەل! لېكىن مەن ئۆلۈشنى خالايمەن. سىز ھەيران بولماڭ، ئۆزىنى ئۆزى ئۆلتۈرگۈچىلەرنىڭ ھەممىسى ھاياتتىن بىزار بولغان بولمايدۇ.

ئۇلارنىڭ ئىچىدە ھاياتنى سۆيىدىغان، لېكىن ۋىجدانىنىڭ بۇيرۇقى بىلەن ئۆزىنىڭ ئۆلۈم جازاسىنى ئۆزى ئىجرا قىلىدىغانلارمۇ بار... ئىككىمىز ئاشۇ گۈللۈكلەر ئارىسىدىن كۆپ قېتىم ئۆتكەن ئىدۇق. يەنە، سىز ياخشى كۆرىدىغان ئاق-سېرىق ئەتىر گۈللەرمۇ يەنە ئىلگىرىكىدەكلا كۆلۈپ قاراپ تۇرۇپتۇ. بىز ھەر دائىم كېلىپ ئولتۇرىدىغان. دەرەخلەر ئارىسىدىكى ھېلىقى يولەنچۇكلۇك ئورۇندۇقنى مەن بۈگۈن كېچە ئۆز بەدىنىم بىلەن ئىسسىتتىم. بۇ مېنىڭ خاتىرىلىك جايلار بىلەن ئەڭ ئاخىرقى قېتىم خوشلىشىشىم ئىدى.

ئەتىسى مەن ماشىنىغا ئولتۇرۇپ، "A" يېزىسىغا يېتىپ كەلدىم. بۇ يەردە توختىتىشىمدىكى سەۋەپ: بۇ يەردە مېنىڭ يېقىن بىر ساۋاقدىشىم تۇرىدۇ. كۆڭلۈمدىكى بارلىق گەپلەرنى شۇ بۇرادىرىمگە ئېيتىپ، ئاندىن، ئاشۇ يېزىنىڭ تۆۋەن تەرىپىدە شاۋقۇن سېلىپ ئېقىۋاتقان دەرياغا ئۆزەمنى تاشلىماقچى ئىدىم. ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە توختىدىم. مېنىڭ بۇ يەرلەرگە كەلمىگىنىمگە 7-8 يىلدىن ئاشقان ئىدى. ئۆز ۋاقتىدا، ئېرىق بويلىرىغا يېڭىدىن تىكىلگەن كوچەتلەر ھازىر ئىگىز بوي تارتىپ يوغىناپ كېتىپتۇ. ھويلىدىن باللارنىڭ ۋاراڭ-چۇرۇڭى بىلەن بىر ئايالنىڭ باللارنى تاماققا چاقىرغان ئاۋازى ئاڭلاندى. شۇ چاغدا، مېنىڭ بۇ ئۆيگە كىرىشكە كۆڭلۈم تارتمىدى. ئۆز تۇرمۇشى، باللىرى بىلەن ئاۋارە بولۇۋاتقان بۇ كىشىلەرگە ھەسرەت توكۈپ ئۇلارنىڭ كۆڭلىنىڭ ئارامىنى بۇزۇشنىڭ نىمە ھاجىتى؟ ئىچىمدە: ياشاپ قالىدىغان كىشىلەرنىڭ ئارامىنى بۇزىدىغان ھەسرەتمۇ مەن بىلەن بىللە ئۆلسۇن، — دىدىم-دە، كېتىپ قالدىم.

يېزىدىن چىقىپ، شىۋاقلار بىلەن قاپلانغان دوڭلۇكتىن تۆۋەنلەپ

چۇشۇپ، دەريا بويىغا يېتىپ كەلدىم. ئىگىز يار ئاستىدا لايلىشىپ ئېقىۋاتقان دەريا ھەيۋەتلىك شاقىرايتتى. مەن يوغان قورام تاش ئۈستىگە كېلىپ ئولتۇرۇپ تاماكا چەكتىم. كوپ-كوك ئاسماندا قۇشلار قاناتلىرىنى كېرىپ ئۇچماقتا ئىدى، تۇۋەندە بىر يەردە، پادىچى بالا چالغان نەي ئاۋازى ئاڭلىنىشقا باشلىدى. پۈتۈن ۋادا گويا ئاشۇ مۇڭلۇق نەي ئاۋازى بىلەن تەڭ يېنىك نەپەس ئېلىۋاتقاندەك ئىدى. مەن ئىچىمنى بىلەن ئويلىدىم: تەبىئەتمۇ، قۇشلارمۇ، دولقۇنلاپ ئېقىۋاتقان دەريامۇ — بۇلارنىڭ ھەممىسى قۇياش نۇرى ئاستىدا تاۋلىنىپ، شۇنچە چىرايلىق ياشاپ تۇرۇپتۇ. لېكىن مەن ئولمەكچى...

رىزۋان! مەن ئولمىدىم. قولۇمدىكى تاماكىنى ئىچىمگە قاتتىق تارتىپ، ئورنۇمدىن چاچراپ تۇردۇم-دە، ھاياتىم بىلەن ئولۇمۇم ئوتتۇرىسىدا پەقەت بىر-ئىككى چامدام ئارىلىق قالغان بۇ دەھشەتلىك يار ئۈستىدىن كېتىپ قالدىم.

ئۈنۈگۈن مەن "C" شەھىرىگە يېتىپ كەلدىم. ئېھتىمال، بۇ خەت سىزنىڭ قولىڭىزغا تەككەن چاغدا، مەن تېخىمۇ ئۇزاقلاپ كەتكەن بولارمەن. نىمە ئۈچۈن سىزدىن ئايرىلىشنى ئىستەپ قالغانلىغىمنى ئېيتسام، گەپنى يىراقتىن سوزلەشكە توغرا كېلىدۇ.

بىز دەسلەپكى تونۇشقان ۋاقتىمىزدا سىز مېنىڭدىن:

— سىز ئىلگىرى بىرەرسىنى ياخشى كورۇپ باققانمۇ؟ — دەپ سورىدىڭىز. مەن پەرۋاسىزلا:

— ياق، — دەپ جاۋاپ بەردىم. سىز:

— مەن ياخشى كورگەن، لېكىن، ئۇ يىگىت "مەدەنىيەت ئىنقىلاۋى"دا يامان ئادەملەر تەرىپىدىن بىگۇنا ئولتۇرۇۋېتىلدى. ئۇنى

ئۆمرۈم بويى ئۇنتالمايمەن، ــ دەپ يەرگە قارىدىڭىز.

مەن سىزگە قارىدىم. سىزنىڭ مەڭزىلىرىڭىز ھاياجاندىن قىزارغان ئىدى. بۇ ــ سىزنىڭ يۈرىكىڭىزدىكى ماڭا نامەلۇم يىگىت سالغان ئوتنىڭ تەپتى ئىدى. رىزىۋان! سىز ماڭا بىرىنچى قېتىم ئەتىر گۈل ئۈزۈپ بەرگەن ۋاقتىڭىز ئېسىڭىزدىمۇ؟ ئۇ گۈل مۇھەببەتنىڭ بەلگىسىمىدى؟ ياق! بىز پەقەت تۇرمۇش زورۇرىيىتى بىلەن ئۇچرىشىپ قالغانلا ئادەملەر. ھەقىقى سۆيگۈ-مۇھەببەتنى باشتىن كەچۈرۈش نېسىپ بولغان ئىنسانغا ئۇ پەقەت بىرلا قېتىم كېلىدۇ. ئۇ شۇنچىلىك نازۇك ھېسسىياتكى، قايتا تەكرارلانمايدۇ. سىز باشقا بىرسىنى ياخشى كۆرۈشكە ئۆزىڭىزنى زورلاپ باقسىڭىزمۇ، ئۇ ئالدىنقىسىدەك چىن بولمايدۇ. سىزنىڭ مۇھەببىتىڭىز ئالىبۇرۇن ھېلىقى نامەلۇم يىگىتكە بېغىشلىنىپ بولغان...

بىز توي قىلىشتىن ئىلگىرى، سىز يېشىل ئوتلار بىلەن قاپلانغان دۆڭلۈك ئۈستىدە يىراقلارغا قاراپ، ئۆزىڭىزنىڭ ئىلگىرى ياخشى كۆرگەن شۇ يىگىتىڭىزنى ئۇنتالمايدىغانلىقىڭىزنى ئېيتىپ، مېنىڭدىن: شۇ يىگىت توغرىسىدىكى گەپ-سۆزلەرنى قىلىشىڭىزغا، ئۇنىڭ توغرىسىدىكى خاتىرىلەرنى ساقلىشىڭىزغا رۇخسەت قىلىشىمنى، ئۇ يىگىتكە بولغان مۇھەببىتىڭىزنى ھۆرمەت قىلىشىمنى تەلەپ قىلدىڭىز. مەن بۇ شەرتنى قوبۇل قىلدىم. چۈنكى، مېنىڭ ھاياتىمدىمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش بىر مۇھەببەت ۋەقەلىگى بار ئىدى. مەن ئۇنى سىزگە ئېيتىشنى خالىمىدىم. ئۇ قىز ھازىرمۇ ھايات تۇرۇۋېتىپتۇ. ئۇ، مېنى تاشلاپ كەتكەندە، مەن ئازاپلاندىم. ئۇنىڭ ئۆز ۋاقتىدا ماڭا مۇھەببەت بىلەن قارىغان كۆزلىرىنى، بويىنۇمغا گىرە سالغان ئىسسىق قوللىرىنى زادى ئۇنتالمىدىم. شۇڭا، سىزنىڭ بۇ تەرەپتىكى ھېسسى-

www.uyghurkitap.com

ياتلىرىڭىز ماڭا چۈشىنىشلىك ئىدى. ئىككىنچىدىن، سىزنىڭ ئۇ يىگىتىڭىز ئالەمدىن ئۆتكەن. مېنىڭ ئۇنىڭغا تارلىق قىلىشىمنىڭ، ئۇنىڭدىن سىزنى قىزغىنىشىمنىڭ ھېچبىر ھاجىتى يوق ئىدى.

لېكىن، رىزۋان، مەن سىز بىلەن بىللە بولغان شۇ يىللار ئىچىدە، ئالەمدىن ئۆتكەن ئۇ نامەلۇم يىگىتنىڭ سىزنىڭ ھاياتىڭىزغا مەن پەرەز قىلغاندىنمۇ چوڭقۇر سىڭىپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلدىم. سىز ئۇنى ھەر كۈنى بىرنەچچە قېتىم تىلغا ئالاتتىڭىز، تۇرۇپلا، تاتلىق خىياللارغا چۆكۈپ كېتەتتىڭىز. شۇنداق چاغلاردا سىز ئۆتمۈشنى ئويلايتتىڭىز، خىيال كېمىسىگە ئولتۇرۇپ، ئۆزىڭىز ياخشى كۆرگەن يىگىت بىلەن ياشايتتىڭىز...نىمە ئۈچۈن تەقدىر سىزنى ئۆز يىگىتىڭىزگە، مېنى ئۆز قىزىمغا قوشماي، ئىككىمىزنى بىر ئۆيدە قىلىپ قويدى، بىزگە ئوخشاش كىشىلەر ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنى نىمە دېيىش مۇمكىن؟ بىز بىر بىرىمىزنى ھۆرمەتلەيمىزغۇ، بىر بىرىمىزنى سۆيىمىزغۇ، شۇ يىللار ئىچىدە بىر قېتىممۇ جاڭجاللاشمىدۇققۇ. بىزنىڭ ئوتتۇرىمىزدىكى مۇناسىۋەت مۇھەببەت بولمىسا، ئەمىسە نىمە!؟ سىز بۇ سوئالغا: بىز ئىناق ئەر-خوتۇن، دەپ جاۋاپ بەردىڭىز. سىز راستىنى ئېيتتىڭىز. بىز ئەنە شۇنداق ئىناق ئەر-خوتۇن ئىدۇق. بىز مۇھەببىتىمىزنى بەرگەن ھېلىقى نامەلۇم كىشىلەر بىزنىڭ يۈرىگىمىزدە بىز بىلەن بىللە ياشايتتى.

رىزۋان، سىز مۇلايىم، ئاق كۆڭۈل ئايالسىز، سىز بىلەن مەن شۇنىڭ ئۈچۈن بىر ئۆيدە تۇرالىدۇقكى: سىزنىڭ گېپىڭىز ئوچۇق، كۆڭلىڭىزدە يامانلىق يوق. مەن بولسام سىزنىڭ ھېلىقى يىگىتكە بولغان ھېسسىياتلىرىڭىزنى قەدىرلىدىم. سىزنىڭ مۇھەببەتتىكى سادا-قەتلىكىڭىزنى ھۆرمەتلىدىم...مەن سۆيگەن قىز مۇھەببەتتە ئۇنداق

سادىق بولالمىغان. مەن ئۇ قىز بىلەن ”مەدىنىيەت ئىنقىلاۋى“ دىكى قالايمىقانچىلىقلار باشلىنىشتىن ئىلگىرى تونۇشقان ئىدىم. ئايدىڭلىك كېچە، شىرىلداپ ئېقىۋاتقان سۈزۈك سۇ، ھاياجاندا دۈپۈلدىگەن بىر جۈپ يۈرەك، قاراڭغۇ تۈن قوينىنى يېرىپ ئۆتكەن مۇھەببەتلىك ناخشىغا ئوخشاش گۈزەل خاتىرىلەر شۇ چاغدىكى مېنىڭ ھاياتىمنى بېزىگەن. قالايمىقانچىلىق يىللارغا يېتىپ كەلگەندە، مېنىڭ مىڭەم قىزىپ كەتتى. نىمە قىلىپ، نىمە قويۇۋاتقانلىقىمنى بىلمىگەن ھالدا چارسىلداپ ئېتىلىۋاتقان ئوق، ئۇرۇش-چېپىش قايناملىرىنىڭ ھەممىسىدە ئۈزدۈم. بىزدەكلەرنى مايمۇن ئويۇنىغا سېلىۋاتقان ئەبلەخلەر ئۇ چاغدا بىزگە ”يېڭى شەيئى“ دىگەن چىرايلىق ئۇنۋانى بېرىشكەن ئىدى. بىز شۇ چاغدىكى ”يېڭى شەيئىلەر“ — جەمىيەتنى ۋەيرانچىلىققا سېلىۋەتكەنلىكىمىز بىلەن مەغرۇرلانغان ئىدۇق. بىگۇنا كىشلەرنىڭ دات-پەرياتلىرى بىزنى ھوزۇرلاندۇرغان ئىدى. مەن شۇنچىلىك تەلۋىلەشكەن ئىدىمكى، ھېچكىمنىڭ نەسىھەتى قۇلىقىمغا كىرمەيتتى. شۇ چاغدىكى شوئار ۋە تەشۋىقىي گەپلەر كاللامغا قوغۇشۇندەك قويۇلغان بولۇپ، ئۆزەمنىڭ ماڭغان يولىنى ”شەكسىز توغرا“ دەپلا بىلەتتىم. لېكىن، مېنىڭ بىر ئاجىزلىقىم بار ئىدى، باشقا ئىشتا قانچىلىك قاتتىق بولسامۇ، ھىلىقى ئۆزەم ياخشى كورگەن قىز ئالدىدا شۇنچىلىك مۇلايىم ئىدىم. ئۇ نىمە دىسە، مەن شۇنى قىلىشقا تەييار ئىدىم. ھازىر ئويلىسام، ئۇ چاغدا مېنى مەن پېتىپ كېتىۋاتقان پاتقاقتىن قۇتقۇزۇپ قالىدىغانمۇ پەقەت شۇ قىزلا ئىدى. لېكىن ئۇ ماڭا بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدى-دە، مەن بىلەن بولغان مۇناسىۋەتنى ئۈزۈپ كېتىپ قالدى. ئۇ چاغدا، ئۇنىڭ مەندەك بىر ”يېڭى شەيئى“نى نىمە ئۈچۈن تاشلاپ كەتكەنلىكىنى

چۈشىنەلمىدىم. ئۇنىڭ ئەقىلسىزلىقىغا كۈلدۈم. پەقەت، يىللار ئۆتۈپ باش سۇئىقەستچىلەرنىڭ ئەپتى-بەشىرىسى ئاشكارىلىنىپ، ھەقىقەت ئايدىڭلاشقاندىلا، ئاندىن مەن ئۇ قىزنىڭ توغرا قىلغانلىغىنى چۈشەندىم.

رىزۋان! سىزچە ئادەمنىڭ ھاياتى نېمىگە ئوخشايدۇ؟ مېنىڭچە ھايات ـــ ئۇ بىر ئاق دەپتەر، ياشاش جەريانىدا ھەركىم بۇ دەپتەرگە ئۆزىنىڭ تارىخىنى يېزىپ ماڭىدۇ. شۇ شەخس ئۆلگەندە، ئۇنىڭ ھاياتى توغرىسىدىكى بۇ تارىخي ئەسەرمۇ يېزىپ تاماملىنىدۇ. مېنىڭ ھاياتىمنىڭ نۇرغۇن سەھىپىلىرى ئەنە شۇنداق لەنەتلىك تارىخ بىلەن پۈتۈلدى. مەن ئۆزەمنىڭ ئون يىلچە ئەخمەق بولغانلىغىمنى تونۇپ يەتكەندە، مېنىڭ سويگەن قىزىم تۇرمۇشلۇق بولۇپ كەتكەن ئىدى. ئۆتكەن كۈنلەرگە قاتتىق ئوكۈندۈم. ھاياتىمنىڭ بۇندىن كېيىنكى سەھىپىلىرىنى ياخشى يېزىش ئۈستىدە ئويلاندىم. ئەنە شۇنداق كۈنلەردە مەن سىزنى ئۇچراتتىم، رىزۋان. مەن يەنە شۇنىڭ ئۈچۈن سىزنى ھورمەتلەيتتىمكى، سىز ۋە سىز ئالاقە قىلىدىغان بىر بولۇم ياشلار ـــ سىلەر ھېلىقى قارا يىللاردىمۇ ئۆزەڭلەرنى بۇلغىماي ئۆتكەن كىشىلەردىن ئىدىڭلار.

ئالدىنقى ئاينىڭ 23-كۈنى ئېسىمدىن زادى چىقمايدۇ، شۇ كۈنى سىز ماڭا كوزلىرىڭىزنى تىكىپ:

-نۇرى، مەن ئايۇپنىڭ ئانىسىغا خەت يېزىپ، ئايۇپنىڭ رەسمىنى ئالدۇرغان ئىدىم. ئۇنى چوڭايتىشقا بېرىپ قويغان. بۈگۈن چىقىدۇ. رەسىمنى ئەكىلىپ، ئۆيگە ئېسىپ قويسام رۇخسەت قىلامسىز؟ ـــ دەپ سورىدىڭىز. مەن كۈلۈپ:

ـــ شۇنىمۇ مەندىن سوراپ يۈرەمسىز، ئەكىلىڭ! ـــ دىدىم.

شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن مەن ئۆيگە كېلىپ، تاسادىپىي يوغان رەسىمنى كۆردۈم. رەسىمدە قارا قاشلىق، چىرايلىق كەلگەن بىر يىگىت كۈلۈپ تۇراتتى. مېنىڭ يۈرىكىم "قارت" قىلىپ قالدى. رەسىمدىكى يىگىتنىڭ سول پېشانىسىدە تۇرغان يوغان قارا مەڭمىدۇ ياكى ئۇنىڭ ئالدىغا چۈشۈپ تۇرغان چېچىمىدۇ؟!... مەن رەسىمنىڭ يېنىغا بېرىپ سەپ سالدىم. سول پېشانىسىدە تۇرغان بۇ قارا باشقا نىمە ئەمەس، مەڭ ئىدى. مەن بېشىم قېيىپ ئولتۇرۇپ قالدىم...

1968 ـ يىلىنىڭ بىر كېچىسى ھازىرقىدەك ئېسىمدە تۇرۇپتۇ. بۇ ـ "جىن ـ شەيتانلارنى يوقىتىش جەڭگىۋار دۇيى"نىڭ يەر ئاستى تۈرمىسىدە بولغان ۋەقە ئىدى. مەن 25 ياشلار چامىسىدىكى بىر داشۆي ئوقۇغۇچىسىنى سوراق قىلدىم، ماڭا، باشقىلار ئۈچ كېچە سوراق قىلىپ ھېچ نەتىجە چىقىرالمىغان بۇ "جىن ـ شەيتان"نى ئىندەككە كەلتۈرۈپ، ئۇنىڭ ئەكسىلئىنقىلابىي تەشكىلاتى بارلىقى توغرىسىدىكى ماتېرىيالغا قول قويدۇرۇش ۋەزىپىسى تاپشۇرۇلغان ئىدى. مەن ئۇنى تاسما بەلۋاغ بىلەن ھارغىچە دۇمباللىدىم. ئاخىرىدا، ئۇ ئەلەمگە چىدىماي مېنى بىر تېپىپ ئارقامغا ئۈچۈرۈۋەتتى، بۇ قارشىلىق مېنىڭ ئەسەبىلىكىمنى تېخىمۇ قوزغىدى. مەن تۆمۈر كالتەك بىلەن ئۇنىڭ بېشىغا ئۇردۇم. ئۇ بىر تەرەپكە قېيشىپ يىقىلىپ، ئاغزىدىن كەلگەن قويۇق قان سېمونت ئۈستىگە يامرىدى. ئۇنىڭ مېڭىسىنىڭ ئارقا تەرىپىگە قاتتىق تەككەن تۆمۈر كوزىگە باغلانغان قارا لاتىنىمۇ كېسىپ تاشلىغان بولۇپ، يىگىتنىڭ ئۈچۈق قالغان كوزى ماڭا نەپرەت بىلەن توپ ـ توغرا قادالغان ئىدى. ئۇ مېنى تونۇۋالدى، ئۇنىڭ ھايات قالسا مېنىڭدىن ئۈچ ئېلىشىدىن ئەنسىرەپ، مەن ئۇنى ئېتىپ تاشلىدىم. شۇ چاغدا، ئولگۈچىنىڭ سول پېشانىسىدە تۇرغان قاپ ـ قارا

مەڭ مېنىڭ ئېسىمدا ئېنىق قالغان ئىدى.

رىزۋان! شۇ كۈنى مەن سىزنىڭ كورىڭىزگە زادى قارىمىدىم. شۇ كېچە، سىز تامدا تۇرغان رەسىمگە قاراپ قويۇپ خاتىرجەم ئۇخلىدىڭىز. ئېھتىمال، مەڭلىك يىگىت بىلەن ئۆتكەن كۈنلەرنى چۈشىڭىزدە يەنە قايتا كورگەنسىز. لېكىن، مەن ئۇخلىيالمىدىم. ئەتىدىن باشلاپ سىزنىڭ يۈزىڭىزگە قانداق قارىشىمنى ئويلاپ ئازاپلاندىم. بىزنىڭ ئۆيدە، ئىككىمىزدىن باشقا، رەسىمدىكى ئاشۇ يىگىتمۇ بىز بىلەن بىللە ياشايدىغۇ؟ سىز مېنى "ھاياتىمدىكى ياخشى ھەمرا" دەپ قارايسىز. لېكىن، مەن سىزنىڭ ھاياتىڭىزنى بېزەيدىغان ئەڭ چىرايلىق گۈلنى غازاڭ قىلغان ۋىجدانسىزغۇ؟! قاچان بولمىسۇن بىر كۈنى، مېنىڭ ياخشى كورگەن يىگىتىڭىزنى ئۆلتۈرگەن قاتىل ئىكەنلىكىمنى بىلگەن چېغىڭىزدا، ماڭا قانچىلىك نەپرەت بىلەن قارارسىز...مەن ئەنە شۇلارنى كوز ئالدىمدىن ئۆتكۈزدۈم-دە، كېتىش قارارىغا كەلدىم...

سىز بۇ خەتنى ئوقۇپ، ئۆزىڭىز ئۇقۇشماي بىللە ياشىغان قاتىلدىن نەپرەتلىنىپ: سەن نېمە ئۈچۈن ئۆزەڭنى دەرياغا تاشلىمىدىڭ؟! دەرسىز. مەن ئۆلۈمدىن قورقانلىقىم ئۈچۈن ئەمەس، ھاياتنى ياخشى كورگەنلىكىم ئۈچۈن ئۆزەمنى دەرياغا تاشلىمىدىم. مەن ئۆلىمەن. ئالدى بىلەن، بىزنى ئۆز ئادەملىرىمىزگە زىيانكەشلىك قىلىشقا قۇتراتقان باش جىنايەتچىلەر سوراق سەھنىسىگە تارتىپ چىقىرىلغاندا، ئۇلارغا تېگىشلىك بىرنەچچە ئېغىز گېپىمنى قىلىۋېلىپ ئاندىن ئۆلىمەن. شۇ چاغدا، قانۇن ئالدىغا ئۆزەم بېرىپ، جىنايەتلىرىمنى تاپشۇرۇپ، ماڭا ئۆلۈم جازاسى بېرىشىنى تەلەپ قىلىپ ئۆلىمەن. ماڭا ئۆلۈم جازاسى بېرىلگەندە، مېنى باشقا كىشى ئەمەس،

www.uyghurkitap.com

دەل سىزنىڭ ئېتىپ ئولتۇرۇشىڭىزنى خالايمەن. سىز ئۇز قولىڭىز بىلەن مىڭەمدىن توشۇك ئېچىپ: ياخشى كورگەن ئادىمىمنىڭ ئىتتى قامىنى ئالدىم، دەپ ئوزىڭىزگە تەسەللى بەرگەندە، مەنمۇ ۋىجدان ئازاۋىدىن قۇتۇلۇپ، خاتىرجەم كوز يۇمغان بولىمەن...

سىرگە بەختلىك تۇرمۇش تىلەپ:

نەپرەتلىك قاتىل نۇرى.

×× 19 ـ يىلى × ـ ئاينىڭ × ـ كۇنى.

ئەجدەرھا جىلغىسىدا

ھىلمىنىياز قادىرى

مەن ”ئەجدەرھا جىلغىسى“دا قۇرۇلۇۋاتقان سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى قۇرۇلۇش ئورنىدىن دەم ئېلىش بانىسى بىلەن قايتىپ كەلدىم. كوڭلۇمدىكىنى ئېيتسام مەھەللىدىن 100 نەچچە كىلومېتىر يىراقلىقتىكى بۇ تاغ ئارىسىدا زېرىكتىم. ئەتراپقا قارىساڭ تۇتاش كەتكەن ئوشما تاشلار، غولدا ئېقىۋاتقان سۇ، قۇرۇلۇش ئورنى، ئۇنىڭدىن ئارتۇق نىمە بار دەيسەن؟ ماڭا ئوخشاش يۇرگىدە ئوتى بار يىگىتلەرگە مۇنداق چەتتىكى ئىش ئورنى قاملاشمىدى.

ئويگە كېلىپ ئىشىكتىن كىرىشىمگىلا بىرىنچى بولۇپ مۇسا بوۋام بىلەن ئۇچراشتىم. مۇسا بوۋام 80 ياشتىن ھالقىغان، ساقاللىرى قاردەك ئاقارغان، كەڭ گەۋدىلىك، ئىگىز بويى سەل ئالدىغا مۇكچەيگەن بولسىمۇ تېخى تېتىك، كوزى روشەن ئىدى.

— ئەسسالام بوۋا، سالامەت تۇردۇڭمۇ؟ — دىدىم بوۋامنىڭ ئالدىغا بېرىپ.

— مۇراتجانمۇ سەن، كەلدىڭمۇ بالام؟ ئابلا تاغاڭلار تېچلىقمۇ؟ قۇرۇۋاتقان ئىستانساڭلار پۇتەي دىدىمۇ؟ — دەپ سورىدى.

بوۋام بىلەن ئولتۇرۇپ بىر دەم مۇڭداشتىم. بوۋام بىز نەۋرە، چەۋرىلىرىگە ناھايىتى ئامراق ئىدى. بولۇپمۇ مېنى ياخشى كورەتتى. مەن ”ئەجدەرھا جىلغىسى“دىكى قۇرۇلۇش ئورنىغا ئىشچى بولغىنىمدىن كېيىن بوۋام ئويدىكىلەرگە:

— مۇراتجان چەتتە ئىشلەيدۇ، ئۇ خاسىيەتلىك ئىش قىلىۋاتىدۇ. ئۇنىڭغا گوش قورۇپ بېرىڭلار، ئېلىۋالسۇن، — دەيتتى. مەنمۇ بۇۋامنىڭ كوڭلىنى دەپ بىر يىلدىن بېرى ئىشلەپ كەلدىم.

بوۋام بىلەن بولغان سوھبىتىمىز ئاخىرلاشقاندىن كېيىن ئىشقا كەتكەن دادام بىلەن ئاپامنىڭ كېلىشىنىمۇ كۈتمەي مەھەللىدىكى ئەل-ئاغىنىلار بىلەن ئۇچرىشىشقا ئالدىرىدىم.

ئاخشاملىرى كەچ يېتىپ، ئەتىسى ۋاقىتچە تۇرۇپ ئويۇن-تاماشا بىلەن بىر ھەپتىمۇ ھايت-ھۇيت دېگىچە ئۆتۈپ كەتتى. ئىش ئورنۇمغا قايتىشنى خىيالمۇ قىلمىدىم. بىر كۈنى بوۋام مېنى ئالدىغا چاقىرىپ:

— بالام، ئىشلار جىددى دېسەڭ، بىر ھەپتىنى ئويناپ ئۆتكۈزۈۋەتتىڭ، رۇخسەت سورىغان ۋاقتىڭ توشتىمۇ دەيمەن، — دىدى. بوۋام ئۆز ئەۋلادىغا ئەزەلدىن شۇنداق تەلەپچان ئادەم ئىدى. مەن بوۋامغا سەل دۇدۇقلاپ جاۋاپ بەردىم:

— ۋاقتىمغۇ توشتى. بىراق ئاغىنىلارنىڭ كوزى قىيمايۋاتىدۇ. يەنە ئازراق ئىشىممۇ بار ئىدى، يەنە بىر-ئىككى كۈنلەردىن كېيىن قايتارمەن، — دىدىم. بوۋام ئارتۇقچە گەپ قىلمىدى. يەنە تويمەشرەپلەر بىلەن بىر ھەپتە ئۆتۈپ كەتتى. بوۋام ئەمدى چىدىمىدى بولغاي، مېنى ئالدىغا چاقىرتىپ:

— بالام، ئويۇندىن ھىچنىمە چىقمايدۇ، ئىش ئورنىڭغا ۋاقتىدا قايتقىن، بولمىسا تەشكىل ئالدىدا، يولداشلىرىڭ ئالدىدا يەرگە قاراپ قالىسەن، — دىدى.

ئەمدى كورستىدىغان بانا-سەۋەپلىرىم تۈگىگەچكە مەقسىدىمنىڭ ئۇچىنى بوۋامغا ئېيتتىم:

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

— بوۋا، مەن ئەمدى قايتمايدىغان بولدۇم. ناھىيە بازىرىدىن يېڭى ئىش ئورنى ئۇقۇشتۇم.

— ھە؟! سەن ئەمدى ”ئەجدەرھا جىلغىسى“نى تاشلىماقچىمۇ سەن؟ بالام، مېنىڭ يۇرىگىم ئومۇر بويى ”ئەجدەرھا جىلغىسى“دا سوقۇپ كەلدى. سەن بارمىساڭ بولمايدۇ.

— زېرىكتىم بوۋا، مېنىڭ ياشلىقىم ئاشۇ چەت تاغ ئارىسىدا ئوتەمدۇ؟ — دېدىم-دە بوينۇمنى تولغاپ بىچارە قىياپەتكە كىردىم.

— ئۇنداق بولسا مۇراتجان، سەن بىر ماشىنا ئۇقۇشۇپ مېنى ”ئەجدەرھا جىلغىسى“غا ئېلىپ بار، ئاخىرقى ئومرۇمدە بىر كورۇ-ۋالاي. شۇ يەرگە بارغاندا ساڭا دەيدىغان گېپىم بار، — دېدى.

— قېرىغاندا بوۋا، نىمە قىلىسەن جاپا چېكىپ! — دېدىم.

— ياق، كىچىك ۋاقتىڭدا مەن سېنى ئېشەككە مىندۇرۇپ ئېلىپ بارغان ئىدىمغۇ؟ مەن بارسام بولمامدۇ، — دېدى كەسكىن قىياپەتتە ئۇ.

نىمە دېيەلەيمەن؟ بۇ مېنىڭ بوۋام تۇرسا، ئۇنىڭ ئۇستىگە ياشانغان ئادەم. قانچە كۇنلۇك ئومرى قالدى، ئاخىرى ئامالسىز ماقۇل بولدۇم. ئېلېكتىر ئىستانسىسى قۇرۇلۇش ئورنىغا خىش توشۇي-دىغان بىر شوپۇر بىلەن ئۇقۇشتۇم.

ئەتىسى ماشىنىغا ئولتۇرۇپ تاڭ سەھەردە يولغا چىقتۇق. ماشىنىدا كېتىۋېتىپ خىيال سۇردۇمەن، بىردىن-بىر ئەندىشە قىلىدىغىنىم ئابلا شۇجى ئالدىدا بوۋام مېنىڭ يېڭى ئىش ئورنى تاپقانلىقىمنى دەپ سالمىسا بولاتتى.

...مەھەللە ئىچى دىگەن مەھەللە-دە. ئويۇن كۇلكىسى بىلەن، تەڭتۇش قىز-يىگىتلەرنىڭ كوكۇللۇك ئولتۇرۇشلىرى بولۇپ تۇرىدۇ. ”ئەجدەرھا جىلغىسى“ تاغ ئارىسى، كەچتە يۇلتۇزلارنى تاماشا

www.uyghurkitap.com

قىلىسەن، كۆندە قەرەللىك ئىش! نىمە قىزىقى بولسۇن...

بوۋامنىڭ ئىستانسا قۇرۇلۇشىنى كورمەكچى بولۇپ كەلگەنلىكىنى ئاڭلىغان قۇرۇلۇش ئورنى پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ شۇجىسى ئابلا شۇجى ئالاھىدە يوقلاپ كەپتۇ. ئابلا شۇجى بوۋام بىلەن كونا تونۇش، ئابلا شۇجىنىڭ ئاتىسى بوۋام بىلەن قەدىناس ئۆتكەن ئىكەن.

بۇ قۇرۇلۇش ئورنىدا ئابلا شۇجىنىڭ ماڭا قىلغان غەمخورلۇغىنى ئاز دەمسىلەر؟ شۇڭا ئۇ، ئىشكتىن كىرىپ كەلگەندە، ”ئىشتانغا چىققان، كوكۇلگە تايىن“ دىگەندەك ئۇنىڭ چىرايىغا تىكىلىپ قارىيالمىدىم، يۈزلىرىم ئوتتا قىزىشقاندەك چىملداپ قىزاردى.

ئۇلار سالاملاشقاندىن كېيىن ئابلا شۇجى بوۋامغا:

— موسا تاغا، ئىچىڭىز پۇشۇپتۇ-دە، ئىككى يىلدىن بېرى نىمە قىلىۋاتقاندۇ دەپ ئويلىدىڭىزمۇ؟ — دىدى.

— ئابلا شۇجى، ھىچكىم بىلمىسە، سەن مىنىڭ بۇ ”ئەجدەرھا جىلغىسى“غا چىڭ باغلانغانلىغىمنى ياخشى بىلىسەن. ھايات ۋاقتىمدا شىھىتلەر قىنى ئورنىدىن چاقنىغان نۇرنى كورسەم خاتىرجەم بولاتتىم، — دىدى.

ئىككىيلەننىڭ سوزىدىكى بەزى مەنىلەر ماڭا تېخى سىر ئىدى. چاي ئىچىپ بولغاندىن كېيىن بوۋام ئابلا شۇجى بىلەن ماڭا:

— قېنى، قەۋرە بېشىغا ئېلىپ چىقىڭلار، — دىدى. قەۋرىنى ئابلا شۇجى ياخشى بىلەتتى. غولدىن 3 ـ 4 يۈز مېتىردەك ئىگىزدە، تاغنىڭ باغرىدىكى بىر يوغان تاشنىڭ تۈۋىدە 3 دوم توپا بار ئىدى. مانا بۇ بوۋامنىڭ ھەر يىلى بىر دىگۇدەك يوقلايدىغان مۇڭلۇق قەۋرىسى ئىدى. بوۋام قىرائەت قىلدى، دۇئا قىلدى. مەن ”تۇققىنىمىزنىڭ قەۋرىسى“ دىگەننى بىلسەممۇ تېخىچە قانداق تۇققىنىمىز، نىمە سەۋەپ

بىلەن بۇ چەت تاغ ئارىسىدا ئۆلگەن، دىگەنلەرنى بىلمەيتتىم. مەن بوۋامغا سەپسالسام گەرچە ئۇ يىراقلارغا كوز تىكسىمۇ چىرايى مۇڭلانغان ئىدى. بوۋامنىڭ ھەركىتىگە قىزىقىپ بىرمۇنچە ئىشداشلارمۇ بىزنىڭ قېشىمىزغا چىقىپ بوۋامغا سالام بەردى. مەن ئىچىم پۇشۇپ:

—بوۋا، بۇ كىمنىڭ قەۋرىسى، نىمە دەپ بۇ چەت تاغ ئارىسىغا قويۇلغان؟—دەپ سورىدىم. بوۋامنىڭ كوزىدىن 2 تامچە ياش دۇملاپ چۈشتى. بىر دەملىك سۇكۇتتىن كېيىن:

—بالام، مەن ساڭا ”ئەجدەرھا جىلغىسى“غا بارغاندا دەيدىغان گېپىم بار دىگەن ئىدىم. مانا ئەمدى ساڭا ئېيتىمەن، قۇلىقىڭدا مەھكەم تۇت، —دىدى-دە، 3 مۇڭلۇق قەۋرە ھەققىدىكى ھىكايىسىنى باشلىدى.

*　　　　*

مۇندىن 50-60 يىل بۇرۇن ناھىيمىزنىڭ ئاق تېرەك يېزىسىدا دادامنىڭ بىر نەۋرە تۇققۇنى مەڭسۇركام ئەسلا بەگنىڭ يېرىنى ئىجارىگە تېرىپ تىرىكچىلىك قىلاتتى. ئۇلار 3 جان ئىدى—مەڭسۇركام، ئايالى ۋە قىزى رەيھان. رەيھان تولىمۇ گۈزەل بولغاچقا 16 ياشقا كىرگەن يىلى مەڭسۇركامنىڭ بېشىغا بالا-قازا كەلدى. ئەسلا بەككە 4-5 دادەن ئاشلىق ”قەرزدار“ بولۇپ قېلىپ، ھىلىگەر بەگنىڭ كوزى گۈزەل قىز رەيھانغا چۈشكەچكە قەرزنى قىستاش يولى بىلەن رەيھاننى قولغا كىرگۈزمەكچى بولىدۇ.

مەن رەيھاننى ياخشى كورەتتىم، ئۇمۇ مېنى ياخشى كورەتتى. ئاتا-ئانىلارنىڭ خىيالىدا ۋاقتى-كۈنى كەلگەندە بىرنىڭ تويىمىزنى قىلىپ قويۇش خىيالىمۇ بار ئىدى. بەگ ئاخىرى ۋەھشىلىشىپ 3 كۈن موھلەتتە قەرزنى تاپشۇرۇش، تاپشۇرالمىسا، رەيھاننى چاكار

بولۇپ ئىشلەشكە تاپشۇرۇشنى ئېيتىدۇ.

”جىننىڭ قەستى شاپتۇلدا“ دېگەندەك بەگنىڭ رەيھاننى چاكار قىلىۋېلىشتىن مەقسىدى ئۇنى تارتىۋېلىش ئىكەنلىكىنى بىلگەن مەڭسۇركام غەزەپلىنىدۇ. نېمە ئامال؟!

شۇنىڭ بىلەن مېنىمۇ بىللە ئېلىپ بۇ جىلغىغا قېچىپ كەلدۇق. بۇ يەر ئىنسان ئاياق باسمىغان پىنھان جاي ئىدى. ئازراق يەر ئېچىپ تېرىدۇق. مەڭسۇركام ئەتىيازلىغى بىر كىيىك بالىسىنى تۇتۇۋېلىپ ئەپكەلدى. ئۇنى رەيھان ئاسراپ بېقىپ ئۆستۈردى. رەيھان ئۇنىڭغا بەكمۇ ئامراق ئىدى.

بىر كۈنى كىيىك كەپىدىن چىقىپ تاغدا ئوتلاشقا باشلاپتۇ. بىز قېچىپ كەلگەن 3-يىلى ئىدى. بەگ يالاقچىلىرى بىلەن ئوۋغا چىقىپ بىزنىڭ كىيىككە كوزى چۈشۈپتۇ-دە، كىيىكنى ئېتىپتۇ. مەن ئۇ كۈنى غول بويلاپ مېڭىپ چارۋىچىلاردىن بىرئاز نەرسە سوراپ كېلىشكە كەتكەن ئىدىم. ئوق چالا تەككەن كىيىك كەپىگە قېچىپ كېلىپ يىقىلىپتۇ. رەيھان يىغلىمسىرىغان ھالدا جان ئۈزۈۋاتقان كىيىككە قاراپ:

— سېنى قانداقمۇ قارانىيەت ئاتقاندۇ، بىچارە كىيىكىم، — دەپ يىغلاپتۇ. ئاڭغىچە بىر توپ ئاتلىق كىيىكنىڭ ئىزىدىن قوغلاپ كەپكە كەپتۇ. ئاۋۇ ئاق تاشنىڭ ئۇچى كەپىنىڭ ئورنى ئىدى. ئاتلىقلارنى كورگەن رەيھان قورقۇپ، ئۆيدە بىرنېمىلەر قىلىۋاتقان مەڭسۇركامغا:

— دادا، ئاتلىقلار كېلىۋاتىدۇ، — دەپتۇ، مەڭسۇركام ئۆيدىن چىقىپ بىر قاراشتىلا بەگنى تونۇپ:

— قورقما قىزىم، بۇ خۇدانىڭ ماكانى، بىزنى ھېچكىم بوزەك قىلالمايدۇ، — دەپتۇ ھەمدە بىر تال چوماقلىق تاياقنى راسلاپ

قويۇپتۇ. رەيھان كەپىگە كىرىپ كېتىپتۇ. كەپە ئالدىغا كەلگەن بەگ ھەيران بولغان ھالدا:

— ھە، سەن قېرى بۇ يەردىكەنسەن-دە، قەرزدىن قېچىپ! مانا بىزنى خۇدانىڭ پەرىشتىلىرى باشلاپ كەپتۇ، — دەپتۇ ۋە چىرايىدىن غەزەپ ياغدۇرۇپ:

— مەڭسۇر، قەرزنى تولەمسەن، يوق! — دەپ ۋاقىراپتۇ ۋە يالاقچىلىرىغا مەڭسۇركامنى تۇتۇشقا بۇيرۇپتۇ. يالاقچىلار ئاتلىرىدىن چۈشۈپ مەڭسۇركامنى تۇتماقچى بولغاندا ئوچ-ئاداۋەت، غەزەپ كۆچكە ئايلانغان مەڭسۇركام يالاقچىلاردىن نەچچىسىنى ئۈچۈرۈۋېتىپتۇ. كوزىگە قان تولغان بەگ مىلتىقنى ئېلىپ مەڭسۇركامنى ئېتىپ تاشلاپتۇ. ئوق ئاۋازىنى ئاڭلىغان ئانا-بالا كەپىدىن چىقىپ قانغا بويۇلۇپ ياتقان مەڭسۇركامغا ئوزلىرىنى ئېتىپتۇ، مەڭسۇركام جان ئۈزۈش ئالدىدا:

— ئىنتىقام، ئىنتىقام... ئا...ل، — دەپتۇ. ئانا مەڭسۇركام تۇتقان توقماقنى، رەيھان ئىتنىڭ چەيدۇنى قولغا ئېلىپ بەككە ئېتىلىپتۇ. قاتىل 2-ئوق بىلەن رەيھاننىڭ ئانىسىنى ئېتىپ تاشلاپتۇ. قورقۇنچاق قىز رەيھان باتۇرغا ئايلىنىپتۇ. چەيدۇنى كوتىرىپ بەككە ئېتىلىپتۇ. يېقىن بولغانلارنى چېپىپتۇ. قاتىل بەگنىڭ قىزنى ئېتىشقا كوزى قىيماي يالاقچىلىرىغا:

سالما تاشلاپ تىرىك تۇتۇڭلار! — دەپ ۋاقىراپتۇ. ئەمدى ئىشنىڭ ئەپلەشمىگىنىنى بىلگەن چېچەن قىز رەيھان، ئىتنىڭ چەيدۇنى غەزەپ بىلەن ئوز بويىنىغا ساپتۇ. قىزىل قانلار شېغىل تاشلار ئۈستىگە چاچراپ، ئۇ سەنتۇرۇلۇپ بەككە ”ئىنتىقام ئالىمەن“ دەپ ئېتىلىپ يىقىلىپتۇ.

بىگۇنا 3 جانغا زامىن بولغان قاتىل بەگ 3 ئۆلۈكنى تاشلاپ كېتىپتۇ. مەن دىگەر ۋاقتى بىلەن كەلسەم كەپىمىزنىڭ ئالدى قىزىل قىيامەت. كىيىك بىلەن 4 جان قانغا مىلىنىپ سۇنايلىنىپ يېتىپتۇ. تاغامغا ئۇزەمنى ئاتتىم، ئانامغا ئۇزەمنى ئاتتىم، ئۇلارنىڭ قېنى ئاللىقاچان مۇزلىغان. قانلار چاچرىتىپ بىرىدىرەك يىقىلغان رەيھانغا ئۇزەمنى ئاتتىم. ئۇنى ئېتىگىمگە ئالدىم. كوزۇمدىن توكۇلگەن ئىسسىق ياش ئۇنىڭ قان يۇقى مەڭزىگە تامدى. ئۇ تېخى تىرىك ئىدى. ئۇ تېخى سەكراتتا مېنى كۇتەتتى. رەيھان يالت قىلىپ كوزىنى ئاچتى، مەن خوشاللىنىمدا:

—رەيھان، رەيھان، قايسى قاتىلنىڭ ئىشى بۇ؟—دىدىم. ئۇ كوزىنى يۇمۇۋېتىپ، ناھايىتى پەس ئاۋازدا:

—ئەسلا بەگ، ئەسلا بەگ، ئىن...تى...قام...—دىدى-دە، ئۇنىڭ بېشى چۇشۇپ كەتتى.

—رەيھان، رەيھان، رەيھان!—ۋاقىراپ باقتىم، ئۇ جان ئۇزگەن ئىدى. مەنمۇ تىرىك قىزىل قانغا بويالدىم. مانا مۇشۇ يەرگە قەۋرە قېزىپ بۇ 3 نەپەر بىگۇنا ئولگەن، شېھىت بولغان قېرىنداشلىرىمنى دەپنە قىلىپ، قانخور ئەسلا بەگدىن چوقۇم ئىنتىقام ئېلىشقا قەسەم ئىچتىم.

دەرھال يولغا چىقتىم. ئۇزەم خامۇش، جاھان قىزىرىپ كەتكەندەك كورۇندۇ. جىلغا ئاغزىدىن چىقىدىغان چېغىمدا يىرىم كېچە بولغان ئىدى. مۇشۇ بويىچە ماڭسام مەھەللىگە كۇندۇزدىلا باراتتىم. شۇڭا بىر دالدىنى تېپىپ ياتتىم. كوزۇمنى يۇمسەمەن، رەيھان پەيدا بولىدۇ. "ئىنتىقام ئالامسەن؟ قورقۇۋاتامسەن؟" دىگەندەك قىلىدۇ. ئويغىنىپ كېتىمەن. ئاخىرى كېچىلەپ يولغا چىقىپ مېڭىۋەردىم.

تاڭنىسى كەچتە مەھەللىگە كىرىپ، قانخور ئەسلادىن ئۆچ ئېلىشنىڭ يولىنى ئىزلىدىم. غۇر-غۇر شامال چىقىشقا باشلىدى. ئوت قويۇپ كويدۈرەي دىدىم-دە خۇپتەن ۋاقتىدا ئەسلا بەگنىڭ ئېغىلى تەرەپتىن ئوتنى ياقتىم-دە، ئىشىك ئالدىغا باغلاقلىق تۇرغان ئاتتىن بىرنى مىنىپ قېچىپ كەتتىم. مەھەللە سىرتىغا چىقىپ قارىسام شامالدا ئوت گۈرۈلدەيتتى. قىقاس-چۇقانلار. "كويۇپ ئول زالىم ئەسلا!" دىدىم-دە ئاتنى يۇرىتىپ تاغ ئارقىسىغا يۇرۇپ كەتتىم.

*　　　*　　　*

بىز كەمبەغەللەرگىمۇ ئاخىر تاڭ ئاتتى. كوممۇنىستىك پارتىيە بىزنى ئازات قىلدى. مەن بىگۇنا قۇربانلارنىڭ ئىنتىقامىنى ئېلىش ئۈچۈن ياقا يۇرتتىن قايتىپ كەلدىم. ئەسلا بەگ كېسەل بىلەن ئولگەن، ئۇنىڭ ئەجداتلىرى ھوكۇمران ئىكەن.

كوممۇنىستىك پارتىيىنىڭ رەھبەرلىگىدىلا ئىنتىقامىمىز ئېلىنىپ دەرت-ئەلەمدىن قۇتۇلدۇق. شۇندىن بۇيان ھەر يىلى بىر قېتىم بۇ مۇڭلۇق قەۋرە بېشىنى يوقلايمەن. بىگۇنا توكۇلگەن قىزىل قانلار ئىزىدا قىزىل گۈللەرنىڭ ئېچىلىشىنى كۇتىمەن.

مانا يېشىم 80 دىن ھالقىغان كۇنلەردە بۇ ماكاندا مېنىڭ ئارزۇ-ئارمىنىم ئەمەلگە ئېشىشقا باشلىدى. مەنمۇ ئىشلەي دەيمەن، قېرىپ كەتتىم. نەۋرەم مۇراتجاننى ئوز ئورنۇمدا ئابلا شۇجىغا تاپشۇرغان ئىدىم.

مەن ياشايمەن، مۇڭلۇق كەپە ئورنىدا قەد كوتەرگەن ئېلېكتىر ئىستانسىسىنى، ئۇنىڭدىن چىققان بەخت نۇرلىرىنى كورىمەن. بالام مۇرات، بوۋاڭنىڭ ئۇمىدىنى ئاڭلىدىڭ، يەنە كېتەمسەن؟ — دىدى. مەن ئىنتايىن خىجالەت بولغان ھالدا، يىغا ئارىلاش:

—بوۋا، ”ئەجدەرھا جىلغىسى“نى گۈللەندۈرۈشكە مەڭگۈ قالىمەن، پارتىيىنىڭ ئۈمىدىنى، سىنىڭ ئۈمىدىڭنى ئاقلايمەن، مىنى كەچۈر!— دىدىم.

ئەتراپتا كوزىگە ياش ئېلىپ ھاياجانغا چوككەن ھەممىمىزگە قاراپ بوۋام:

—پارتىيىنىڭ رەھبەرلىكىدە، سوتسىيالىزىم يولىدا تازا ئىشلەڭلار، ئۈمىت سىلەردە!— دىدى.

(«تۇرپان» ژورنىلىنىڭ 1981 ـ يىل 1 ـ سانىدىن)

كومۇلگەن كىتاپ

ئابدىرېھىم تۇنىياز

دەم ئېلىش كۈنى، پوچتىدىن ئەۋەتىلگەن بىر پارچە خەت تاپشۇرۇۋالدىم. كونۋېرت ئاستىدىكى: "K ناھىيىلىك ئوتتۇرا مەكتەپتىكى ئەخمەتجاندىن" دىگەن تونۇش پوچۇركىغا قىزىقىش بىلەن نەزەر تاشلىدىم-دە، ئالدىراش كونۋېرتنى ئاچتىم.

"ھورمەتلىك قۇربان ئاكا:

ئوبدان تۇرۇۋاتامسىز؟ سىزگە ۋە بالا-چاقىلىرىڭىزغا سالام. مەنمۇ، ئاناممۇ سالامەت تۇردۇق. سىزگە بۇ خەت ئارقىلىق بىز ھەم سىز ئۇزۇندىن بۇيان كۈتۈپ كەلگەن مۇنداق بىر خۇش خەۋەرنى يەتكۈزمەكچىمەن: دادام يېقىندا پۈتۈنلەي ئاقلىنىپ "توت كىشىلىك گۇرۇھ"نىڭ گۇندىخانىسىدىن ئازات قىلىندى. دادام سىزنىڭ خەيرى-خاھلىقىڭىزنى ئاڭلاپ ئىنتايىن مىننەتدار بولدى. سىزگە ئوخشاش پەن-مەرىپەتنى سويىدىغان ئاق كوڭۈل كىشىلەرنىڭ بولغانلىقىدىن تەسىرلىنىپ كوز يېشى قىلدى. دادام سىزنى ۋە سىز ساقلىغان ئەنە شۇ قىممەتلىك كىتاپلارنى كورۇشنى بەكمۇ ئارزۇ قىلىدۇ. دادامنىڭ ۋە بىزنىڭ كوڭلىمىز ئۈچۈن قىممەتلىك ۋاقتىڭىزنى چىقىرىپ بىز تەرەپكە كېلىشىڭىزنى، مالال كورمىسىڭىز كىتاپلارنى ئالغاچ كېلىشىڭىزنى ئۈمىت قىلىمەن. ھە، راست، مېنىڭ يېقىندا شەرەپلىك ھالدا ناھىيىلىك ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئوقۇتقۇچىلىقىغا ئورۇنلاشقانلىقىمدىن خەۋەر

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىگى ئادرېسى

تېپىپ قالارسىز. خەير، سالامەت بولۇڭ!

ئەخمەتجان.

1976 ــ يىل 12 ــ ئاي"

بۇ ئاددى ۋە قىسقىغىنا يېزىلغان خەت، بولۇپمۇ ئۇنىڭدىكى ئىككى خوش خەۋەر قەلبىمنى ھاياجانغا سالدى. چۈنكى بۇ خەت ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان قەلبىمنى چىرمىۋالغان ئەنە شۇ كىتاپلارنىڭ ئىگىسى ۋە ئۇنىڭ ھاياتى توغرىسىدىكى چىگىش سوئاللارغا جاۋاپ بەرگەن ئىدى. تۇرمۇشتا خوشاللىق ياكى قايغۇ تۇيۇقسىز بولغىنىدەك، ئىلگىردىكى خېتىدە ئەخمەتجان يەنىلا شۇ چەكسىز دەرت ــ ئەلەم، ھەسرەت ــ نادامەت توغرىسىدىلا يازغان ئىدى. مانا ئەمدى بولسا بۇ خەت ئۇنىڭغا كۈلۈپ قاراپ ئالەمچە شاتلىققا چۆمۈپتۇ. بۇ ئائىلىنىڭ شاتلىقى شۇ مىنۇتتا مېنىمۇ شاتلىققا چۆمدۈردى.

"چوقۇم بېرىشىم كېرەك. ئازاپ چەككەن ئا شۇ كىشىنىڭ خاسىيەتلىك قوللىرىنى سىلىشىم كېرەك!" شۇلارنى ئويلاۋېتىپ، خىيالىم بىردىنلا قاناتلاندى ــ دە، مىليونلىغان كىشىلەرنىڭ قەلبىگە ئەبەدى ئۆچمەس نەپرەت تامغىسىنى باسقان ئاپەتلىك يىللاردا بولۇپ ئۆتكەن ئۇنتۇلماس بىر ۋەقەگە كېلىپ توختىدى...

يېزا ئىگىلىگىگە جىددى ئېھتىياجلىق بولغان خىمىيىۋى ئوغۇت ئېلىپ كېلىشكە تەييارلانغان "ئازات" ماركىلىق ئاپتوموبىل بىر پەس تۈجۈپىلەپ تازىلاپ سۈرتۈشۈم بىلەن ھىلىلا زاۋۇتتىن چىققانىدەك ۋالىلداپ پاقىراپ كەتتى. ئەمدى رادىئاتۇرنى سۇغا چىلىۋالسام دەرھال قوزغىلىمەن ــ دە، "K" ناھىيىسىگە قاراپ يولغا چىقىمەن، مۇساپە يىراق. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ ناھىيىگە تۇنجى قېتىم سەپەر قىلىشىم، يول ئەھۋالى ماڭا ناتونۇش. چىلەكتىكى ئاخىرقى سۇنى

رادىاتورغا قويۇپ بولۇپ كىپىنكىنىڭ ئۇتقۇچىغا قول ئۇزارتىشىمغا يېنىمدا بىرسىنىڭ: ئاكا! ماشىنىڭىزغا مېنى سېلىۋالسىڭىز، دىگەن ئاۋازى ئاڭلاندى. ئادەتتە "بولمايدۇ" دەپ جاۋاپ بەرگەنمۇ بولاتتىم. بىراق بوش ئەمما مۇلايىم ئاۋاز مېنى ئىختىيارسىز بۇرۇلۇپ قاراشقا مەجبۇر قىلدى. كونىراق سەپەر سومكىسى كوتەرگەن بۇغداي ئوڭ، قاراقاش، كېلىشكەن قامەتنى چاڭ باسقان، قارىماققا 22-23 ياشلار چامىسىدىكى بىر يىگىت مۇلايىم قوي كوزلىرى بىلەن تەلمۇرۇپ قاراپ تۇراتتى.

—نەگە بارماقچىدىڭىز؟—سورىدىم تۇتقۇچتىن قولۇمنى ئاجراتماي تۇرۇپ.—نىمىشقا ئاپتوۋۇزدا قايتمىدىڭىز؟

يىگىت ئۇنچۇقماستىن يەرگە قارىدى. ناھىيىگە يىراق بولغان بۇ گوڭشىدىن ناھىيىگە ھەپتىدە ئۇچ قېتىملا ئاپتوۋۇز قاتنايدۇ، ئادەم كوپ بولسا ئاپتوۋۇزدىن قېپقېلىش تۇرغانلا گەپ. مەن ئۇنىڭ بېشىدىن ئايىغىغىچە سەپسالدىم. ئوڭۇپ كەتكەن كوك خادانى جوڭسەنفۇ تۇجۇركىسى، تىزلىرىغا ياماق سېلىنغان ھەربىچە ماشرەڭ شىمى، ئۇستى-ئۇستىلەپ ياماق سېلىنىپ ئېغىرلاشقان چىپەرقۇت خېيى ئۇنىڭ ئىقتىسادىي ئەھۋالىنىڭ قىيىن ئىكەنلىگىدىن دېرەك بېرەتتى. "يوقسۇزلۇق تاشتىن قاتتىق، بەلكى يېنىدا پۇلى يېتەرلىك ئەمەستۇ، ئەپتىدىن قارىغاندا ياش دىخان يىگىتتەك كورۇنىدۇ، بۇ كۇنلەردە دىخانغا پۇل دىگەن تۇتىياغۇ!" ئۇنىڭ ھالىغا ھىسداشلىق قىلغۇم كەلدى-دە، كىپىنكىغا چىقىۋېلىڭ، دىدىم. ئوزەممۇ يالغۇز ئىدىم، ئۇزۇن يولدا يېنىمدا بىرەر ھەمرا بولغىنىمۇ ياخشى.

يىگىتنىڭ غەمكىن كوزلىرى نۇرلانغاندەك بولدى-دە، ئايلىنىپ بېرىپ كىپىنكىنىڭ ئىشىگىنى ئاچتى...

تاناپتەك تۈپ ـ تۈز يوللار، ئاپتوموبىلنى بوك ـ باراقسان تېرەكلەرنىڭ سايىسى ئاستىدا بولۇشىغا قويۇۋەتتىم. كۈن غەرپكە قايرىلىشقا باشلىغاندا ھارغىنلىق ھېس قىلىپ قالدىم. مېنىڭ بەزى سەپداشلىرىم تولا كاپىلداپ زېرىكتۈرۈۋېتەتتى. بىراق بۈگۈنكى ھەمرايىم بولسا نىمشقىدۇ ئۈنچۈقماي مەيۈس ئولتۇراتتى. ئارىدىكى جىملىقنى بۇزۇپ ئېغىز ئاچتىم:

ــ ئۇكا، ئىسمىڭىز نىمە؟

ــ ئەخمەتجان، ــ ئۇ ماڭا لاپپىدە قارىدى ـ دە، يەنە ئالدىغا تىكىلدى.

ــ سىز مۇشۇ يەرلىكمۇ يا بىرەر ئىش بىلەن كېتىۋاتامسىز؟

ــ بۇ يەرگە "چىننىقىش"قا چۈشۈرۈلگەن. ئائىلە يوقلاشقا كېتىۋاتىمەن. ــ ئارىغا يەنە جىمجىتلىق چۈشتى. ئالدىمىزغا ئۇچرىغان ئۇستەڭنىڭ تار كوۋرۇكىدىن ئوتۇپ كەتكەندىن كېيىن غىڭشىپ ناخشا ئېيتىشقا باشلىدىم. ئارىلاپ ـ ئارىلاپ يىگىتكە قاراپ قويۇپ قوياتتىم. لېكىن ئۇ گويا ناخشامنى ئاڭلاشنى خالىمىغاندەك يىراقتا كورۈنگەن تاغ تىزمىلىرىغا، ئەتراپتىكى چەكسىز كەتكەن ئېتىزلارغا، ئۇچرىغان ھەر بىر نەرسىگە ئىرەڭسىزلىك بىلەن قاراپ بىر خىل قىياپەتتە ئولتۇراتتى.

ــ ئۇكا، يول خېلى بار. ماشىنىنىڭ "غىڭ ـ غىڭ"ىدىن گەپ ياخشى. "يولنى قىسقارتىش"نىڭ ئېپىنى قىلمامسىز، ــ دىدىم يولدىن كوزۇمنى ئۈزمىگەن ھالدا كۈلۈپ.

شۇ ئەسنادا ئاپتوموبىل قاتتىق سىلكىنگەنلىكتىن يىگىت ئەينەككە ئۇسۇۋالدى.

ــ ھە، مانا، دىمىدىممۇ، گېپى قىممەت ئادەمنى ماشىنا ياقتۇر-

مايدۇ، ــ مېنىڭ ئەتەي قىلغان چاقچىقىم ئۇنى كۈلـدۈردى. كۈلـكە بىلەن ئازراق ئېچىلغاندەك بولدى ـ دە، ئاغزى گەپكە كەلدى.

ــ ئاكا، ئۇزۇن يىل يېزىدا ئەمـگەك بىلەنـلا بولۇپ جاھانـدىن خەۋەرسىزمەن. گەپنى نەدىن باشلاپ نەدە توختىتىشنىـمۇ بىلمەي-مەن، ــ دىدى ئۇ بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ.

ــ ئىشەنمەيمەن! ــ دىدىم مەن جىددى قىلىپ. ــ تۇرقىڭىـزدىن خېلى سوزمەن كورۇنىسىز، پەمـمـچە، كوزلىرىـڭىز بىرەر كېـلىش-مەسلىك ياكى بەختسىزلىكتىن دېرەك بەرگەندەك قىلىدۇ. نىمىدىن تارتىنىسىز؟... بۈگۈنكى كۈندە دەرتمەنلەر، يالـغۇز مەنلا دەمـسىز؟ خالىسىڭىز، ئىچ پۇشۇغىڭىزغا ھېسداشلىق قىلىشنى خالايمەن.

يىگىت چوڭـقۇر "ئۇھ" تارتـتى. "بۇ ئادەم كورۇنۇشـدە قوپال كورۇنگەن بىلەن دىلى يۇمشاق ئادەم ئىكەن" دەپ ئويلىغان بولـسا كېرەك، ئەتىمالىم. بىردىنلا سوزلەشكە باشلىدى:

ــ ئىچىمدىكى دەرت ـ ئەلەمنى كىشىگە تىنماي، باش چوكۇرۇپ ئىشلەشكىلا كونۇپ قالغانمەن. دادام تۇرمىدە، ئانام بولـسا ئاغرىق-چان، ئۇكىلىرىم كىچىك، مەن بولسام ئەنە شۇ يولەنچىسىز قالـغان ئانامنى يىلدا بىرەر قېتىملا يوقلىيالايمەن، يىغلاپ ـ قاخشىساڭ تىڭ-شايدىغان ئورۇن بولمىسا، ئۇنىڭدىن جىمغۇرلۇق ياخشىكەن. بۈگۈن ئانام بىلەن كۈلۈپ ئەمەس، يىغلاپ كورۇشىمىز.

مەن بۇرۇلۇپ قارىدىم، ئۇنىڭ كوز چاناقـلىرىدا ياش ئەگىشـكە باشلىدى.

ــ دادىڭىز تۇرمىدە؟ ئۇ نىمە جىنايەت ئۇتكۈزگەن؟

بۇ گەپ بىلەن ئۇ تىترەك ئاۋازدا ئوز ئائىلىسىنىڭ بېشىدىن ئوت-كەن ئاجايىپ قىممەتلىك بىر ۋەقەنى بايان قىلىشقا باشلىدى.

* * *

"ئېسىمگە كەلسەم دادام ناھىيىلىك دوختۇرخانىدا ئىشلەيدىكەن، كىشىلەر دادامنى ھۆرمەتلەپ ھەمىشە 'نەجىمىدىن دوختۇر' دەپ ئاتىشاتتى. دادام خىزمەتتىن چۈشكەندىن كېيىنمۇ ئۆيدە نەچچە ئونلاپ كېسەل-ئاغرىقلارنى كۆتۈۋالاتتى. ئۇنىڭ كېسەللەرگە قىلىدىغان قىزغىن مۇئامىلىسى، مۇلايىم پوزىتسىيىسىدىن كىشىلەر ئۇنى بەكمۇ ھۆرمەتلەيتتى، قەدىرلەيتتى. دادام كېسەللەرنى يولغا سالغاندىن كېيىن تۈن نىسپىغىچە كىتاپ كۆرەتتى. ئۇچراتقان كېسەللەرنىڭ شىپاسى ئۈستىدە ئىزدىنەتتى. 'ئوغۇل بالا دادىسىنى دورايدۇ' دېگەن راست گەپ ئىكەن، مەن مەكتەپتىن كېلىپلا دادامنىڭ كىتاپ كۆرىدىغان بولمىسىگە بېكىنىۋالىدىغان بولدۇم. توققۇزىنچى سىنىپتا ئوقۇۋاتقان چاغلىرىم بولسا كېرەك، بىر كۈنى «دورىگەرلىك قوللانمىسى»نى كۆرۈپ ئولتۇرغىنىمدا دادام ئىشتىن يېنىپ كىرىپ كەلدى ۋە قولۇمدىكى كىتاپنىڭ مۇقاۋىسىغا قاراپ بېقىپ ھەۋەس قىلغان ھالدا كۈلدى، ئاندىن: بالام، ھازىر تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتىسەن، بۇ سېنىڭ كەلگۈسىگە ئاساس سېلىشىڭنىڭ ياخشى پۇرسىتى. مەن سېنى تىرىشىپ ئوقۇشقا دەۋەت قىلىشتىن سىرت يەنە بىر ئىشقا جەلپ قىلماقچىمەن، دېدى. مەن قىزىقىش بىلەن دادامغا تىكىلدىم. — قارىغاندا، — دېدى دادام سۆزىنى داۋام قىلىپ، — سەن تىبابى ئىلىمگە قىزىقىۋاتىسەن، بۇ ياخشى. ئائىلىمىزدە بۇ كەسىپكە ۋارىس بولۇشى كېرەك-قۇ. ھازىر غەربچە تىبابەتچىلىك بىلەن جۇڭگوچە تىبابەتچىلىكنى بىرلەشتۈرۈش تەشەببۇس قىلىنىۋاتىدۇ. مەن ئۇيغۇر مىللى تىبابەتچىلىك بايلىقىمىزنى قېزىپ تەتقىق قىلىپ راۋاجلاندۇرۇش جەھەتتە ئىزدىنىپ

بېقىشنى ئويلىنىۋاتىمەن. خالىساڭ بىرلىكتە قول سالايلى.
"پاھ! بۇ دەل مېنىڭ ئارزۇيۇم ئىدى. بۇ مېنىڭ كەلگۈسىدە تىبىي ئىنىستىتوتقا كىرىپ ئوقۇش، دادامدەك ئاق خالاتلىق جەڭچى بولۇش ئارزۇيۇمنىڭ ئىشقا ئېشىشىدا ياخشى پۇرسەت ئىدى، خوشاللىقىمدىن ياييراپ كەتتىم.
—مەن تېخى سىزنى "كىتاپنى قوي، تاپشۇرۇغۇڭنى ئىشلە"دەمدىكىن دەپ ئەنسىرىگەن ئىدىم، —دىدىم كۈلۈپ.
دادام ھوزۇرلىنىپ كۈلۈپ كەتتى:
—ھەر ئىككىسىنى قىلىسەن، ئوغلۇم، تىرىشچان بولساڭ، ھېچبىر ئىش چالا قالمايدۇ!
"شۇندىن بۇيان دادامنىڭ ياردەمچىسى بولۇپ قالدىم. دادامنىڭ ماتىرىيال ئىزدەش، توپلاش، خاتىرىلەش ئىشلىرىغا ياردەملىشىدىغان بولدۇم. شۇ يىلى يازلىق تەتىلدە دادام بىلەن ناھىيىلىك دوختۇرخانا تەشكىللىگەن سەييارە داۋالاش ئەترىدىگە قاتنىشىپ چارۋىچىلىق رايونلىرىغا باردىم. بۇ ئەترەتنىڭ ۋەزىپىسى ھەم داۋالاش، ھەم دورا ئۆسۈملۈكلىرىنى توپلاش ئىدى، بىز تاغلارغا چىقتۇق، يايلاقلارنى ئارىلىدۇق. تىك قىيا، پاتقاق ساي دادامنىڭ ئىزدىنىشىنى توسالمايتتى، قايتقاندىن كېيىن كوپ ئوتمەي دادام يازغان «دورا ئۆسۈملۈكلىرىنىڭ مىللى تىبابەتچىلىكتىكى رولى» دىگەن تۇنجى ئىلمىي ماقالا گېزىتتە ۋە «تىببى ساقلىقنى ساقلاش ئىشلىرى» ژورنىلىدا ئېلان قىلىندى. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن دادام نۇرغۇن كىتاپخانلاردىن تەشەككۇر خەتلىرى تاپشۇرۇۋالدى. تەشكىل دادامنىڭ بۇ ساھەدە تېخىمۇ ئىزدىنىشىنى، ئىختىرا قىلىشىنى قوللىدى ۋە شارائىت يارىتىپ بەردى. ئاخىر دادام ئۇزۇن يىللىق تەجرىبىسى

ئاساسىدا قان ـ تەر بىلەن سۇغۇرۇلغان بىر كىتاب يېزىپ پۈتتۈردى.
بىراق دادامنىڭ بۇ جاپالىق ئەمگىكى ئاخىر بېرىپ ئۆزىگە جىنايەت بولۇپ ئارتىلىدىغانلىقىنى كىم بىلسۇن!

"1966 ـ يىلىنىڭ ئاخىرلىرى قاتتىق سوغۇق بىلەن تەڭ بېسىپ كەلگەن مەدەنىيەت زور ئىنقىلاۋىنىڭ رەھىمسىز بورىنى دادامنى ئەنە شۇ كىتاپنى نەشرگە بېرىش خىيالىدىن ۋاز كەچتۈردى.

"ناھىيە ئىچىنى ئالا ـ توپىلاڭ قاپلىغان كۈنلەرنىڭ بىرىدە، مەن مەكتەپتە كورگەن كىتاپ كويدۇرۇش ۋەقەسىنى دادامغا يەتكۈزدۈم.
ــ جاۋەندىكى كىتاپلار بۇ بالايى ـ ئاپەتتىن قۇتۇلالمايدىغاندەك تۇرىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە سىز يازغان كىتاپ، ـــ... دىدىم مەن تاقەتسىزلىك بىلەن دادامغا. دادام بىرەر ۋەھىمىنى سەزگەندەك بىر نۇقتىغا تىكىلىپ تۇرۇپ قالدى. ھەقىقەتەن، كوچىلاردا سازايى قىلىنىۋاتقان كىشىلەرگە ئوخشاش دادامنىڭمۇ تارتىپ چىقىرىلىش خەۋپى قىستاپ كېلىۋاتقاندەك ئىدى. چۈنكى دادامدەك پىشقەدەم دوختۇر، ئۇنىڭ ئۈستىگە كۈندۈزى پىناندوسكوپ تۇتسا، كېچىسى قەلەم تۇتقان بۇ تىرىشچان ئادەم ئەنە شۇلاردەك ھەر خىل ناملار بىلەن قارىلانماي قالاتتىمۇ!؟

"بىز كىتاپلارنى ساقلاپ قېلىش قارارىغا كەلدۇق. لېكىن پۈت قويغۇدەكمۇ يەر قالمايۋاتقان بۇ كۈنلەردە بۇ قىممەتلىك كىتاپلارنى نەگىمۇ يوشۇرارمىز؟ ئۇ يان ئويلاپ، بۇ يان ئويلاپ مەن بىر چارە تاپتىم. كىچىك ۋاقتىمدا دوستلىرۇم بىلەن 'جەڭ' قىلىپ ئويناپدىغان ئويىمىزنىڭ ئارقا تەرىپىدىكى كونا ياداڭلىق يادىمغا چۈشتى، ئۇ يەردە بىز 'مۇداپىيە ئاكوبى' قىلىپ كولىغان بىر كىچىك چوڭقۇرچاق بولۇپ، مەن ئۇنىڭ ئىچىدىكى بىر تامنى ئويۇپ، ئۆزەم پاتقۇدەكلا

بىر ئويما گەمە كولىۋالغان ئىدىم. دادام بىلەن ئىككىمىز مۇھىم دەپ بىلگەن كىتاپلارنى (رەختكە ئورالغان، دادام يازغان ھېلىقى كىتاپنىڭ ئارگىنالى ھەم دورا ئۇسۇملۇكلىرى نۇسخىلىرىنى) ئىككى يەشىككە قاچىلاپ تۈن قاراڭغۇسىدا سىملىداپ يېغىۋاتقان يامغۇرغا قارىماي ھېلىقى 'گەمە'گە جايلاشتۇرۇپ كومۇۋەتتۇق. يەشىكلەر سۇلياۋ رەخ بىلەن ئۇرالغانلىقتىن كىتاپلارنىڭ چىرىپ كەتمەسلىكىگە ئىشەنچىمىز كامىل ئىدى.

"ئەتىسى مەكتەپتىن كېلىپ ئۆي ئىچىنىڭ خارابىلىقتا ئايلانغانلىقىنى كوردۇم. ئانامدىن شۇ كۈنى چۈشتە، قىزىل يەڭ بەلگىسى تاقىغان بىرنەچچە ئادەمنىڭ دادامنى تۇتۇپ كەتكەنلىكىنى، ئۇلارنىڭ 'ئەكسىيەتچىل ئىلىم نوپۇزلۇغىنى يوقىتايلى!' دەپ شوئار توۋلاشقانلىقىنى ئاڭلىدىم. كوز ئالدىم قاراڭغۇلىشىپ زېمىن پىقىراۋاتقاندەك بىلىندى. دادامنى قايتۇرۇپ كېلىمەن! دەپ ئىشىكتىن ئېتىلىپ چىقىشىمغا ئانام تۇتۇۋالدى، ئىككىمىز ئەلەمدىن بوغۇلۇپ يىغلاشتۇق. ئىككىنچى كۈنى ئىدارە ھوقۇق تارتىۋېلىش ئىنقىلاۋىي گۇرۇپپىسى دىگەن بىرنىمىنىڭ باشلىقى ھامۇت مېنى چاقىرتىپتۇ، ئىشخانىغا كىرسەم ئۇ قوللىرىنى يانچۇغىغا سېلىپ ئۇ ياقتىن-بۇ ياققا مېڭىپ يۇرگەن ئىكەن. ئۇ، مېنى كورۇپ دەرھال ئورۇندۇققا تەكلىپ قىلدى، ئۇ، گويا دادامنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋىرى يوقتەك قىياپەتتە ھېجىيىپ دادامنىڭ، ئانامنىڭ ئەھۋالىنى سورىدى.

— دادامنى ئۇزەڭلار تۇتۇپ كەتتىڭلارغۇ؟ ئانامنىڭ ئەھۋالى قانداق بولماقچىدى!؟ — دىدىم مەن كوز ياشلىرىمنى يوشۇرۇپ تەتۇر قارىۋالدىم. ئۇ، ساپاغا بېلىگىچە چوككەن ھالدا دىدى:

— شۇنداق ئىش بولدىمۇ؟... ھە، ھېچ ئىش يوق، نەجمىدىن

قايتىپ كېلىدۇ، ئۇ سىلەر بىلەن بەختلىك ياشاۋېرىدۇ، بىراق... بىرلا شەرت بار، ئۇنى پەقەت سىزلا ئورۇنلىيالايسىز.

— قانداق شەرت؟ — مەن بۇرۇلۇپ ئۇنىڭ ھىلىگەرلىك بىلەن مىتىلداپ تۇرغان كۆزلىرىگە تىكىلدىم.

— دادىڭىز بىر كىتاب يازغان ئىكەن. ئاڭلىشىمىزچە ئۇنىڭ بار يېرىنى سىز بىلىدىكەنسىز، شۇ كىتاپنى بىزگە تاپشۇرۇۋەتسىڭىز، دادىڭىز بۈگۈن كەچتىلا ئۆيگە قايتىپ كېلىدۇ.

— نىمە؟... كىتاپ؟ كىتاپلارنى تونۇغۇن سىلەر ئەپچىقىپ كەتكەن تۇرساڭلار، سىلەر ئۇنچىۋالا باش قاتۇرۇپ ئىزدەپ كەتكۈدەك يەنە قانداق كىتاب بولسۇن.

— ئوكا، سەن ياشسەن، — ھامۇت مۇغەمبەرلىك بىلەن ئالداشقا كىرىشتى، — ماڭا قارا، تولۇق ئوتتۇرىنى پۈتتۈرۈش ئالدىدا تۇرۇۋاتىسەن، ئەنە شۇ ئەرزىمەس كىتاپنى تاپشۇرۇۋەتسەڭ، بىرىنچىدىن، داداڭ يېنىڭدا بولىدۇ، ئىككىنچىدىن، ئوقۇش پۈتتۈرگەن ھامان خىزمەتكە — ئۆزەڭ خالىغان خىزمەتكە ئورۇنلىشىسەن، كەم ئەقىللىق قىلما. — ئۇ قولىدىكى پاپىروسنى ئاغزىغا چىشلەپ، ئالدىمدا تۇرغان كۈرۈشكىغا چاي قۇيدى.

"غەزىۋىمدىن ئۆزەمنى تۇتالماي قالدىم. ھامۇت ئىدارىنىڭ گۇەنلىيۈەنى بولۇپ، خىيانەتتىن قول ئۈزمىگەنلىكى ئۈچۈن دادام ئۇنى پاش قىلغان، تەنقىت قىلغان، شۇ سەۋەپتىن ئۇ تەشكىل ئالدىدا ئەدىۋىنى يېگەن. مەدىنىيەت ئىنقىلاۋىنى پۇرسەت بىلىپ 'ئىنقىلاپچى' تونىغا كىرىۋالغان بۇ ئەبلەخ دادامدىن ئۆچ ئېلىش ئۈچۈن زەھەرلىك قولىنى ئىشقا سالغان!

— دادام كىتاپ يازدى. لېكىن سىلەر ئىپتىقاندەك ئەكسىيەتچىل

كىتاپ يازغىنى يوق! دادامنىڭ يازغىنى قان ـ تەرنىڭ جۇغلانمىسى. ئۇنى يوقىتىشقا ئۇرۇنۇش خام خىيال!

هامۇت چىچاڭلاپ سەكرەپ ئورنىدىن تۇردى:

ـــ داداڭنىڭ يازغىنى ئادەم ئالدايدىغان سەپسەتە! هايۋانمۇ يەمەيدىغان ئوت ـ چۆپلەرنىڭ كېسەل ساقايتقىنى نەدە بار!؟ ئەبلەخ... ـــ زەرپ بىلەن تەككەن شاپىلاق كوزلىرىمدىن ئوت چاقنىتىۋەتتى. ئۈستەل ئۈستىدە تۇرغان چەينەكنى بۇ هايۋان نەسلىدىن تورەلگەن ئەبلەخقە قارىتىپ ئاتتىم. بۇنداق جاسارەت، بۇنداق كۈچ نەدىن كەلدىكىن، بىلمەيمەن، چەينەك جاراڭلاپ چېقىلىپ ئۇنىڭ سوكنو كىيىملىرىنى ۋە پاقىراپ تۇرغان ئوتىكىنى هول قىلىۋەتتى. ئۇ چالا بوغۇزلانغان هايۋاندەك خىقىرايتتى، ـــ هاي،... قايسىڭ بار، ماۋۇ هارىمىنى سولا! ئىگىسىنى دورىغان ئىتنىڭ كۈچۈگىنى ئۆزەم ئەدەپلەيمەن!

"قاياقتىندۇر پەيدا بولغان 'قىزىل قوغدىغۇچى'لار مېنى ئەپچىقىپ دوختۇرخانىنىڭ ئولۇك قويىدىغان ئۆيىگە قاموۋەتتى.

"ئىدارىنىڭ سەيناسىغا ئورۇنلاشقان يىغىن مەيدانى سۇرلۇك ئىدى. ئادەمنى كوپەيتىپ، داغدۇغىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن بولسا كېرەك، مەكتەپتىنمۇ بىر تالاي 'قىزىل قوغدىغۇچى' لار يىغىنغا قاتناشتۇرۇلۇپتۇ. كوزۇم بىردىنلا ئوتتۇرىدا تۇرغان بىر كىشىگە چۈشتى (ئوتتۇرىدا تۇرغانلار بىر كىشى ئەمەس ئەلۋەتتە)، ئۇ مېنىڭ جانجان دادام ئىدى. ئۇ قوللىرى باغلانغان، بوينىغا تاختاي ئېسىلىپ، بېشىغا موزا كىيدۈرۈلگەن، يۈزىگە قارا سىيا سۈرتۈلگەن هالدا تۇراتتى، دادام مېنى كورۇپ هاڭ ـ تاڭلىقتا قېتىپ قالدى. مەن ئوزەمنى تۇتالماي دادامغا ئېتىلدىم. دادامنى قۇچاقلاپ

سويگۈم كېلەتتى، بىراق قوللىرىمىز باغلانغان.

"يىغىن باشلاندى، نۇتۇقلار سوزلەندى، ھامۇت ھەممىدىن بەك كاكىرايتتى. بىرنەچچە "پىپەن سوزى" سوزلىگۈچىلەردىن كېيىن "دىكتاتۇرا" يۇرگۇزۇلدى، دوشكەلەشلەر، ئۇرۇپ-تېپىشلەر دادامنى ھالىدىن كەتكۇزدى. ھېلىقى كىتاۋىڭنىڭ ئارگىنالى قەيەردە؟ دىگەن سوئالغا دادام: بىلمەيمەن! دەپ جاۋاپ بېرەتتى. يىغىن سەھنىسىدىكى بىرنەچچە ئادەم چوشقىدەك چىقىراپ تېپىرلايتتى. يىغىن قاتناشقۇچىلىرىنىڭ كوزلىرىدىن بۇ ئىنسان قېلىپىدىن چىققان زورلۇققا نارازىلىقى بىلىنىپ تۇراتتى. دادامنىڭ يۇز-كوزلىرى قانغا بويالدى. ھالسىزلىنىپ ئىككى تەرەپكە داۋالغۇيتتى. ئىككى تەرىپىمدىن قاماللاپ تۇرغان ئادەملەرنىڭ قولىدىن ئاجراپ چىقىشقا ئۇرۇناتتىم. چاپارمەنلەر ئۇرۇپ-تېپىشتىن ھالسىرىغاندا ھامۇت ئالدىمغا كەلدى:

— ئەخمەت، كوردۇڭمۇ، ھېلىقى بىرنەچچە كويغا ئەرزىمەيدىغان كىتاپنى دەپ دادائىنىڭ جېنىغا زامىن بولامسەن؟ ياخشىسى، كىتاپنى بىزگە تاپشۇرۇپ دادائنى قۇتقاز...

— تۇفى!...— مەن ئۇنىڭ چوقۇر يۇزىگە تۇكۇردۇم، — ئىپلاس، سەن خىيانەتچى قوسىقىڭغا پوكۇپ كەلگەن ئوچمەنلىكىڭنى چىقىرىش ئۇچۇن مۇشۇ بىر كىتاپنى بانا قىلىپ ئەلەم كۇرىشى قوزغاۋاتىسەن. دادام بىلەن مېنى ئېتىۋەتسەڭمۇ، كىتاپ سېنىڭ يىرگىنىشلىك قولۇڭغا چۇشمەيدۇ!

"مەن كوز ئالدىمدا يۇز بېرىش ئېھتىمالى بولغان ھەرقانداق ئاقىۋەتكە تەييارلىنىپ قويغان ئىدىم.

"بۇ سوزلەر ھامۇتنىڭ ئەپتى-بەشىرىسىنى ئاما ئالدىدا چىتقا يايدى. بۇنىڭ بەدىلىگە دۇمبالاندىم. شۇ كەمگىچە مېنى "تاك"

www.uyghurkitap.com

قىلىپ چېكىپ باقمىغان دادام ئىچ-ئىچىدىن بۇلدۇقلاپ يىغلايتتى، قانغا بويالغان ئىككى گەۋدە يىغىن قاتناشچىلىرىنىڭ غۇل-غۇلىسىغا سەۋەپ بولدى. ئۇلار «ئىنقىلاپ» نىڭ بۇنداق بولىدىغانلىقىنى خىيالىغا كەلتۈرمىگەن بولغىيدى! ھاموت ئىشنىڭ ئۆزگە پايدىسىز-لىقىنى بايقىدىمۇ، قانداق، يىغىننىڭ ۋاقىتىنچە ئاخىرلاشقانلىقىنى جاكالىدى. مېنى ھېلىقى ئۆلۈك خانىغا، دادامنى ئۇنىڭ يېنىدىكى ئامبارغا سولىدى. ئۇزۇن كېچە ئۇيقۇسىز ئۆتتى. تاڭ ئاتارغا يېقىن، بىزنى نازارەت قىلغۇچىلار خورەك تارتىشقا باشلىغاندا ئاراتام ئورۇلدى. ئومىلەپ بېرىپ تامغا قۇلۇغۇمنى ياقتىم. دادامنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

—ئوغلۇم، چىقىپ كېتەلىسەڭ ئاناڭغا، ئۇكىلىرىڭغا ئوبدان قارا، ھېلىقى كىتاپلارنى ئوبدان ساقلا...ئاڭلىدىڭمۇ؟...

مەن ئەتراپقا زەڭ سېلىپ خورەك ئاۋازىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن:

—دادا، ئاڭلىدىم، ئاڭلىدىم، —دېدىم. يىغا ئارىلىشىپ كەتكەن ئاۋازىم دادامغا ئاڭلانغان بولسا كېرەك، جىمىپلا كەتتى. بىرقانچە كۈندىن كېيىن مېنى «ئازات» قىلىپ «ئالغا» گۇگۇشىسىغا نازارەت ئاستىدا «قايتا تەربىيە» ئېلىشقا ئەۋەتىشتى. تولا يىغلاپ ھالىدىن كېتەي دېگەن بىچارە ئانامنى بولسا ئىدارىدىن ھەيدەپ چىقىرىپ ناھىيە بازىرىنىڭ چېتىدىكى بىر كونا ئۆيىنى ماكان تۇتۇپ ئولتۇرۇشقا مەجبۇر قىپتۇ. ئىككى ئۇكاممۇ مەكتەپتىن قوغلاپ چىقىرىلىپتۇ. مەن بولسام «بىپايان زېمىن»دا ئانىسىدىن ئايرىلغان ئۆچۈرۈم قۇشتەك غېرىپ-مۇساپىر بولۇپ يۈرۈپتىمەن. مانا مۇشۇ سەپىرىممۇ شۇ مېھرىۋان ئانامنى كورۇش، دەردىگە دەرمان بولۇش ئۈچۈن،... دادامنى بولسا شۇندىن بۇيان 3 يىل بولدى، كورمۇدۇم...

يىگىتنىڭ ئاۋازى بوغۇلدى. ئۇنىڭ ھېكايىسى مۇڭلۇق مۇزىكىدەك يۈرەك باغرىمنى ئېزىۋەتتى.

ئاپتوموبىل دوڭدىن پەسكە ئېڭىلىشى بىلەنلا، "K" ناھىيىسىنىڭ ئۇمۇمى مەنزىرىسى كۆرۈنۈشكە باشلىدى، كۆركەم كۆرۈنۈشلەر مېنىڭ زوقۇمنى جەلپ قىلالمىدى. مىڭەمنى نەجمىدىن دوختۇرنىڭ قەيسەر ئوبرازى، بىچارە ئانىنىڭ قىسمىتى چولغىۋالغان ئىدى، مانا مەنزىلگە يېتىپمۇ كەلدۇق. مەن يىگىتنى ئۆيىگىچە ئاپىرىپ قويدۇم. ئۇ ۋە ئۇنىڭ ئانىسىنىڭ قايتا ـ قايتا تەلىۋى بويىچە، ئاپتوموبىلنى خىمىيىۋى ئوغۇت بېسىلىدىغان ناھىيىلىك تەمىنات ـ سودا كوپىراتىۋىنىڭ ئوغۇت تەقسىملەش ئورنىغا توختىتىپ قويۇپ ئەتىگە ئۈلگۈرتۈپ يۈك بېسىپ قويۇشقا كېلىشكەندىن كېيىن، ئەخمەتجاننىڭ ئۆيىگە كەلدىم. ھەر ھالدا، بۇ ئائىلىنىڭ ئېچىنىشلىق سەرگۈزەشتىسىنى، نەجمىدىن ئاكىنىڭ قەيەردە ۋە قانداق ئەھۋالدا ئىكەنلىكىنى تولۇقراق بىلگۈم كېلەتتى. ئەخمەتجان ۋە ئۇنىڭ ئانىسىنىڭ ـ بىر ئاخشام قونۇڭ، غېرىپ ئۆيىمىزنىڭ مېھمىنى بولۇپ كېتىڭ دىگەن تەلىۋىنى يەردە قويغۇم كەلمىدى. بۇ چاغلاردا بۇنداق "قاشقىسى بار" ئائىلىلەرگە كىرىش جىنايەت ھېساپلانسىمۇ، ھېلىقى ئارزۇ ۋە ھېسداشلىق ئىختىيارسىز مېنى ئۆيىگە ئىتتەردى. چاچلىرى كۆمۈشتەك ئاقارغان، كېسەل ۋە روھىي ئازاپ چېكىسىگە ساناقسىز قورۇقلارنى سالغان ئانا ئاللىقاچان تامغىنى پىشۇرۇپ مېنى كۈتۈپ تۇرغان ئىكەن، ئازغىنا ئۆي بىساتلىرى ئانچە يېڭى بولمىسىمۇ ئۆي پاكىز ۋە رەتلىك ئىدى. سۇۋاقلىرى چۈشۈپ كەتكەن تامنى بىرنەچچە يېرىگە ياماق سېلىنغان زەدىۋالمۇ يوشۇرۇپ قالالمىغان. ئەخمەتجاننىڭ ئىنىسى ۋە سىڭلىسى ماڭا تارتىنىپ قارىشاتتى. ئۇلارنىڭ كۆزلىرى-

دىمۇ ئەخمەتجاننىڭ كۆزلىرىدىكىدەك غەم-مۇسكىنلىكنىڭ شولىسى ئەكس ئېتەتتى.

مەن ئۇلارنىڭ كۆڭلى ئۈچۈن سەۋزە ۋە پىياز بىلەنلا سەي قىلىنغان لەغمەننى ئىشتىھا بىلەن يېدىم. تاماقتىن كېيىنكى ئازغىنا پاراڭدىن كېيىن، مەن گەپنى يۈرەكلىك بىلەن مەن بىلىشكە ئىنتىلگەن ئاساسىي مەقسەتكە يۆتكىدىم.

—ئانا، نەجمىدىن ئاكام ھازىر نەدە؟ سالامەتلىكى قانداقراق؟

ئانا داڭقېتىپ بىر دەم تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن گېپىنى باشلىدى:

—بالىلارنىڭ دادىسىنى "ئىنقىلاب بىلەن قارشىلاشتى، ئەكسىيەتچى ئىلىم بىلەن شۇغۇللانغان جىنايىتىنى تاپشۇرۇشتا جاھىللىق قىلدى" دېگەن بەتنام بىلەن تۇتۇپ كېتىشكەن ئىدى. تۈۋا، "ئوت-چۆپتىن دورا ياساپ كىشىلەرنى زەھەرلىدى، كونىلىقنى تەرغىپ قىلدى" دېيىشكىنىنى قارىمامدىغان تېخى! —ئانا مۇنچاقتەك تۆكۈلۈشكە باشلىغان ياشلىرىنى ياغلىقنىڭ ئۇچى بىلەن سۈرتتى. — ئۆتكەن يىل مۇشۇ كۈنلەردە بېرىپ كەلدىم، ئىككى كۈنلۈك يىراقلىقتىكى دېخانچىلىق مەيدانىدا ئەمگەك قىلىدىكەن، بىچارە جۈدەپ بىر تېرە، بىر ئۈستىخان بولۇپ قاپتۇ. —ئانا ياغلىقنى يەنە كۆزىگە ئاپاردى. بالىلار ئۈنسىز يىغلىشاتتى. مېنىڭمۇ كۆزلىرىم نەملىنىپ قول ياغلىقىمنى چىقاردىم. بىر ئاز سۈكۈتتىن كېيىن سورىدىم:

—ھېلىقى كىتاب ئارگىنالى توغرىسىدىكى سۈرۈشتۈرۈشلەر بېسىقىپ قالغاندۇ؟

موماي، سىز قانداق بىلىسىز؟ دېگەندەك ھەيران بولۇپ ماڭا تىكىلدى:

—نەدىكىنى، تېخى ئۈلۈشكۈنمۇ بىرنەچچىسىنى ھېلىقى ھامۇت

www.uyghurkitap.com

دىگەن نەرسە باشلاپ كېلىپ ئۆيىنى ئاختۇرۇشتى. ”ئاشۇ كىتابىنى تاپشۇرمىساڭلار نەجەمدىن ئۈمۈر بويى كېلەلمەيدۇ“ دەيدۇ، ئاڭلىشىمچە ئۇ كىتاپ تېپىلمىسا، ھامۇت ”يالغان ئەنىزە پەيدا قىلىپ كىشىلەرگە زىيانكەشلىك قىلدى“ دەرىمكىن دەپ قورقىدىغان ئوخشايدۇ.

— كىتاپلار ھىلىمۇ كومۇلگەن جايدىمۇ؟

— ھەئە، شۇ يەردە، ئۇلۇشكۇن ئوغلۇم بىلەن بىرىپ كورۇپ كەلدۇق. ئوبدان تۇرۇپتۇ.

— كىتاپ سەۋىۋى بىلەن نەجەمدىنىكام قايىتىپ كېلەلمىسە، ئۇنداقتا...ئۇنى بىرىۋەتكەن تۇزۇكتۇ، — دىدىم مەن ئەتەي سىناپ باقماقچى بولۇپ. مومايىنىڭ سارغايغان چىرايى جىددى تۇسكە كىردى.

— بۇ قېتىم دادىسى ماڭا، ئۇ كىتاپىنى ئۇلارغا تاپشۇرۇشقا بولمايدۇ، ئۇ قان بىلەن باراۋەر. ناۋادا مەن چىقالماي قالسام، كۇنلەرنىڭ بىرىدە ئەخمەتجاننىڭ مېنىڭ ئىرادەمگە ۋارىسلىق قىلىپ ئۇ كىتاپنى ئاما بىلەن يۈز كورۇشتۇرەلىشىگە ئىشىنىمەن، دىدى. كىتاپنى بىرىپ قويساق، دادىسىغا يۈز كېلەلمەيمىز.

مەن ھاياجانلانغانلىغىمدىن ئۇلتۇرالماي قالدىم:

— ئۇنداقتا سىلەر ماڭا ئىشەنسەڭلار، كىتاپلارنى ماڭا تاپشۇرساڭلار، — دىدىم قەتئى قىلىپ، — مۇۋاپىق پەيتى كەلگەندە ئۆز قولۇم بىلەن ئەكىلىپ بىرىمەن.

ئۆيىدىكى تۇت جۇپ كوز نۇرلىنىپ كەتتى، ئەخمەتجاننىڭ يۇگرەپ كېلىپ قوللىرىمنى سىقىشى مومايىنىڭ بىر پەس ئىككىلىنىپ قېلىشىنى يەڭدى. شۇ كۇنى كېچىدە ئەخمەتجان ئىككىمىز ھىلىقى ياداڭلىقتا بىرىپ كومۇلگەن كىتاپ يەشىشكىلىرىنى يوتكەپ كەلدۇق. ئەتىسى ئەتىگەندە موماي راسلىغان مىزلىك قايماق چايدىن كېيىن، مەن يۇك بېسىلىپ بولغان ئاپتوموبىلنى ھەيدەپ كەلدىم. كىتاپلارنى

بىرنەچچە خالتا ئۇغۇتنىڭ ئاستىغا بىلىنمەيدىغان قىلىپ جايلاشتۇرۇۋەتتۇق. ئايرىلىشقا قىيمىغان ھالدا ماتورنى ئوت ئالدۇردۇم.

— خەير، ئوغلۇم، ئاق يول بولسۇن! — دەيتتى ئانا كۆلۈپ تۇرغان كوزلىرىگە ياش ئېلىپ.

— خەير، ئاكا، بىزنى ئۇنتۇماڭ! — دەيتتى ئەخمەتجان قوللىرىمغا ئېسىلىپ.

— ئوغلۇم، بۇ يەرگە كېلىپلا قالسلا، مېنى يوقلاپ ئوتسلە.

— سلەرنى ھەرگىز ئۇنتۇمايمەن، چوقۇم كېلىمەن.

مەن ئاپتوموبىلىنى قوزغاپ ئازراق ماڭغاندىن كېيىن توختاپ كەينىمدىن بېشىمنى چىقاردىم. قىزچاق يولۋالغان ئانا ۋە ئىككى يىگىت تېخىچە ئوي ئالدىدا قاراپ تۇراتتى. بۇ چاغدا ئاجايىپ بىر خىل سېزىم پۈتۈن ۋۇجۇدۇمنى گويا توك ئېقىمىدەك تىترىتىپ ئوتتى-دە، كوز چاناقلىرىمدا ياش ئەگىدى، ئاخىرقى قېتىم قولۇمنى پۇلاڭلاتتىم:

— خەير!

قايتىش سەپىرىم تۈنۈگۈنكىدەك كوڭۇللۇك بولمىدى، تېگى يوق خىياللار دېڭىزىدا ئۈزەتتىم. ئېھ! قىسمەت، بەزىسىنى كۈلدۈرۈپ، بەزىسىنى يىغلاتقان قىسمەت!...سەن بۇ ئەيىۋىڭنى قاچان ئوڭلارسەن...

ئېسىمگە ئاپتوموبىل كوزۈپىدىكى گوھەرلەر — ”كومۇلگەن كىتاپ“لار چۈشكەندە يايراپ كەتتىم. گويا ھاياتىمدا ئەڭ قىممەتلىك بايلىقنى دۈشمەن لېنىيىسىدىن ساق-سالامەت ئوتكۈزۈپ كېتىشكە ئالدىرىغاندەك خوتنى ئەڭ تېز سۈرئەتكە يوتكىدىم.

(«تارىم ئەدەبىياتى» ‹ھازىرقى ئاقسۇ ئەدەبىياتىنىڭ ئىلگىرىكى نامى› ژورنىلىنىڭ 1980 - يىل 4 - سانىدىن)

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

سېغىنىش

(ھېكايىلەر)

مەسئۇل مۇھەررىر: نۇرمۇھەممەت دولەتى
مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىندى
شىنخۇا كىتابخانىسى تەرىپىدىن تارقىتىلىدۇ
مىللەتلەر باسما زاۋۇدىدا بېسىلدى

1984-يىل 4-ئايدا 1-قېتىم نەشر قىلىندى
1984-يىل 4-ئايدا بېيجىڭدا 1-قېتىم بېسىلدى
قاتتىق مۇقاۋىلىغىنىڭ باھاسى: 1.05 يۈەن
ئاددى مۇقاۋىلىغىنىڭ باھاسى: 0.55 يۈەن

思　　念

(短篇小说集)

(维吾尔文)

责任编辑：努尔穆罕默德

民族出版社出版　新华书店发行

民族印刷厂印刷

开本：850×1168毫米 1/32　印张：10 1/4

1984年4月第1版

1984年4月北京第1次印刷

精装印数：0001—1,700册　定价：1.05元

平装印数：0001—4,400册　定价：0.55元

书号：M10049(4)156

封面设计：王琮

书号 M10049(4) 156
定价　　　0.55元

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com